

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ABDURRAHMAN ZÂHİDÎ-İ KONEVÎ'NİN TEVFIYE
ADLI MANZUM SÖZLÜĞÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLIHAN ŞAHİN

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ABDURRAHMAN ZÂHİDÎ-İ KONEVÎ'NİN TEVFIYE
ADLI MANZUM SÖZLÜĞÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ASLIHAN ŞAHİN
(200101013)**

**Danışman
(Prof. Dr. Musa Duman)**

İSTANBUL, 2023

04/01/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı programı öğrencisi 200101013 numaralı Aslıhan ŞAHİN'nin hazırladığı "Abdurrahman Zâhidî-i Konevî'nin Tevfiye Adlı Manzum Sözlüğü" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 04/01/2023 Çarşamba günü saat 12:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çokluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi		Karar
1. (Danışman)	Prof. Dr. Musa DUMAN	Kabul
2.	Prof. Dr. Hayati DEVELİ	Kabul
3.	Prof. Dr. Harun İhsan	KABUL
4.		
5.		
6. (İkinci Danışman)*		

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Aslıhan Şahin

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, beni yönlendiren kıymetli hocam Prof. Dr. Musa Duman'a; verimli bir lisans eğitim süreci geçirmeme vesile olan ve bu sürece gelmemde büyük emeği geçen hocalarıma; yüksek lisans eğitimim sürecinde derslerine girme fırsatı bulduğum ve bu süreçte bilgi birikimlerinden fazlaca istifade ettiğim muhterem hocalarım Prof. Dr.Hanifi Vural, Prof. Dr.Hayati Develi ve Prof. Dr.Nihat Öztoprak'a; her zaman yanımda olan, manevi desteklerini daima hissettiren değerli dostlarım Cansu Tütünen ve Kübra Nur Koçak'a; eğitim hayatım boyunca desteklerini gördüğüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

Aslıhan Şahin

ABDURRAHMAN ZÂHİDÎ-İ KONEVÎ'NİN TEVFIYE ADLI MANZUM SÖZLÜĞÜ

Aslıhan Şahin

ÖZET

Çalışmamızda Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî'nin 18. yüzyılda yazdığı *Tevfiyye* isimli Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlüğü incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî'nin *Tevfiyye* isimli manzum sözlüğünü şekil ve içerik açısından incelemek ve sözlüğü bilim dünyasına kazandırmaktır.

Bu doğrultuda sözlüğün Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Koleksiyonu 441 numarada kayıtlı tek yazma nüshası okunarak çeviri yazılı metin ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda manzum sözlükler hakkında bilgilere yer verilmiş ve Anadolu sahasında yazılan bazı manzum sözlüklere kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde tezimize konu olan *Tevfiyye* isimli manzum sözlük şekil ve içerik bakımından detaylı bir şekilde incelenmiş akabinde yazarın dili ve üslubundan bahsedilip eserin dikkat çeken bazı gramer özelliklerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde eserin bilinen tek nüshası hakkında bilgi verilmiş, metin kuruluşunda izlenen yol açıklanmış ve *Tevfiyye*'nin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

Tezimizin son bölümü olan dördüncü bölümde ise *Tevfiyye*'nin sözlük kısmındaki Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve Kıptice kelimelere göre dizin hazırlanmıştır. Ekler bölümünde eserin tıpkıbasımına yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Manzum sözlük, *Tevfiyye*, Abdurrahman Zâhidî-i Konevî, sözlük, metin neşri.

ABDURRAHMAN ZÂHİDÎ-İ KONEV'İS POETİC DİCTIONARY OF TEVFIYYE

Ashhan Şahin

ABSTRACT

In this study, poetic dictionary called "Tevfiyye" has been researched which is written by Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî in the 18th century in Arabic-Persian-Turkish. The main objective of the study is to analyse Abdurrahman Zâhidî-i Konevî's poetic dictionary called Tevfiyye in terms of form and content and to bring in Tevfiyye to world of science.

In this respect, the dictionary's copy which has been found in Süleymaniye Library registered as Hafid Efendi Collection number 441 examined and the transcribed text has been revealed.

In the first chapter of the study, brief information about poetic dictionaries which is obtained from sources has been metioned including the ones published in Anatolian field. In the second chapter, the form and content of the poetic dictionary named Tevfiyye has been elaborated which is the subject of our study. Subsequently, language and style of the author were reviewed and some noteworthy grammatical features were adverted. In the third chapter, information about the only known copy of the dictionary has given, including explanition of the path followed in creation process and the transcribed text of "Tevfiyye".

In the fourth and final chapter, an index has been arranged according to Turkish, Arabic, Persian, Greek and Coptic words takes part in dictionary section of "Tevfiyye". The study was finalized by supplementing the facsimile of the work in the appendices section.

Key Words: Poetic dictionary, Tevfiyye, Abdurrahman Zâhidî-i Konevî, dictionary, text publication.

ÖN SÖZ

Klasik Türk edebiyatı, Arapça ve Farsça başta olmak üzere yabancı dillerin etkisi altında kalan düz yazıya nispeten şiirin daha ön planda olduğu bir dönemdir. Pek çok edebî türün manzum olarak kaleme alındığı bu dönemde dil öğrenimini kolaylaştırmak isteyen bazı müellifler şiiri eğitim aracı olarak kullanmışlar ve şiirin sağladığı olanaklardan yararlanarak sözlüklerini manzum olarak yazmışlardır. Edebî olmaktan çok öğretici özelliği ağır basan bu sözlükler, dönemlerinin kültürü ve medeniyetini yansıtan önemli birer hazinedir. Yazıldıkları dönemin söz varlığı hakkında -kısıtlı da olsa- bilgi vermeleri açısından önem arz etmektedirler.

Kelime öğrenimini zevkli bir hâle getiren ve akılda kalmasını kolaylaştıran manzum sözlükler genele hitap etmekle birlikte daha çok küçük çocukların istifadesi için kaleme alınmıştır. Çalışmamıza konu olan Tevfîyye isimli manzum sözlük de küçük çocukların dil öğrenimine katkıda bulunmak için Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî adlı bir müderris tarafından yazılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde manzum sözlükler hakkında genel bilgi verilmiş ve Anadolu sahasında yazılan bazı manzum sözlükler kısaca tanıtılmıştır.

İkinci bölümde ise ilk olarak eserin müellifi, adlandırılması ve yazılış tarihi hakkında -eserde yer alan bazı beyitlerden hareketle- bilgi verilip akabinde eserin tertibi, nazım şekilleri, kafiye düzeni ve vezin hususiyetleri gibi biçimsel özellikleri incelenmiştir. Daha sonra Tevfîyye'nin bölümleri, özelliği ve söz varlığı incelenmiştir. Zâhidî'nin dili ve üslubundan bahsedilip eserde dikkat çeken gramer özelliklerine de kısaca değinilerek bu bölüm tamamlanmıştır.

Üçüncü bölümde nüsha tanıtımı yapılmış ve metin kuruluşunda takip edilen yol açıklanıp transkripsiyon alfabeli metne yer verilmiştir.

Dörüdüncü bölümde, Tevfîyye'nin asıl sözlük bölümündeki Türkçe-Arapça-Farsça-Rumca-Kıptice kelimelerin dizini eklenmiştir. Asıl sözlük bölümündeki kelimelere kolay ulaşılabilmesi için sözlük biçiminde hazırlanan dizinde, kelimeler ve

kelime gruplarının karşılığı metinde verilen anlamları ile sınırlı tutulmuştur. Metinde bazı Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarının verilmediği buna karşılık yine Arapça veya Farsça eş anlamlı karşılıklarının verildiği görülmektedir. Bu kelimeler genellikle Türkçede çok yaygın kullanılan Arapça veya Farsça kelimelerle karşılanmıştır. Dilimizde yer edinen ve günümüz Türkçesinde kullanılmaya devam eden bu kelimeleri Türkçe kelimeler dizinine ekledik. Yine bu dillere ait kelimelere Türkçe karşılık verilirken Arapça veya Farsça kelimelere Türkçe ekler getirilerek Türkçedeki karşılığının gösterildiği ya da bu kelimelerin yanına Türkçe yeni kelimeler eklenerek kelime gruplarıyla karşılık verildiği görülmektedir. Türkçe dizine aldığımız bu tarz kelimelerin karşısında ait olduğu dili parantez içinde Arapça kökenli ise (Ar.-T.), Farsça kökenli ise (Far.-T.) şeklinde belirttik.

Ekler kısmında eserin tıpkıbasımını verilerek çalışma sona erdirilmiştir.

Bu çalışma ile daha önce hakkında detaylı bir inceleme yapılmamış olan Tevfiiye isimli manzum sözlüğün bilim dünyasının istifadesine sunulması ve manzum sözlük alanında yapılan çalışmalara bir yenisinin daha eklenmesi istenmiştir.

Ocak, 2023

Aslıhan Şahin

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xiii
TABLO LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. MANZUM SÖZLÜKLER	4
1.1. MANZUM SÖZLÜKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	4
1.2. MANZUM SÖZLÜKLERİN ŞEKİL, TERTİP VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	5
1.3. TARİH BOYUNCA MANZUM SÖZLÜKLER	7
1.3.1. Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler	7
1.3.1.1. Bahrü'l-Garâyib	7
1.3.1.2. İlm-i Lugât.....	8
1.3.1.3. Kân-ı Maânî	8
1.3.1.4. Lugat-ı Manzûme.....	8
1.3.1.5. Manzûme	8
1.3.1.6. Nazm-ı Bedî.....	9
1.3.1.7. Nazm-ı Dil-ârâ	9
1.3.1.8. Nazmü'l-Esâmî	9
1.3.1.9. Şâdiye	9
1.3.1.10. Tuhfe-i Elma'î.....	9
1.3.1.11. Tuhfe-i Hüsâmî ez Mültekât-i Sâmî	10
1.3.1.12. Tuhfe-i Lutfî	10
1.3.1.13. Tuhfe-i Mukaddimetü'l-Lügat	10
1.3.1.14. Tuhfe-i Nimetî	10
1.3.1.15. Tuhfe-i Remzî	11
1.3.1.16. Tuhfe-i Şâhidî	11
1.3.1.17. Tuhfe-i Şemsî.....	11
1.3.1.18. Tuhfe-i Vehbî.....	11
1.3.1.19. Tuhfetü'l-Hâfiz.....	12
1.3.2. Arapça-Türkçe Manzum Sözlükler	12

1.3.2.1. Cevâhirü'l-Kelimât	12
1.3.2.2. Lugat-ı Ferišteoğlu	12
1.3.2.3. Lugat-ı Visâlî	12
1.3.2.4. Lugat-ı Yûsuf	13
1.3.2.5. Mahmûdiyye	13
1.3.2.6. Nazm-ı Ferâ'id	13
1.3.2.7. Nazmü'l-Leâl	13
1.3.2.8. Nuhbe-i Vehbî	14
1.3.2.9. Sübha-i Sıbyân	14
1.3.2.10. Şehdü Elfâz	14
1.3.2.11. Teşrih-i Tıbâ	14
1.3.2.12. Tuhfe-i Âsım	14
1.3.2.13. Tuhfe-i Fedâî	15
1.3.2.14. Tuhfe-i Fevzî	15
1.3.3. Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler	15
1.3.3.1. Fethu'l-Fettâh	15
1.3.3.2. Genc-i Leâl	15
1.3.3.3. Güher-rîz	16
1.3.3.4. Hayrû'l-Lugât	16
1.3.3.5. Hoş Edâ	16
1.3.3.6. Lugat-ı Kerîmî	16
1.3.3.7. Manzûme-i Keskin	16
1.3.3.8. Menâzîmü'l-Cevâhir	17
1.3.3.9. Müsellesnâme	17
1.3.3.10. Nazmü'l-Cevâhir	17
1.3.3.11. Nazm-ı Giridî	17
1.3.3.12. Se Zebân	18
1.3.3.13. Tuhfetü'l-İhvân ve Hediye-tü's-Sıbyân	18
1.3.3.14. Tuhfe-i Nushî	18
1.3.3.15. Tuhfe-i Zibâ	18
1.3.3.16. Ucûbetü'l-Garâyib fî Nazmî'l-Cevâhiri'l-Acâyib	19
1.3.4. Diğer Dillerde Yazılmış Manzum Sözlükler	19

1.3.4.1. Dürre-i Manzûme	19
1.3.4.2. Makbûl-i Ârif.....	19
1.3.4.3. Miftâh-ı Lisân	19
1.3.4.4. Tuhfetü'l-Uşşâk	19
1.3.4.5. Türkçe-Ermenice Manzum Lugat	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
2. TEVFIYYE’NİN ŞEKİL, MUHTEVA, DİL/ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE GRAMER NOTLARI.....	21
2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	21
2.1.1. Eserin Müellifi, Adlandırılması ve Yazılış Tarihi	21
2.1.2. Tertibi	23
2.1.3. Nazım Şekilleri ve Kafiye Düzeni	24
2.1.3.1. Kafiye ve Redif	25
2.1.4. Vezin Hususiyetleri	27
2.1.4.1. Aruz Bahir ve Kalıpları	27
2.1.4.2. Vezin Uygulamaları	29
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	30
2.2.1. Tevfiyye’nin Bölümleri	31
2.2.1.1. Mukaddime	31
2.2.1.2. Asıl sözlük bölümü	32
2.2.1.3. Hatime	34
2.2.2. Tevfiyye’nin Özellikleri ve Söz Varlığı.....	34
2.3. TEVFIYYE’NİN DİL/ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE GRAMER NOTLARI	57
2.3.1. Dil ve Üslup	57
2.3.2. Gramer Notları.....	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	62
3. NÜSHA, METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL VE METİN	62
3.1. NÜSHA TANITIMI	62
3.2. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL	63
3.3. METİN.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	150
4. DİZİN.....	150
4.1. TÜRKÇE KELİMELEER DİZİNİ	150
4.2. ARAPÇA KELİMELEER DİZİNİ	213
4.3. FARŞÇA KELİMELEER DİZİNİ.....	282
4.4. RUMCA KELİMELEER DİZİNİ	351
4.5. KIPTİCE KELİMELEER DİZİNİ.....	352
SONUÇ.....	354

KAYNAKÇA.....	357
EKLER.....	362

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e, Ā, ā
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ḥ, ḥ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ẓ, ẓ, Ḍ, ḍ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Z, z
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, Ñ, ñ
گ	Ñ, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū
ه	H, h, A, a, E, e
ي	Y, y, Ĭ, ĭ, Ī, ī
.	,

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 : Sözlükte Kullanılan Nazım Şekilleri ve Kafiye Düzeni.....	24
Tablo 2 : Sözlükteki Kafiye Sayıları	25
Tablo 3 : Sözlüğün Aruz Bahirlere Dağılımı.....	28
Tablo 4 : Sözlükte Kullanılan Aruz Bahirleri ve Kalıpları.....	28
Tablo 5 : Sözlükte Yer Alan Kelimelerin Bölümlere Göre Dağılımı.....	41
Tablo 6 : Sözlükteki Farsça-Kıptice-Rumca Ay İsimleri ve Türkçe Karşılıkları ...	42

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
b.	Bin (oğul)
bs.	Baskı
C.	Cilt
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
Far.	Farsça
No.	Numara
s.	Sayfa/sayfalar
T.	Türkçe
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

GİRİŞ

Türk milletinin tarih boyunca değişik medeniyetler, kültürler ve dinlerle ilişkisi içinde olması neticesinde Türkçe, Doğu veya Batı kökenli yabancı dil unsurlarının tesiri altında kalmıştır.

İslamiyet'in kabulüyle Arapça ve Farsça kelimelere; Tanzimat'tan sonra Batı ile olan münasebetler neticesinde Batı kaynaklı kelimelere maruz kalan Türk halkı için yabancı dil öğreniminin en mühim ve vazgeçilmez eğitim aracı olan sözlük ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur.

Türk sözlük geleneğinin ilk örneği Kaşgarlı Mahmud tarafından verilmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla kaleme aldığı *Dîvânu Lügâti't-Türk* (1072-1074) adlı eseri mevcut bilgilere göre ilk Türk sözlüğüdür (Öz, 2016, s. 41).

Türk dünyasında hazırlanan sözlükler, 19. yüzyıldan sonra Kıpçakça sözlükler, Çağatayca sözlükler ve Osmanlıca sözlükler olmak üzeri üç bölümde incelenmektedir. Ebu'l-Kasım Zemaşerî'nin hazırladığı *Mukaddimetü'l-Edeb*, Arapça-Türkçe-Farsça Moğolca olarak düzenlenmiş en eski Kıpçakça sözlüklerdendir. Latince-Farsça-Kumanca dillerini kapsayan *Codex Cumanicus* adlı sözlük ise Hristiyanlara Türkçeyi öğretme gayesiyle kaleme alınmıştır. Kıpçak sahasında kaleme alınan *Kitâbü'l-İdrâk li-lisâni'l-Etrâk* adlı eser, 1312 senesinde Ebû Hayyân tarafından hazırlanmış hem gramer kitabı hem de Arapça-Türkçe sözlük ihtiva eden iki bölümlü bir eserdir. *İbn Mühennâ Lugatı* ise esere adını veren İbn Mühennâ adlı müellif tarafından kaleme alınmış Farsça-Türkçe-Moğolca olmak üzere bir mukaddime ve üç bölümden müteşekkil bir sözlüktür (Bingöl, 2007, s. 202; Develi, 2002, C:XXVI, s. 108; Erkan, C:XX, s. 218-219).

Çağatay sahasında Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu savunma gayesiyle Ali Şîr Nevâî tarafından kaleme alınan *Muhakemetü'l-Lugateyn* adlı eserde Türkçe ile Farsça karşılaştırılmıştır. Çağatay sahasında kaleme alınan bir diğer eser de *Senglah* isimli sözlüktür. Mirza Mehdi Han tarafından hazırlanan eserin birinci bölümünde gramere, ikinci bölümünde ise sözlüğe yer verilmiştir (Bingöl, 2007, s. 202).

Osmanlı sahasında 16. yüzyılda Muslihuddin Mustafa Ahterî tarafından kaleme alınan *Ahterî-i Kebîr* (1545) müellifin en meşhur eseridir. Türkçe-Arapça bir sözlük olan *Ahterî-i Kebîr* yaklaşık 40.000 kelime içermektedir. Bu yüzyılda kaleme alınan bir diğer eser Farablî Cevherî'nin *Sıhah-ı Cevher* adlı Arapça sözlüğünden çeviri yapılan *Kitab-ı Lugat-ı Vankulu*'dur. 1729 senesinde Vankulu Mehmed Efendi tarafından hazırlanan sözlük, Türkiye matbaasında basımı yapılan ilk eser olma özelliğine sahiptir (Bingöl, 2007, s. 202-203; Kılıç, 1989, C:II, s. 184).

18. yüzyılda Esat Mehmet Efendi tarafından kaleme alınan *Lehçetü'l-Lugat* (1732) adlı sözlükte Türkçe söz dağarcığı temel olarak alınmış ve Türkçe kelimelerin Arapça-Farsça karşılıkları verilmiştir. Mütercim Asım'ın, *Tıbyan-ı Nafi der Tercüme-i Burhân-ı Kâtı* adlı eseri, Tebrizli Hüseyin bin Halefî'nin *Burhân-ı Kâtı* adlı Farsça sözlüğünün Türkçeye çevirisidir (Bingöl, 2007, s. 203).

Osmanlıya matbaanın gelmesiyle sözlük çalışmaları artmış ve sözlüklerin çoğunda Osmanlı Türkçesinin söz varlığı üzerinde durulmuştur.

19. yüzyılda Ahmet Vefik Paşa tarafından kaleme alınan *Lehçe-i Osmânî* adlı eserde o dönem Türkçesinin söz varlığı Arap alfabe sistemi içindeki tanımlarıyla ve örnek cümleleriyle verilmiştir. Yine bu yüzyılda kaleme alınan bir diğer eser *Lugat-i Nâcî*'dir. Muallim Nâcî tarafından hazırlanan sözlükte, Arapça-Farsça kelimelerin tanım ve karşılıkları verilmiştir. Bu yüzyılın en önemli eseri Şemsettin Sâmî tarafından kaleme alınan *Kâmûs-ı Türkî* adlı sözlüktür. Dönemin Türkçesindeki yerli ve yabancı kelimeleri bir araya getiren içerik yönünden zengin bir sözlüktür. Şemsettin Sâmî, sözlüğünde yabancı bir kelimenin yerine yaygın olmayan Türkçesinin tercih edilmesini önermektedir (Bingöl, 2007, s. 203).

Cumhuriyetin kuruluşunun 5. yılında gerçekleştirilen Harf Devriminin ardından yayımlanan ilk sözlük İbrahim Alaettin başkanlığında hazırlanan *Yeni Türk Lügatı*'dır. Hüseyin Kazım Kadri, dört ciltten müteşekkil büyük bir sözlük hazırlamıştır. *Büyük Türk Lügatı* adını taşıyan bu sözlükte Osmanlıcada da kullanılan Arapça-Farsça kelimelerinin yanı sıra Türk dilinin çeşitli lehçelerine ait kelimelere yer verilmiştir. Türk Dil Kurumunun sözlük hazırlama işini üstlenmesiyle kurumun sözlük uzmanı Mehmet Ali Ağakay tarafından *Türkçe Sözlüğü* hazırlanmıştır. Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük* dışında derleme, tarama, terim, öteki Türk lehçeleri, eski lehçeler vb. konusunda da çalışmaları olmuştur (Bingöl, 2007, s. 204).

Osmanlı döneminde mensur sözlük yazma geleneğinin yanında manzum sözlük geleneğine de yer verilmiştir. Kafiye ve ahenk olan manzum metinlerin ezberlenmesi mensur eserlere nazaran kolay olduğu için (özellikle küçük çocuklara kelime öğretimi için kaleme alınan) sözlüklerde nazım yoluna da başvurulmuş ve şiirin sağladığı imkânları değerlendiren müellifler tarafından hatırı sayılır düzeyde manzum sözlük yazılmıştır.

İslam kültüründeki Kur'ân-ı Kerîm ve hadisleri doğru anlamaya çalışma eğilimleri manzum sözlük geleneğinin ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Manzum sözlüklerin önemli bir kısmında daha çok Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan anlaşılması zor kelimelere ağırlık verilmiştir. Mevlâna'nın *Mesnevî-i Manevî*'sindeki anlaşılması zor kelimeler de manzum sözlüklerde önemli bir yer edinmiştir (Kılıç, 2006, s. 67).

Üzerinde çalıştığımız *Tevfiyye* isimli eser, Türk dili ve edebiyatı için önemli malzemeler barındıran 18. yüzyılda kaleme alınmış manzum sözlüklerden biridir. Eser, içerdiği zengin söz varlığı ile dönemin dili ve kültürü hakkında fikir vermesi bakımından dikkate değer bir sözlüktür. İhtiva ettiği kelimelerle döneminin sosyal ve kültürel hayatına dair izler taşıyan böyle önemli bir sözlüğü çeviri yazı alfabesine aktardıktan sonra biçim ve içerik yönünden detaylı bir inceleme yapıp ortaya çıkararak ilim dünyasının hizmetine sunmak istedik.

Sözlükteki kelimeleri çeviri yazıya aktarırken herhangi bir okuma hatasına yer vermemek adına kelimeler için sözlüklere bakılmıştır. Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'i, Şemseddin Sami'nin *Kâmûs-ı Türkî*'si, İsmail Parlatır'ın *Osmanlı Türkçesi Sözlük*'ü, F. Steingass'ın *Persian-English Dictionary*'si, Mehmet Kanar'ın *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*'ü, Adnan İnce tarafından hazırlanan *Lûgat-i Nimetullâh* ve *Yeni Tarama Sözlüğü* istifade ettiğimiz başlıca sözlüklerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MANZUM SÖZLÜKLER

1.1. MANZUM SÖZLÜKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Manzum sözlükler; bir dildeki sözcüklerin başka dillerdeki anlamlarının manzum olarak verildiği kafiyeli, ahenkli, ezberlenmesi kolay, her kesime hitap etmekle birlikte daha çok küçük yaştaki çocukların faydalanması için kaleme alınmış, eğitim aracı olarak kullanılan önemli eserlerdir.

Manzum sözlükler okul çağına gelmiş çocukların Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını, temel dil bilgisi kurallarını, sayıları, vezinleri kolayca ezberleyebilmelerini sağlamak için yazılmış; edebî yönünden çok öğretici özellikleriyle ön plana çıkan eserlerdir. Klasik tarz dil öğretiminde ders kitabı olarak okutulan sözlükler nazmın hoş ve cazip olması, vezinden dolayı kolayca okunması, tekrar yoluyla kısa sürede ezberlenmeleri bakımından büyük ilgi görmüştür. Bu sözlüklerde yer alan kelimelerin fesahate ve belagate uygun olmasına özen gösterilmiş; bununla düzgün konuşma ve maksadı güzel ifade etme yetisi kazandırılması, konuşma ve yazıda akıcılığın sağlanması düşünülmüştür (Öz, 2016, s. 53).

Manzum sözlük yazaran âlim ve şairler sanat yapma gayesinden uzak durmuşlar, daha çok didaktik yönü ağır basan sözlüklerini, umuma hizmet için kaleme almışlardır. Manzum sözlük yazar bazı müellifler sözlüklerini çocukları veya torunları için yazmış, kimisi de bazı devlet erkânının çocuklarına ders kitabı olarak sözlük tertip etmiştir. Bu sözlüklerin daha sonraları çeşitli vesilelerle şöhret kazandığı da görülmektedir (Boran, 2016, s. 83). Mesela Sünbülzâde Vehbî oldukça tanınmış Farsça-Türkçe bir sözlük olan *Tuhfe-i Vehbî*'yi sadrazam Halil Hamîd Paşa'nın iki oğlu için, Ahmed Resmî Efendi de *Nazm-ı Giridî* adlı Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlüğü Reisülküttâb Mustafa Efendi'nin oğlu Âşir Efendi için kaleme almıştır (Öz, 2016, s. 247; Kaya, 2017a, s. 124).

Medrese, dergâh ve mekteplerde alet dersleri arasında okutulan manzum sözlüklerin dil öğretimi esnasında bir tanesinin okutulması ile yetinilmemiştir. Birçok manzum sözlük bir araya getirilerek manzum sözlük mecmuaları oluşturulmuştur. Kütüphanelerde *Câmiu'l-Lügât* ya da *Mecmûa-i Lügât* adlarıyla kayıtlı bulunan bu mecmualar, Arapça-Farsça, Farsça-Türkçe ya da Arapça-Türkçe şeklinde dil gruplarına göre bir araya getirilmiştir (Öz, 2016, s. 54).

Manzum sözlükler, anlamı bilinmeyen bir kelime için müracaat kaynağı olmaktan çok baştan sona yapılan tekrarlarla kelime öğreten eserler olmuştur. Pek çoğunda kelimelerin herhangi bir kurala bağlı olmadan yer alması, bu eserlerden istifadeyi zorlaştırdığından bu durum şerhler, alfabetik tertip ve fihristler yazılarak giderilmeye çalışılmıştır. Manzum sözlüklere yazılan şerhlerin amacı manzum sözlüklerin bahirleri, vezinleri hakkında daha geniş bilgi vermek, kelimelerin hareke kayıtlarını ve Türkçe karşılıklarını daha ayrıntılı olarak aktarmak, okuyanlara aruz veznini, basit gramer kurallarını ve aruz kalıplarının taktilerini öğretmektir (Öz, 1997, s. 221).

Müellifler genellikle manzum sözlüklerini kaleme almadan evvel kendilerinden önce yazılmış sözlükleri incelemekte ve bu sözlüklerden derleme yaparak eserlerini kaleme almaktadır (Boran, 2016, s. 82).

1.2. MANZUM SÖZLÜKLERİN ŞEKİL, TERTİP VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Tuhfe, nuhbe, nisâb, lügat, manzûme, nazm gibi isimlerle adlandırılan manzum sözlükler; genellikle dîbâce/mukaddime, sözlük kısmı ve hâtıme olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Müellifler, sözlüklerinin dîbâce bölümünde daha çok mesnevi nazım şeklini kullanmayı tercih etmişler, nazım türü olarak da dinî, lâ-dinî, edebî ve ilmî eserlerde olduğu gibi, "hamdele" ve "salvele" ile başlama geleneğine uymuşlardır. Hamd, salat ve selam geleneği yerine getirildikten sonra müellife dair kısa bilgiler verilmiş; telif sebebi, tertip özellikleri, sözlüğün ismi ve telif tarihi gibi özellikleriyle eser tanıtılmış ve dil öğrenmenin faydaları hususunda nasihat cümlelerine yer verilmiştir (Öz, 1999, s. 62).

Bu eserlerdeki asıl bölüm, sözlük kısmıdır. Sözlük kısımları, kıta başlığını taşıyan, beyit sayıları birbirinden farklı manzum parçalardan oluşmaktadır. Bu

parçalar genellikle nazm, mesnevi, terkiib-bend ve müstezâd nazım şekilleriyle yazılmaktadır. Kıta başlıkları, kıtanın sırasını gösteren Arapça veya Farsça bir cümle şeklinde ya da kıtanın sırası ile birlikte o kıtanın bahir ve veznini bildiren Arapça yahut Farsça bir mısra hâlinde yazılır. Bazı sözlüklerde ise bu başlıklar, kıtayı takdim eden, kıtanın vezin ve kafiyesini belirten ya da bir konuya ait kelimelerin nazmedildiği kıtalarda kelimelerin ağırlıklı özelliklerine işaret eden, kıta ile aynı vezinde yazılmış bir mısra ya da bir beyit şeklinde olduğu görülür (Öz, 1999, s. 62-63).

Manzum sözlükler hatime bölümüyle sona erer. Mesnevi nazım biçiminin kullanıldığı bu bölümde; ebced hesabına ait bilgiler yer alır. Ebced hesabıyla eserin yazıldığı tarih hakkında bilgi verilmekle birlikte nadiren de olsa eserin yazılış sebebine değinilmektedir.

Manzum sözlüklerin toplam beyit sayıları büyük oranda farklılık göstermektedir. 100 beyitten başlayıp 1300 beyte varan farklı hacimlerde manzum sözlüklere rastlamak mümkündür (Kılıç, 2007, s. 342).

Manzum sözlüklerde okuyucuya kolaylık sağlamak için birtakım yöntemlere başvurulmuştur; aynı dile ait olan kelimelerin üzerlerine çizgi çekmek, aynı anlama gelen kelimelere aynı numarayı vermek, kelimelerin hangi dile mensup olduklarını belli etmek için o dilin kısaltmasında kullanılan harfi kelimelerin üzerine yazmak bu yöntemlerdendir (Kılıç, 2009, s. 18).

Manzum sözlüklerde isim ve sıfat türünden kelimeler başta olmak üzere Arapça kelimelerin çoğulları, Farsça fiillerin mâzî ve muzârî kökleri, çekimli fiiller ve fiillerin mastar hâlleri verilmiştir. Bazı eserlerin sonlarında Arapça ve Farsça deyimlere de yer verilmiştir. Dinî terimlere, tasavvufî ıstıhlara, edebî mazmunlara da yer verilerek bu alanlardaki bazı bilgiler de öğretilmek istenmiştir. Bazı sözlüklerin kıtalarının son beyitlerinde edebî sanatlar da örnekleriyle gösterilmiştir (Öz, 1999, s. 70).

Manzum sözlüklerde yabancı dilden nazmedilen kelime sayısı 500 ile 3000 arasında değişmektedir. Bazı sözlüklerde nazmedilen kelime sayısı rakamlarla ifade edilmiştir (Öz 1999, 71).

1.3. TARİH BOYUNCA MANZUM SÖZLÜKLER

Manzum sözlükler 11. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanmıştır. Arap dilciler tarafından yazılan bu sözlükler kaside tarzında kaleme alınmıştır. Başlarda Arapçadan Arapçaya kaleme alınan manzum sözlükler, sonradan iki dilli olarak Farsça-Arapça yazılmaya başlanmıştır. İki dilli manzum sözlüklerin ilk ve kısmî örneği kabul edilmekte olan Edib Natanazzi'nin *Düstûru 'l-Lüga* ve *Kitâbü 'l-Halas* adlarıyla bilinen eseri, Farslara Arapçayı öğretmek amacıyla 11. yüzyılda yazılmıştır (Öz, 2016, 51).

13. yüzyılda yazılan Bedrüddîn Nasr Mesûd el-Ferâhî'nin *Nisâbu 's-Sıbyân* adlı eseri iki dilli manzum sözlüklerin tertip bakımından ilk örneğidir (Kırbyık, 2007, s. 12).

Anadolu sahasında Farsça-Türkçe, Arapça-Türkçe, Farsça-Arapça-Türkçe manzum sözlüklerin yazılmakla beraber Osmanlının son dönemlerinde Batı dillerine ait manzum sözlükler de yazılmıştır. Anadolu sahasında kaleme alınan manzum sözlüklerden bazıları alfabetik sıraya göre aşağıda verilmiştir.

1.3.1. Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler

1.3.1.1. Bahrü'l-Garâyib

Bugünkü bilgilere göre Anadolu sahasında yazılmış manzum Farsça-Türkçe sözlüklerin ikincisidir. Bu sözlük Halimî adıyla meşhur Lütfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf tarafından 1446 senesinde kaleme alınan eser, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm manzum Farsça-Türkçe sözlük, ikinci bölüm muhtelif konulara, nazım türleri ve edebî sanatlara dair tanımlar ve temel bilgiler, üçüncü bölüm ise aruz ve Farsçanın gramerine dairdir. Üçüncü bölümde yalnızca Farsça fiillerin muzarî kökleri ve fiil çekimleriyle ilgili kısımlar mensurdur. Eserin sözlük kısmı 756 beyit olup 19 kıtaya taksim edilmiştir. Eserin sadece isim ve isim türünden kabul edilen kelimeleri kapsayan sözlük kısmında 2930 civarında Farsça kelime yer almıştır (Öz, 2016, s. 94-96).

1.3.1.2. İlm-i Lugât

İskilipli İmâdzâde Velî b. Yûsuf-i İmâdî tarafından kaleme alınan *İlm-i Lugât* adlı sözlüğün nazım tarihi belli değildir. Tek nüshası bulunan eserin, istinsah tarihi 1560'tır. Eser kafiye ve rediflerine göre tertip edilen 71 kıtadan oluşmaktadır (Öz, 2016, s. 162).

1.3.1.3. Kân-ı Maânî

Hasan Rızâyî tarafından 1659 senesinde *Tuhfe-i Şâhidî*'ye nazire olarak kaleme alınan 550 beyitlik bu eser, alfabe sırasına göre Türkçe-Farsça yazılmış ilk manzum sözlüktür. Eserdeki kelimelerin alfabetik sıraya göre açıklanması okuyucu açısından kolaylık sağlamaktadır. *Kân-ı Maânî*'yi diğer sözlüklerden ayıran bir diğer özellik her manzum bölümün "kıta" veya "bahir" yerine "harfû'l-bâ, harfû't-te..." şeklinde manzumenin hangi harfle başladığını belirten bir başlıkla başlamasıdır. Mukaddime bölümü 58, hatime bölümü 12 beyitten ibaret bir sözlüktür (Turan, 2012, s. 2946-2947).

1.3.1.4. Lugat-ı Manzûme

Bursalı Lâmiî Çelebi tarafından kaleme alınan eserin yazılış tarihine ait bilgiler sözlükte yer almamıştır. Eser, 15 beyitlik bir mukaddime ve 160 beyitlik 10 kıtadan oluşan asıl sözlük bölümünden ibarettir. Beyit sayısının az oluşundan hareketle sözlüğün daha çok, küçük yaştaki çocuklar için yazıldığı söylenebilir. 575'ten fazla kelime ve kısa cümlelerin Farsça karşılığının verildiği eserin çok sayıda nüshası bulunmaktadır (Öztahtalı, 2004, s. 32-37).

1.3.1.5. Manzûme

Osman b. Hüseyin el-Bosnevî'nin *Manzûme* adlı sözlüğü 1583 yılında kaleme alınmıştır. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış 42 beyitlik bir mukaddime ile 19 kıtaya ayrılmış 168 beyitlik sözlük kısmından oluşur. Sözlükte 805 Farsça kelime Türkçe karşılıklarıyla nazmedilmiştir (Öz, 2016, s. 170-171).

1.3.1.6. Nazm-ı Bedî

1809-10 yılında Çelebizâde İlmî Ali Efendi tarafından kaleme alınan *Nazm-ı Bedî, Tuhfe-i Vehbî* tarzında yazılmış Farsça-Türkçe bir sözlüktür. 950 beyitten oluşan eserde 2266 Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Sözlük; 115 beyitlik bir mukaddime, 710 beyit tutarında 68 kıta, 104 ve 12 beyitlik iki mesnevi ve 9 beyitlik bir hatimeden oluşur. 115 beyitlik mukaddime mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde kıtalar revî harflerine göre alfabetik sıralanmıştır. (Gözüok, 2016, s. 133-135).

1.3.1.7. Nazm-ı Dil-ârâ

Osman Şâkir Efendi tarafından 1815 senesinde Mehmed Emin Rauf Paşa'nın oğlu için kaleme alınmıştır. 595 beyitten oluşan sözlüğün mukaddime bölümü 85 beyit, asıl sözlük kısmı ise 52 kıtaya taksim edilmiş 510 beyitten ibarettir. Eserde 1986 Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Duru ve Eren, 2014, s. 11-16).

1.3.1.8. Nazmü'l-Esâmî

XVI. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınan sözlüğün müellifi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Sözlük, mesnevi tarzında bir mukaddime ve 15 kıtaya ayrılmış olup toplam 208 beyittir. Eserde 950 civarında Farsça kelimenin Türkçe karşılıkları verilmiştir (Öz, 2016, s. 177-178).

1.3.1.9. Şâdiye

Farsça-Türkçe manzum bir sözlük olan *Şâdiye*, 1484 senesinde Mehmed b. Yahyâ-yı Konevî tarafından *Nisâbü's-Sıbyân* örnek alınarak kaleme alınmıştır (Öz, 2016, s. 115).

1.3.1.10. Tuhfe-i Elma'î

Tuhfe-i Elma'î, Macaristan'ın Şikloş şehrinde Osmân adında bir müellif tarafından kaleme alınmış, 222 beyitten oluşan bir sözlüktür. Eserin yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 16. yüzyılın son çeyreği ile 17. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde kaleme alındığı düşünülmektedir. Eser, 3'ü mesnevi 15'i nazım nazım şekli olmak üzere toplam 18 manzumeden meydana gelmektedir (Demirkazık, 2019, s. 711-720).

1.3.1.11. Tuhfe-i Hüsâmî ez Mültekât-i Sâmi

Tuhfe-i Hüsâm kısa adıyla meşhur olan bu sözlüğün asıl adı *Tuhfe-i Hüsâmî ez-Mültekât-ı Sâmi*'dir. Anadolu'da yazılan ilk manzum Farsça-Türkçe sözlük olma özelliğini taşıyan bu eser, Hüsâm-ı Hoyî tarafından 1399-1400 tarihinde kaleme alınmıştır. Sultan Orhan Bey adına Hüsameddin Hasan Bin Abdülmümin'in *Nasîbü'l-Fityân ve Nesîbü't-Tıbyân* adlı Arapça-Farsça sözlüğü örnek alınarak ve ona nazire olarak yazılmıştır. Sözlük, manzum-mensur bir mukaddime ile 20 kıta bir hatimeden oluşmaktadır. Asıl sözlük kısmı 300 beyit, hatimesi de 5 beyit olmak üzere 305 beyitten ibarettir (Öz, 2016,79-81).

1.3.1.12. Tuhfe-i Lutfî

Mesûd Lutfî Efendi tarafından 1832-1833 senesinde kaleme alınmıştır. *Tuhfe-i Lutfî*, 1150 beyitten oluşan manzum bir sözlüktür. Eserin başında 106 beyitlik mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir mukaddime yer alır. 66 bölümden oluşan asıl sözlük kısmında 3 mesnevi, 63 kıta yer almaktadır (Tanyıldız, 2013, s. 27-30).

1.3.1.13. Tuhfe-i Mukaddimetü'l-Lügat

Sözlüğün, Le'âlî mahlaslı bir şair tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Eserin başında 13 beyitlik mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir mukaddime yer alır. 71 beyitlik asıl sözlük kısmı 4 kıtaya taksim edilip 250 civarında Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Eserle ilgili kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır (Kaplan, 2017, s. 218-221).

1.3.1.14. Tuhfe-i Nimetî

Bursalı Nakibzâde Nimetî tarafından 1636-37 senesinde kaleme alınmıştır. *Tuhfe-i Şâhidî*'ye nazire olarak yazılan eser 358 beyitten oluşmaktadır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış 13 beyitlik bir mukaddime, sonunda 94 beyitlik yine mesnevi nazım şekliyle yazılan bir hatime bölümü bulunur. Asıl sözlük kısmı, beyit sayısı 6 ila 57 arasında değişen 13 bölüme ayrılmıştır (Gören, 2016, s. 8-15).

1.3.1.15. Tuhfe-i Remzî

Son Mevlevî dedelerinden olan Ahmed Remzi Akyürek tarafından 1924 yılında kaleme alınmıştır. 316 beyitten oluşan sözlüğün başında mensur bir ön söz yer almaktadır. Eserde 37 beyitlik mesnevi nazım şekli ile yazılmış bir giriş bölümü bulunur. 29 kıtadan oluşan asıl sözlük bölümünde iki kıta dışındaki kıtalar dokuzar beyittir. Müellif, kıtaları belli konulara göre düzenlemiş; kafiye ve rediflerine göre tertip etmiştir. Eserin sonunda 18 beyitlik mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir hatime bulunur. Bu eser Farsça-Türkçe manzum sözlük geleneğinin son örneklerindendir (Öz, 2016, s. 297-298).

1.3.1.16. Tuhfe-i Şâhidî

Bu türün en meşhur sözlüğü, Şâhidî mahlasıyla tanınan Mevlevî şeyhi İbrahim Dede'nin *Tuhfe-i Şâhidî* isimli sözlüğüdür. 1515 yılında *Tuhfe-i Hüsam*'a nazire olarak yazılan eser, Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Manevî*'sinin daha iyi anlaşılması için hazırlanmıştır. *Tuhfe-i Şâhidî* bir mukaddime, beyit sayıları 5 ile 20 arasında değişen toplam 27 kıta ve bir hatimeden meydana gelmektedir. Eser toplam 455 beyittir. Yazıldıktan sonra çok fazla ilgi gören bu manzum sözlüğe, çok sayıda şerhler yazılmıştır (Kartal 2003, 27-28).

1.3.1.17. Tuhfe-i Şemsî

Şemsî, 1514 senesinde yazdığı *Tuhfe-i Şemsî* isimli manzum sözlüğünü, *Tuhfe-i Şâhidî*'den etkilenecek kaleme almıştır. 677 beyitten oluşan eserde yaklaşık 1850 Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Başta 94 beyitlik bir mukaddime yer alırken asıl sözlük bölümü beyit sayıları 5 ile 9 arasında değişen 81 kıtaya taksim edilmiştir. Bazı kıtalar bir konuya münhasır kelimelerden oluşur (Düzenli ve Turan, 2016, s. 123-125).

1.3.1.18. Tuhfe-i Vehbî

1783 senesinde Sümbülzâde Vehbî tarafından kaleme alınan eser, Vehbî'nin resmi bir ziyaret için gittiği İran'da edindiği bilgileri bir eserle değerlendirmek, özellikle de oğlu Lütfullah'a yararlı bir kitap hediye etmek arzusuyla kaleme alınmıştır. *Tuhfe-i Şâhidî*'den sonra en fazla ilgi gören ve okunan manzum

sözlüklerden biridir. Bu manzum sözlük için çok sayıda şerh, alfabetik tertip, fihrist ve nazire türünde eser ve risaleler yazılmıştır. Eserde 93 beyitlik bir mukaddime, 57 kıta, “İstılâhât-ı Acem” başlıklı 201 beyitlik sözlük kısmı ile 5 beyitlik bir tarih kıtası yer alır (Öz, 2016, s. 245-249).

1.3.1.19. Tuhfetü'l-Hâfiz

Tuhfetü'l-Hâfiz, Ruscuklu Hâfiz Abdullah b. Halil b. Ali tarafından 1780 yılında mesnevi ve kıta nazım şekilleriyle yazılmış, 323 beyitten oluşan manzum bir sözlüktür. Eserin başında yer alan mensur mukaddime süslü bir dil kullanılmıştır. Sözlükte nazmedilen Farsça kelimeler *Tuhfe-i Şâhidî*’den derlenmiştir. Sözlükteki bölümlerin konularına göre tertip edilmiş olması manzum sözlükler arasında dikkat çekmektedir (Düzenli, 2015, s. 363).

1.3.2. Arapça-Türkçe Manzum Sözlükler

1.3.2.1. Cevâhirü'l-Kelimât

Şemsî tarafından 17. yüzyılda kaleme alınan *Cevâhirü'l-Kelimât*, Arapça kelimelere Türkçe karşılıklar verilerek tertip edilmiş; bir mukaddime, 61 kıta ve 643 beyitten meydana gelen manzum bir sözlüktür (İnce, 2002, s. 178-179).

1.3.2.2. Lugat-ı Ferišteoğlu

Abdüllatîf İbn Melek tarafından 1392 yılında yazılmış ilk Arapça-Türkçe manzum sözlüktür. Müellif ön söz kısmında eserini, torunu Abdurrahman için yazdığını belirtmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de geçen 1528 Arapça kelimenin Türkçe karşılığının verildiği eser, 20 kıtadan oluşmaktadır (Muhtar, 1993, s. 21-22; Yavuzaslan, 2001, s. 72-73).

1.3.2.3. Lugat-ı Visâlî

Visâlî tarafından 1574 senesinde kaleme alınan sözlüğün beyit sayısı 488’dir. 13 beyitlik bir giriş ve 5 ila 27 beyit arasında değişen 40 kıtaya taksim edilmiş asıl sözlük bölümünden oluşmaktadır. Kıtalarından 12’si mesnevi, 28’i ise kıta nazım şekliyle yazılmıştır. *Lûgat-i Visâlî*’de 1900 civarında Arapça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Kaplan, 2018, s. 58-59).

1.3.2.4. Lugat-ı Yûsuf

Yahya Efendi'nin 1826 senesinde kaleme aldığı 114 beyitlik sözlük, sıbyan mektebi çağındaki çocuklar için yazılmıştır. 30 beyitlik bir giriş bulunan eserde yaklaşık 480 kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. *Lugat-i Yûsuf*'un kelime hazinesine bakılınca dönemin okullarında dinî bilgilerin öncelendiği görülmektedir (Ceviz ve Gündüzöz, 2006, s. 213, 217).

1.3.2.5. Mahmûdiyye

Eser, Şeyh Bedreddin el-Kadı Mahmûd b. Eş-Şeyh Mehmed b. Tanrıvermiş tarafından 1550-51 senesinde Feriştahoğlu Lugat'inden istifade edilerek kaleme alınmıştır. 30 varak, 28 kıta ve 994 mısradan meydana gelen eserin ilk 22 satırı mesnevi nazım şekliyle oluşturulmuş, geri kalan kısmı ise kıtalardan meydana gelmiştir. Sözlükte 2073 Arapça kelimenin karşılığı 1573 Türkçe kelime ve ibare olarak yer almıştır (Ölker, 2009, s. 877-879).

1.3.2.6. Nazm-ı Ferâ'id

Abdûlmecîd-zâde Hâfız Efendi tarafından 1697-1698 yılında kaleme alınan *Nazm-ı Ferâ'id*'de 2331 Türkçe kelime ve 3273 Arapça kelime birbirine karşılık olarak verilmiştir. 94 beyitlik bir mukaddimenin yer aldığı eserde asıl sözlük kısmı 29 bahirden oluşan 660 beyitlik bölümdür. Eserde aruz bilgilerinin yer aldığı "Manzûmetü'l-arûz" başlıklı 72 beyitlik bir bölüm de bulunmaktadır (Yakar, 2009, s. 999-1001).

1.3.2.7. Nazmü'l-Leâl

1641 yılında Antepli Şeyh Ahmed tarafından *Tuhfe-i Şâhidi*'ye nazire olarak yazılan eseri, bilim dünyasına kapsamlı bir şekilde tanıtan Ömer Asım Aksoy'dur. Eserde 3000'den fazla Arapça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Sözlük, 5 rubai, 1 sade müstezad ile beraber, 6 mesnevi; hacimleri 5-29 beyit arasında değişen, 45 nazm, 3 kıta olmak üzere, toplam 57 farklı bölümden oluşmaktadır (Gülhan, 2010, s. 209-210).

1.3.2.8. Nuhbe-i Vehbî

Sünbülzâde Vehbî tarafından 1799 senesinde kaleme alınmış ve Padişah III. Selim'e sunulmuştur. Tamamı 1948 beyit olan sözlük, 83 kıtadan oluşmaktadır. Eserde 3800 Arapça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Yurtseven, 2003, s. 29).

1.3.2.9. Sübha-i Sıbyân

Eserin yazma nüshalarında müellife dair herhangi bir kayıt olmamakla birlikte *Sübhâ-i Sıbyân* şerhi olan *Hediyyetü'l-İhvân* adlı eserde müellifin Ebu Fazl Muhammed b. Ahmed Rûmî adında aslen Bosnalı biri olduğu kaydedilmektedir. 17. yüzyılda kaleme alınan sözlük, 465 beyittir ve sıbyan mekteplerinde okutulmak üzere yazılmıştır (Kılıç, 2006, s. 70-73).

1.3.2.10. Şehdû Elfâz

Osman Şâkir'in 1789-1790 senesinde kaleme aldığı sözlük 309 beyitten ibarettir. Eser 48 beyitlik bir mukaddime ile başlar. Asıl sözlük kısmı 261 beyit olup 28 kıtaya taksim edilmiştir. Eserde 1001 Arapça kelimenin 899 Türkçe karşılığı verilmiştir (Özkan, 2013, s. 441-442).

1.3.2.11. Teşrîh-i Tıbâ

Budinli Cihâdî tarafından 1591-1592 senesinde kaleme alınan sözlüğün Belgrad nüshasında 369 beyit mevcuttur. Mukaddime bölümünden sonra yer alan sözlük kısmı elif bâ sırasına göre tertip edilmiş 10-11 beyitlik kıtalardan oluşmaktadır (Doğan, 2016, s. 20-22).

1.3.2.12. Tuhfe-i Âsım

Mütercim Âsım Efendi tarafından 1798 senesinde kaleme alınmıştır. Tuhfe-i Âsım, en hacimli ve en sistemli olan manzum sözlüklerden biridir. Sözlüğün mukaddime bölümü 94 beyit, asıl sözlük bölümü 1156 beyit olmak üzere toplam 1250 beyitten ibarettir. Müellif, eserini hazırlarken *Tuhfe-i Vehbî*'yi örnek almış, onun Arapça-Türkçe şekli gibi düşünmüştür (Erdem, 2005, s. 200; Tiryakiol, 2013, s. 16).

1.3.2.13. Tuhfe-i Fedâî

Fedâî tarafından 1634 senesinde kaleme alınan ve *Tuhfe-i Şahidî*'ye nazire olarak yazılan *Tuhfe-i Fedâî* adlı sözlük; 39 beyitlik bir mukaddime ile beyit sayıları 9 ile 36 beyit arasında değişen toplam 355 beyitlik 15 kıta ve "Hisâb-ı Ebced" başlığı altındaki ebced hesabıyla ilgili 7 beyitlik ayrı bir kıta olmak üzere toplam 401 beyittir. Eserde Arapça 1211 kelimenin Türkçe karşılıkları gösterilmiştir (Yakar, 2007, s. 1019).

1.3.2.14. Tuhfe-i Fevzî

Edirne Müftüsü Fevzî Efendi'nin Medine'de yazdığı Tuhfe-i Fevzî, Osmanlı'nın son dönemlerinde kaleme alınmış 1048 beyitten ibaret hacimli bir sözlüktür. Eserde 320 civarında Arapça kelime/kelime grubunun Türkçe karşılığı verilmiştir. Sözlükte, mesnevi nazım şekliyle yazılmış 23 beyitlik bir mukaddime ve 63 kıtadan oluşan asıl sözlük bölümü yer alır. Sözlüğün sonunda bir de hatime bulunur (Boran, 2016, s. 88-91).

1.3.3. Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler

1.3.3.1. Fethu'l-Fettâh

Sunî-i Malatyavî tarafından 1599 senesinde Malatya'da kaleme alınan eser, 400 beyitten ibarettir. Eserin başında mesnevi nazım şekli ile yazılmış 32 beyitlik bir mukaddime yer almaktadır. Asıl sözlük bölümü beş kıtaya taksim edilen bu kıtaların beyit sayısı 2 ile 84 arasında değişmektedir (Öz, 2016, s. 181-182).

1.3.3.2. Genc-i Leâl

Asıl adı Mehmet Çelebi olan Gencî Pîr Mehmed adında bir müellif tarafından 1631 senesinde kaleme alınmıştır. İki bölümden oluşan sözlüğün birinci bölümü Arapça-Türkçe, ikinci bölümü Farsça-Türkçedir (Öz, 2016, s. 191).

1.3.3.3. Güher-rîz

1847 senesinde *Güher-rîz*'i kaleme alan Süleymân Dürri, sözlüğün kolay ezberlenmesi için her kıtayı altışar beyit olarak tanzim etmiştir. Eser, bir mukaddime 35 kıta ve bir hatimeden oluşup toplam 141 beyittir (Kartal, 2003, s. 40).

1.3.3.4. Hayrû'l-Lugât

Süleyman Hayrî tarafından kaleme alınan *Hayrû'l-Lugât* adlı eser, 3000 beyitlik Arapça-Farsça-Türkçe bir sözlüktür (Öz, 2016, s. 283; İnal, 2000, s. 914).

1.3.3.5. Hoş Edâ

Sözlüğü kaleme alan müellifin asıl adı Eşref, mahlası Feyzî, lakabı da Hoş Edâ'dır. Eşref Feyzî, 1736 senesinde yazdığı bu sözlüğü, kendi lakabıyla isimlendirmiştir. Eser, 11 kıtaya ayrılmış toplam 336 beyitten oluşmaktadır. *Tuhfe-i Şâhidî*'ye nazire olarak yazılan eserde 1281 Arapça, 1057 Farsça kelimenin karşılıkları verilmiştir (Öz, 2016, s. 232-233).

1.3.3.6. Lugat-ı Kerîmî

Kerîmî mahlaslı bir müellif tarafından kaleme alınan 131 beyitlik manzum sözlükte eserin adlandırılmasına ve müellifine dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Eserin çok sayıda nüshası olup en eski nüshası 1570 yılında istinsah edilmiştir. Tespit edilebilen nüshalarda çoğu manzum sözlükte yer alan giriş ve hatime bölümleri yoktur. 16 kıtaya taksim edilen sözlüğün taktî ve nasihat beyitleri dışında asıl sözlük kısmı 99 beyittir. Eserde 28 Arapça ve 243 Farsça ifadenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Kaya, 2017b, s. 221-225).

1.3.3.7. Manzûme-i Keskin

Mustafa b. Osman Keskin tarafından 1758 senesinde kaleme alınan eser, II. Mustafa için yazılmıştır. Sözlük, 85 beyitlik bir mukaddime ile başlamaktadır. 27 kıtaya taksim edilmiş asıl sözlük bölümü 309 beyittir. 431 beyitten meydana gelen eserde Arapça, Farsça ve Türkçe toplam 2363 kelime birbirine karşılık verilmiştir. Özellikle Türkçe kelimeler açısından dikkati çeken nokta, bugünkü yazı dilinde

kullanılmayan, unutulmuş bir kısım kelimelerin sözlükte bir hayli yer almasıdır (Kılıç, 2007, s. 344-346).

1.3.3.8. Menâzimü'l-Cevâhir

Hâkî Mustafâ-yı Üsküdârî tarafından 1632/33 senesinde kaleme alınmıştır. Sözlük, manzum-mensur bir mukaddime, 29 kıta ve bir hatimeden ibaret toplam üç bölümdür. 402 beyitten oluşan eserde 900 kelimenin Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları verilmiştir (Öz, 2016, s. 192).

1.3.3.9. Müsellesnâme

Osman Şakir Bozokî tarafından 1795/96 senesinde kaleme alınan sözlüğe Arapça-Farsça-Türkçe üç dilli bir eser olması hasebiyle *Müsellesnâme* adı verilmiştir. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir giriş, 462 beyitlik 41 bölümden oluşan asıl sözlük kısmı ve yine mesnevi nazım şekliyle yazılmış 41 beyitlik bir sebeb-i telif bölümünden oluşmaktadır. Sözlükte 1059 Arapça, 937 Farsça, 847 Türkçe toplam 2843 kelime birbirine karşılık verilmiştir (Kaya ve Ayçiçeği, 2019, s. 33-50).

1.3.3.10. Nazmü'l-Cevâhir

Antepli Hasan Aynî'nin 1821 senesinde yazdığı bu sözlük, daha önce *Dürrü'n-Nizâm* adıyla yazdığı sözlüğün genişletilmiş ve sonrasında *Nazmü'l-Cevâhir* adını almış şeklidir. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış 117 beyitlik bir mukaddime ve 100 kıtadan meydana gelmiş toplam 1300 beyitlik manzum bir sözlüktür (Öz, 2016, s. 258-259).

1.3.3.11. Nazm-ı Giridî

Sözlük, Reîsülküttâb Mustafa Efendi'nin oğlu Âşir Efendi'nin istifadesi için Ahmed Resmî tarafından 1740 senesinde kaleme alınmıştır. Şairin Giritli olmasından dolayı bu ad verilmiştir. Sözlük, 35 beyitlik manzum bir mukaddime ve beyit sayıları 7 ila 19 arasında değişen 14 kıtadan oluşmaktadır. 203 beyitten ibaret olan bu eserde 365 Türkçe, 447 Farsça ve 752 Arapça ifade birbirine karşılık olarak kullanılmıştır (Kaya, 2017a, s. 124, 126).

1.3.3.12. Se Zebân

Antakyalı Şeyh Ahmed tarafından 1723 senesinde kaleme alınmıştır. Manzum bir giriş, asıl sözlük kısmı ve bir hatimenin yer aldığı sözlük, 818 beyitten meydana gelmektedir. Müellif, eserde yer alan Arapça-Farsça kelimeleri *Tuhfe-i Şâhidî* ve *Ferîşteoğlu Lugatî*'nden derlemiştir. Asıl sözlük bölümündeki kıtalarda, kelimeler belirli konulara göre düzenlenmiş ve her üç dilde birbirinin karşılığı olan kelimelere yer verilmiş, bazı bahirler de gramere ait konulara ayrılmıştır (Öz, 2016, s. 224-226).

1.3.3.13. Tuhfetü'l-İhvân ve Hediye-tü's-Sıbyân

Mustafa İlmî b. İbrahim tarafından 1772 tarihinde yazılan sözlüğün amacı, sıbyan mekteplerinde Arapça öğrenen öğrencilerin Farsça öğrenmelerine de katkı sağlamaktır. Müellifin ifadesiyle *Lugat-ı Ferîşteoğlu*'nun Farsça ve Türkçeye tercümesi olan eser, 854 beyitten ibarettir. Sözlük, mensur mukaddime dışında mesnevi tarzında yazılmış 11 beyitlik bir münacat, 33 kıta ve iki beyitlik bir tarih kıtasından meydana gelmektedir (Öz, 2016, s. 242-243).

1.3.3.14. Tuhfe-i Nushî

Çemişgezekli Nasûh Efendi tarafından 1842 senesinde kaleme alınan bu sözlük, toplam 610 beyittir. Sözlük, bir mukaddime, 53 kıta ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış hatime bölümünden oluşmaktadır. *Tuhfe-i Nushî*'de yaklaşık 2600 Arapça ve Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmektedir (Güler, 2016, s. 162-164).

1.3.3.15. Tuhfe-i Zibâ

Hayret Mehmed Efendi'nin 1819 senesinde yazdığı *Tuhfe-i Zibâ*, Mehmet Ali Paşa'nın torunu Abbas Paşa'ya sunulmuştur. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış 35 beyitlik bir mukaddime ile başlamaktadır. Asıl sözlük bölümü 74 kıtaya taksim edilmiş olup eserin sonunda 13 beyitlik bir de hatime bölümü bulunmaktadır. Toplam 869 beyitten meydana gelen sözlükte 1450 civarında Arapça, bir o kadar da Farsça kelime yer almaktadır (Öz, 2016, s. 257-258).

1.3.3.16. Ucûbetü'l-Garâyib fî Nazmi'l-Cevâhiri'l-Acâyib

Behâüddîn ibn Abdurrahmân-ı Malkaravî, sözlüğünü 1424 senesinde oğulları Mehmed ve Ahmed'in Arapça ve Farsça öğrenmeleri maksadıyla kaleme almıştır. Manzum-mensur bir mukaddimeyle başlayan eserin asıl sözlük kısmı 400 beyitten oluşup 36 kıtaya taksim edilmiş toplam 436 beyitten ibarettir (Öz, 2016, s. 89-90).

1.3.4. Diğer Dillerde Yazılmış Manzum Sözlükler

1.3.4.1. Dürre-i Manzûme

1835'te Mahmud tarafından Osmanlı askerinin Arnavutça öğrenme ihtiyacından dolayı kaleme alınmış 291 beyitlik Arnavutça-Türkçe manzum sözlüktür. Eser 291 beyittir. Eserin başında 35 beyitlik bir mukaddime ve sonunda 3 beyitlik hatime bulunur (Doğan Averbek, 2018, s. 229-238).

1.3.4.2. Makbûl-i Ârif

Bosnalı Hevâî Üsküfi'nin 1631 senesinde kaleme aldığı Boşnakça-Türkçe manzum sözlüğün adı, daha sonraları istinsah eden kişi tarafından *Potur Şâhidî (Köylü Şâhidî)* olarak değiştirilmiştir. IV. Murat'a ithaf edilen sözlükte, toplam 224 beyit yer almıştır. Yaklaşık 650 Boşnakça kelimenin Türkçe karşılığının verildiği sözlüğün başında mesnevi nazım şekliyle yazılmış 51 beyitlik Türkçe bir mukaddime bulunur. 13 bölümden oluşan asıl sözlük kısmı 173 beyittir (Okumuş, 2009, s. 826-836).

1.3.4.3. Miftâh-ı Lisân

Yusuf Hâlis Efendi'nin 1850 senesinde yazdığı *Miftâh-ı Lisân* adlı eseri, Fransızca-Türkçe manzum bir sözlüktür. Sözlük mensur mukaddime, 38 beyitlik manzum dîbâce, 22 kıtaya taksim edilmiş asıl sözlük bölümü ve manzum hatimeden oluşup toplam 495 beyittir. Cerîde-i Havâdis matbaasında basılan bu sözlükte yaklaşık 2500 Fransızca kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Kırbıyık, 2002, s. 181-186).

1.3.4.4. Tuhfetü'l-Uşşâk

Fevzi Kisederzâde tarafından 1816 veya 1824 senesinde kaleme alınan Rumca-Türkçe manzum bir sözlüktür. Hamd, salat ve selam geleneği yerine getirilmeden

sebeb-i telif bölümüne geçilen sözlükte; 19 beyitlik bir giriş, 13 kıta, 3 muhammes ve bir de tarih beyti yer almaktadır (Ölker, 2009, s. 860-861).

1.3.4.5. Türkçe-Ermenice Manzum Lugat

Refî-i Kâlâyî tarafından kaleme alınan Türkçe-Ermenice manzum sözlüktür. Seksene yakın beyit içermektedir. Sözlüğün İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde iki adet, Atatürk Kitaplığı, Ankara Millî Kütüphane ve Süleymaniye Kütüphanesinde de birer adet toplamda beş nüshası bulunmaktadır (Alpaydın, 2007, s. 7).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEVFIYYE’NİN ŞEKİL, MUHTEVA, DİL/ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE GRAMER NOTLARI

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Eserin Müellifi, Adlandırılması ve Yazılış Tarihi

Sözlüğün mukaddime ile son bölüm olan hatime kısmında, eserin adı, yazılış tarihi ve eserin müellifi Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle müellifinin adının Abdurrahman, lakabının Zâhidî, memleketinin ise Konya olduğu bilgilerine ulaşılmaktadır:

Fakîrem Abd-i Rahmân Zâhidî’yem

Diyâr-ı Konya ahretzâdeâyem

70

Manzum sözlükler bilindiği üzere genellikle müderrisler tarafından kaleme alınmaktaydı. *Tevfiyye*’nin müellifi olan Zâhidî de bu müderrislerden biridir:

Pes andan soñra bahr-ı dürre sâbih

Okudurdum lugat etfâle sâlih

16

Yine sözlükte yer alan beyitlerden yola çıkarak Zâhidî’nin Mevlevî bir şair olduğu çıkarımına varılmaktadır:

Kitâb-ı Mesnevî Sultân Celâlî

Dimişdür magz-ı Kur’ân ‘ilm-i bârî

82

Fedâ kıldum yolında baş u cânı

Ki oldur sırr-ı Sultân-ı Celâlî

83

Müellif hakkında *Tevfiyye*'de yer alan bilgiler dışında başka bilgilere ulaşamamıştır. Eserin müellifi bilinirken müstensihine dair bilgi ise bulunmamaktadır.

Giriş bölümünde yer alan 81. beyitte Zâhidî eserine *Tevfiyye* ismini verdiğini ifade etmiştir:

Tezeyyün buldı tuhfe Şâhidî'ye
Be-nâm-ı *Tevfiyye* hilye Zâhidî'ye 81

Eserin ismi yukarıdaki beyitte *Tevfiyye* olarak belirtilirken yaprak 1a'da ise *Manzûme-i Lûgat-i Se-zebân* ismiyle kayıtlıdır. Hisâbü'l- Ebced başlıklı hatime bölümünde yer alan son iki beyitte eserin ismi “*Tevfiyye*” olarak tekrar anılmaktadır.

Tevfiyye, hicrî 1133/milâdî 1721 yılında I. Mahmut'un saltanatının başlarında kaleme alınmıştır. Eserin giriş kısmında hangi dönemde yazıldığı hakkında bilgiye ulaşılırken

Olurdu rûz u şeb devvâr u dâ'ir
Bu vech üzre olurdum hâle nâzır 30

Çü Mahmûd Han sultân tahta âgâz
Serîr-i saltanat üzre kadem sâz 31

hatime bölümünde verilen ebced hesabı ile de yazılış tarihi hakkında bilgiye ulaşılmaktadır:

Ebced hîsâbı üzre şay bu mışra'ı
Tevfiyye bâkî 'Abd-ı Raḥmân kaldı
(١١٣٣)

Yukarıdaki beyitte müellif, eserin yazılış tarihini mısradaki harflerin ebced hesabı toplamıyla verdiğini belirtmektedir. İkinci mısramda harflerin toplamı bize eserin yazılış tarihi olan 1133 (1721) sayısını vermektedir. Bu beytin hemen altında rakamla da (١١٣٣) 1133 sayısı verilmiştir. Bu beyitten sonraki mısrada da aynı tarih hem rakamla (١١٣٣) hem de mısrada yer alan harflerin toplamı ile verilmiştir. Mısradaki harflerin taşıdığı sayısal değerler aşağıda gösterilmiştir:

“Bu tuhfe bâkî ‘Abd-ı Rahmân kaldı”

(۱۱۳۳)

200, ر: 4, د: 2, ب: 70, ع: 10, ی: 100, ق: 1, ا: 2, ب: 5, ه: 80, ف: 8, ح: 400, ت: 6, و: 2, ب: 10, ی: 100, ق: 1, ا: 1, ل: 30, د: 4, ی: 10, ح: 8, م: 40, ن: 50, ق: 100, ا: 1, ل: 30, د: 4, ی: 10

Rakamların toplamı yine eserin yazıldığı 1133 (1721) hicrî yılını göstermektedir.

2.1.2. Tertibi

Sözlüğün, Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Koleksiyonu 441 numarada kayıtlı –şimdilik- bilinen tek nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha 29 varaktan müteşekkildir. Talik hatla yazılan bu eser, toplam 634 beyitten oluşmaktadır.

Eser, klasik manzum sözlük tertibinde yer alan (mukaddime, asıl sözlük bölümü, hatime) üç bölümü de ihtiva etmektedir. Müellif, eserine 85 beyitlik bir mukaddime ile başlamakta daha sonra ise asıl sözlük bölümüne geçiş yapmaktadır.

Asıl sözlük bölümünde 28 kıta yer almaktadır. Kıtaların çoğunda eserdeki sıra dikkate alınarak “El-kıtatü’l-ûlâ”, “El-kıtatü’s-sâniye”, “El-kıtatü’s-sâlise”... gibi Arapça tamlama şeklinde başlıklandırmalar yapılırken bazı kıtalarda ise başlık bulunmamaktadır.

Tevfiyye’de kıtalar “elifbâ” esasına göre alfabetik düzende sıralanmıştır. “Elif” harfinden başlayıp “yâ” harfiyle bitirilen ilk 27 kıtada, her harften bir kafiye ya da redif oluşturulmuştur. 28. kıtaya geçince ise -birkaç harf dışında- elif’ten yâ harfine kadar yeniden kafiye oluşturulmuştur.

Kıtaların başında takti amacıyla yazılmış iki beyit yer almaktadır. Bu beyitlerde her bir kıtanın aruz kalıbı verilip ardından bahirlerine değinilmiştir. Kıtaların sonunda yer alan beyitlerde yine aruz kalıbına yer verilmiştir. Aynı kalıp veya bahirle yazılan kıtalarda ise aruz kalıbının yer aldığı mısralar boş bırakılmıştır. Kıta sonlarında yer alan iki beyitin genellikle üç mısraından biri Türkçe, biri Arapça diğeri de Farsça birbirlerinin tercümesi olan cümlelere ayrılmıştır. Bu üç dile ait birbirinin tercümesi olan cümlelerin parçalara ayrılarak aynı mısralarda karışık hâlde verildiği örnekler de

mevcuttur (2. kıta, 6. kıta, 7. kıta, 11. kıta, 15. kıta ve 16. kıta bu şekildedir). 5. kıta, 23. kıta ve 28. kıtada ise cümle tercümelerine yer verilmemiştir.

Bazı manzum sözlüklerde kelimeler verilirken işaretleme ve numaralandırma usulü tercih edilerek madde başı kelimelerin karşılıklarının rahatça bulunması ve kelimelerin hangi dile ait olduğunun gösterilmesi okuyucular için kullanım kolaylığı sağlamaktaydı, *Tevfiyye*'de ise herhangi bir işaretlendirme veya numaralandırma usulünün olmayışı sözlüğün kullanımını zorlaştırmaktadır.

Asıl sözlük bölümünün ardından üçüncü ve son bölüm olan “Hisâbü'l- Ebced” başlıklı 5 beyitlik bir hatime bölümüyle eser sona ermektedir.

2.1.3. Nazım Şekilleri ve Kafiye Düzeni

Tevfiyye'nin 85 beyitlik giriş bölümü ve 28. kıtanın 156 beyti mesnevi nazım şekli ile yazılmış ve *aa, bb, cc...* şeklinde kafiyeleşmiştir. Mesnevi nazım şekli ile yazılan bu bölümlerin toplam beyit sayısı 241'dir.

Asıl sözlük bölümünün her kıtasının ilk iki beytinde *aa, xa* şeklinde adeta bağımsız bir nazm oluşturulup sözlük kısmına yine *aa, xa, xa* kafiye düzeni ile devam edilmiştir. Böylece asıl sözlük kısmının bir bölümünde iki beyitlik *aa, xa* şeklinde kafiyeleşen bir nazmdan sonra yine matla ile başlayan ve o bölümün uzunluğuna göre *aa, xa, xa...* kafiye düzeninde devam eden bir nazm oluşturulmuştur. Eserin iki kıtasının baştaki iki beyti kıta nazım şekline uygun olarak *xa xa* biçiminde kafiyeleşmiştir (2. Kıt'a, 28. Kıt'a).

Böylece *Tevfiyye*'de kullanılan nazım şekilleri mesnevi, kıta ve nazmdır. Eserde kullanılan nazım şekilleri ve kafiye düzenleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 1: Sözlükte Kullanılan Nazım Şekilleri ve Kafiye Düzeni

Bölümler	Beyit Sayısı	Nazım Şekli	Kafiye Dizilişi
Giriş	85	Mesnevi	aa bb cc...
1. Kıt'a	17	Nazm	aa xa / aa xa xa...
2. Kıt'a	16	Kıta/Nazm	xa xa / aa xa xa...
3. Kıt'a	17	Nazm	aa xa / aa xa xa...
4. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
5. Kıt'a	7	Nazm	aa xa / aa xa xa...
6. Kıt'a	18	Nazm	aa xa / aa xa xa...
7. Kıt'a	20	Nazm	aa xa / aa xa xa...

8. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
9. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
10. Kıt'a	22	Nazm	aa xa / aa xa xa...
11. Kıt'a	17	Nazm	aa xa / aa xa xa...
12. Kıt'a	10	Nazm	aa xa / aa xa xa...
13. Kıt'a	23	Nazm	aa xa / aa xa xa...
14. Kıt'a	14	Nazm	aa xa / aa xa xa...
15. Kıt'a	17	Nazm	aa xa / aa xa xa...
16. Kıt'a	13	Nazm	aa xa / aa xa xa...
17. Kıt'a	14	Nazm	aa xa / aa xa xa...
18. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
19. Kıt'a	17	Nazm	aa xa / aa xa xa...
20. Kıt'a	10	Nazm	aa xa / aa xa xa...
21. Kıt'a	10	Nazm	aa xa / aa xa xa...
22. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
23. Kıt'a	26	Nazm	aa xa / aa xa xa...
24. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
25. Kıt'a	12	Nazm	aa xa / aa xa xa...
26. Kıt'a	11	Nazm	aa xa / aa xa xa...
27. Kıt'a	14	Nazm	aa xa / aa xa xa...
28. Kıt'a	158	Kıta / Mesnevi	xa xa / aa bb cc...

2.1.3.1. Kafiye ve Redif

Tevfiyye adlı manzum sözlükte en çok mücerred kafiye kullanılmıştır. Ardından kullanım sıklığına göre sırasıyla mürdef, müesses ve mukayyed kafiye gelir. Mücerred kafiye 325, mürdef kafiye 243, müesses kafiye 33 ve mukayyed kafiye 15 beyitte kullanılmıştır. Bir beyitte şair cinaslı kelime ile kafiye yapmıştır.

243 mürdef kafiyesinin 165'i elifli, 38'i vâvlı, 40'ı yâlı mürdef kafiyesidir. 13 beyitte kafiye yapmayan şair sadece redifle ahenk sağlamıştır. Bunun dışında 6 beyitte de kafiye ya da redif kullanılmamıştır. Eserdeki kafiye sayıları şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2: Sözlükteki Kafiye Sayıları

Kafiyenin Çeşidi	Beyit Sayısı
1. Mücerred Kafiye	325
2. Mürekkebi Kafiye (Toplam)	291
2.1. Mürdef Kafiye (Toplam)	243
2.1.1. Elifli Mürdef Kafiye	165
2.1.2. Yâlı Mürdef Kafiye	40
2.1.3. Vâvlı Mürdef Kafiye	38
2.2. Mukayyed Kafiye	15
2.3. Müesses Kafiye	33

49 beyitte redif kullanılan eserdeki beyitlerin 20 tanesinde bir, 2 tanesinde ise iki kelime ile redif yapılmıştır. 24 beyitte bir ekli, 2 beyitte iki ekli, 1 beyitte de üç ekli redif kullanılmıştır.

Eserdeki kafiye çeşitlerine bazı örnekler vermek yerinde olacaktır.

Mücerred Kafiye

Senüñ lutfuñ durur yâ Rab baña bu
Kitâbum rahmetüñ âbıyla sen yu 76

Yâ İlâhî dür olaldan bulmadum aslâ ferah
Merhamet kapusını aç okuram innâ fetah 172

Elifli Mürdef Kafiye

Zemîn sâkin felek dâ'ir çü âsyâb
Temevvüc itdiren escâra girdâb 5

Servdür kaddüñ kemân ebrûñ yüzüñdür âfitâb
Gül yañağüñ leblerüñ gülnâr cebheñ mâhtâb 119

Yâli Mürdef Kafiye

Dûj[e] hurşûn putraga çûze piliç ferrûc çîz
Nesne şey' nâyije mîzel lüle harşef fûls peşîz 255

İftirâk-ı yâr ile çün haste-dil gâyetde gam-gîn
Haşre dek mümkün midür hurrem ola hem fer cebîn 429

Vâvli Mürdef Kafiye

Yazardum gördüğümce böyle mahsûs
Kamusın eyledüm bir levha mersûs 41

Müretteb eyledüm şol vecche mazbût
Birisi gitmek ile cümle meskût 48

Mukayyed Kafiye

Horuldamak horhor gatît dahı bu-hust
Meksûr şikestedür kırık bütün dürüst 484

Güften dimek kavl u gubâr toz gerd
İssi germ hârr sovuk hem berd serd 502

Müesses Kafiye

Kamudan Şâhidî zîbâ vü râsih
Melâhat kişveri a‘lâ vü şâmih 21

Olurdu rûz u şeb devvâr u dâ‘ir
Bu vech üzre olurdum hâle nâzır 30

Mukâbil eyledüm şöyle ki sâlif
Pesine olmaya aslâ muhâlif 58

Redifli Örnekler

Lugat gördüm kamuya lâzım olmuş
Husûsan mübtedîye elzem olmuş 37

Îlâhî korkaram nessâh elinden
Bilür bilmezlenür seffâh dilinden 73

İncü cevâhirdür dişüñ lâle gibi hamrâ yüzüñ
Anber kokar sârâ saçüñ nergis bakar şehlâ gözüñ 86

2.1.4. Vezin Hususiyetleri

2.1.4.1. Aruz Bahir ve Kalıpları

Tevfiyye manzum bir sözlüktür ve aruz ölçüsü ile kaleme alınmıştır.

Eserinde 6 farklı aruz bahri kullanan şair asıl sözlük bölümündeki kıtalarda aruz kalıbını verdikten sonra bu bahirleri de anmıştır.

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

Bahr-ı recez dindi buña sâlim ola cümle sözün 87

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bu remel bahrinden âb aldı kusûr itdi sehâb 120

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Hoş âvâzuñ terennümde hezec sâlim gelür gâyet 137

Tevfiyye'de en çok kullanılan aruz bahri 12 kıtada ve toplam 315 beyitte kullanılan recez bahridir. Hezec bahri giriş bölümü ile 5 kıtada kullanılmıştır. Hezec bahrinin kullanıldığı beyit sayısı 148'dir. Sekiz kıtada kullanılan remel bahri toplamda 140 beyitte kullanılmıştır. Mütেকârib, kâmil ve müctes bahirleri ise birer kıtada kullanılmıştır. Eserin aruz bahirlere dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3: Sözlüğün Aruz Bahirlere Dağılımı

Sayı	Aruz Bahirleri	Kıtalar	Toplam Beyit Sayısı
1	Hezec	Giriş, 4, 8, 17, 19, 20	148 beyit
2	Recez	1, 2, 6, 9, 11, 14, 15, 16, 22, 25, 26, 28	315 beyit
3	Remel	3, 7, 10, 12, 13, 18, 23, 24	140 beyit
4	Mütেকârib	5	7 beyit
5	Kâmil	21	10 beyit
6	Müctes	27	14 beyit

Tevfiyye'de kullanılan aruz bahirleri ve kalıpları şu şekildedir:

Tablo 4: Sözlükte Kullanılan Aruz Bahirleri ve Kalıpları

Bölümler	Beyit Sayısı	Aruz Bahri	Aruz Kalıbı
Giriş	85	Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün
1. Kıt'a	17	Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
2. Kıt'a	16	Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
3. Kıt'a	17	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4. Kıt'a	11	Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
5. Kıt'a	7	Mütেকârib	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün
6. Kıt'a	18	Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
7. Kıt'a	20	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
8. Kıt'a	11	Hezec	mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'ilün
9. Kıt'a	11	Recez	müstef'ilün müfte'ilün mefâ'ilün fâ'ilün
10. Kıt'a	22	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün
11. Kıt'a	17	Recez	müstef'ilün fâ'ilâtün müstef'ilün fa'lün
12. Kıt'a	10	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
13. Kıt'a	23	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fe'ülün
14. Kıt'a	14	Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
15. Kıt'a	17	Recez	müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün fe'ülün
16. Kıt'a	13	Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün fa'

17. Kıt'a	14	Hezec	meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün
18. Kıt'a	11	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
19. Kıt'a	17	Hezec	meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün
20. Kıt'a	10	Hezec	meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün meḡâ'ilün
21. Kıt'a	10	Kâmil	müteḡâ'ilün müteḡâ'ilün müteḡâ'ilün fe'ilün
22. Kıt'a	11	Recez	müsteḡ'ilâtün müsteḡ'ilâtün müsteḡ'ilâtün müsteḡ'ilâtün
23. Kıt'a	26	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'
24. Kıt'a	11	Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün
25. Kıt'a	12	Recez	müsteḡ'ilün müsteḡ'ilün müsteḡ'ilün fe'ülün
26. Kıt'a	11	Recez	müsteḡ'ilâtün müsteḡ'ilâtün
27. Kıt'a	14	Müctes	müsteḡ'ilün fâ'ilâtün müsteḡ'ilün fâ'ilâtün
28. Kıt'a	158	Recez	müsteḡ'ilün müsteḡ'ilün müsteḡ'ilün
TOPLAM	634 Beyit	6 bahir	

2.1.4.2. Vezin Uygulamaları

Zâhidî-i Konevî, vezin konusunda çok başarılı sayılmaz. Öğretici bir eser verdiği için kafiye-redif ve vezin gibi hususlar eserde ikinci planda kalmış gibidir. Pek çok yerde vezin kusurlarına rastlanmaktadır.

Bir fikir vermesi bakımından ilk 50 beyitte aruz uygulamalarından bazıları örneklenecektir.

Arapçada imale “çekme, uzatma, bir tarafa eğme” anlamına gelir. Aruz terimi olarak kapalı hece gereken yerlerde aruz ölçüsüne uydurmak üzere açık heceyi biraz uzatarak okumaktır (İpekten, 2001, s. 145). Aşağıdaki beyitlerde imale yapılmıştır.

Muhammed siyyemâ anlardan âyât

Dahı kıldı anı cümleye gâ'yât

7

Demâdem sad dürûd-ı bahr-ı emvâc

O şâhuñ ravzasına ola seccâc

13

Kamu halk bunlara her hâlde muhtâc

Rızâ vü rahmetüñ bârânını saç

15

Med “uzatma” anlamına gelir. İki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imaleden biraz daha uzun okumaktır. Bu, aruzda kusur sayılmadığı gibi şairlerce çoğu kez ahengi

artırmak için özellikle yapılmıştır. Buna imâle-i memdûd da denir (İpekten, 2001, s. 150). Aşağıdaki beyitlerde med söz konusudur:

Senâ bî-**hadd** hamd lâ-add sipâsâ
Şükür kerdem sitâyîş bî-kıyâsâ 3

Kamer mâ**nend** Kur'ân muciz âyât
Urûc esrâ-yı sidre'l-müntehâyât 9

Zihaf “kıasma, kısaltma” demektir. Aruzda vezin zorunluluğu ile Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun bir heceyi kısa okumak anlamına gelir (İpekten, 2001, s. 155). Aşağıdaki beyitte zihaf yapılmıştır:

Ne dürr kim Şâhidî'de cümle elfâz
Yazardum Fârisîye Türkî elfâz 49

Sözlük anlamıyla vasl “birleştirme, ulaştırma” demektir. Aruz terimi olarak vasl (ulama), ünsüz harfle biten bir sözden sonra ünlü harfle başlayan bir söz geldiğinde sondaki ünsüz, ikinci kelimenin ünlüsüne bağlanarak birlikte okunmasıdır. Ulama aruz uygulamasında çok kullanılmış ve üstelik şiirde bir ahenk yaratması bakımından da gerekli sayılmıştır (İpekten, 2001, s. 142). Aşağıdaki beyitlerde vasıl yapılmıştır:

Muhammed siyyemâ anlardan_**an**_âyât
Dahı kıldı anı cümleye gâyât 7

Pes_**an**dan soñra bahr-ı dürre sâbih
Okudurdum lugat etfâle sâlih 16

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Tevfiyye, mukaddime kısmı 85, asıl sözlük bölümü 544, hatime bölümü ise 5 beyte taksim edilmiş toplamda 634 beyitten müteşekkil bir eserdir. Eser üç bölümdür.

2.2.1. Tevfiyye'nin Bölümleri

2.2.1.1. Mukaddime

Bu bölüm aruzun “mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün” kalıbıyla mesnevi nazım biçiminde yazılmıştır. Bazı manzum sözlüklerde karşılaştığımız mensur mukaddime bölümü *Tevfiyye*'de bulunmamaktadır. Zâhidî'nin, eserini mukaddime kısmı da dâhil olmak üzere baştan sona manzum şekilde kaleme aldığı görülmektedir.

Tevfiyye'nin bu bölümü farklı nazım türlerini bir arada barındırma açısından zengin bir bölümdür. Müellif, sözlüğüne klasik Türk edebiyatı eserlerinde sıkça rastlanılan besmele geleneği ile başlamaktadır. Ardından yine geleneğe uyarak hamdele, salvele, münacat gibi dinî türlere yer vermektedir. Eserin ismi, yazıldığı dönem ve yazılış sebebi gibi bilgiler de bu bölümde mevcuttur.

Zâhidî 1. beyitten 7. beyte kadar ilmi ezeli ve ebedî olan, bütün varlıkların hayat kaynağı, her şeyi görüp duyan, kudret ve kuvvet sahibi olan Allah'a övgü ve şükürde bulunup onun isim ve sıfatlarından bahsetmektedir. 7. beyitten 15. beyte kadar da âleme müjdeler getiren Hz. Peygamber'i anmakta ve ona senada bulunarak yüzlerce selam göndermektedir.

Hamdele ve salvele geleneğini yerine getiren müellif, bu defa Şâhidî'nin *Tuhfe-i Şâhidî* isimli manzum sözlüğünü övmekte ve ona benzer bir sözlük yazarak okuyucularını muradına erdirmeye gayesini dile getirmektedir. Ardından dönemin padişahı olan I. Mahmud'u övdüğü kısma gelmekte ve burada eserin yazıldığı dönem hakkında bilgi sahibi olmamıza vesile olmaktadır.

Padişahı övdükten sonra eserini kaleme alma sebebinden bahseden müellif, yazma sebebini halkın, özellikle de çocukların sözlük ihtiyacını gidermek olduğunu dile getirmektedir. Daha sonraki beyitte de fıkıh âlimlerini ve Farsça eserler kaleme alan divan şairlerini anlamak için halkın sözlüğe ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Halkın sözlük ihtiyacından bahsettikten sonra bu ihtiyaca binaen bir sözlük yazacağını ifade etmekte ve ardından Buhârî, Cevherî, Ahterî gibi mensur sözlük yazarlarının isimlerini anarak onların eserlerinden derleme yaptığına işaret etmektedir. Sonrasında ise sözlüğünün tertibi hakkında bilgi vermektedir.

Zâhidî, sonraki beyitlerde eserindeki hataların mazur görülüp düzeltilmesini temenni etmekte ve sözlüğünün bilgisiz müstensihlerin eline geçip gelişigüzel kopyalanmasından korktuğunu dile getirmektedir. Daha sonraki beyitlerde kendisi tanıtmakta ve eserinin cahil müstensihlerin eline geçip rastgele kelime ekleme ya da çıkarma yapılmasından, sözlüğünün hatalı bir şekilde basılmasından korktuğunu dile getirmekte ve tüm bunların yaşanmaması için Allah’a dua etmektedir.

Müellif, duasını tamamladıktan sonra sözlüğünün isimlendirmesini yaptığı beyte geçmekte ve eserine *Tevfiyye* adını verdiğini bildirmektedir.

Zâhidî, 85 beyitten oluşan mukaddime bölümünün son beytinde okuyucuları tarafından hayırla yâd edilmeyi dilemekte ve asıl sözlük bölümüne geçmektedir.

2.2.1.2. Asıl sözlük bölümü

Bu bölüm toplam 544 beyit ve 28 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların beyit sayılarına bakıldığında belirli bir düzen olmadığı görülmektedir. Beyit sayısı açısından bazı kıtalar az bir hacme sahipken bazıları daha fazla hacme sahiptir. Sözlüğün 5. kıtası en az, 28. kıtası ise en fazla hacme sahip olan kıtalardır.

Müellif, kıtaların başında takti amacıyla önce iki beyit verip daha sonra madde başı kelimeleri vermeye geçmektedir. Bu beyitlerden ilkinde genellikle klasik Türk edebiyatında sıkça kullanılan mazmunlara yer verilmektedir. İkinci beytin ilk mısraında o kıtada kullanılan aruz kalıbı gösterilip diğer mısraında da bahrin adı verilmektedir:

Uşşâklaruñ mihmânısın derdlileruñ dermânısın

Dilberleruñ sultânısın bedr ü kamer yüzüñ senüñ 103

Müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün

Ömrüñ uzun cismüñ sanem sâlim recezden hoş senüñ 104

Kıtaların sonunda yer alan beyitlerde yine o kıtaya ait olan aruz kalıbı gösterilmektedir:

Müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün

Gel şâhlaruñ serdârisin cânlar heme kurbân saña 118

Zâhidî, kıta sonlarında aruz kalıbı göstermekle birlikte Arapça-Farça-Türkçe birbirlerinin tercümesi olan cümlelere de yer vermektedir:

Aşağıdaki bölüm sonundan alınan beyitlerde, Farsça bir cümlenin ilk mısra yerleştirildiği ve bu cümlenin Türkçe-Arapça tercümelerinin diğer mısralarda yer aldığı görülmektedir:

İzhebü ente zehebte elzem leke yevmü'l-kıyâm
Bir yürüyüş yüri kim saña kıyâmetde gerek 261

Revişî rev ki tu-râ bâyed ki ender rûstâhîz
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât 262
Görimez aslâ saâdet yüzini ol ki ola hîz

Çoğu manzum sözlük de olduğu gibi *Tevfiyye*'de de nasihat içerikli cümleler bulunmaktadır. Bu cümleler kıta sonlarındaki tercüme beyitlerinin içinde verilmektedir:

Cidd ü ikrâ leyl ü yevmen lâ-mekin mislû'l-bakar
Çalış oku gice gündüz hem sığırlayın olma dâb 134

Kûş bih'ân şeb ü rûz mebâş hem dahı hem-çûn gâv dâb
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün 135
Turmagıl düriş sevâba yolını eyle savâb

Manzum sözlüklerin mukaddime bölümüne nasıl ki Allah'ın adı anılarak başlanılıyorsa asıl sözlük bölümün ilk beyitlerinde de genellikle Allah'ın isimlerine yer verilmektedir (Kuşoğlu, 2020, s. 412). Zâhidî, madde başı kelimeleri verirken ilk olarak Allah'ın daha sonra ise peygamberin isim ve sıfatlarına yer vermekte ve çoğu manzum sözlükte yer alan bu geleneğe uymaktadır:

Allâh Tañrı İzid ü Yezdân Hâlık ü Vâcib Hudây
Ferzâne mih büzürg 'azîm ulu vü hâdî reh-nümây 88

2.2.1.3. Hatime

Zâhidî, bu bölümü -çoğu manzum sözlükte olduğu gibi- mesnevi nazım biçimiyle yazmıştır. “Hisâbü’l- Ebced” başlığı altında toplam 5 beyitten oluşan bu kısımda ebced hesabına dair bilgiler yer almakta ve eserin yazıldığı tarih ebced hesabıyla verilmektedir. Eserin ismi bu bölümde yeniden zikredilerek metin tamamlanmaktadır.

2.2.2. Tefviyye’nin Özellikleri ve Söz Varlığı

Tefviyye’de -sayıların, mevsimlerin, ayların ve fiillerin mastar hâllerinin verildiği birkaç kıta dışında- kelimeler verilirken konularına göre bir bölümde toplanmayıp farklı bölümlere dağıtılmışlardır. Beyitlerde ise yakın anlamlı kelimelerin bir arada verilmesine özen gösterilmiştir:

Âb mâ su gil hulâb tîn balçıga çamur vahal
Hâk gâm toprak serâ dindi buña dahı türâb 123

Zâhidî, sözlük kısmında kelimeleri verirken belirli bir düzende ilerlememiştir. Bazen Arapça kelimeleri önce verip Farsça-Türkçe karşılıklarını sıralarken bazen de Türkçe veya Farsça kelimelere öncelik vermiştir.

Kelimelerin karşılıkları genellikle aynı beyitte ve aynı mısra da verilmekle birlikte aynı beytin farklı mısraında veya bir sonraki beyte kaydığı istisnalar da vardır:

Ret ü çerîden otlamak irta be-çer
Ota pizişk assâb otçı pîle-ver 511

Saydelân çerçi sarılık yârân zerîr
Hârîş ü hikke gicik kâtib debîr 512

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere “irta” ve “be-çer” kelimelerinin karşılığı olan “otla” kelimesi aynı beytin farklı mısraında yer alırken “pîle-ver” kelimesinin Türkçe ve Arapça karşılığı olan “çerçi”, “saydelân” kelimeleri bir sonraki beyitte verilmiştir.

Tefviyye’de kelimelerin karşılıkları verilirken belirli bir düzen gözetilmemiştir.

Genellikle bir dile ait olan kelimenin iki farklı dilde birer karşılığı verilmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte Türkçe “yad” kelimesi bir Arapça, bir Farsça olmak üzere toplam iki kelimeyle karşılanmıştır:

Yad ecnebî bigânedür perestâr karavaş hâdime
Mâder ana ümm eb peder ata dede ceddür niyâ 110

Bir dile ait olan kelimenin aynı dilde veya iki farklı dilde birden çok kelimeyle karşılandığı da olmuştur. Aşağıdaki beyitte atân “eşek” anlamındaki Farsça kelimenin bir Arapça (himâr), bir Farsça (har), bir de Türkçe (eşek) olmak üzere toplam üç kelime ile karşılığı verilmiştir:

Dahî kemân öküz bakar gâv u bağl ester katır
Atân himâr hardur eşek esb at feres hem kürre tay 96

Bir diğer örnekte Türkçe bir kelimenin (ot) karşılığı üç Arapça (nebât, uşb, kelâ), bir Farsça (giyâh) kelime ile karşılanmıştır:

Ota giyâh nebât uşb dîndi kelâ dahî hem
Mincel orak u dâs habl urgan nûvâr ne urgan 447

Bazen bir dile ait olan kelimenin farklı dillerde karşılığının verilmeyip aynı dilde karşılığının verildiği örnekler görülmektedir. Aşağıdaki beyitte toz anlamına gelen “accâc”, “nak”, “katâm”, “hebâ” kelimelerin hepsi Arapça olup birbirine karşılık olarak verilmekteyken bu kelimelerin Türkçe ve Farsça karşılıkları verilmemiştir:

Accâc nak katâm hebâ dahî gubâr încâ beyâr
Bunda getür hât în mekân mahal makâm hem cây seç 166

Bir dile ait olan kelimenin sadece bir yabancı dilde karşılığının verildiği örneklerle rastlanmaktadır. Aşağıdaki beyitte “ışık, “parıltı” anlamlarına gelen Arapça “şule” kelimesine sadece Farsça “fûrûg” kelimesiyle karşılık verilmiş, Türkçe karşılığı verilmemiştir:

Gice karañusu dücâ dîndise mâg
Şule fûrûg hemdi letâ’if hezl lâg 555

Diğer beyitte de “yan, taraf, yön” anlamlarına gelen Arapça cânib kelimesine sadece Türkçe karşılık verilmiş (yañ), Farsça karşılığı verilmemiştir:

Sinnever kıtt u gürbe di haytal katif hirre kedi
Telle faka fahh u şerak dâma duzag cânib yaña 111

Müellif, aynı mısırada tek bir kelimeyi iki kelimeyi de karşılayacak şekilde kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte yer alan Dârâ kelimesi hem “ulu sultan” hem de “Dârâb Şah”ın babası olan İran hükümdarı Dârâ’yı karşılayacak biçimde verilmiştir:

Ulu sultân hem melik-i muazzama Dârâ oğlu Dârâb
Câriye berde karavaş kul abddur dahı çâker 225

Pûzîne kelimesi de hem “maymûn” hem “yarpuz” kelimlerine karşılık olarak verilmiştir:

Kebbî kırd pûzîne maymûn hem fütunc
Yarpuz dahı huttâf perestû kırlaguc 489

Zâhidî, kelimelerin hangi dile ait olduğunu bazı beyitlerde belirtirken

İklık kemânçedür rebâb berbat u kopuz Zengîce ûd
Dumrı def Türkîcedür deff Arab teşdîd-i yâ 100

Nakb gârdur sumc yer altına kırañ kenâr gâyet
Di pîşe sanata hem dir Arablar sanata hîrfet 144

bazı beyitlerde ise hangi dile ait olduğunu belirtmeden “di, dirler, dinür, dindi, dindise, dinildi, hem, hem di, hem dahı, dahı, +dur/+dür, durur/dürür, ne, nedür, oldı, çün...”gibi ifadelerle kelimelerin karşılığını belirtmektedir. Bu kelime ve eklerden istifa etmesindeki temel amaç ise vezni tamamlamaktır:

Rîk reml kum hûşk yâbis kuru ter **durur** ratb yaş
Seng hacir taş gözyaşı dem eşk şümâr sayı hisâb 126

Râm münkâd mutî mûnise **dirler hem** yavaş
Cenk savaş perhâş harb accel iv isra şitâb 132

Telîse aybe hegbe hurc hurçîndür **dinildise**
Tü şüh üff tûf **di** haşmet **hem** şükûh **dindi dahı** heybet 142

Sîhe seffûd dindigine itme sakın böyle aceb
Zîrâ ki şol bir âlet-i cârihadur **dinildi** şış 297

Evvelü'l-bârihadur câme-hâb döşek
Oldı firâş koç derâgûş kün kucak**dur** âgûş 304

Noksân eksilmek **nedür** kâsten **dürür**
Gitmek zehebe **dahı nedür** reften **dürür** 519

Bazı beyitlerde ise araya hiç kelime veya ek getirmeden kelimelerin karşılıklarını sıralamaktadır:

Yohsul fakîr dudak şefe leb ruh yañak had çeşm göz
Dîde ayın rûy vech yüz dest el ayak yed ricl pây 90

Manzum sözlüklerin çoğunda görülen bazı kelimelerin farklı bölümlerde tekrar etmesi durumu *Tevfiyye*'de de görülmektedir: Ağrı (veca, derd) 205/508, arık (nahîf) 523/535, artuk (fazla) 290/619, bezek (hilye) 217/618, boyun (unuk, yâl) 379/580, bulmak (yaften) 360/501, çamur (tîn, gil) 123/465, çok (kesîr, bisyâr) 175/248, çomak (mıkma) 323/560, derîñ (amîk, nügûl) 198/556 ev (beyt) 108/388, eyer (serc, zîn) 97/159, gamlu (magmum) 523/561, gizlü (mahfî, nühüfte) 163/563, kıran (gâyet, kenâr) 144/535, kuyruk (zeneb) 291/566, maymun (kırd, kebbî) 307/489, od (nâr, âteş) 124/521, sayru (mariz) 248/508, sovk (berd) 205/280, şaşî (ahvel) 229/541, yumruk (müşt) 174/326...

Tevfiyye'de ağırlıklı olarak isim türünden kelimelere yer verilmekle birlikte; fiiller, sıfatlar, fiillerin mastar ve çekimli hâlleri de sözlüğün kelime kadrosuna dâhil edilmiştir.

Müellif kimi beyitlerde isim türünden kelimelere topluca yer verirken

İç tona şalvâr âstîn kümm u serâvîl ile yeñ
Gömlük kamîs pîrâhene kaftâna di câme kabâ 106

kimi beyitlerde sıfat türünden kelimelere ağırlık vermektedir:

Kâdire güçlü tüvânâ pehlevân alp ü şecî yel
Nîv dilîr ü hem dilâver zûrbâzûdur bahâdır 228

Çoğu beyitte ise emir çekimindeki fiilleri bir arada vermiştir:

Git ruh be-rev söyle be-gû kul gel taal hellüm be-yâ
Ez-çi neden mimmâ nite çun keyfe lem niçün çerâ 105

Ek be-kâr izra be-direv ihsad di biç dakk döğ be-kûb
Subra çeç çâş dindi kargaya zâg dir hem gurâb 130

Ur be-zen izrib kopar ikla be-ken be-hrâş kus
Kay [be']trâş yon halk temeddüh kendüyi itmek medh 183

Bazı fiillerin mastarı ve çekimli hâlleri aynı beyitte yer almıştır. Aşağıdaki beytin ilk mısraında “şirâ” (almak), “harîden” (almak) ve “almak” mastarlarının emir çekimli hâlleri ikinci mısraında “al”, “be-hır” (al) ve “işteri” (al) şeklinde verilmiştir:

Hem şirâ almak harîden bey fûrûhten satmak
Al be-hır işteri ügürtlamak güzîden intihâb 127

Zâhidî, sözlüğünde sadece kelime karşılıkları vermekle yetinmeyip cümleler ve kelime gruplarına da yer vermektedir. Bölüm sonlarında cümle tercümelerine yer vererek okuyucularının söz dizimi hakkında fikir sahibi olmasını sağlamıştır.

Arapça ve Farsça kelime karşılıklarının, kelime gruplarıyla verildiği bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Hıyatetdür derz yiv inhina dirler hamidendür
Egilmek ruften kens dinür **bir yeri süpürmek** 365

Zayf misâfir mîzbân **konuk alan** muzîf
Garm garâmetdür zemân ödek verim tâvân 414

Fihris **kitâbuñ evveli** fihrist hem

Ol bir **hakîmüñ adı** Zerdüş ey dedem 585

Arapça-Farsça kelimelere karşılık verirken kimi zaman bu dillerden dilimize yerleşmiş olan kelimelere Türkçe ekler getirerek Türkçedeki kullanımını göstermiş kimi zamansa yabancı kelimelerin ardından Türkçe kelimeler getirmiş ve kelime grupları oluşturarak Türkçedeki karşılıklarını vermiştir:

İñlü vü **gamlu** müstemend magmumdur
Lâgar nahîf arık telh mürr acıdur 523

Bennâ ipi mıtmer dürür hencârdur
Hem ince yol **leşker başı** sâlârdur 530

Çeribaşıya sipeh-büd di emîrü’l-ceyş sipehdür
Hâkim hem **hükm idici** aña dindi dahı dâver 226

Hem cezâ hem di mükâfâta ivaz âhz-i intikâmdur
Kînin ödeşmege dindi dahı hem pâdâş keyfer 233

Hacimli bir söz varlığına sahip olan *Tevfiyye*, temel düzey dil eğitimi için doyurucu bir kaynaktır. Zâhidî, sözlüğünde Arapça-Farsça-Türkçe üç dilin de temel ve kültürel söz varlığından faydalanmıştır. Sözlükte sayılardan günlere, organ isimlerinden hayvan isimlerine, mekân isimlerinden akraba isimlerine daha pek çok kelimeye rastlamak mümkündür.

Eserin söz varlığı müellifin yaşadığı dönemden izler taşımaktadır. Örneğin 18. yüzyıl Osmanlı toplumunda atın mühim bir yer tuttuğunu, eserin söz varlığında at ve at ile ilgili kelimelere sıkça yer verilmesinden anlayabiliriz. Aşağıda at ve ata dair birkaç beyit yer almaktadır:

Dahı kemân öküz bakar gâv u bağl ester katır
Atân himâr hardur eşek esb at feres hem kürre tay 96

Matlabadur hing ü boz at eges eşhebdür semend
Kula at ser-keş çamış cumûh di cevdet süksük 351

Ber-bend gömüldürüğe lebeb sîne-bend inân duvâl

Ne uyan ligâm licâm hem efsâr yular zimâl

386

Yine eserin söz varlığında tarım ve dokuma kültürüyle ilgili (argaç 220, arış 219, çulha 258, ig 526, ip 359, sind[1] 240; arg 115, natas 128, orak 447, ögendire 207 saban okı 208 yaba 208... gibi) çok sayıda kelimenin yer almasından hareketle müellifin yaşadığı dönem ve ortamda tarım ve dokuma faaliyetlerinin yaygın olduğu kanaatine varabiliriz. Özellikle giriş kısmında müellifin memleketinin Konya olduğu bilgisine vakıf olmamız, Konya'nın tarihi süreçte tarım ve dokuma kültürüyle öne çıkan illerden biri olması bize eserin yazıldığı ortamda tarım ve dokuma faaliyetlerinin etkin olduğunu düşündürmektedir.

18. yüzyılda klasik şiirde yeni mazmunlar, orijinal benzetmeler görülmeye başlanmıştır. Daha önceki dönemlerde sevgilinin saçları siyah renkte tasvir edilmekteyken bu yüzyılda sarı saçlı sevgili tasvirleri de şiirde yer almaya başlamıştır. Bu yüzyıldaki değişimler Zâhidî'nin eserine de yansımıştır. Zâhidî, eserinde sevgiliyi tasvir ederken hem siyah hem de sarı saçlı olarak resmetmiştir:

Siyâh çeşmüñ uzun hilâl kaş nedür

Şeb-i zülf arasında yüzüñ bedir

147

Sîm sîneye altun gibi dökülse tel tel **sarı saç**

Âhû gibi gözler süzüp yüz kırmızı reftâr güleç

15

Tevfiyye'de tekrarlanan kelimelerle birlikte yaklaşık olarak 1400 Türkçe, 1600 Arapça ve 1600 Farsça kelime/kelime grubu birbirine karşılık olacak şekilde verilmiştir. Eserde Arapça ve Farsça dışında Rumca, Kıptîce gibi farklı dillere ait kelimeler de göze çarpmaktadır. Sözlükte okunamayan birkaç kelime dışında birbirine karşılık olarak kullanılan kelime/kelime grubunun bölümlere göre sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 5: Sözlükte Yer Alan Kelimelerin Bölümlere Göre Dağılımı¹

Bölümler	Türkçe	Arapça	Farsça	Rumca	Kıptîce	Toplam
1. Kıt'a	58	73	75			206
2. Kıt'a	55	59	56			170
3. Kıt'a	54	67	54			175
4. Kıt'a	20	39	33			92
5. Kıt'a	8	13	11			32
6. Kıt'a	52	75	57			184
7. Kıt'a	68	86	69			223
8. Kıt'a	28	31	37			96
9. Kıt'a	29	29	30			88
10. Kıt'a	60	78	82			220
11. Kıt'a	50	55	54			159
12. Kıt'a	27	29	35			91
13. Kıt'a	33	24	34	13	13	117
14. Kıt'a	46	51	50			147
15. Kıt'a	44	41	46			131
16. Kıt'a	36	48	34			118
17. Kıt'a	32	27	30			89
18. Kıt'a	30	29	33			92
19. Kıt'a	44	52	43			139
20. Kıt'a	28	32	32			92
21. Kıt'a	27	29	36			92
22. Kıt'a	40	36	39			115
23. Kıt'a	70	84	77			231
24. Kıt'a	37	38	40			115
25. Kıt'a	33	38	33			104
26. Kıt'a	19	18	18			55
27. Kıt'a	46	44	44			134
28. Kıt'a	392	395	434			1221
Toplam	1466	1620	1616	13	13	4728

Osmanlı İmparatorluğu Müslim ve gayrimüslim halkın bir arada yaşadığı çok milletli, çokdilli ve çok kültürlü bir imparatorluk (Develi, 2009, s. 21-23) olduğu için imparatorluğun sınırları içinde uzun yıllar bir arada yaşan farklı kültür gruplarının birbirleriyle kaynaşması sonucu karşılıklı olarak etkileşimler meydana gelmiştir. *Tevfiyye*'de, Arapça ve Farsça dışında İmparatorluğun sınırları içinde yaşayan Kıptî ve Rum halkının dilinden kelimelere rastlanması kültürel etkileşimin izlerinden biridir.

Müellif, 13. kıtada ağırlıklı olarak Kıptîce, Rumca, Farsça ay isimlerine yer vermektedir. Bu kelimeler aşağıda tablo yapılarak gösterilmiştir:

¹ Bazı bölümlerdeki (4., 5., 6., 19. ve 22. bölüm) okunamayan birkaç kelime sayıya dahil edilmemiştir.

Tablo 6: Sözlükteki Farsça-Kıptice-Rumca Ay İsimleri ve Türkçe Karşılıkları

Beyit Numarası	Türkçe	Farsça	Kıptice	Rumca
266	hazîrân (Ar.-T.)	âbân	bune	yunios
267	temmuz (Ar.-T.)	âzer	ibîb	ulyos
268	âb (Ar.-T.)	dey-mâh	meserrâ	agustos
269/270	kânûn-ı evvel (Ar.-T.)	urdîbehişt	keyhek	zikevris
270/271	kânûn-ı sâni (Ar.-T.)	hordâd	tûbah	neyârûs
271	şubât (Ar.-T.)	tîre-mâh	amşîr	felvaris
273/274	âzer (Ar.-T.)	mâh-ı mordâd	baramhât	martis
274/275	nîsân (Ar.-T.)	şehrîver	beramûdah	âbrîl / âbrîlis
275/276	ayyâr (Ar.-T.)	mihr- mâh	başans	mayıs
277	eylül (Ar.-T.)	mâh-ı behmen	tût	sitevris
278	teşrîn-i evvel (Ar.-T.)	isfandârmaz	bâbah / bâbe	ahtoris
279	teşrîn-i sâni (Ar.-T.)	ferverdîn	hâtûr	nevoris

Zâhidî, eserin giriş kısmında Tuhfe-i Şâhidî'ye benzer bir sözlük kaleme alma gayesinden bahsetmiş ve bu doğrultuda da hareket etmiştir (Kaplan, 2022, s. 67). Eserindeki Farsça kelimelerin neredeyse tamamını Tuhfe-i Şâhidî'den almış ve bu kelimelerin tertibinde de genellikle bu sözlüğü model alarak ilerlemiştir.

Tevfiyye'nin Farsça söz varlığını Tuhfe-i Şâhidî'den teşkil eden Zâhidî, bu kelimelere Arapça karşılıklar dahil edip beyitlerinde kullanırken kimi zaman Tuhfe-i Şâhidî'deki gibi sıralama yapmış kimi zamansa kelimelerin sıralamasında değişikliğe gitmiştir:

Tuhfe-i Şâhidî

Ceşme bîñâr oldı kûze bardak

İsteme mecûy u cûy ırmak (İmamoğlu, 2005, s. 79)

Tevfiyye

Çeşme pîñar ayn kûze kûz dinildi bardak

İsteme lâ-tatlab me-cûy u cûy nehir ırmak 319

Tuhfe-i Şâhidî

Büklemek oldı sikîzîden sûtûr

İlkıya dirler gevişdür nîşhûr (İmamoğlu, 2005, s. 129)

Tevfiyye

Büklemege kamûs sigîzîden sûtûr
İlkı devâbb dindi gevişdür nîş-hûr 539

Tuhfe-i Şâhidî

Tâşdur yüzde çıgıt hem dâmgûl
Urdur zânû diz ü topuk pejûl (İmamoğlu, 2005, s. 126)

Tevfiyye

Yüzde çıgıt tâş kelef sila ur dâmgûl
Zânû vü rukbe diz kab topuk pejûl 579

Tuhfe-i Şâhidî

Reste vü husr u husû yine nedür
Er sırası kaynata kaynanadur (İmamoğlu, 2005, s. 132)

Tevfiyye

Reste e[r] sırası saf hasûyîne hasr
Kaynana sıhret kaynata dindi sıhr 504

Müellif, Tuhfe-i Şâhidî'deki bazı beyitleri ise Arapça kelime eklemesi yapmadan ufak değişikliklerle eserinde kullanmıştır:

Tuhfe-i Şâhidî

Hem tebûrâk iki tahtadur ki hûş
Baglayub çatladuben ürküde kuş (İmamoğlu, 2005, s. 141)

Tevfiyye

Oldı tebûrâk iki tahtadur ki hûş
Baglayuban çatladuban ürküde kuş 550

Tuhfe-i Şâhidî

Didiler pâçîle ol bir çenbere
Ayag altına ala batmaya kara (İmamoğlu, 2005, s. 144)

Tevfiyye

Pâçîle dinildi dahı bir çenbere

Ayagı altına ala batmaya kara

621

Cümle tercümelerini verdiği beyitlerde yer alan Farsça ve Türkçe mısraları, Tuhfe-i Şâhidî'den alıp Arapça karşılıklarını ilave eden Zâhidî, bu mısralarda fazla değişikliğe gitmeden Tuhfe-i Şâhidî'ye benzer biçimde kullanmıştır:

Tuhfe-i Şâhidî

Çend şitâbî be-güneh in revîşet tâ be-kücâ

Nice iversiñ yazuga bu gidişüñ kandeye dek (İmamoğlu, 2005, s. 104)

Tevfiyye

Çend şitâbî be-güneh in revîşet tâ-be-kücâ

Kem ü sürat ismen metâ hâzâ zehâbek 353

Nice iversiñ yazuga bu gidişüñ nice dek

[...] 354

Tuhfe-i Şâhidî

Bih ez-cânst in güftâr eger mî-kuni bâver

Bu söz yegdurur candan ger idersen inanmak (İmamoğlu, 2005, s. 118)

Tevfiyye

Bih ez-cân'st in güftâr eger tu mî-künî bâver

Ve hâze'l-kavlü min-rûh melîh lev tasadduk 342

Bu söz yegdür ki cândan ger iderseñ inanmak

[...] 343

Eserin söz varlığında yer alan Arapça, Rumca ve Kıptice kelime tercihleri, müellifin *Tuhfe-i Şâhidî* okumakla kalmayıp bu eser için yazılmış şerhleri okuduğunu da düşündürmektedir. Özellikle *Tevfiyye*'den 10 yıl önce Bosnalı Atfî Ahmet Efendi tarafından kaleme alınan *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eser ile *Tevfiyye* arasındaki benzerlikler dikkat çekici boyuttadır. Atfî Efendi'nin Farsça ve Türkçe kelimelere karşılık olarak verdiği Arapça, Rumca ve Kıptice kelimelerin büyük çoğunluğu Zâhidî tarafından da kullanılmıştır. Bu düşüncemizi desteklemek amacıyla aşağıda

Tevfiyye'den alınan bazı beyitler ve adeta bu beyitlerin şerhi niteliğinde olan *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserden alınan bir bölümün karşılaştırmasına yer verilmiştir.

Tevfiyye

Mâh-ı evveldür hazîrân Fâris âbân didiler

Kıbtîde bune dinür hem Rûmlarca yunios 266

Mâh-ı sâni'dür temmuz Fûrsîde âzer dimişler

Aña Kıbtîce ibîb Rûmîlerüñdür ulyos 267

Sâlisinci âb Fâris didi dey-mâh aña kim

Meserrâ Kıbtîcedür Rûmîlerüñdür agustos 268

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî

Evveli hazîrandur. Rûmîler yunios dirler. Fûrs aylarından âbân Kıbtî'de bune dirler. Otuz gündür. On üçünde şems Seretân burcına tahvîl eyler. Gâyet tûl-ı nehârdur ve kasr-ı leyldür ve evvel-i sayfdür ki safrâ gâlib olup kan aşaga kor. Mısır'da beşâret-i Nîl olur. İkinci ayı temmuzdur. Rûmîler ülyüs dirler. Fûrs illerinde âzer-mâh Kıbtî'de ibîb dirler. Otuz bir gündür. On dördünde güneş Esed burcına varur. Gâyetde ıssı olur. Üçüncü ayı âb'dür. Rûmîler agustos dirler. Fûrs aylarından dey-mâh [H. 86a] Kıbtî'de meserrâ dirler. Fasl-ı sayfuñ ahiridür. (Ekici, 2017, s. 259)

Tevfiyye'nin kelime kadrosunda -günümüzde bazı ağızlarda yaşamakla birlikte- standart yazı dilinde karşılaşmadığımız pek çok arkaik (eskicil) kelime yer almaktadır. Bu kelimeler alfabetik olarak aşağıda gösterilmiştir.

A

Agız: Doğuran hayvanın ilk sütü. 394

Ala: Beyaz lekeli bir çeşit deri hastalığı. 520

Aldama: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek. 332

Añgıt: Sulak yerlerde yaşayan, perde-ayaklı, ördekten büyükçe, kiremit renginde bir çeşit kuş. 510

Añız: Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı. 487

Añranmak: Homurtulu ses çıkarmak, haykırmak, kükremek. 338, 572

Arg/ark: Su yolu. 115

Argaç: Dokumalarda çözgü üzerine enliliğine atılan ip. 220

Arık: Zayıf, cılız. 523/535

Arış: Dokumalarda tezgâha uzunlamasına gerilen iplik. 219

Asragı: (Gün ve gece hakkında) Evvelki. 303

Assı: Fayda, kâr. 128

Aşu: Boya yapılan kırmızı toprak. 346

Avurda: Ebe. 581

B

Bart baş: Yara, çıban, sivilce, yara bere. 288

Batman: 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi. 421

Başmak: Ayakkabı. 259

Bay: Zengin. 89

Beleñ: Dağlık, sarp yer, dağ beli. 409

Beñdeş: Eş, benzer. 545

Beyni: Beyin. 107

Bezek: Süs, ziynet. 217, 618

Bıldır: Geçen yıl. 538

Bilegü: Kesici araçları bilemek için kullanılan alet. 442

Biliş: Bildik, tanıdık, dost. 109

Biti: Mektup, yazılmış şey. 181

Boyundurug: Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember. 207

Börk: Başa giyilen külah, kalpak gibi şeyler. 619

Burunduruk: Hayvanların burunları üstüne takılan kıskaç. 425

Büklemek: Bükülmek, kıvrılmak. 539

Ç

Çagıldı: Gürültü, hafif gürültü. 620

Çalkoyun: Sırtüstü. 590

Çamış: Haşarı, sert başlı (hayvan). 351

Çeç: Yığın, samanından ayrılmış hububat yığını. 130

Çepel: Kirli, pis, murdar. 143

Çeribaşı: Komutan, serdar. 226

Çıgıt: yüzde oluşan küçük benek, çil. 579

Çulha: Dokumacı. 258

D

Debe: Fıtıklı, kasığı yarık. 292

Degirmi: Yuvarlak. 242

Depeleyici: Öldürücü. 459

Döl dös: Çoluk çocuk, züriyet. 411

Dölek: Sakin ve itaatli, elverişli, uygun. 352

Dölenmek: Karar kılmak, huzura kavuşmak, ağır davranmak. 218

Dumrı: Tef. 100

Düriş: Çalış. 135

Düzenmek: Süslenmek. 282

Düzülmüş: Süslenmiş. 175, 282

Düzülüp: Süslenip. 470

E

Ebsem: Sessiz. 314

Edik: Koncu kısa çizme. 308

Ege: Törpü. 406

Egindü: Demir eğelenince dökülen demir ufantısı. 525

Eglemek: Durdurmak, geciktirmek, vakit geçirtmek, oyalamak. 339

Emcek: Meme. 589

Eñek: Çene. 158

Erkeç: Üç yaşını bitiren erkek keçi. 162

Esenleşmek: Vedalaşmak. 497

Eyegü: Kaburga kemiği. 180

G

Geñez: Kolay. 161

Gezkere: Yapı işlerinde kullanılan sedye. 494

Gırgıl: Saçına, sakalına ak düşmüş, kıranta. 379

Gıcık: Kaşınma, kaşıntı, uyuz hastalığı. 512

Giñ: Geniş. 492

Gökçek: Güzel, sevimli, hoş. 107, 561

Gömüldürük: Eyerin geriye kaymaması için atların boyunlarından aşırılıp kolanlarına bağlanan kayış. 386

Gön: Ham kösele, deri. 350, 615

Gözemek: Yırtığı ve deliği örerek kapatmak. 604

Güneyik: Hindibâ. 498

Güni: Kıskançlık, haset. 592

Güyegü: Damat. 576

I

İklık: Rebap, ayaklı kemani. 100

İlki: Hayvan, at sürüsü. 539

İmızganmak: Uyuklamak. 334

İnkırık: Hıçkırık. 553

İrlamak: Şarkı söylemek. 336

İşık: Demir başlık, miğfer. 592

İ

İğ: İplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araç, eğirmen. 526

İlerlik: Daha ileri. 221

İnen: Çok, pek, daha çok. 597

İrgüren: Ulaştıran. 4

İrgürmek: Eriştirmek, ulaştırmak. 79, 369

İssi: Sahip, malik. 224

İssi: Sıcak, sıcaklık. 280, 502

İssilik: Sıcaklık, hararet. 546

İv: Acele et. 132

İvmek: Acele etmek. 339, 354

K

Kaçan: Ne zaman. 391, 395

Kak: Elma, armut, kayısı gibi meyvelerin kurusu. 196

Kakırdak: Kuyruk, iç yağı gibi maddelerin yağları sızdırıldıktan sonra kalan posası, kıkırdak. 616

Kakıyup: Öfkelenip, kızıp. 333

Kakur: Öfkelenir, kızar. 159

Kalabak: keçe külah, taç. 449

Kamu: Bütün, hep, her, herkes. 11, 15, 21, 37, 41, 212, 283, 427, 451

Kara ev: Büyük çadır. 449

Karañu: Karanlık. 554, 555

Karavaş: Cariye, hizmetli. 110, 225

Karı: İhtiyar, yaşlı. 374

Kasıl: Yeni başak tutmaya başlamış yeşil ekin. 250

Kasrı: Baldırgan zamkı. 500

Kav: Kav mantarlarından elde edilen, çabuk tutuşan, süngerimsi madde. 557,
610

Kay: Yağmur. 623

Keler: Bir çeşit kertenkele. 531

Kendirik: Deriden sofra yaygısı. 628

Kesmik: Boğumlu iri saman, harman sonu. 250

Kıcı: Tereye benzer bir ot, kekik. 247

Kıcık: Gıdıklanma. 483

Kıg: Koyun, keçi, deve gibi hayvanların toparlak ve kuru pisliği. 593

Kırañ: Kenar, kıyı, uç. 144, 535

Kırnak: Cariye, halayık. 384

Kısaç: Kıskaç, kerpeten. 405

Kız: Pahalı, ağır pahalı, kıt, az bulunur, kıtlık. 422

Kızılca: Allık, kızılık. 176

Kiçi: Küçük. 326, 617

Kilindür: Küçük testi, emzikli su kabı. 615

Kiri: Ücret, karşılık, mükâfat, kira. 293

Koç: Kucakla. 304

Kolañ: Hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için kullanılan bağ, kayış.

Kovacı: Dedikoducu, söz getirip götüren, arkadan çekiştiren. 431

Koz: Ceviz. 433

Kula at: Vücudu koyu sarı, kuyruğu ve yelesi siyah olan at. 351

Kulaguz: Kılavuz, rehber. 222

Küncid: Susam tanesi. 521

Küpecük: Kavanoz, ufak küp. 574, 583

M

Mamı: Ebe. 537

Mashık: Esrar, haşhaş. 514

Muştuluk: Müjde. 293

O

Od: Ateş. 124, 349

Od: İlaç. 521

Otçı: Hekim. 511

Oynaş: Kendisine karşı aşk beslenen. 576

Ö

Ödek: Zaman, tazminat, borç. 414

Ögendire: Sığır sürmeye yarayan ucu sivri değnek. 207

Ög: Akıl. 309

Önegü: İnatçı. 257

Önegülik: İnatçılık. 230

Örgüç: Hörgüç. 407

Öyken: Akciğer. 179

P

Putrak: Üç köşeli diken. 255

S

Sadak: Ok ve yay çantası. 294

Sagri: Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki dolgun ve yuvarlakça kısım ve bu kısımdan çıkan kalın deri.

Sagış: Sayı, adet, miktar, hesap. 392, 495

Saglayup: Sağlamlaştırıp. 528

Samanugrısı: Samanyolu galaksisi. 375

Sayru: Hasta. 248, 508

Segird/ Segirt: Koş. 211, 245

Segirdici: Koşucu. 458

Senit: Hamur tahtası. 131

Sevi: Sevgi, aşk. 425

Sığın: Yabani geyik ve sığır. 598

Sıklık: Islık, ağızdan çıkarılan düdük sesi gibi ses. 527

Sınd[ı]: Makas. 240

Sırça: Cam. 385

Sırım: Kayış. 291

Sıyrınmak: Kaymak, sürünerek kayıp gitmek. 143

Sin: Mezar. 434

Siñici: Kolay hazmolunan. 299

Siñildemek: İnilti ses çıkarma. 516

Sovugrak: Çok soğuk. 371

Sunuñ: Su kabarcığı. 231

Süci: Şarap. 384

Süñü: Söğüt, kargı, mızrak. 93

Süñük: Kemik. 396

Sürtüni sürtüni: Sürüne sürüne. 596

T

Tagan: Tava, yağ tavası. 416

Tagarcık: Dağarcık, keçi derisinden torba. 424

Talabımak: çırpınmak. 368

Tamu: Cehennem. 140

Tarılup: Kederlenip, bunalıp, nefret edip. 333

Taşra: Dışarı. 190

Tayına: Sürçsün. 385

Tayrınmak: Kaymak, sürçmek. 143

Tegeg: Asma, kavun, karpuz, kabak vb. bitkilerin dalları. 194

Tegele: Eskiden ulemanın elbise üzerine giydikleri kaftan. 571

Tereçe: Pencere. 108

Terki: Eyer kayışı. 97

Toduldanmak: Öfkelenmek, öfkeyle köpürüp taşmak. 333

Tokuşmak: Çarpışmak, müsademe etmek. 310

Tor: Ağ, tuzak, para kesesi. 395

Tulug: Tulum. 424

U

Uca: Oturacak yeri, kış, sağrı. 180

Uçmak: Cennet. 139

Uçuk tutmuş: Saralı, cin tutmuş. 309

Ugri: Hırsız. 508

Ulaşık: Bitişik. 517

Uya: Ahmak, sersem, ebleh, uysal, tembel. 161

Uyan: Dizgin, gem, yular. 386

Uyucu: Tabi, uyuntu, dalkavuk. 222

Ü

Ügi: Baykuş cinsinden olan puhu kuşunun bir çeşidi. 398

Ügürtlamak: İyisini seçmek. 127

Ülü: Hisse, pay, kısmet. 397

Ürki: Kargaşalık, panik. 310

Ütme: Ateşte kızartılmış taze buğday veya mısır. 250

Üvez: Sivrisinek, at sineği, eşek sineği, tatarcık, büvelek. 239

Üyez: Sivrisinek, at sineği, eşek sineği, tatarcık, büvelek. 238

Y

Yab yab: Yavaş yavaş, usul usul. 352, 517

Yagar: Yağmur. 622

Yaldanmak: Yaltaklanmak, riyakârlik etmek, yaranmak. 332

Yalıñ: Alev. 364

Yalmak: Kaftan. 182

Yarag: Hazırlık, levazım, teçhizat, silah. 490, 540

Yaraklanmış: Hazır. 282

Yarpuz: Bir cins nane. 489

Yasdanmak: Yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek. 334

Yavaşa: Nallanmakta veya iğdiş edilmekte olan hayvanı zaptetmek için dudağına geçirdikleri tahta kıskaç. 625

Yavu: Zayi, yitik, kaybolmuş. 360

Yavuz: Sert, kızgın, keskin, çetin, yaman. 496

Yay: Yaz, sıcak mevsim. 265

Yazı/Yazu: Düz yer, ova, kır. 470, 536

Yazuk: Günah, suç. 354

Yeg: Daha iyi, üstün. 193, 343

Yegin: Üstün, baskın, galip, kuvvetli, şiddetli. 289

Yelim: Tutkal, yapışkan nesne. 448

Yeñ: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı. 106

Yeyni: Hafif. 423

Yıldırıcı: Parlak. 410

Yıylagaç: Limon büyüklüğünde ve kavun gibi güzel kokan bir meyve. 628

Yigirek: Daha iyi, üstün. 401

Yilegen: Çok yelen, hızlı koşan, süratle giden. 352

Yilici: Çok koşan. 457

Yirüp yiçmak: Kınamak, hakkında kötü söylemek. 513

Yiv: Birbirine bitişik olan iki şey arasındaki çizgi. 365

Yort itmek: Koşmak, devamlı yol yürümek. 245

Yoş: Yorgun, yıpranmış, zayıf, kamaşık, bulanık. 289

Yönyöş: Düzen, uygunluk, düzenlilik, usul. 411

Yu: Yıka. 76, 603

Yüklü: Gebe, hamile. 564

Yüzerlik: Ateşe atıldığı zaman çıtır çıtır ses çıkararak yanıp güzel bir koku yayan tohum, üzerlik. 49

Z

Zevle: Çift öküzünün boyunduruktan çıkmaması için boyunduruğu geçirilen ağaç, zelve. 208

Deyimler, “dildeki kelime kadrosunu ustaca kullanarak değişik yapılarda değişik anlatım yollarını ortaya çıkararak dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunurlar” (Şahin, 2004, s. 2). Dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunan deyimlere, *Tevfiyye*’de sıkça yer verilmiştir. Metinde yer alan deyimlerin çoğu ses ve kelime değişikliğine uğrayarak günümüzde kullanılırken çoğu da metindeki şekli ile kullanılmaya devam etmektedir. Eserde, deyimlerin -vezin gereği- bazı kelimelerinin yerlerinin değiştiği veya araya başka kelimelerin girdiği görülmektedir. *Tevfiyye*’de bazı deyimlerin geçtiği mısralar ve bu deyimlerin günümüzdeki kullanımları aşağıda gösterilmiştir:

“**Baş eğmek:** Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak, direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek” (Güncel Türkçe Sözlük, 13 Aralık 2022).

Encümlerin dökdi felek hıdmet için hem **egdi baş** 286/2

“**Denli densiz söz söylemek:** Uygunsuz, yakışsız ve saygısız sözler söylemek” (Güncel Türkçe Sözlük, 13 Aralık 2022).

Hezeyân temâzuh **bî-hûde söz söylemek** 569/1

“**Elinden gelmek:** Yapabilmek” (Güncel Türkçe Sözlük, 13 Aralık 2022).

Câhil ile sakın celîs olma **gelürse elünden** 451/2

“**Feryat etmek:** Yüksek sesle haykırmak” (Güncel Türkçe Sözlük, 13 Aralık 2022).

Feryâd bülbül gül için çok **eyledi** 477/1

“**Yüz sürmek:** Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek” (Güncel Türkçe Sözlük, 13 Aralık 2022).

2.3.TEVFİYE’NİN DİL/ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE GRAMER NOTLARI

2.3.1. Dil ve Üslup

Tevfiyye, -sözlük olduğu için- her ne kadar şairin üslubunu yansıtmayı açısından kısıtlı bir eser olsa da giriş kısmı ve asıl sözlük bölümünde yer alan kıta başlarındaki takti amacıyla yazılmış beyitlerle kıta sonlarındaki cümle tercümelerin yapıldığı beyitler şaire rahatça üslubunu icra etme imkânı sunmakta ve böylece üslubu hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Zâhidî, eserin giriş kısmında sade, anlaşılır bir dil ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Giriş bölümünden aldığımız aşağıdaki beyitte müellif, eserin şiir bilgisine vakıf olmayan müstensihlerin eline düşmesinden korktuğunu sade ve akıcı bir şekilde ifade etmektedir:

İlâhî korkaram nessâh elinden

Bilür bilmezlenür seffâh dilinden

73

Çıkarur bunları cümle vezinden

İder memzûc aña kendü sözinden

74

Eserde sade bir dil ve akıcı bir üslup kullanılmasında hitap edilen okuyucu kitlesi etkili olmakla birlikte müellifin bu tarz bir dil ve üslup tercihinde 18. yüzyılda görülen dilde sadeleşme, halka yaklaşma, yerlileşme gibi hareketlerin de etkili olması muhtemeldir.

Zâhidî, asıl sözlük bölümünde yer alan kıtaların başındaki beyitlerde zaman zaman edebî bir üslup takınarak şairliğinin gücünü göstermektedir:

Feryâdına bülbülün mübâdîdür gül-i ruh

Gülgün yanagı hayâl idüp gül-i sürh

192

Âb-ı revân sebze-zâr hâzır ola cümle sâz

Mutrib-i hoş elhân ola şâhid dahı sîne bâz 236

Kıta sonlarında yer alan cümle tercümelerinin yapıldığı beyitlerde ise genellikle akıcı ve hikemi bir üslup sergilemektedir:

Lâ tekad oturma vü me'nşîn hem be-nâdânân girîz
Maa câhilîn bilmezlerle ferr sen hiç durma kaç 169

İyyâke ahlâs yâ veled hod-râ rehâ-kün iy püser
Kendüñi kurtar ey ogul tehlükedür gözünâ aç 170

Ne bugün kazanduguñ yarın gelür ortaya
Mâ kesb el-yevm iyyehu gaden yetî meclis 284

İmrûz endûzî çi ferdâ bâ-miyân âyed it his
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fe'ûlün
Eylik ile buldı her hâlde saâdet heme kes 285

Müellif, *Tevfiyye*'nin asıl sözlük kısmında –özellikle kıta başlarında ve sonlarında yer alan beyitlerde- aralara cümleler, edebî sanatlar ve deyimler serpiştirerek anlatımına çekicilik katmakta ve eserini monotonluktan uzaklaştırmaktadır.

2.3.2. Gramer Notları

Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılan eser, ihtiva ettiği ses ve şekil özellikleri bakımından daha çok Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin en belirgin fonetik özelliği dudak uyumunun olmayışıdır. Dudak uyumu süreci Klasik Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde başlamıştır (Duman, 2000, s. 62). Klasik Osmanlı Türkçesi devresinde yazılan *Tevfiyye*'de, dudak uyumu sağlanmakla beraber uyuma aykırı pek çok örneğe de rastlanılmaktadır. Bazı eklerin daima yuvarlak bazı eklerin ise daima düz şekillerinin olması ve birtakım ses olayları bu uyumu bozan önemli faktörlerdir: Ğamlu 523, gelmesün 57, getürmiş 38, idüp 47, kazanduguñ 284, kötü 232, kılı 44, kulluğı 528, şamanlu 124, toğrı 234, yolını 135, yorucu 520...

Eserde kalınlık-incelik uyumuna aykırı tek bir örneğe rastlanılmaktadır: Ügürtlamak 127.

Standart Türkiye Türkçesinde “e” sesi ile yazılan bazı kelimeler metinde “i” sesi ile (ﺉ) karşılanmıştır: Dimek (demek) 348, gice (gece) 134, yi (ye) 413, yir (yer) 61...

Metinde; bulunma hâli eki +dA, ayrılma hâli eki +dAn, bildirme eki +dUr(Ur), görülen geçmiş zaman eki -dX, fiilden fiil yapım eki -dUr- , sıfat fiil eki -dUk+ ve zarf-fiil eki -dUkçA gibi sadece sedalı şekilleri olan eklerin sedasız bir ünsüz ile biten kök ve gövdelere getirilmesi sonucu ünsüz uyumsuzluğu meydana gelmiştir: Batduğı 227, dökdi 286, itdürme 264, kaçda 527, toğduķca 440, toprakdan 598, yokdur 495...

Standart Türkiye Türkçesinde bulunmayıp bazı ağızlarda yaşamakta olan damaksıl n (ñ) ünsüzü *Tevfiyye*’de de kendini göstermektedir: Anuñçün 12, çañ 97, göñlüñüñ 101, kapuñdan 78, senüñ 76, sözüñ 87, süñü 93...

Zaman zaman Doğı Türkçesinde görülen kelime başı “ţ” ünsüzünün korunduğı örnekler görölmektedir: Taru 114, toğırı 202, ton 182, toñuz 358, turmağıl 135...

Bazı kelimelerin ilk hecelerindeki “g” sesinin Eski Türkçedeki gibi korunduğı görölmektedir: Beg 395, ögmek 469, sögmek 469...

Eserde Doğı Türkçesinin bir özelliğı olan b->m- değışiminin göröldüğü sadece bir örnek bulunmaktadır: Men 71.

Arka damak ünsüzü “ķ”nın sızıcılaşarak “h” ünsüzüne döñüştüğü örnekler mevcuttur: Aħşām 112, çarķ 93, yoħsa 190, yoħsul 90...

Metinde Standart Türkiye Türkçesinde kullanımdan kalkan +n belirtme hâli ekine rastlanılmakla beraber eksiz biçimde kullanımı da görölmektedir: Birbirlerin 47, birin 56, ħisābın 631; gözüñ 163, kitābum 76, sözüm 203...

İkinci tekil şahıs iyelik ekinin yardımcı sesi sadece iki örnekte düz ünlülü kullanılmıştır: Yoluñı 135, zülfiñe 452.

Bugün kullanımdan düşmüş benzetme ve eşitlik bildiren +layın/+leyin, +cılayın/+cileyin ekine tesadüf edilmektedir: Sencileyin 117, şığırlayın 134.

Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılan -gür- fiilden fiil yapım eki metinde iki kere kullanılmaktadır: İrgürdük 79, irgüren 4.

Metinde, Standart Türkiye Türkçesinde kullanılan -InC zarf-fiili kullanılmakla beraber bu ekin Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılan karşılığına (-icek) da yer verilmiştir: Göricek 280, görince 392.

Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde seyrek görülen –UbAn zarf-fiil eki, metinde iki örnekte geçmiştir: Bağlayuban 550, çatladuban 550.

Sözlükte, -up zarf- fiil ekinin tur-ur’dan gelişmiş olan +dur 3. şahıs bildirme ekiyle kaynaşarak öğrenilen geçmiş zaman fonksiyonunda kullanıldığı örneğe rastlanılmaktadır: Olubdur 45.

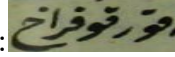
Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki olarak kullanılan -(y)IsAr eki *Tevfiyye*’de de görülmektedir: Geliser 145.

Standart Türkiye Türkçesinde kullanılmayan -maz/-mez 1.çoğul şahıs geniş zaman olumsuzluk eki görülmektedir: İtmezüz 253.

Sözlükte -ğıl 2.tekil şahıs emir eki kullanılmakla birlikte eksiz biçimlerine de rastlanılmaktadır: Eyle 242, olmağıl 316, oğu 134, şaklağıl 75, yakmağıl 155...

Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılan durur ve +dur bildirme eki *Tevfiyye*’de de sıkça kullanılmaktadır: Acıdur 523, ağırdur 508, bulmak durur 501, oddur 521, şeştâ durur 99...

Zâhidî, konuşma dili ve yazı dili arasındaki farka dikkat çekmek istemiş olmalı ki sözlüğünde kullandığı bazı kelimelerin hem halk ağzındaki şeklini hem de yazı dilindeki şeklini birlikte vermiştir. Bu kelimelerden biri “yukarı çıkma”, “yükselme” anlamlarına gelen ‘urüc kelimesidir. Kelime eserde şu şekilde yazılmıştır: (165). Örnekte de görüldüğü üzere kelimenin sonunda ilk olarak halk ağzında kullanılan “ş” harfine yer verilmiş sonrasında ise orijinal imlâsındaki “c” harfine yer verilmiştir. Bir diğer kelime de çâbuk kelimesidir. Bu kelimenin sonunda önce orijinal

imlasındaki “k” harfi sonrasında ise “h” harfi gösterilmiştir: (197). Başka bir örnekte ise “korku” anlamına gelen bâk kelimesini yazıp ardından halk ağzında bâh olarak kullanılan şeklini getirmiştir: (201). Yine “korku” anlamına gelen bir kelimenin (ferâk) halk ağzındaki kullanımına yer verilmiştir: (202). Müellifin bu tarz bir imlâya başvurmasında konuşma dili ve yazı dili arasındaki farka dikkat çekme ihtimali olmakla birlikte kafiye gereği de bu tarz bir imlâya başvurmuş olması muhtemeldir.

Metinde bazı kelimelerin çoklu yazılışları vardır: *دخی* “dahı” 142, *داخی* “dahı” 217; *دابی* “depe” 407, *دپه* “depe” 542, *دپه* “depe” 598; *دورلی* “dürlü” 177, *دورلو* “dürli” 79; *صچ* “şaç” 86, *صاچ* “şaç” 377; *طوغری* “toğrı” 136, *طغرو* “toğru” 202; *اورغن* “urgan” 447, *اورغن* “urgan” 447...

Metinde ç ve p ünsüzleri için kimi zaman *چ* (ç) ve *پ* (p) harflerinin kimi zamansa *ج* (c) ve *ب* (b) harflerinin kullanıldığı görülmektedir. Metni okurken günümüz Türkçesi esas alınarak okunmuştur: *جهره* “çehre” 223, *چکمه* “çekme” 209, *گۈچلۈ* “güçlü” 228, *صچق* “şaçağ” 288, *اوج* “üç” 199; *الب* “alp” 228, *ایدوب* “idüp” 631, *کبری* “köpri” 577, *پارس* “pars” 434, *پشدی* “pişdi” 600, *سپد* “seped” 525...

Müellif, vezin gereği bazı Türkçe kelimelerin uzatılması gereken yerlerinde “e” sesi için kelime ortasında çok sık kullanılmayan elif harfinden istifade etmiştir: *بلازک* “bilezük” 533, *چارى باشى* “çeribaşı” 226, *داریک* “deriñ” 556, *ایلتاجک* “iltecek” 562, *استایجی* “isteyici” 505, *سامیز* “semiz” 438, *تکالا* “tegele” 571...

Metinde damak n’si *ک*, *گ* ve *نک* harfleri ile karşılanmıştır: *انک* “anuñ” 14, *بکدش* “beñdeş” 545, *گنز* “geñez” 161, *گۈزۈک* “gözün” 86, *طوغمنک* “toğumunğ” 565...

Bazı kelimelerin sonunda yer alan *ی* (y) harfi yazılmamıştır: *اکر* “egr[i]” 292, *صند* “şınd[ı]” 240, *یور* “yür[i]” 212...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NÜSHA, METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL VE METİN

3.1. NÜSHA TANITIMI

Üzerinde çalıştığımız eserin tespit edebildiğimiz kadarıyla bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Koleksiyonu 441 numarada kayıtlıdır. Nüshada müstensihede dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Eser; 207x130 (139x70) mm ölçüsünde, sırtı koyu kahverengi deri, üst kısmı karışık renkte desenleri olan kâğıtla kaplı cilt içindedir. 29 varaktan müteşekkil sözlüğün ilk 16 varağı 17 satırla daha sonraki varakları -takti beyitlerinin yer aldığı satırlar boş bırakıldığı için- 14-17 satır aralığında yazılmıştır. Sütun sayıları ise düzensizdir.

Harekesiz talik hatla yazılan sözlükte; kıta başlıkları, aruz kalıpları ve varak 3b’de yer alan millet isimleri kırmızı mürekkeple yazılırken kalan kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır.

Eserin sadece 8. varağına derkenar düşülmüş, diğer varakların kenarları boş bırakılmıştır. Sözlükte sayfa numaraları olmadığı için -takibi kolaylaştırmak amacıyla- sayfaların altında takip kelimeleri (reddâde) bulundurulmuştur.

Eser, nem aldığı için hasar görmüş ve metin bölümünde deformasyonlar meydana gelmiştir. Bilhassa varakların üst kısımlarındaki bazı yerler fizikî bakımdan okunamayacak durumdadır.

Baş 1b: Be-nām-ı ‘ālim-i ‘allām ü dānā
 Ki ḥayy-i kādir-est ber-ter mu‘allā

Semī‘āt ü başīr-est te‘ālā

Merīd-est ü mükevven cümle eşya

Son 29b: Çün bildise kes bu hisāb-ı ebcedi
Elbet bilür Tefviyye'muñ tārīhini

Ebced hisābı üzre şay bu mışra'ı
Tefviyye bākī 'Abdurrahmān kaldı

1133

3.2. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

Metin oluşturulurken “Dev-ra” yazı fontu kullanılmış ve transkripsiyonu klasik usule göre yapılmıştır.

Üzerinde çalıştığımız eserin nem kapması dolayısıyla bazı kısımları silinmiştir. Eserin bilinen başka nüsha ya da nüshalarının olmayışı bize karşılaştırma imkanı vermediği için okuyamadığımız birtakım kelimeler olmuştur. Metinde fiziksel hasardan dolayı okuyamadığımız bazı kısımlarda “[...]” işareti kullanılmış, bazı kısımlarda ise metin tamiri yöntemiyle eksik olan yerler doldurulmuştur. Metinde tereddütte kalıp okuyamadığımız kısımlar için “[...]” işareti kullanılırken bu kısımların eski harfli yazımı da dipnotta gösterilmiştir.

Metnin aslında yer almayıp tarafımızca ekleme yapılan kısımlar [] içinde gösterilmiştir.

Sayfa numaraları [] içinde metnin sol tarafında koyu harfle gösterilmiştir. Metinde yer alan aruz kalıpları da yine koyu harfle gösterilmiştir.

Tefviyye'nin asıl sözlük bölümünde karşılıkları verilen Türkçe kelimeler italik, Farsça kelimeler koyu italik, Arapça kelimeler koyu harfle gösterilirken Rumca ve Kıptice kelimeler normal harfle gösterilmiştir. Metinden sonra gelen dizin bölümünde de bu yönteme aynı şekilde devam edilmiştir.

Baştan sona beyit nazım birimiyle yazılan metinde, beyitler 1'den 634'e kadar numaralandırılmıştır. Metnin asıl sözlük bölümünde yer alan ilk 15 kıtada Arapça

taqlama Şeklinde başlıklar bulunurken 15. kıtadan sonra başlık verilmediği g r lmektedir.  alıŐmamızda okuyuculara kolaylık sağlamak amacıyla b t n kıtalara 1’den 28’e kadar numaralar verilmiş ve bu kıtalara verilen numaralar ile kıtaların başlıkları koyu harfle g sterilmiŐtir.

Metinde yanlış yazılan kelimeler dipnotta belirtilmiŐtir. Nokta eksikliği veya fazlalığından kaynaklanan ufak hatalar ise g z ardı edilip metne doğru yazılış bi imleri eklenmiştir.

Metinde yer alan  zel isimlerin ilk harfi b y k yazılmış ve bu kelimelere gelen ekler kesme iŐaretiyle ayrılmıştır.

Fars a kelimelerde yer alan v v-ı ma’d le i in “   ” karakteri kullanılmıştır.

3.3. METİN

[1b] Bismill hi’r-ra m ni’r-ra  m

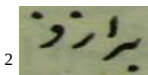
[Mef  l n mef  l n fe  l n]

1. Be-n m-ı   lim-i   ll m   d n 
Ki  ayy-i k dir-est ber-ter mu  ll 
2. Sem   t   baŐ r-est te  l 
Mer d-est   m kevven c mle eŐ  
3. Ően  b  hadd  amd l   add sip s 
Ő k r kerdem sit yiŐ b  k  s 

4. Ki yokdan var iden eşyâ'ı ol hep
Vücûda irgüren i'dâm ol hep
5. Zemîn sâkin felek dâ'ir çü âsyâb
Temevvüc itdiren eşcâra girdâb
6. Tûrâbdan eyleyen âdem mürekkeb
Nebîler eyleyen andan müretteb
7. Muḥammed siyyemâ anlardan âyât
Daḥı kıldı anı cümleye ğâyât
8. Hüdâ idüp nice itdi hidâyet
Beşîr olup nümâyândur beşâret
9. Kâmer-mânend Kır'ân mu'ciz âyât
'Urûc esrâ-yı sidre'l-müntehâyât
10. 'Amel-kirdârdur aḥbâr u aḥādîş
Şerâyi' üzredür iḳbâle bâ'îş
11. Hemân anı kâmuva itdi ib'âş
Heme nâsı rehinde kıldı ibşâş

12. Anuñçün kıldı mevcūdāt muḥaddeṣ
Anuñçündür müzekkerle mü'enneṣ
- [2a] 13. Demādem ṣad dūrūd-ı baḥr-ı emvāc
O ṣāhuñ ravzasına ola ṣeccāc
14. Daḥı aṣḥāb-ı āl ezvāc [u] evlād
Anuñ ṣer'ıyle bunlar buldı ehcāc
15. Kamu ḥalk bunlara her ḥālde muḥtāc
Rızā vü raḥmetüñ bārānını ṣaṣ
16. Pes andan ṣoñra baḥr-ı dūrre sābiḥ
Oḳudurdum luḡat etḡāle ṣāliḥ
17. Daḥı iḥvān [ü] ṣübbān ü ṣabāyih
Yaḳardum hem ṣerāḡı bir meṣābīḥ
18. 'Arab Fūrsiyyeden mümtāz-ı efṣaḥ
Temeddüh itmez[em] sözüüm muṣaḥḥaḥ
19. Ki çok zībā kütüb gördüm pür-efrāḥ
Nazm [u] neṣr ile tedvīn kerededür vāḥ

20. Ki her biri ma‘ārif üzre nessāh
İderlermiş birinden biñi neşşāh
21. Kamudan Şāhidī zībā vü rāsih
Melāḥat kişveri a‘lā vü şāmiḥ
22. Ki derc itmiş cevāhirdür fevā’id
Zevāhirler getürmiş çok fevā’id
23. Selīs-i şūḥdur ḥadden zevā’id
Aña ra’nā luġāti nazm-ı Şāhid
24. Dilerdüm ben de yazam aña mānend
Okuyanlar murādına resānend
25. Ki Türkī Fārisī Zengī üzre bünyād
İdem çün nāzır olan diye ābād
26. Olup ma’nīleri ṭab’ında ilzāz
Olalar her biri zevḳ ile dil-şāz
27. Gören inşāf idüp dirse bir [...]²

² Bu kelime okunamamıştır.

Olur sözüm benüm her hâlde nâfiz

28. Bu vech üzre idem her dem müfekker
‘Aṭā iderem āyā ol muḳadder

29. Bizā‘am kıletın olup muḳarrer
Naşīb olmaz mı anı olmam muḥarrer

[2b] 30. Olurdı rûz [u] şeb devvâr dā’ir
Bu vech üzre olurdum ḥāle nāzır

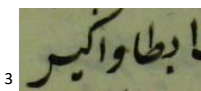
31. Çü Maḥmūd Ḥan sulṭān taḥta āḡāz
Serīr-i salṭanat üzre ḳadem-sāz

32. Çerāḡ-ı devleti olsun ber-efrûz
Du‘ācısı heme ḥalklar şeb [ü] rûz

33. ‘Adālet bābı olsun dā’imā bāz
Aña şevket teraḥḥum ola dem-sāz

34. Anuñ yümniyle rāḥat oldı çün nās
Silindi āyna-i dilden heme pas

35. Şürû‘ üzre olup ‘ilmine herkes
Aña râğıb olup ebta vü [...]³
36. Luğat ‘ilm ü ‘Arab’dur soñra Fāris
Heme t̤alibleri efzāda fāris
37. Luğat gördüm kamuya lāzım olmış
Huşūşan mübtediye elzem olmış
38. Faḫīh ü hāş ‘avām muhtāc getürmiş
Daḫı küttāb-ı dīvān Fūrs yazarmış
39. Murādum üzre bir nazm eyleyem hoş
Görenler olmaya ‘abdin ferāmūş⁴
40. Buḫārī Cevherī ya Aḫterī hāş
Olup dūrri cevāhirlerle ğavvāş
41. Yazardum gördüğümce böyle maḫşūş
Kamusın eyledüm bir levḫa merşūş

³ Bu kısım okunamamıştır.

⁴ Vezin aksamaktadır.

42. Dilerdüm cümleten zallān [u] hallāş

Ma‘ārif zümresinde ola raqqāş

43. Dağı gördüm heme sür‘atle rākiz

Biri birine söyler sende ürküz

44. Dağı ba‘zıları ba‘zına rāfiz

Anuñ qulı ki im‘ānına nāqız

45. Velī lāzım olubdur belki ifrāz

Anuñçün eyledüm zann it ki ikrāz

46. Şu resme eyledüm anları maşşūt

Luğat Türki ‘Arab Furs ile maşlūt

[3a] 47. İdüp birbirlerin eczāya merbūt

Ki dirdüm levha-i dil üzre [...] ⁵

48. Müretteb eyledüm şol veche mazbūt

Birisi gitmek ile cümle meskūt

⁵ Bu kısım silindiği için okunamamıştır.

49. Ne dürr kim Şāhidī'de cümle elfāz
Yazardum Fārisīye Türkī elfāz
50. Luġat Zengīyeyi kendümde ihfāz
Mürādif olanı kıldum hem elfāz
51. Yedümden geldigin itmedüm iġmāz
Benümçün olmadı kendümde ihfāz
52. Ne deñlü var cevāhir içre lāmi'
Getürdüm her birin bir baħr-ı vāsi'
53. Şu resme eyledüm anları cāmi'
Biri birine olmazlar mümāni'
54. Murādullāh olursa ola şāyi'
Ta'aşşuk ideler dīdān [u] sāmī'
55. Hemān bir kıt'adan olunsa fāriġ
Müşelleş üzre kıldum anı bālīġ
56. Kılup bir mışra'ı Zengī üzre iblāġ
Birin Fūrsī birin Türkīyye ifrāġ

57. Vuḳū‘a gelmesün bir pāye zāyi‘
Heme rāğıb aña ol ola sāni‘
58. Muḳābil eyledüm şöyle ki sālif
Pesine olmaya ašlā muḥālif
59. Gehīce eyledüm terkīb [ü] teklīf
Bulalar mübtedī aḥvāl-i te‘līf
60. Gehī neşr eyleyüp elfāz gehī lef
Gehī iḥlāf idüp gāhīce eslef
61. Luğatler çün mürādif olsa ıtlāk
İderdüm anları bir yire ilḥāk
62. Eger tekrār görünürse muvaffak
Degül elbette vardur anda bir fark
63. ‘Arūz aqlām üzre ḥattı yazmak
Ḳıyās üzre ne mümkin anı yazmak
- [3b] 64. Niyāzum bu gerek ḥoşca gözetmek
Ki zellüm dāmen-i ‘avf ile örtmek

65. Daḥı ‘aybum olursa ğayb iletmek
Ki reṣṣh-i kalemle anı srtmek
66. Daḥı tesvdini tebyz gzetmek
Mevzn taḳṭi‘i ḥoṣca dzetmek
67. Velkin ḳorḳaram nessḥ-ı chil
Henz kim itmemiṣ iml ḥṣıl
68. Saḳm  mstaḳm mu‘cem  mhmel
Yazmaz anları aṣl mkemmelm
69. Vebli bl oḳur snbl sebl sbl
Ḥaf ḥaf ‘ayb ğayb flfl ḳulḳul
70. Faḳrem ‘Abd-i Raḥmn Zhidi‘yem
Diyr-ı Ḳonya aḥretzdeyem
71. Zllem men ḥaḳr edn meyyirem
Velkin pk-nijdumla ṣehrem
72. Biḥamdillh Muḥammed mmetiyem
Ki ğavvṣ-ı biḥri snnetiyem

73. İlāhī k̄ork̄aram nessāḥ elinden
Bilür bilmezlenür seffāḥ dilinden
74. Çıkarur bunları cümle vezinden
İder memzūc aña kendü sözinden
75. Bunı sen şaklağıl ṭab'ı saḳīm̄den
Dirīğ ṭut derme zihni müstaḳīm̄den
76. Senüñ luṭfuñ durur yā Rab baña bu
Kitābum raḥmetüñ ābıyla sen yu
77. Z̄ünübı kerde em çün her ser-i mū
Be-āḥir gelmişem dest-āvīzüm bu
78. Niyāzum rūz [u] şeb senden hümāyūn
Ḳapuñdan dūr idüp döndermesin rū
79. Ḥudā luṭfuñdan irgürdük ḥitāma
‘Arab Furs Türk yaz her dūrli nāme
80. Ḳıṭa‘lar her biri irdi meşāma
Murādın şabb idüp ceff oldı ḥāme

[4a] 81. Tezeyyün buldı tuhfe Şāhidī'ye
Be-nām-ı Tevfiyye hilye Zāhidī'ye

82. Kitāb-ı Mesnevī Sultān Celālī
Dimişdür mağz-ı Kūr'ān 'ilm-i bārī

83. Fedā kıldum yolında baş [u] cānı
Ki oldur sırr-ı Sultān-ı Celālī

84. **Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün**
Mehedden lahde dek ol 'ilme sâ'ī

85. Du'āsın Zāhidī'yle olsa yādı
Kıyāmetde ola ğufrāna bādī

[1. Kıt'a]

El-kıṭ'atü'l-ülā

86. İncü cevāhirdür dişüñ lāle gibi hamrā yüzüñ
'Anber қоқар sārā şaçuñ nergis baқar şehlā gözüñ

87. **Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün**
Baḥr-ı recez dindi buña sālīm ola cümle sözüñ

88. **Allāh Tañrı Īzid ü Yezdān Ḥālīk ü Vācib Ḥudāy**
Ferzāne mih büzürg 'azīm ulu vü hādī reh-nümāy

89. Yol göstericidir **nebī** *Hak'dan haber viren* **Resūl**
Peyğambere bay tūvāngerdür **ġanī** *'ā'il gedāy*
90. Yohsul **fakīr** *dudak* **şefe** *leb* **ruh** *yañak* **had** *çeşm* **göz**
Dīde **'ayn rūy** *vech* **yüz** *dest* **el** *ayak* **yed** *ricl* **pāy**
91. *Müjgān müje* **kirpik** **hüdüb** *kulak* **üzn** **gūş** **dūş** *omuz*
Menkib *'akıl* **uş** **hūş** *durur* **zūd** **tīz** **serī** **rūd** *nehr* **çay**
92. *Dütün* **duhān** **dūd** **būd** *idi* **fāre** *şıcan* **mūş** **ard** **daķīķ**
[4b] *Un kārđ* **sikkīn** *di* **bıçak** **peykāna** **naşl** [ü] *demren* **nümāy**
93. *Nīze sūñü* **rumh** **zih** *kiriş* **nāvek** **veter** **tīr** *oķ* **sehim**
Gök āsumān **çarh** *u* **felek** **ġabrā** **zemīn** *yer* **arz** [u] **cāy**
94. **Beyzā** **zūkā** **yūh** **şems** **şārīķ** **āfitāb** **hūrşīd** *güneş*
Hūr *'ayn* **daħı** **şehr** **ü** **kamer** **meh-i nev** **hilāl** *hem* **māh** *ay*
95. **Şebnem** **nedā** **jāle** *çi* **ġaym** **ebri** *bulut* **yaġmur** **maţar**
Bārān **sehāb** **hulkūm** **gelū** *boğaz* **nāy** **kavs** *dindi* **yay**
96. *Daħı* **kemān** *öküz* **baķar** **gāv** [u] **baġl** **ester** *kaţır*
Atān **himār** **hardur** *eşek* **esb** *at* **feres** *hem* **kūrre** *ţay*

97. **Mühre mühr** [ü] *mādiyān* **hıcr** *kışrak deve üştür* **cemel**
Serc zīn *eyer fitrāk sümüt terki* **ceres** hem *çañ derāy*
98. **Bātl** ‘*abeş bī-hūde yāfe lağv hezeyān* söz ki o
Söyleyici **terşih** *yāve-gū* hem **mağğ** hem di *jāj-hāy*
99. **Ķānūn** [u] *çeng nākır* durur **nākūr** [u] *şūr şeştā* durur
Ṭanbur hem **ṭunbūr** durur *düdük didük* **mizmār nāy**
100. *İklık kemānçedür* **rebāb berbat** [u] *ķopuz Zengice* ‘**ūd**
Dumrı def Türkicedür **deff** ‘Arab teşdīd-i yāy

- [5a] 101. *Bu sözümi hātırda tut aç göñlüñüñ hep pasını*
Hāzā kelāmī aḥfaz huve iftaḥ ‘**afn ḳalbıke şadāy**
102. **Īn suḥanem yād-gīr** *hem jeng-i dilet hem mī-zedāy*
Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün
Kim bu kitābı okuya her ‘ilm olur aña kolay

[2. Ķıṭ‘a]

El-ķıṭ‘atü’s-şāniye

103. ‘Uşşāķlaruñ mihmānısın derdlileruñ dermānısın
Dilberleruñ sulṭānısın bedr [ü] *ķamer yüzüñ senüñ*

104. **Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün**

‘Ömrün uzun cismün şanem sâlim recezden hoş senün

105. *Git ruh be-rev söyle be-gû kul gel ta'al hellüm be-yâ*

Ez-çi neden mimmâ nite çun keyfe lem niçün çerâ

106. *İç tona şalvâr âstîn kümm u serâvîl ile yeñ*

Gömlük kamîş pîrâhene kaftâna di câme kabâ

107. *Gökçek nağz dahı melîh beyni mağz muhğ u dimâğ*

Žıfda' vezağ ğûk çağzdur ya'nî dinür bir kurbaga

108. *Tereçe derîçe pencere dindise ger der bâb kapu*

[5b] *Peyğüledür zâviye buncağ⁶ kûşe beyt ev dâr sera*

109. *Orta vasat dahı miyân ħ îş akrabâ hışıma karîb*

Kavm kabîle rahğ tebâr şâhib bilîşe âşinâ

110. *Yad ecnebî bîgânedür perestâr karavaş ħâdime*

Mâder ana anne ümm eb peder ata dede ceddür niyâ

111. **Sinnever kıtt u gürbe di ħaytal kağif hirre kedi**

⁶ Bucağ kelimesi buncağ şeklinde yazılmıştır.

Telle faḳa faḥḥ u şerak dāma duzağ cānib yaña

112. *Nām ad isim bāmdād şubḥ bām tañ seherī vakti ise*

Hem şām ‘aşıy mağrib şebāngāh dindiyse aḥşām mesā

113. *Ṭuz milḥ nemek etmek ḥubz nān et laḥm gūşt māst yoğurd*

Dūğ u maḥīz bozca aşı tutmac hem di mastabā⁷

114. *Buğdaya gendüm ḥınta bürr erzen ṭaru ḳamḥ arpa cev*

Dirler şa‘īr bögrülceye iki lisānda lūbiyā

115. *Arğa arḳ kārīz ḳanāt mīzāb oluḳ di nāvdān*

Degirmenüñ üç nev‘inüñ yel döndürür āsiyā

116. *Bir nev‘ini şu döndürür ṭaḥūn dinür hem āsiyāb*

Bir nev‘ini at döndürür ḥarrās⁸ di hem daḥı raḥā⁹

[6a] 117. *Hem-çü tu kes mişlüke aḥad sencileyin kimse me-rā*

Mī-ne-nümāyed lā-yera görünmez ileyye baña

118. **Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün**

⁷ Kelime *mastabā* şeklinde yanlış yazılmıştır, doğrusu *māst-bā* veya *māstāba* şeklinde olmalıdır.

⁸ Kelime *ḥarrās* şeklinde yanlış yazılmıştır, doğrusu *ḥarās* olmalıdır.

⁹ “Değirmen taşı” anlamına gelen kelime, *āsiyā* (değirmen taşı, değirmen, yel değirmeni) kelimesine karşılık verilmesi gerekirken *ḥarās* kelimesine karşılık olarak verilmiştir.

Gel şāhlaruñ serdārisin cānlar heme qurbān saña

[3. Kıt'a]

El-kıṭ'atü's-sāliṣe

119. Servdür qaddüñ kemān ebrüñ yüzüñdür āfitāb

Gül yañağüñ leblerüñ gülnār cebheñ māhtāb

120. Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bu remel baħrinden āb aldı quşūr itdi seħāb

121. *Alına pīṣān[i]* cebhe dinse ḥāliṣ ṣāf nāb

Qaşa ebrü ḥācib meftūḥ küṣāde açık ḥicāb

122. *Aḥ birāder* qardeşe dāder ṣaḳīḳ hem-reh refīḳ

Yoldaşa hem qarīn tarīḳ revīṣ gidiş zehāb

123. *Āb mā şu gil* ḥelāb tīn balçığa çamur vaḥal

Ḥāk temām toprak serā dindi buña daḥı tūrāb

124. *Tīn-i tibni* dindi kehgil hem şamanlu balçığa

Rīḥ yel bād nār āteş od 'alev¹⁰ şu'le lühāb

[6b] 125. *Lebine kerpiç* ḥişt şaḳşı hem sifāl Tūrki 'Arab

¹⁰ Türkçe olan kelime "alev" şeklinde yazılması gerekirken Arapça olduğu düşünülmüş olmalı ki 'alev olarak yazılmıştır.

Kec kireç caşş dinür hemdi çorak şûre serāb

126. *Rîk reml kum hūşk yābis kur[u] terdür raṭb yaş*
Seng hacar taş gözyaşı dem' eşk şümār sayı hisāb

127. *Hem şirā almak harīden bey' fūrūhten şatmak*
Al be-hır işteri ügürtlamak güzīden intiḥāb

128. *Sūd aşşı fā'ide ribḥ u metā' kālā kumāş*
Kışt ekin zer' a şiyāra di naṭasdur hem kirāb

129. *Çiftçiye harrās dinür ekkār hem zerrā' dinür*
Hem dahı fellāḥ berzger miḵbazadur deste şab

130. *Ek be-kār izra' be-direv iḥşad di biç daḵḵ döğ be-kūb*
Şubra çeç çāş dindi hem karğaya zāğdur hem gurāb

131. *Āştī şulḥ u barışmak āmiḥten iḥtilāt*
Hem qarışmakdur senit nāve naḵīr ü düş ḥ'āb

132. *Rām münkāda mutī' mūnise dirler hem yavaş*
Cenk şavaş perhāş harb 'accil iv isra' be-şitāb

133. *Leyteni küntü ma'ake būdem senüñle keşke kāş*

[7a] *Olayıdum işleyeydüm durmayup hergiz şevāb*

134. **Cidd ü ikrā leyl [ü] yevmen lā-mekin mişlü'l-baḳar**

Çalış oku gice gündüz hem şığırlayın olma dāb

135. **Kūş be-ḥ'ān şeb [ü] rūz mebāş hem daḥı hem-çün gāv dāb**

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Turnagıl düriş şevāba yolını eyle şavāb

[4. Kıt'a]

El-kıṭ'atü'r-rābi'a

136. **Ḳaṣuñ mihrābına toḡrı teveccüh eylemek elbet**

Bize lāzım durur cānā derūnen eylemek hıdmet

137. **Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün**

Hoş āvāzuñ terennümde hezec sālīm gelür gāyet

138. **İṭā'at ṭapmağa dirler perestişdür 'ubūdiyyet**

Nedür perveriş beslemek ü terbiyyet sipās minnet

139. **Ne zāhid pārsā 'ābid di mezheb dīn kīş daḥı**

Perīden ṭayr [u] uçmaḳ hem di uçmağa behişt cennet

140. **Saḳar dūzaḥ cehennem ṭamu rūstāḥīzdür āḥiret**

Kıyāmet [.....]¹¹ zera‘a *bikişt* ekdi şār oldı geşt

[7b] 141. Di puṭa ṭapıcı *büt-perest* ‘ābidü’l-aşnām
Ne İncıl Engiliyūn deyr kilise di *künişt* ĩn-est

142. Telīse ‘aybe *hegbe* ḥurc ḥurçīndür dinildise
Tü şüh üff tuf di ḥaşmet hem şükūh dindi daḥı heybet

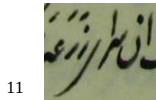
143. Zelak *yaḥc* u zamḵ ne buzda ṭayrınmak [u] şıyrınmak
Feraḥc raḥc [u] kabīḥ çirkin ḥasūk ḥafriḵ çepel zişt-est

144. Naḵb gārdur *sumc* yer altına kırañ kenār gāyet
Di pīşe şan‘ata hem dir ‘Arablar şan‘ata ḥirfet

145. Seyecī’u re’sike min küllü mā mā yektübü’l-bākī
Geliser başuña her nesne yazdıysa ezel ol’s

146. Bi-ḥā’hed āmeden seret nuḥust her çi nübişt vey-est
Mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün
‘Amel-i şāliḥ ide mü’min yeri olur anuñ cennet

[5. Kıṭ‘a]

11

Bu kelime okunamamıştır.

El-kıṭ‘atü’l-ḥāmise

147. Siyāh çeşmüñ uzun hilāl kaş nedür
Şeb-i zülf arasında yüzüñ bedir

148. Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün
Yañaqlar taḳārüb bulup kaşr ider

149. *Sitāre* vü *aḫter* necm in şülüş
Şihāb kevkeb ü dūrri yıldız eşās

[8a] 150. *Hida’at* zeḡan çaylaḳa raḥme dāl
Di ḳartal dīreng [...] ¹² lebs

151. *Kebüter* ḥamāme gügercin cenāḥ
Ḳanat rīş per bāl se üç şelas

152. *Günāh* şuç ḥinşdür daḫı hem cunāḥ
Çıyana ki şad-pāye dindi şebes

153. Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün
Dü zülfüne yek ḫāl yüzüñde şülüş

[6. Kıṭ‘a]

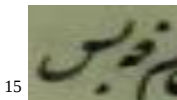
¹² Bu kısım silik olduğu için okunamamıştır.

El-kıṭ‘atü’s-sādise

154. Sīm sīneye altun gibi dökülse tel tel şar[1] saç
Āhū gibi gözler süzüp yüz kırmızı reftār güleç
155. **Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün**
Sālim recez şāhid olursa yakmağıl söndürme hīc
156. **Batna şikem nāfe qarın surra göbek kūs am ferc**
Zen mer’e ‘avrat zevce er mer’ ü recül şevher ne zevc
157. **Kuşak niṭāk mintāk kemer beldür miyān kāmēt-i vasaṭ**
Sīne göğüsdür şadr ber ‘usur u şa‘b düşvār güç
158. Dindi **zenaḥdāna eñek** daḥı **zeḳan** dirler aña
Nāzlanmağa **nāzīdene** hemdi **tasahḥub** hem **tağannüc**
159. **Murğāb** ördek **ivezze** çağır **çerağ zāğ nev’idür**
Tīzī küned kaḳur ğazūb zīn hem *eyer* daḥı **serc**
- [8b]¹³ 160. **Āhen ḥadīd** dinse *demür* di **mis nuḥās** daḥı *bakır*
Erziz ḳalay dindi **raşaş rūye şufr** di daḥı *tuc*

¹³ Sayfanın sağında yer alan derkenar silindiği için okunamamıştır.

161. **Zehēb** *altuna zer* ‘ayn **ḳūrṣ** *gümüş* ne **sīm** *fızza* **luceyn**
Āsān *geñez* **sehl** *yesir* **zeb** *kāhil* *uya* **ḏīr** *geç*
162. *Erkeç* kösem **teyse** *nühāz* di *mādeye* **ünṣā** *dışi*
Erkek **müzekker** *ner* durur Zengice dirler **kebṣ** *koç*
163. *Kār iş* **fi’l** *gizli* **nühüfte** **maḥf**[i]dür¹⁴ **ḥūy** *kerdedür*
Di derlemiş **gān** *neyk* **cimā’** **ḳuble** *öpüş* **būs** *gözün* aç
164. **Ḥum** *küb* ü **denn** **destī** **sebū** *cerre* **ḳulle** **ān-sū** *öte*
Hāzā *huve’l-cānib* **ṭaraf** **īn-sū** *berü* **yön** *aña* **lec**
165. *Öñ* **pīṣ** *imām* **ḳuddām** **ḳubl** *ard* **ba’d** **ḥalf** *pes* hem [...] ¹⁵
Aşağa **zīr** **taḥte** *yukaru* **fevḳ** hem *zeber* ile ‘urüş-c
166. ‘Ac(c)āc¹⁶ **naḳ’** **ḳatām** **hebā’** *daḥı* **ḡubār** **īncā** *be-yār*
Bunda **getür** **hāt** **īn** **mekān** **maḥal** **maḳām** hem **cāy** *seç*
167. **Āncā** *be-ber* *anda* **ilet** **aḥmel** **hünāke** **semme** *nedür*
Cāy *lafzıdur* **yā’ī** *düşer* *ger* *olsa* *hergiz* *muḥteric*

¹⁵ Bu kelime okunamamıştır.

¹⁶ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu ‘acāc şeklinde olmalıdır.

168. *Borcuñ öde vāmet güzār eddi ente deynüke hem daḥı*
[9a]¹⁷ *Püştēm be-ḥār arḳam ḳaşı ḥakke ente zaḥrī durma ḥīc*

169. *Lā teḳa‘d oturma vü me’nşīn hem be-nādānān girīz*
Ma‘a cāhilīn bilmezlerle ferr sen ḥīc durma ḳaç

170. *İyyāke aḥliş yā veled ḥod-rā rehā-kün iy püser*
Kendüñi ḳurtar ey oḡul tehliükedür gözüñe aç

171. *Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün*
Cāhillerüñ meclisleri dūzaḥ durur inneḥü‘l-hezec

[7. Kıt‘a]

El-ḳıṭ‘atü’s-sābi‘a

172 *Yā ilāḥī dūr olaldan bulmadum aṣlā feraḥ*
Merḥamet ḳapusını aç oḳuram innā fetaḥ

173. *Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün*
Ḥazf ile geldi remel buldı göñüller hep feraḥ

¹⁷ Kıtā sonundaki Türkçe-Arapça-Farsça birbirlerinin tercümesi olan cümleler parça parça mısralara dağıtılırken sayfanın solundaki derkenarda bu üç dile ait cümleler ayrı ayrı birer mısradan toplanmıştır:
Lā teḳa‘d ma‘a cāhilīn iyyāke aḥliş yā veled
Me’nşīn be-nādānān girīz ḥod-rā rehā-kün iy püser
Oturma bilmezle ey oḡul kendüñi ḳurtar sen de ḳaç

174. *Mî-çeked yakṭaru ṭamar dem kan ḥūndur cān rūḥ*

‘İrk ṭamar reg müşt yumruḵ imṣi git dindise ruḥ

175. *Di müheyyā ārāste düzülmüşe bisyār keṣīr*

Çok simāt ḥān di ṭa‘am şofra çerz çeygik melīḥ

176. *Bāzgūne ‘aksine ma‘kūs gülgūne figer*

[9b] *Ġumrat kızılcaya çirkine zışte kabīḥ*

177. *Dürlü dürlüdüür mülevven gūne-gūn di ser-nigūn*

Baş aşāğa mūn‘akis açmak küşūdendür fetih

178. *Di beden cisme cesed şaḥşa ṭalal cūsmān zāt*

Gevede ten ḥavbā kevn hestī būden nefis mühce ruḥ¹⁸

179. *Dahı rūdedür bağırsaḵ hem mi‘ā bögrek nedür*

Kilye öyken gürde şüş ri’e dūrür ḵavl-i eşaḥ

180. *Eyegü pehlū zıl‘ yan küşt cenb uca sürūn*

Virge mūncā reste ḵurtulmuş muḵayyed baḡlu sebḥ

¹⁸ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu *rūḥ* şeklindedir.

181. *Beste mûy kıl şa'r hāme kil kalem nāme bitî*
Hem şahīfe dindi mektûba mürāsele it feraḥ
182. *Şevb yalmaq ton be-y-efşān inteşir şaç incü dürr*
Şıç be-rî ğavviṭ be-şāş bill işe ol sen müsterah
183. *Ur be-zen izrib kopar ikla' be-ken be'hrāş kuş*
Kay' [be']trāş yon halk temeddüh kendüyi itmek medḥ
184. *Bir aḥad yek vāḥid işnā dü iki üç se şelaş*
Çār dört erba' ḥams beş penç şeş sitte altı şahḥ
- [10a] 185. *Seb'a yedi heft heşt sekiz semāne nüḥ tokuz*
Dindi tis'a on 'aşer deh dürüst temāmdur şahīḥ
186. *Bîst 'işrîn yigirmi sî şelaşûn hem otuz*
Erba'in çil kırk pencāh elli ḥamsûn bād riyāḥ
187. *Şaşt sittûn altmışa heftād seb'ûn yetmişe*
Seksene heştān semānûn di neved tis'ûn şeraḥ
188. *Daḥı tokşan şad mi'e yüz biñ hezār elf 'add şay*
Di şümār cerrib şına di mî-kün āzmûn kıl felāḥ

189. *Enderün ā cey' be-dāhil içeriü gel ey aḥī*

İn fehimte ger şināsī añlariseñ ol ferīḥ

190. *Verne illā yoḥsa mī-mān der-birün kal taşrada*

Ente ḳuf fī-ḥāric olma bizümle rāḥ be-rūḥ

191. *Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*

Aldanur ol kimseler kim oldılar bunda ferīḥ

[8. Kıt'a]

El-ḳıṭ'atü's-şemāniye

192. *Feryādına bülbulün mübādīdür gül-i ruḥ*

Gülgüne yanağı ḥayāl idüp gül-i sürḥ

193. *Mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā'ilün*

Maḥzūf hezec-i āher yeg gelür maḳbuḫ ruḥa ruḥ

[10b] 194. *Tekdür ḥamle ḳa'r ṭelaḳ şavt şam ağacı merḥ*

Üzüüm tegegi tāk kerm çubuğı rez ḳaşr kerḥ

195. *Daḥı köşke ne çāk yırtığa di varak berg*

Hem yaprağa aşl şecene dindi köke hem bīḥ

196. *Ber mīveye bār şemer ka'k kakdur beksimāṭ*

Ağaçda budakdur dinildi guşn üfün şāḥ

197. **Kef kâc** u *lers sille sîlî* boğmak **hanak**

Dindi *hafe kerdendür celd çâlâk çâbuk-h*

198. Hem *jerf derîñ* ‘**amîk şigerf** uludur **kebîr**

Şakķ yarığa *kâf* hem *şikâf* kir dindi **vesah**

199. *Gev cufra çukur meğâk bâr* yük di **himl** yol

Üç kerre *se bâr selâş merrât* di *ev berh*

200. *Efser* ne di *tâc-ı şeh* ‘Arab Türk dir Fürs *tâc*

Câyi‘ vü *gürsine aç* u *zâc zâk* eyle dersah

201. **Men aşlah** u **istikâm** leyse **e’l-haşye** leh

*Ân ki şüid nîk’s*t ü *râst u-râ çî bâk* bâh

202. *Ol ki oldı eyü toğru aña* ne *korķu* ferâh

Mef’ülü mefâ’ilün mefâ’ilün fâ’ilün

‘Ârif deheninde mül gerek destinde sürâh

[9. Kıt’a]

El-kıt’atü’t-tâsi’a

203. Gördüm seni yâd ile ben saña ‘ayb yâr bed

Kendüñe sen hoşca baķ sözüm benüm itme red

204. **Müstef'ilün müfte'ilün mefā'ilün fā'ilün**
Maḥbūn-ı recez ebter ṭayy saña yeter bu ebed
205. **Ḥabbü's-seḥāb yehçe tolu tegerk şovuk di berd**
Berf kar şelc damak dipi *deme* veca' ağırı *derd*
206. Di *mîş* ḡanem dindi koyun di *gūsfend*dür bere
Ḳuzu ḥamel dindi *reme* ḳatī' gele sür[i] şüd
207. **Rā'ī şubān** Türki çoban taḥıl **rey'** ḡalledür
Boyunduruḡ *yūḡ* ögendire vü *şeng-ḡāvi* *hīd*
- [11a] 208. Dindi *yaba zevle* *seme* şaban okı *hīş*dür
Güzel **ḥüsn** geş didiler gelür *yecī'u āyed*
209. **Taḥte'l-ıbıt** ḳoltuḡ içi vü *keş be-keş* cerr çek
Çekme *mekeş* dindise **lā-tecerd**ür delü *şeyd*
210. **Ġāfil** ne *gūl* aḥmaḳa ebleh *filīve* *kīc*
Ḥayrān nākış-ı 'aḳla daḥı *ḳayd* bağ *bend*
211. Sen **ente** *tu cān-ı peder* ata *cānı* **rūḥ-ı** eb
Yolına yüri **bi-ṭarīḳ** rāḥ-ı edeb hem segird

212. Sa'y it *be-rev* yür[i] **tekun şevî** olasıñ yarar
Âhsen sere min-cümel ez-heme kamudan âmed

213. **Müstef'ilün müfte'ilün mefā'ilün fā'ilün**
İlm 'amel ma'rifetün kemal ne gör kayd

[10. Kıt'a]

El-kıṭ'atü'l-âşir

214. Bahtuñ iqbāl itmedigi iktizā-i dā'irāndur
Hem fūru-māye ser bekār üzre olmağ her zamāndur

215. **Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün**
Zü'l-ma'ārif remel sālim itse yine [...]¹⁹

216. Çevre *pīrāmen* havālī memleket **ıklīm** kişver
Hem demürci *āhenger* ü haddād şayyāğ kuyumcı zerger

217. Di **cedir** lāyık liyakat *mī-sezed derhūr sezā-vār*
Dağı yarar **huliy** *ārāyiş* bezekdür **hilye zīver**

218. *Mī-zebed rāhat* **ṭumāninet sūkūn ārām** dölenmek
Hoş **karār mī-māned** mümāşil hem **müşābih** dindi beñzer

219. Di **beḳā māned** *ḳala diṣ sinn dendān* **ṣaḡr** *zīrsdūr*

Bilege rusḡa zīrā' arıṣ sedā' tār hem *arıṣdur*

220. **Luhme** *arḡaç pud²⁰ peṣm şūf 'ahn yūñdūr* hem **firāṣdur**

Ḳālīye *ferṣ dindise* hemdi **bisāt** *daḡı pister*

221. **Ḳāmete** *bālā vü boy bālā-ter ā'lā yuḡarurak*

Hūy 'arak der pīṣ-ter aḡdem ilerlik hem di *pes-ter*

222. *Girülik āḡir* hemdi **rehberdūr** *ḳulaḡuz* **ḳıtf** *yemiṣ*

Tābi'a *peyreṵ uyucı* di *ṣavaṣ cenk ḡarb peykār*

223. 'Adl [ü] **dād iḡsāndurur** *mī-dād be-men aḡsen* **ileyye**

Virdi baña 'ādile dāver ne **şüret** *ḡehre peyker*

[11b] 224. **Şāḡibü'l-mülk** ü **ḡudāvend** hem **ḡidīv** *mülk issi* **dürür**

Pādiṣāha hem **ḡidīv** *efendiye* **daḡı** **ḡidīvdür**

225. *Ulu sultān* hem **melik-i mu'azzama** *Dārā* oḡlu **Dārāb**

Cāriye *berde ḡaravaṣ* **ḡul** 'abddur **daḡı** **ḡāker**

²⁰ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **pūd** şeklindedir.

226. Çeribaşıya *sipeh-büd* di *emîrû'l-ceyş sipeh*dür
Hâkim hem *hükûm idici* aña dindi dağı *dâver*
227. Hem *Zuhal*²¹ *Keyvân Mirrih* dağı *Behrâm bâhter*dür
Mağrîbe gün batduğı yer toğıduğı *maşırık* u *hâver*
228. *Kâdire güçlü tüvânâ pehlevân alp* ü *şecî' yel*
Nîv dilîr ü hem *dilâver zûrbâzûdur bahâdır*
229. *Lûce aḥvel şaşı a'ver elsize lûk akta'* eşell
Dindi *bî-dest akşak a'rec leng aşamm şağırdur ker*
230. *Lâl ebkem dilsiz uṭrûş ḥaşbe sūrḥîje kızamuğ*
Ġudde düjîne vü bez dünbel çıban dümmel uyuz ger
231. Hem *cereb âjeḥ sigil sü'lûl âmâs şış verem tenî*
Ten kabarmak nabḥ cüderî âbile şunuñ gûbile ḥabâbdur
232. Di *zafer pîrûz sigâliş endişe-mend* hem *fikrdür*
Önegülik kötü zandur bed sigâliş hem *'inâddur*
233. Hem *cezâ* hem di *mükâfâta 'ivaz âḥz-i intikâmdur*

²¹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı *Zuhal* şeklindedir.

Kînin ödeşmege dindi dağı hem pādāş keyfer

234. *Buyruğı tut gir yola toğrı yüri dā'im hemîşe*

Eddi ümerā' üdhul şırāt-ı müstaķīma dā'iman merr

235. *Sen dağı fermān ber ol şev be-reh gir rāst-rev îzer*

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün

İlme 'āmil olur iseñ işde cennet içre kevşer

[11. Kıt'a]

El-kıṭ'atü'l-hādī 'aşer

236. *Āb-ı revān sebze-zār hāzır ola cümle-sāz*

Muṭrib-i hoş elhān ola şāhid dağı sine bāz

[12a] 237. **Müstef'ilün fā'ilātün müstef'ilün fa'lün**

Bağr-ı recez hāzıf idüp gösterür ol şive-bāz

238. *Hırs dübb ayu hūk toñuz ħınzıra dindi gürāz*

Seg kelb it ne zübāb siñek meges hem üyez

239. **Circīs üvez ħargez oldı mirfaķa vāren**

Dirsek 'azud bāzu kol ķulaca hem bā' bāz

240. *Ķarış bideṣt şibr gez arşun zirā' semm ħurt*

İgne ķulağ[ı] oķ gezi sūfār maķaş şınd[ı] kāz

241. **Mikrāz** *igne sū sūzen zeft sitebr ğalīz*

Yoğun kaşır ü kışa kūtāh u kūteh dırāz

242. **Uzun** *ṭavīldür ‘arīz yaşşı pehn* dindise

Girddür degirmi müdevver eyle ic‘al be-sāz

243. **Ubşur** *be-bīn* dahı gör *bağ be-niger unzur* dinür

Sahhak be-sāy ez üktüb nüvişt sen de *yaz*

244. **Yak** di *be-sūz ahriķe evkad* dinür gāhice

Sevt kamçıdur mikra‘a tāziyānedür türktāz

245. **Yort itmege** di **rakz** dahı **rūkūz** emridür

[12b] **Ürküz** *segirt* dinmege *Fürsicedür* hem *be-tāz*

246. **Veşb** *kaķmak* di *cehīden lu‘b oyun bāz[i]* hem

Evşeb ne *şıçra* di *ber-çih* oyna *il‘ab be-bāz*

247. **Mencū** *‘ades mercumek māş merdümek* *mec* *serm*

Ķıcı didiler aña *şoğan başaldur* *piyāz*

248. **Bīm** *ḥavf* *ķorku* **marīz** *bīmār* *şayru* durur

Bisyār keşir dindise *ķokdur* **ķalīl** *endek* *az*

249. **Nāķış kem eksik firāvān vāsi'a bol keşir**

Hursend kani' hırş ma'nısid[ür] anuñ āz

250. **Ütme ferik pış-hord kaşıl kaşile h' id**

Kesmik kaşşāre di kefe ortak şerik enbāz

251. **Dil-i mā zehebe qalbunā reft gönlümüz gitdiye**

Lem-te'et ba'd mī neyāmed gelmedi yine bāz

252. **Müstef'ilün fā'ilātün müstef'ilün fa'lün**

O kimse irdi murada şakladı dilde rāz

[12. Kıt'a]

El-kıt'atü's-sāniye aşer

253. **Hātem'e nīm nān içün hıc ser-fürular itmezüz**

[13a] **İhtiyāc 'arz eylemek mümkün degüldür itmezüz**

254. **Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt**

Şabr ile hāzf-ı remel kıl āşikāre itmezüz

255. **Dūj[e] hurşūn putrağa cūze piliç ferrüc çiz**

Nesne şey' nāyije mīzel lüle harşef fülş peşiz

256. **Pul yesār çep şol şimal çirk şumra sergīn kemredür**

Gübre **sercîn** polı **çemîn** necese südük bevle **kümîz**

257. ‘Ankebût gunde örümcek aru zenbûr münc ü sûtûh

Önegü **hû-sitîh** cedel ‘inād **istîze sitîz**

258. **Kâr-gâh** hânût dükkân çembâr **âhence** digil

Pây-bâf nessâc çulha müşterek **kirbâs** biz

259. **Bîşe** eceme meşeyistân **gâbe** dindi ey ahi

Kefş kaşşek hem **direfşek** ma’nisi başmağ biz

260. **Dām** şebeke ağ ne iplik ucına dindi **penāğ**

Rāğ cebel tağ bāğ **būstân** dindi **fālîz** hem **pelîz**

261. İzhebü ente zehebte elzem leke yevmü’l-kıyām

Bir yürüyüş yüri kim saña kıyāmetde gerek

[13b] 262. **Revişî** rev ki tu-rā bāyed ki ender **rūstāhîz**

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilāt

Görimez aslā sa’adet yüzini ol ki ola **hîz**

[13. Kıt’a]

El-kıṭ’atü’s-sâlisetü ‘aşer

263. Pâdişāhā şevketüñ ‘ömrüñ füzün ide **Ḳuddūs**

Olasıñ manşûr muzaffer düşmenüñ cümle ma’kûs

264. **Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fe'ülün**

Dā'iyān çok remel hāzefinden itdürme maḥsūs

265. Dört faşıl üzre binā itdi cihānı teḳaddūs

Yay *tābistān* şayf üç ay durur bī-pīş ü pes

266. Māh-ı evveldür *ḥazīrān* Fāris *ābān* didiler

Ḳıbtīde bune dinür hem Rūmlarca yunios

267. Māh-ı şānīdür *temmuz* Fursīde *āzar* dimişler

Aña Ḳıbtīce ibīb Rūmīlerüñdür ulyos

268. Şālīşinci *āb* Fāris didi *dey-māh* aña kim

Meserrā Ḳıbtīcedür Rūmīlerüñdür ağustos

269. Gölge *sāye* zıll *zemistān* kış *şitā* faşlına di

[14a] Evveli *kānūn-ı evvel* Rūmīler dir zikevris

270. Fārisī *urdībehiş*tdür dindi Ḳıbtīce keyhek

İkisi *kānūn-ı şānī* Rūmca dinür neyārūs

271. Ḳıbtīler tūbah dimiş Fursīde dindi *ḥurdād*

Māh-ı şālīşdür *şubāt* Rūmīlerüñdür felvaris

272. Kıbtice amşir Fāriside didiler kim *tīre-māh*
Cār *hem-sāye* digil *koñşuya* ey hoş reviş kes
273. Yaz **rebī'** *faşl-ı bahār* üç māha taķsīm itdiler
Evveli āzer durur Rūmice dirler ne martis
274. Fārisice *māh-ı murdād* Kıbticedür baramhāt
Şānīdür iy *nīsān* Rūmca ābrīl ābrilīs
275. Fārisīd[ür] *şehrīver* Kıbtide beramūdah dinür
Māh üçünci *ayyār*dur Rūmca dinildi mayıs
276. Fārisīdür *mihr-māh* Kıbtice dirler başans
Faşl-ı güz pāyīz ḥarīf üç māhdur eyle sen ḥis
277. Evveli *eylül* Fūrside *māh-ı behmen* dinildi
Kıbtide tūt didilerse Rūmlar dir sitevris
- [14b] 278. Zemānı *teşrīn-i evvel* Kıbtice bābah bābe dinür
Fāriside dindi *isfandārmaz* Rūm aḥtoris
279. Māh-ı şāliş *teşrīn-i şānī ferverdīn* Fūrsde
Kıbtice hātūr dirler Rūmlaruñdur nevoris

280. **Harr germā issi sermā berd** şovuk dindise çün
Şiddetini göricek kendüyi şaqlar heme kes

281. **Tāhirü'n-neseb hasīb-i aşl pāk-nijād şerīf**
Aşlı alçaqdur **vazī'** hemdi **fürü-māye denī** kes

282. Di *yaraqlanmış* **müteheyyī** ne *āmāde* **hilye**
Hemdi *perdāhte* düzünmek düzülmüş **pīrāye** üss

283. **Hayye mār yılan semek māhī** balıqdur dağı **hūt**
Mūr qarınca **neml kejdüm** 'akrebe dir kamu kes

284. *Ne bugün kazandığını yarın gelir ortaya*
Mā kesb el-yevm iyyehu gaden ye'tī meclis

285. *İmrüz endūzī çi ferdā bā-miyān āyed* it his
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fe'ülün
Eylik ile buldı her hâlde sa'adet heme kes

[15a]

[14. Kıt'a]

El-kıt'atü'r-rābi'atü 'aşer

286. Şāhā yüzünde tal'atın göster diler ayı güneş
Encümlerin dökdi felek hıdmet için hem egdi baş

287. **Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün**
Baħr-ı recez sālīm ṭelāṭum mevc ider sırrını fāş
288. **Şāne ṭaraḵ müşt** u bıyık şārib bürüt seblet ne **rīş**
Lihye şaḵal rīşe şaḵaḵ hüdübe bart baş sa'fe rīş
289. **Çīre yegin ġālib di kemmūn zīre kimnūn hīre yoş**
Ṭīre ḥader nūş bal 'asel ḥār u şevk diken ne nīş
290. **Pīle cefn göz ḵapağı memlū ṭolu mel'an pūr**
Ḷabaḵ kedū ḵar' boş tehī ḥālīdür artuḵ faẓla bīş
291. **Baş re's ser ḵuyruḵ zeneb düm rīm iriñ ḵayḥ nīm yarım**
Nışfa şırım dīvāl²² şıḡır başı ne kelle-yi gāv-mīş
292. **Re'sü'l-baḵar kūz-püşt aḥdeb kūz egr[i] arḵasıdur**
Bād-künd debe kūsec köse eşatt kess şaḵalı ḵaba rīş
293. **Müjde beşāret muştuluk ücret kiri müzddür daḥı**
Dönüm gerī cerīb arı şāfī vīje şibr ḵarış

²² **Şırım** (kayış) kelimesine karşılık olarak verilen kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **duvāl** şeklindedir.

- [15b] 294. Di *yek vīje*²³ şibren durur *rīze* bürādedür *ufak*
Ḳalkān siper cunne şadaḳ tātārī terkeş ca‘be kīş
295. *Revnaḳ fūrūḡ fer vāv* dahıdur ger *diger* balta *teber*
Fe’s didiler ol ālete *odun yarup yonar* ger *tīş*²⁴
296. *Fāris süvār* atlu *yaya rācil piyāde* *mertebe*
Pāye se-pāye üşfiyedür *sac ayaḡı seffūde* şış
297. *Sīhe seffūd* dindigine itme şaḳın böyle ‘aceb
Zīrā ki şol bir *ālet-i cāriḥ*adur dinildi şış
298. *Zā mā’-ı selsāl-şemīr* ye’tī lemin ‘aṣşāne
Īn-est āb-ı hoş-güvār ā āyed ki *ān teşne-est* imiş
299. *Budur eyü siñici şu gele* ki *ola şusamış*
Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün
‘İlm ü kemāl ü ma‘rifet ‘ālemlere dir hoşca ĩş
- [15. Kıt‘a]
- El-ḳıṭ‘atü’l-ḥāmisetü ‘aşer**
300. Ğonca dehen sükker leb mest-i ḥarāb şarāb-ı nüş
Al yañaḳ sīb zeḳan mūy miyān bī-hüş

²³ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu *vīje* şeklinde kısa ünlülüdür.

²⁴ *Tīşe* kelimesi kafiyeeye uygun olarak *tīş* şeklinde yazılmıştır.

301. Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün fe'ülün

[16a] Tayy-ı habn kaṭ'-ı recez hoşca güzeldür nikū hoş

302. Çam ağacı gīj şanevber kayın ağacı ğūş

Ḥūl ne karrā' ağaç kaḫana būm baykuş

303. Ems dī dün öteki gün evvel-i ems pārīr²⁵

Dün gice dūş bāriḫadur aşrağıdur perendūş

304. Evvelü'l-bāriḫadur cāme-ḫ āb döşek

Oldı firāş koç derāğūş kün kucaḫdur āğūş

305. Ḥilm muḫāt dindi sümük enf buruna bīnī

Ḥīre kaḫa şaḫmetü'l-üzñ 'izār binā-gūş

306. Kulağunuñ dibine di kunfuz ğīzū kirpi

Zaby geyik āhū erneb tavşan ḫargūş

307. Kebbī kırd maymūna di tu'm ta'am ḫürden[ī]

Di yenecek tok şeb'an sīr güzel ola hoş

²⁵ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu *perīr* olmalıdır.

308. *Rûze oruc şavm edik mûze vü huff pāpûc*
Dindi **medās** kesre ile fetha daḥı ne *pāpûş*
309. *Maşrû‘ uçuk tutmuşa dîv-fersây dindi*
‘Aql *hired muġmā ögi gitmişe* hemdi *bî-hûş*
310. *Ŧoķuşmak āsīb āşûb ġavġā vü fitne ürki*
Harb cidāl rezm uruş aña şavaş bu *dögüş*
311. *Ġulġule hāy [u] hūy ġalebe ola şemāte āvāz*
Ol *ķatı ġavġā* ola kim dinür aña *halālûş*
312. Dindi **ferişte** *melege* hemdi *sürüş ferheng*
Olsa *edeb mecnûn dîvāne delüye* **medhûş**
313. Zengice dirler aña kim *temyîz yok* **meczûb**
Ĥayrını şerden idemez fark aña didi **medhûş**
314. **Aḥliş** hem dindi *rehā kün şalıvır* ki *tenzen*
Ebsem ol üsküt ḥab kün mî-bāş ḥāmûş
315. *Diyeyin ekûlü be-ġüyem be-tu leke saña aķvāl*
Ġüftenihā sözleri **isma‘** sen eşit *tu be’nyûş*

316. **Müfte‘ilün müfte‘ilün müfte‘ilün fe‘ülün**

Hidmet it ‘ālim üstāda ki olmağıl lūş

[16b]

[16. Kıt‘a]

317. Yā Rabb şevbüm mevc-i deryādan dahı çok

Līkin senüñ ğufrānuñuñ pāyān[ı] hīc yok

318. **[Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün fa‘]**

Baħr-ı recez maħzūf ma‘ķūş böyle bulduk

319. *Çeşme pıñar ‘ayn kūze²⁶ kūz* dinildi *bardak*

İsteme lā-taṭlab me-cūy [u] cūy nehir ırmaķ

320. *Endāhten atmaķ remy esfel aşıa*

Tarḥ ḥazf ilkā iskāt fūrū efkenden bıraķmaķ

321. *Aşfer şaru zerd gök kebūd ezrak siyeh ne*

Esved ķara ebyaz beyāz sepīd sefīd aķ

322. *Aḥmer sürḥ dindi kızıl aḥzar yeşildür*

Sebz ü ḥazr nīl çivoid güjīne tokmaķ

²⁶ Kelime, aynı mısırda yer alan iki farklı kelimeyi de karşılayacak şekilde kullanılmıştır. “Göze” şeklinde Türkçe olarak okunduğunda pıñar kelimesini karşılarken “kūze” biçiminde Farsça olarak okunduğunda ise “bardak” kelimesini karşılamaktadır.

323. **Mihcen leht mıkma'** *çomak katı şulb*dur

Saht şedīd nā'im nerm dindise *yumuşak*

324. **İri galīz** daḥı **dürüş**t keff *aya rāhe*

Avuç durur **nāhun** zufr **hāfir** di *tırnak*

325. **İşba'** ne **engüş**t ü **sütürk** **ibhām** *büyügi*

Sebbābe vusṭā binşir u **hinşar** di *parmak*

326. *Kiçisi* **kalūc** *yumruk* **müşt** hem di *avuç*

Keştī fülk **cāriye** *gemi* **sefine** *zevraḳ*

327. **Şīb** hecil *iniş* **yokuş** **firāz** **şāmiḥ** *bülend*dür

'Ālī refī' *yüksek* **sufi** **pest** **sāfil** *alçak*

328. **Bi-rehīd ān-kes** men **necā ān** **şūd** **hirāsān**

Kāne ḥā'ifen *kurtuldu* o kimse *oldı* *korḳak*

329. **[Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün fa']**

'İlm *iledür* *rif'at* *iki* *'ālemde* *ancaḳ*

[17. Kıt'a]

330. **Cür'et** itmeme **bā'ış** **Kerīm** *ismün* durur *ancaḳ*

Ḳapuña *yüz* *sürüp* *geldüm* **Ġafūr** *ismün*ledür *ancaḳ*

331. [Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Hezec sālīm ile feryād fiğānlar hep saña ancak

[17a] 332. *Firīb aldama ğud'a²⁷ duzağ firībīdendi aldatmak*

Tabaşbuşdur temelluğ cāblūsdur kişi yaldanmak

333. *Keşīden incirār çekmek küşāden fetḥ idüp açmak*

Bü-münkīden tarılup kaçıyup hergiz tōduldınamak

334. *Ġunūdendür ımızğanmak nü'ās nevm bu-ḥusbīden*

Be-bāliş ser nihāden baş koyup yaşadığı yaşıdanmak

335. *Uyumağ ittikā'n bi'l-visādedür mürekkebdür*

Ma'ānī üzre efrādlar bulara sen güzelce bak

336. *Pesendīden beğenmek irtizā dindi serāyīden*

Tegānnī dindi ırlamak bi-şermīden ne utanmak

337. *Ḥayā ile ḥacālet hem edeb tāc-ı nūr-ı Rabbānī*

Gerekdür herkese giyüp o da şāḥib-ḥayā olmak

338. *Çeşīden zevk tatmakdur ekl ḥürden yemek emmek*

²⁷ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu ḥud'a olmalıdır.

Mezîdendür mekîden maşş bi-ğurrîden ne añranmak

339. *Şitâbîden ne ta‘cîl iymege meks eglemek fîncâ*
Temattîdûr gerinmek hem tedahrücdür yuvalanmak

340. *Ki ğaltîden çerîden ret‘ otlamak u âġîşten*
Ne teblîl ya‘nî bir şey‘ koyup şu içre ıslamak

341. *Nedür meblûl mine‘l-ğays dimenüñ ma‘nisi dirseñ*
Şüden terdür zi-bārân ya‘nî yağmurdan ıslamak

342. *Bih ez-cân‘st ĩn güftâr eger tu mî-künî bâver*
Ve hâze‘l-ķavlû min-rûh melîh lev taşadduk

343. *Bu söz yegdür ki cāndan ger iderseñ inanmak*
[Mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün]
Ziyāde uşlulukdandur işini uşlıya tınmak

[18. Kıt‘a]

344. *Tıfl iken perverde-i māder ider tam giderek*
Müsta‘idd ġüre iken tatlu olur hām giderek

- [17b] 345. **[Fā‘îlātün fā‘îlātün fā‘îlātün fā‘îlāt]**

Kim [...] ²⁸ haşîn olur nā'im giderek

346. **Nahl** *bîhten* elemekdür *māşū* **munhul**dur *elek*
Ahmerü't-tîn aşu *gil-i sürh sepūsa nuhāle* kepek

347. **Uht** kız kardeş *h'āher rebībe duhter-zene*
Merdüm insān ādeme merdüm-i çeşm mukle bebek

348. Dağı timşāle didiler *hīme hīzem*dür **hatab**
Oduna dindise hākister remād küldür dimek

349. **Āzer āteş nār** *od enkişt faḥm* dindi kömür
Cemre ahger kırmızı kor köz durur dirler *zelek*

350. **Zinde hayy** *diri yamalu ton* **murakka'** *jendedür*
Şahitiyān edīm çerm gön *pūst deri cild hāst*²⁹ *dilek*

351. **Matlabadur hing** [ü] *boz at eges eşhebdür semend*
Ḳula at ser-keş çamış cumūh di *cevdet süksük*

352. *Yilegendür nerm-rev* dindiyse *yab yab yüriyen*
Di **ḳuṭūf** *zīrā* ki *aña* didiler *Türkī dölek*

²⁸ Bu kısım silindiği için okunamamıştır.

²⁹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu vav-ı resmî ile *h'āst* şeklinde olmalıdır.

353. *Çend şitābī be-güneh īn revīšet tā-be-kücā*
Kem [ü] sür'at ismen metā hāzā zehābek zāhabek

354. *Nice iversiñ yazuğa bu gidişüñ nice dek*
[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt]
Kişinüñ şandığı iş hep başına gelse gerek

[19. Kıt'a]

355. *Hırām itdükçe dil ditrer gelür her mūya ürpermek*
Rehinde cān dağı ister serin kendin fedā virmek

356. **[Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]**
Ki müstağrak hezec baħrine sālīm dindi yüz dermek

[18a] 357. *Bi-verzīden özenmek sa'y neverdīden ne tayy dürmek*
Zemīn-rā hūk berkenden kal' hınzīr arzā dek

358. *Ŧoñuz yiri ki dürmekd[ür] rubūden haţf kapmağdur*
İrā'etdür nümūden hem işāretdür ki göstermek

359. *Zidūden şaykaladur pasdan açmak taşliye³⁰ sūden*
Ne sürmekdür *resen ip haţl tāftendür fetl bükmek*

³⁰ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **taşliye** şeklindedir.

360. *Yavu güm zälle mefkûddur resîden vaşl irişmekdür*
Ne **vicdān yāften** bulmak **bi-çîdendür cenā** dermek
361. *Hırāmîden harāşîden tebahhur hadş ber-tertib*
Şalınmak tırmalamakdur **nesecdür bāften** örmek
362. *Demîden nefh üfürmek dāmîden tezriyye şavırmak*
Ġijîden göti üstine gidüp dağı sürtünmek
363. *Gezîden ‘azz ıştırak bi-gerdîden* dūrür dōnmek
Nebîc hem **nebîh** hem **nebāc** hem **nubāh** demek
364. Ki *seg-lāyîden* it ürmek *yalıñ tefdür leheb* dağı
Hark **ihrāk** *yanmak sūhten* hem *dūhten* dikmek
365. **Hıyātetdür derz yiv inhinā** dirler **hamîdendür**
[18b] Egilmek **rūften kens** dinür *bir yeri süpürmek*
366. Eger *efrāştēn* hem **i‘tilā** *kaldırmak* olurısa
Olur *engāştēn* **hisbān** ma‘nīsidür *sezmek*
367. Ki **zann pindāştēn** *şanmak ref’ ber-dāştēn* dindi

‘Alā ber yuḡaru tutmaḡ yuḡaru [...] ³¹ götürmek

368. Tezelzüldür *tabīden* hem taḡarrükdür *ṭalabımaḡ*
Nümuvv ü nebt *demīden* dindi sebze çıḡup ürpermek

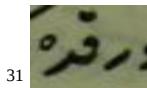
369. Remānīden durur tenfīr resānīden durur īṣāl
Raḡīb *bī-dīnī* ürükütmek ḡabīb *yāre* irḡürmek

370. Çi bāṣed serdter ez-yaḡ zi-merdüm ḡ īṣten dīden
Yekūnū mā ebred min-cemed min-mer’ rey nefṣāk

371. Ne ola şovuḡraḡ buzdan kişiden kendi özin görmek
[Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]
Gerekdür dünyāyı çok ağlayup hem azıcıḡ gülmeḡ
[20. Kıt‘a]

372. Temāmdur cümle endāmuñ yañaḡuñda gerek bir ḡāl
Temāṣā itmeḡe ḡoşdur toḡundukça aña ferḡāl

[19a] 373. [Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]
Hezec sālim görüldükçe ḡicāb ḡalkar aña derḡāl

31

Bu kelime okunamamıştır.

374. **Herem fertūt bunamış şeyh-i fānī yefen pīr ü zāl**
‘Acūz şehle ‘acūze pīre-zen karı sene yıl sāl
375. **Dağı ‘ām havl Süreyyā Ülker ü Pervīne kehkeşān**
Mecerra hem şamanuğrısına dirler abaya şāl
376. **Arı kendū naḥl kivāre kovandur didilerse**
Şükūfeye zehir çiçek şehd di engebīne bal
377. **Züvābe gīsū vü kākül belük şaça zülüf dirler**
Ẓafīre örüli merğül şarkuğı anuñ ferḥāl
378. **Sebātet hem sebt yigid fetā cüvān oğul ferzend**
Püser pūr ibn siyeh nokta yüzüñde şāmedür beñ ḥāl
379. **Şabī gūdek di oğlancık muḥanneşdür ger hem gerzdür kink**
Dü-mūy ırğıl dağı eşmaṭ ‘unuḵ boyun digil peş yāl
380. **Kelāmī aḥsen min-lü’lü’ iyyāhu ḥüz minnī**
Sūḥan dārem ki ez-dürr bih’st ez-men sitān derḥāl
381. **Sözüm vardur eyü incüden anı sen de benden al**
[Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]
- [19b] **Cemāl ü māl gider elbet ḳalur sende kemāl her ḥāl**

[21. Kıt'a]

382. İdeli derūnda muḥabbetūñ eṣeri karār mūdām
Şeb [ü] rûz vişālūñe ārzū gözūme oldu uyku ḥarām
383. [Mütefā'ilün mütefā'ilün mütefā'ilün fe'ilün]
Bu ki baḥr-i kāmīl ṭayy-ı 'aşab ki dinildise nām
384. Süci bāde mül sīgī mey ḥamr piyāle ḳadeḥ kāse cām
Eme ḳırnaḳ u kenīzege ḳula bende 'abd ḡulām
385. Günciṣḳ serçe vü 'uṣfūḥ ābgīne şırça zücāc
Sürçe ṭayına zeḷel 'aṣr di bi-laḡzede hem nām
386. Ber-bend gömüldürüğe lebeb sīne-bend 'inān duvāl
Ne uyan ligām licām hem efsār yular zimāl³²
387. Çölmek ḳıdr daḥı dīg miḡrafe keṭçe keḡgīrdür
Ne ḡalā cūşīd ü ḳaynaldı çige neyy dindise ḥām
388. Pişdi ṭabḥ di puḥt maṭbūḥ puḥte ḥāne eve
Di beyt sūtūn direk hem üstüvāne ḥaber ne peyām

³² Metinde zimāl şeklinde yanlış yazılmıştır, doğrusu **zimām** olmalıdır.

[20a] 389. *Şemşîr tîğ seyf kılıca di deşne hançere hem*

Kîmuht şağrı ğılâf kın u kılıf ğalaṭ di niyām

390. *Ey aḥzû'l-yed zeyleke metā ed' min-yedî hem*

Ey dest-ğîr ki dāmenet ez-dest key ki hilem

391. *Ey el tutucî etegüñ elden anı kaçan ki koyam*

[Mütefā'ilün mütefā'ilün mütefā'ilün fe'ilün]

Ulemā kemāle 'amel ider bulur olda yüce maḳām

[22. Kıt'a]

392. *Şabr idemem görince seni şağış viremez derūnuma cān*

Harāret iftirāḳa taḥammül ide mi degme ādemiyān

393. [Müstef'ilātün müstef'ilātün müstef'ilātün müstef'ilātün]

Şuyından içince baḥr tevāfüri defnüke gider 'aṭşān

394. *Ḥalīb leben di şîr süde füle ağız lebe't fem ağız dehān*

Tū zübde ḥaṭāṭ kaymağā sañsara dele delak lisāna zebān

395. *Dile tele tor ne kîse olur vü akçe konur kaçan metā key*

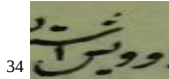
Di muḥḥ ilik muḥ dahı key büyük beḡe pādişāh ulu ḡan

396. *Ḳaşab ḡamışa vü ney diyesin 'aşab siñire vü pey diyesin*

[20b] *'Azm kemüğüñ adı süñüğüñ dirseñ eger di üstüh'ān*

397. **Duhn tereyağı meske yayuk u nehre vü hazz behre ülü**
Meräre vü zehre öd ne meşâne kavuğa hem dahı ābdān
398. **Ügi kūf hāmet baṭṭ u baṭ u kaz yemāme fāhte ügeyik**
Kelāje ‘aḳaḳ³³ di şaḳsağana dūcāce tavvuk dahı mākiyān
399. **Murğ kuşa tayr yavrı beççe vü peççe dahı dilince ‘avām**
Di ‘uşş yuva vü lāne dahı vekre dinür dahı āşiyān
400. **‘Arīş ü kāja küçücek ev ki bāğçeciler yaparlar anı**
Aña di neyīn ḳamış olsa eşik ‘atebe vü [...]³⁴ āsitān
401. **Leke aḥsen in teraḳḳi bi-seyyidü’ d-dīn da‘ kezālik zā**
Saña yigirek ki ḳul olasin dīn ulusına ḳo bunı vü an[ı]
402. **Be-tu bihter rehī ki şevī be-büzürg-i dīn be-hil īn ü ān**
[Müstef‘ilātün müstef‘ilātün müstef‘ilātün müstef‘ilātün]
Ḥuşul-ı edeb olursa eger ‘azīz olasin sen itme gümān
[23. Kıṭ‘a]
403. **Müsta‘id güher olur zātında sengān**

³³ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu ‘aḳ‘aḳ şeklindedir.

³⁴ Bu kelime okunamamıştır.

İrişince cānını H̱aḫ'dan gelüp fermān

404. [Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fa']

Ey remel maḥzūz ḳaşra ḳıl nüzül her ān

[21a] 405. H̱azz [be-] bür kes dübdüze hemvār yeksāndur

Müstevī ḳışaḥ enbür kulüb örse 'alāt sindān

406. Di keser minḥat ḳaddūm tīşe çekiç ḥāyisk

Daḥı fiṭṭis hem ege mibred daḥı sūhān

407. Çūbsāy dörpiye misfen ṭaḡ depesi şaḥ

Zirvetü'l-cebel senām örgüç nedür kūhān

408. Tūr kūh ṭaḡ gūh neces rics denes dindi

Hir ṭuman pejm ü celīd çi ṭall 'arş kerezmān

409. Hem girīvedür beleñ beḥnū ne şā'ika ra'd

Yıldırımdur hem zabābe didiler ṭuman

410. Şa'sa'a leme'ān şu'ā' raḥşende dindise

Yıldırıcıdur dıraḥşān berḳ dıraḥş tābān

411. Edrak efhem ḥoşca añla dindi hem der-yāb

Zād [u] zih döl döş tenāsül yön yös sāmān

412. *Çīn meftūl büklüm iftil şar be-pīç ham şed*
Māle egildi havvelü'l-vech oldı rūy bi-girdān

413. *Yüz çevir kej egri a'vec mürri [be-] güzere geç di*
Küllü yi iç şürr [be-] nüş be-y-āşām konuğa mihmān

414. *Żayf misāfir mīzbān konuğ alan mużīf*
Ġarm ġarāmetdür zemān ödek verim tāvān

415. *Fākihe yemiş semer kavun biṭṭīhdür*
Harbüze vü ermele dul bīve 'avret dān

416. *Tābe tağan heyṭale tāve dinür dağı*
Bātile hem şol kaba kim dinilür ġazğan

417. *Qış evi kāşāne meştā köşk kasrdur kāḥ*
Çarṭaq vervāredür Fāris 'Arab eyvan

418. *Ġam-ġüsār şāḥib ü mūnis derd-deş hem-derd*
Dem nefesdür soñ nihāyet 'āqıbet pāyān

419. *Hem-dem iş dağı muşāḥib hem muḳārin di*

Hırkadır *yama rukū bel vāsıtu'l-insān*

420. Hem *miyāndur mā-i cārī* di *aķarşudur*
Āb-ı revān dindi *revān rūḥa* daḥı di *cān*

421. *Men ene ben menn batman sā' kafiz kile*
Ölçek peymāne 'ahd kavlı-i qarār peymān

[21b] 422. Di *girān ağır sakıl* hem *kaht kız girān*
Bint duḥter ibniye kız ucuz raḥiṣ erzān

423. Hem *ḥafif yeyni sebūkdür şavlecān çevgān*
Yuvalanan topcağız güyek [ü] küre-i³⁵ gāltān

424. *Jāde³⁶şuda binilen tuluğ cerāb* oldı
Hem *tağarcıkdur Firsde didiler enbān*

425. *Mihr sevi ḥubb mihr güneş burunduruk*
Di *ḥıṣāş mehār deveci cemmāl üştürbān*

426. *Neyfe nıfak yaka iç ton* di *girībān ceyb*
Gey kıtāb [be-] pūş ilbes elbis geydüre [be-] pūşān

³⁵ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **küre** şeklinde kısa ünlüyledir.

³⁶ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **jāle** olmalıdır.

427. **Rabb küll hāfız** *kamuyı besleyici*
Bā-heme perverdigār *şaklayıcı nigezbān*

428. **[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fa']**
Ma'rifet kesb eyle 'ilm öğren sen ey cānān

[24. Kıt'a]

429. İftirāk-ı yār ile çün haste-dil gāyetde gam-gīn
Haşr[e] dek mümkün midür hurrem ola hem fer cebīn

430. **[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün]**
Çün remel baħrına sālīm ğarķ ola bulmaz muķarrīn

431. **Çīne** *kuş yemi* **'alef-i tayr mā çi ne nemmām sūħan-çīn**
Kovıcı **bed-endīş** **ħasūd** *özin görici dindi* **ħod-bīn**

432. Hem **mütekebbir baħīl züft** *baħīl.ķīr* **ķār zift mükedder**
Tīre *bulanık* **murd**³⁷ *mersīn* **töredür 'ādet āyīn**

[22a] 433. **Tağ erügi nilk zebīb** *mevīz* **ķuru üzüm cevz** *ķoz* **ģevz**
Şīr esed arslan **żab' keftār** *şırtlan* **di mekāna in**

³⁷ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **mürd** şeklinde uzun ünlüyledir.

434. Hem *künām* pars *yūz feh*d *dilküye şa'leb rūbeh* dindi

Dūr ba'īd ırak yahmūr *tağ eşegi gūr gūr* *sin*

435. *Dahme gūr-hāne mezār kabr* u *ba'ī dīr* *geç ibrişim*

Qazz perend dībāc ipek *gej rānān şalvār rānīn*

436. *Zād azuğ tūşe idām nān-hūriş idm* *katık hemīn*

Hūb güzel muhsin zībā zūr *kuvvete zişt kerhe hurçīn*

437. *Hūşe şalkım sūnbüledür kīşe şurre* *tolu akçe*

Kīşe-i pūr zer [ü] sīm *altundan çanağdur kāşe-i zerrīn*

438. *Ey gönül nice bir aldadur seni semiz ü tatlu*

Di dilā çend ü firībed *götür ferbiḥ ü şīrīn*

439. *Ey fu'ād kem yehdu'ke qalle [vü] küll 'azb ḥulv ü semīn*

[*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün*]

Ma'rifet kesb eyle cümle ideler çün saña taḥşīn

[25. Kıt'a]

440. *Vechün gönül mir'ātıdur açılsa dil kederden*

[22b] *Yokdur menāl cemāline toğduqca şeb-i Qadr'den*

441. [*Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün fe'ülün*]

Qaṭ'-ı recez ḥubn ola bulmaz necāt kederden

442. **Mūsā** *ustura sūtürre halk tahlîk tırāş sūtürden*

Di bilegü fesān misenn ü di ‘akīm sūtüroen

443. **Daḥı** *kışır meşel fesāne ğars naşb rekzdür*

Dikmek nişānden ‘aşr şıkmağ nedür füşürden

444. **Şaçmak neşr feşānden kaçmak firār gurîhten**

Toñmak cemed cümūd hem Fürsicedür füşürden

445. **Koltuğ bağal ıbıṭ** *ağız bucağma dinür lünc*

Zāviye bucağ künc erîke *oturağ nişîmen*

446. **Otlak mer‘ā merta‘a** *dindi daḥı çerāğāh*

Ma‘lef ne mekle’e *‘alef-zār o[t]lu yer nebātîn*

447. **Ota giyāh nebāt** *‘uşb dindi kelā daḥı hem*

Mincel orağ u dās ḥabl *urgan nüvār ne urğan*

448. **Çarık şemem** *ki tutkal ğırrā yelim sirîşim*

Tıkmağ ḥaşv ākenîdene yıkmak hedem yehîden

[23a] 449. **Beytü’ş-şa‘r** *çara eve ḥargeh obaya di ḥargāh*

Çalabağ *ki tāt şeh-i ‘Acem başına giyerdi gerzen*

450. **Aḥsen ile'l-cemī'i zā minnī** ileyke nuşḥ
Tu kün nigūyī bā-heme ĩnek ki pendeht ez-men

451. *Ḳamuya iyilik eyle ögüt saña işde benden*
[Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün fe'ülün]
Cāhil ile şaḳın celīs olma gelürse elüñden

[26. Kıt'a]

452. *Mecnūn gibi dil zülfiñe bende*
Küstāḥ idersem incinme sen de

453. **[Müstef'ilātün müstef'ilātün]**
Meczū recezdür ter ü kıl bende

454. *Ḳoḳmışa müntin gendīde gende*
Bügsist üzülmiş ḳopmışa kende

455. *Hem ihtinākdur ḳutlu vü ḥurrem*
Ferḥunde ferruḥ şād zıḥk ḥande

456. *Gülmek bükā girye ağlamakdur*
Rızḳ virici rezzāk rūzī-dehende

457. *Di Āferīnende Yaradıcı*

Ḥālīk yilici ‘adavān pūyende

458. Dahı *segirdiciye hervel* di
Zirā ki odur **meşy devende**

459. **Cārr çekici kātīl** *depeleyici*
Odur *keşende* budur *küşende*

460. **Hod-rā sūtūden** *itmek temeddüh*
Şalef lāf urıcıdur kib-zenende

[23b] 461. **Her mā ki taṭlub rūḥ fīke uṭlub**
Her çi bi-ḥ āhī rev ü ḥā ḥ der-tu

462. *Her ne dilerseñ var iste sen de*
[Müstef‘ilātün müstef‘ilātün]
Ḳullıǵı dā’im terk itme sen de

[27. Kıt‘a]

463. Şāhenşeh-i bī-bedelsin görölmedi sende dāse
Dīvān-ı ādāb gözedür vechüñ dutar elde kāse

464. **[Müstef‘ilün fā’ilātün müstef‘ilün fā’ilātün]**
Müctess dutar bahre ğarḳ ol kātī’dür rekb kurāsa

465. *Gil t̄in* çamur *āhek* alçı kılçık *sefād* nūre *dāse*
*M̄it̄in*³⁸ külünk *mi'vel* ü *kürek* *mis'ar* u *pārū māse*
466. *Ḳaplan peleng* ü *nimr* *ḳolañ* *teng* *ḥirām* hem *ḥizām z̄iḳ*
Teng *ṭar Mānī* *kitāb* *Erjeng jeng* *ṣadā is* ü *pasa*
467. *Kürkiyy küleṅ* *ṭurna* *reṅ* *ṭaḡ* *keçisi* *imā ma'z-ı* *cebel*
Neng 'ār ḥitān *ḥatne* *sünnet* *minnet* *ṣükr* hem *sipāsa*
468. *Ögmek* *dürür* di *ḳaṭine* *hefdāne* *'āṣüre aşı*
Rūḡan *seṁn* *yaḡa* *büryān* *aşı* *gūd-āb* *cüzāb* *ise*
- [24a] 469. *Ḳaṣ'a* *çanaḳ* *kāse* *āḥir* *encām* *ṣoñ* *sebb* *ṣetmdür*
Düşnām *sögmek* *sitāyiṣ* *ögmek* *medh* *ögüş* *ise*
470. *Ṣaḥrā* *ova* *yazu* *ḳır* *deṣt* *ṭaṣt* *legendür* *'Arab* *ṭaṣt*
Pingān *didiler* *ki* *baḳırdan* *düzülüṗ* *oldı* *ṭasa*
471. *Engūr* *'ineb* *üzüm* *ālū* *erik* *iccās* *kummeṣrādur*
Emrūd *murūd* *ne* *ḳaraṣiyā*³⁹ *gülnār* *daḥı* di *kirāse*
472. *Sīb* *alma* *tuffāḥ* *didiler* *rummān* *enār* *nār* *oldıysa*

³⁸ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu *m̄it̄in* şeklinde olmalıdır.

³⁹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu *ḳaraṣiyā* şeklindedir.

Bunun nice nef'i vardur *emlisidür* ger **lüffâne**

473. **Bāşak** ne *atmaca bāşe tavşancıl āluh* 'uķābdur

Toğan bāz şebpere daḥı ne **ḥuffāş** *yarasa*

474. **Yü'yü'** *delüce toğan yūhe* kerkenes kuşı dirler

İvmek sevinmekle ḥārḥār zıddı **baṭar guşsa** *tāsa*

475. **Şādī** *me-kün tu ki bā-sūr enduh me-yār u geh bā-sūk*

Lā-tefriḥ ente el-velīme **lā-teḥazzun** **mātem** ise

476. *Sevinme sen düğüne hem guşsa getürme yasa*

[Müstef'ilün fā'ilātün müstef'ilün fā'ilātün]

'Ālemde ol sultān durur itdi **ḳanā'at** **pelāsa**

[24b]

[28. Kıt'a]

477. **Feryād** **bülbül** gül için çok eyledi

Ġonca dehen lebine gözi **ḳan** ağladı

478. **[Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün]**

Kendin recez-i meczū'na **ḡarḳ** eyledi

Ḥarfü'l-elif

479. *Lāyık* *deḡül kes lā-ḥaḳīḳ* hem *nā-sezā*

Hem daḥı *nā-fercām* durur **naḡme** *nevā*

480. *Kākā recul* kişi nařīb **hazz** u *nevā*

Nedür ‘amel şuğle dinür iş güç *kiyā*

Harfü’l-bā

481. *Tāb* dört dūrür *tāb-ı āftāb tāb-ı māhtāb*

Şems ü kamer ziyālarıdur şu‘le *tāb*

482. *Kızmaş harāret kuvvet kudret* ne *tāb*

Zülf ip cu‘ūdet bükülüp egilme *tāb*

483. *Ānuk sürb*⁴⁰ kurşun şüre yer kim **serāb**

Yaz günlerinde görünür ırakdan āb

Harfü’t-tā

484. *Horuldamaş horhor ğatīt* daşı *bu-hust*

Meksūr şikestedür kırık bütün *dürüst*

485. **Ĥadş** tırmaladı dinmek ma’nisi *hast*

Yok lā vü *nā bī nī* daşı yek ma’nī-est

486. *Ārī belī* daşı **ne‘am** dindi *evet*

Mevcūd var řābit dūrür dindise *hest*

Harfü’l-cīm

487. **Ĥariş** nedür di *gergedān* daşı *erc*

⁴⁰ Kelime vezin gereği böyle yazılmıştır, aslı *üsrib* şeklindedir.

Maḥṣad sipārīdūr aṇız zu'rūr alıç

488. *Ejdef* daḥı **dağdāğa** *kıcık ğalmilic*

Hem *ġalfilic* *kılçık şūk* hem *ġalmilic*

489. *Kebbī kırd pūzīne maymūn* hem **fütunc**

Yarpuz daḥı **ḥuṭṭāf perestū** *kırlağuc*

[25a] 490. *İşkencedür* hem daḥı **miḥnet pīc pīc**

Hem 'azm yol itmek *yarağ dindi pesīc*

Ḥarfü'l-ḥā

491. *Yüzmek şuda dindi şināvīden sebh*

Sızmağ tereşşuhdur tirāvīden reşh

[Ḥarfü'l-]ḥā

492. **Şāğal**⁴¹ *çağal ibn āvā giñ vāsi' ferāḥ*

Çakıl için cerret dinür hem *senglāḥ*

493. **Şūḥ** *kir dūrür çirk* daḥı dindise **vesaḥ**

Daḥı **cerād** hem *çekirgedür melaḥ*

494. **Ettun tūn küllhan ba'z** biraz ne *berḥ*

Zenber ne *tekne gezkere vezvez* ey aḥ

⁴¹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **şegāl** olmalıdır.

Ḥarfü'd-dāl

495. *Nādān ġāfil cāhil aḥmak bön levend*

Ta'yīni yokdur lā-ḥiṣā⁴² sağış idend

496. *Söz çeyneme lāf urma lā-taşallūf me-lünd*

Yavuz olan ḥayvān ḥarūn hem daḥı tünd

497. *Dindi esenleşmek vedā' bed-rūd kerd*

Ḥamle ḥücūm cenk cidāl dindi neberd

498. *Kender lebān günlük venīje oldı şūd*

Güneyige kāsni hindibā di idi bud

499. *Ḥarmel yüzerlikdür daḥı dindi sipend*

Nül-i ḳaz ḳuş burmı durur minḳār şend

500. *Naḥcīr av şayddur sebu' yırtıcı ded*

Ḥilliyet ḥiltīt ḳaşnıdur hem engüjed

501. *Enbūh cemā'at ġālebe⁴³ yāften vecd*

Bulmak durur varlık u hestīdür vücūd

⁴² **Lā-yuḥṣā** kelimesi vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

⁴³ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **ġalebe** şeklinde elifsizdir.

502. *Güften dimek kavı u ğubār toz gerd*

İssi germ hārr şovuk hem berd serd

Harfü'r-rā

503. *Kaynana māder-zen ümm-i zevcedür*

Kaynata eb-i zevcedür di zen-peder

[25b] 504. *Reste e[r] şırası şaf hasūyîne hasr*

Kaynana şihret kaynata dindi şıhr

505. *Gencür hazîne kenz oldu ey püser*

İsteyici t̄alib ü s̄a'il hūzeger

506. *Nevha ağlamak müyiden efsane semer*

Kışsa hikāyetdür 'Arab ne kahbe ğar

507. *Tab'a sigāliş di meniş h̄ile mekr*

Keşret cem' bevş dindi Zeyd ü Bekr

508. *Hasta mariz sayru veca' derd ağrıdur*

Lişş degil s̄arik düzd uğrı durur

509. *Maşlūb mu'allak aşılān āvīhtedür*

Ġurze nigende hurzedür hem bahyedür

510. Dindi *pirinc boncuḡ ũebeh ũim-ābdur*
Zībak jīve añḡıt nuḡām surḡ-ābdur
511. **Ret** ü *ḡerīden otlamak irta be-ḡer*
Otla piziṣḡ aṣṣāb otḡı pīle-ver
512. **Şaydelān** ḡerḡi ṣarılık **yārḡān**⁴⁴ *zerīr*
Ḥārīṣ ü ḡikke gıcık kātib debīr
513. *Yazıcı ṣūḡulīden* nedür *urmak ṣafīr*
Zemm nikūḡīden yirüp yiḡmaḡa dir
514. *Bayram ḡeṣn īddür piṣi lālenkdür*
Lālenḡī düble benc maṣlık bengdür
515. *Şırtmak tebessüm ḡod-gümārīden* dinür
Ḥāzm siñüp ḡanmak güvārīden dinür
516. **Enīn** *bi-nālīden* inildemek dūrür
Nebbāḡ *zinūyīden* siñildemek dūrür
517. Hem **muttaṣıl** *ulaṣıḡa peyvestedür*

⁴⁴ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **yerkān/yerekān** şeklindedir.

Mehlen ü *yab yab* oldu hem *āhestedür*

518. *Delmek* **şakb** *süften kıyām hāsten* dūrür
Ḳal[k]mak **vaḳf** *turmak* ne *īstāden* dūrür

519. **Nokşān** *eksilmek* nedür *kāsten* dūrür
Gitmek **zeheb** daḥı nedür *reften* dūrür

520. **Dellāledür** hem *yorucı* **muḥtāledür**
Tendīse oyuk **pīse** hem **baraş** *aladur*

[26a] 521. *Dārū deva oddur* **şusam** *küncid* dūrür
Simsim *ğubeyrā igdedür* *sincid* dūrür

522. **Ḥabbu şanevber** *fıstıka* hem *pistedür*
Bir nesne kim *yitişmemiş* **nā-resīdedür**

523. *İñlü vü ğamlu* **müstemend mağmūmdur**
Lāğar naḥīf *arık telḥ* **mürr** *acıdur*

524. *Ekşi* **turş** daḥı dinür **ḥāmiz** dūrür
Ġüre *koruk* hem daḥı ol **hışrem** *durur*

525. **Sāv**dur *egindü* hem **bürāde** *didiler*

Ḳuffe sepeddür ḳavşara sāvīn diger

526. **Dūk mirden ig miğzel** dahı ḥod didiler

Maḥbā enbāre dinür *perḥū* kiler

527. *Ḳaşd[a]* alında çīn **ğāzn ājeng** dūrür

Hunbuk şafīr şıklıḡ *āvāz şavt tang* durur

528. *Ḳulluḡı* ödemek ne **tūzīden** dūrür

Ġarz şaḡlayup *taḳmak süpūzīden* dūrür

529. **Yakaza** uyanıḳ **bīdār** ‘āşıḳ *germdār*

Āhār ḥaşıl **muḥkem metīn** *ḳavī üstiivār*

530. *Bennā ipi* **mıṭmer** dūrür *hencārdur*

Hem *ince yol leşker başı* **sālārdur**

531. **Şaḥne naḳīb** oldı *ḥāşḥāş kūknār*

‘Üsse *bīv* güve keler **zabb sūsmār**

532. *Sūgvār yaslu* dahı *çaylak mūs-ḡ* ‘ār

Dindi *yavaş kimse* **ḥilmdür bürdbār**

533. **Ḥalḥāl** *bilezüik dest-berencendür* **sivār**

Ḥādūr **ķurt** *küpe* *dinür* hem *güşvār*

534. **Teyhüc** *tīhū* *çil şığircık kuşı* *sār*

Zurzūr **tażarru'** *ağlayan derd[le]* *zār zār*

535. *Yalvarmak* **lābe** **laṭīfe** *arıķ* *nizār*

Mehzūl **naḥīf** *gāyet* *ķırañ* *uçdur* *kenār*

536. **Dāḥil** *derūn* *iç yazı* **şahrādur** *dīvār*

Hāmūn *süpürge* **miknese** *çārüb* [u] *ḥār*

537. *Diken* **şevk** *mamı vü* **ķābile** *pīşyār*

Zāc *loḥusa* **nüfesā** *bu yıl* *imsāl* *pār*

[26b] 538. **Hāzāü's-sene** *bıldır* ne *'ām-ı evvel* di *pār*

İmrüz **hāze'l-yevm** *bugün* sen *yalvar*

539. *Büklemege* **ķamūş** *sigiziden* *sütür*

Ilķı **devābb** *dindi* *gevişdür* *nīş-ḥūr*

Ḥarfü'z-zā

540. *Bir şehir* **'Alem** *Türki* *'alāmetdür* *tırāz*

Ālāt-ı *lehv* *çalgu* *yarağa* *dindi* *sāz*

541. **Ḥāmyāz** **teşāvüb** *esnemekdür* *şaşı* *kāj*

Ahvel tinas tînūs hürmen daḥı **jāj**

542. Hemdi kaçacaḳ yer **mefer cāy-ı girīz**

Ḳulle depe **tārek ilā tā** dek **vü nīz**

543. Daḥı **ḳutn** panbuḳ **penbe** ḳarpuz

Bitṭih **hindūvāne** di **çuvalduz**

544. **Pundūz** miselle tev'eme **hem-zād** ikiz

Yemm lücce **za-mā** baḥr göl **deryā** deñiz

545. **Āb-gīr** gadīr **tek** ḳa'rdur dibi deñiz

Beñdeṣ 'adīl **hem-tā** **naẓīr** **hem-zād** beñiz

546. **Tef** issilik hem **tefs** **ḥarāret** didiñüz

Hem daḥı **vāv** ma'nisi **fi'l-cümle** **henüz**

Ḥarfü's-sīn

547. **Çağz** **ḳarḥa** içi **çirklü** **çıban** **çirk** denes

Bir şehir için dirler adına **ḥūr** **Ṭabes**

548. **Kāfī** yeter **bes** ḥaylī **bes** eyle olsa **pes**

Nāşır yetişen **ḳalmıṣa** **feryād-res**

[Ḥarf]ü'ş-şīn

549. Di pehlevī dilince **güneşdür** **rahş**

*Belh içre bir şehriñ adı oldu **Vahş***

550. Oldı **tebūrāk** iki tahtadur ki hūş
Bağlayuban çatladuban ürkiide kuş

551. **Dūşāb dıbs** bekmez dinür ‘urf yāl **pūş**
Keklik kebk hacel ne ru’yā h ʿāb düş

552. **Bürgūs keyk** pire di **kamle bit sübş**
*Sekiz vech üzre dūrür meşhūr **sübüş***

[27a]

Harfü’l-gayn

553. *İncıkrık **fuvāk** hemdi zağang cāşā **arūğ***
*Gegirmedür yalan **kizbdür** hem **dürūğ***

554. **Kāfir** diyüp *gāvur* dağı dindise **muğ**
Zulmet *ķarañudur* hemān di dağı **mağ**

555. *Gice ķarañusı **dücā** dindise **māğ***
Şu’le fürūğ hemdi letā’if hezl **lāğ**

Harfü’l-fā

556. Nedür ‘amīk dindi **nüğül deriñ güzāf**
*Bī-hūde söz di hem ‘aķılsıza **nışāf***

557. *Bir nev’e kap **ķıf** dindise *ķav* oldu **hāf***

Dahı ğaraż oldı *nişāne* hem **hedef**

[Ḥarfü'l-]kāf

558. *Ağaç dıraht ğuṣn şecer şāhı budak*

Yūz'a nihed vaż' nihāden *kor komak*

559. **Cāvers** *taru gāvers peygüle bucağ*

Encūğ ocağ kânūn āteşdān ocağ

560. *Lîz ḥor ḥākîr enderz vaşşā işmarlamak*

Kebz ü 'azîm gürz ü büyük mıkma' çomak

Ḥarfü'l-kāf

561. **Mağmūm mehmūm** *ğamlu ğam-nāk ḥunuk*

Gökçek müşk otı misk-i mağşūş nāk

562. *Ḳorḳul[ı] iş emr-i maḥūf kār-ı sehmnāk*

Balçığı iltecekleri şanduğa lāk

563. *Āsā esnemek şevbe' su'al sūrfe öksürük*

Pūşīde maḥfī gizlū pūsīde çürük

564. **Cem' encümen maḥfil** *diyüp dernek dimek*

Ābistene hem ḥāmīle yüklü dimek

565. **Zāden** *tevellüddür vilādet toğumunğ*

Zahmet meşakkat renc te‘ab oldu *emek*

566. *Ḳuyruk zeneb dūnbe selm rahne* gedik
Teb sītma ḥummā mehd gehvāre beşik

- [27b] 567. *Sevgend yemīn and u ḳasem ḥalf* eylemek
Lemtūr büyük ekber ü hem a‘zam dimek

568. Daḥı *gürūh* dirler **cemā‘at** hem *bölük*
Teşnī‘ füsūs çürpük temeshur ḥayf bilün

569. **Hezeyān temāzuḥ** *bī-hūde* söz söylemek
Bunlar terādūf itdi **lāḡ** tanz eylemek

570. **A‘rec ‘eşell** *el ayak egri* **çeng-lūk**
Ġuşsa nedür *tāse* durur *ḡam* **hemm ḥadūk**

571. *Ḳuvvet tegeledür* **baḡaltāḳ** dindi *heng*
Matbū‘ *nāzlı şīveli maḥbūb* **şeng**

572. Di **kesb tūzīden** ü hem *tūlīdenün*
Ya‘nī *ḳazanmaḳ* daḥı *añranmaḳ* bilün

573. **Tagayyür ‘itḳ fersūd** bozulup eskimek

Mefrûş menķûş büyük şādurvān dōšek

574. *Bulğur aşı hamre ceşīş hem küpecük*
Humbere dinür hev hem ağaç kırmak didük

Harfü'l-lām

575. *Manşib ne cāh cub çāh kuyu şāri' ne yol*
Rāh kāh şaman keh tibn hass kāhū marul

576. *Dāmād hatendür güyegü oynaş mül*
'Āşık ğazūb tīre hışm-ġīn ko fużül

577. *Tabl u dūhül dağı tebīredür tavul*
Köpri cısr dindise ger di sen de pul

578. *Hāfid nebīre ibnü'l-ibn oğlu oğul*
Āmūn Buḥārā cānibinde ova digil

579. *Yüzde çığıt tāş kelef sil'a ur dāmġül*
Zānū vü rukbe diz ka'b topuk pejül

580. *Söğüt hılāf bīd gez ü tarfā ilğun nihāl*
Di taze dal ğuşn 'unuğ boyun ne yāl

[Harf]ü'l-mīm

581. *Bed-fūz ağız pūz fem şidk avurd jem*

Avurda k̄ābiledür nijend kayğu dijem

582. *Pālān atı birzevn māhçī üştülüm*
Cenk ‘arbede toynaç di hāfir sūnb sūm

- [28a] 583. *Küpecük di pestū hūmbere zulm güç sitem*
Hatun sittīdür körük minfaḥ u dem

584. *Sebtāne zebtāne tüfek kuvvāre hem*
Kiric hem bürīn bunlaruñ adıdur dilim

585. *Fihris kitābuñ evveli fihrist hem*
Ol bir ḥakīmüñ adı Zerdüşt ey dedem

586. *Mislü’s- semā gökgün sipihr-āsā siperm*
Reyhān utanmaḥdur ḥayā dindi şerm

587. *Gūne levn hem fām gibi di zerdfām*
Şaruşına gül-gūne gül reng verdfām

588. *Düşürelüm tūzīm hem leff idelüm*
Döşeyelümdür güsterīm bıraḡalum

Ḥarfü’n-nūn

589. *İ‘şār şirā‘ kaşırğa düle bād-bān*

Yelken **şedy** emcek meme **pistān-dān**

590. Çalķoyun **istilkā** dinür sen di **sitān**
Arķa üstüne yatmağa dirler ey zenān

591. Dindi **metā‘u‘l-beyt** **hanūr** [u] **bārdān**
Di kap kaçak oklağı **mirķāk** **vārdān**

592. **Şevbak** ıřık **miğfer** ü **hūd** **bergüstüvān**
Raht at tonı günü **hased** **reşk** **yel dān**

593. **Püşk** **ba‘ra** kığ **düşīze** kız **bikr** er gören
Kālum u ‘avret **şeyyibe** ağıyara⁴⁵ **varan**

594. **Qazzāfe** **miklā‘a** **felāhandur** şapan
Belham **neyistān** **maķşabedür** **perniyān**

595. **Qamışlığa** **nahışlu** **hüveydādur** ‘ayān
İspirğam di **feslegendür** **zaymurān**

596. **Sürtüni** **sürtüni** di **ğajğajān**
Ān ki ‘aşīre vü **ķabīle** **dūdmān**

⁴⁵ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **ağıyār** şeklinde uzun ünlüyledir.

597. *Bahsīden* olmaḡdur zebūn dindi iñen
Şavt demdeme āvāze şülle ferc-i zen

598. Dindi *bezḡ* şu bendi *gevezn* eyyil şıḡın
Hāk-i tūde topraḡdan nedür depe yıḡın

[28b] 599. İtyān u āverden getürmek rīhten
Dökmek ü şabb kaçmaḡ firār bi'grīhten

600. Her cānibe di *sū-be-sū* cīhet⁴⁶ kemīn
Her yañadur pusu raşad it ol emīn

601. Hātem yūziük engüsterī kaşı faşş nigīn
Altun gümüşden olur fizzī zerrīn

Harfü'l-vāv

602. Servi kenefş kinnab keneb kendir kenev
Şālak hils laḡ di pelāsa yeñi nev

603. Daḡı cedīd dīvçe sülük 'alaḡa zelū
İḡsil be-şū yu ütrük ü geḡ be'gzār ḡo

⁴⁶ Kelime yanlış yazılmıştır, doğrusu **cihet** şeklinde kısa ünlüyledir.

604. **Buzāk lu‘āb tükürük hayū tev germ tūfū**

*Tükürme bir yerdür **Ḳatū** gözemek refū*

Ḥarfü’l-hā

605. **Māh-gāne aylıkdur icāre pişgāh**

*Şadre di meclis yuḳarusı **vaḳt** gāh*

606. **Nesrīn gülidür nesterīn di tīre māh**

*Güz ayıdur dīvān yolıdur **şāh-rāh***

607. **Sultān-ı ṭarīḳ dindi sebīl cāddeye**

*Hemdi **gürāzīden** şalınmaḳ nāzile*

608. **Çekre vü ḳatre ṭamla dindi fahfere**

*Küflenmiş etmek küf **kelāş** ‘afen kere*

609. **Gözci ṭalī‘a dīde-bān şāhid güvāh**

*Ṭanıḳ şıḡınacaḳ yere **kehf cāy-ı** penāh*

610. **Ḳaddāḥa çaḳmaḳ ḳav ḥarrāḳa āteş-zene**

*Sūhte ne ḥiltem mūhredür **vālā-zene***

611. **Mūhre di ḥareze boncuḡa sen ey dede**

*Bir ṭaḡda **Kirde** dindi Kürdistān’da*

612. **Mirvāḥa**⁴⁷ *bād-zen bād-bīzān*⁴⁸ *yelpāze*

Şîrîn *ṭatludur ḥulv* hem *bā-meze*

613. *Ṭatsuz* **tefiḥ** dindise ger di *bī-meze*

Hoş şakınup gūş urma sen degme söze

614. ‘**Āciz zebūn** dindise *lāḡar suḡbeye*

Bitmek nebt rūjiden ü rüyīdene

[29a] 615. *Dāne* vü **ḥabbedür maṭāra miṭhere**

Gön bardaḡ dabbe kilindür bülbüle

616. **Şaḥm** *iç yaḡı* vü *pīḥ şuhāret cezdere*

Kaḡırdaḡa dūde oba ḥayme çere

617. **Ednā şaḡīr kihdür kiçi seyyid** ne *mih*

Ayva sefercel ‘uḡde biḥ düḡüm girih

618. **Gumaḡ**⁴⁹ *gürūha* vü **cürūhaḡdur** ferih

Peyḡāre levm ṭa‘ne bezek ḥilye firih

⁴⁷ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **mirvaḥa** şeklinde elifsiz olmalıdır.

⁴⁸ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı *bād-bīzen* şeklinde olmalıdır.

⁴⁹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı *yumaḡ* şeklindedir.

619. **Faẓla** artuğa taḳye keçe bōrk **bartula**

Nūḥ ḥazretiniñ ḥatunıdır Vāhile

620. *Şu sızmağa dindi zehīden taṇtana*

Çağılduya hem daḥı çay āvāzına

621. **Pāçīle** dinildi daḥı bir çenbere

Ayağı altına ala batmaya ḳara

Ḥarfü'l-yā

622. *Çıplak ḥafā ḥufve bürehne bendegī*

Ḳulluḳ 'ubūdiyyet yağar bārāndegī⁵⁰

623. *Ḳay yarılup açılsa meşcūc kefte di*

Hem münḥanī egiliüp dolaşsa sen cefte di

624. *İki köyüñ adları Rāz [u] Mürvez biri*

Anlar Ḥorāsān'daki şehridür Hirī

625. Hem ziye ziye lāvişe⁵¹ hem yavaşa di

Duşaḳ gövdesine dir dūşāḥa ey aḥī

626. **Ṭalk** derd-i zih oğlan toğurmaḳ zaḥmeti

⁵⁰ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **bārendegī** şeklindedir.

⁵¹ Kelime yanlış yazılmıştır, doğru yazımı **levāşe** şeklindedir.

Nādān cāhil kāğa yāre rüşveti

627. *Ḥah ḥah zihī zihī* vü *paşa* hem *içī*
Āçī büyük *kardeş*e *tī ḥālī* *tehī*

628. Di *yıyılağaç* hem *kendirik* ma'nileri
Destenbū hem *dahı şemāme kendūrī*

629. Elḥamdülillāh şüd temām ey Ḥālīkī
Bā-‘avnüñ bā-luṭfuñ iḥsān küñī

[29b] **Ḥisāb-ı Ebced**

630. Ebced oḡu hevvez u ḥuṭṭī kelemenī
Sa‘feş *ķaraşet* *şehazı* *żazığını*

631. Ebced *ḥisābın* *güş* *idüp* *añla* ey *aḥī*
Cīm *bā* *elifden* *yāya* *dek* *birbir* *şayı*

632. *Yādan* *ķafa* *dek* *on* *şayıp* *bil* *bunları*
Ķāfdan *ğayına* *dek* *olur* *yüz* *yüz* *şayı*

633. *Çün* *bildise* *kes* *bu* *ḥisāb-ı* *ebcedi*
Elbet *bilür* *Tevfiyye’* *müñ* *tārīḥini*

634. Ebced *ḥisābı* *üzre* *şayı* *bu* *mışra‘ı*

Tevfiyye bâkî ‘Abdurrahmân kaldı

1133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİZİN

4.1. TÜRKÇE KELİMELEER DİZİNİ

A

<i>āb</i> (Ar.-T.): <i>dey-māh</i> , <i>meserrā</i> , <i>ağustos</i>	268
<i>aba</i> : <i>şāl</i>	375
<i>acı</i> : <i>mürr</i> , <i>telh</i>	523
<i>aç</i> : <i>cāyi</i> ⁶ , <i>gürsine</i>	200
<i>aç gönlüñüñ hep pasını</i> : <i>iftah</i> ‘afn <i>qalbıke şadāy</i> , <i>jeng-i dilet hem mī-zedāy</i>	101/102
<i>açık</i> : <i>meftūh</i> , <i>küşāde</i>	121
<i>açmak</i> : <i>fetiḥ</i> , <i>küşūden</i>	177
<i>ad</i> : <i>isim</i> , <i>nām</i>	112
<i>ağ</i> : <i>şebeke</i> , <i>dām</i>	260
<i>ağaç</i> : <i>şecer</i> , <i>dıraht</i>	558
<i>ağaçda budaq</i> : <i>ğuşn</i> , <i>üfün</i> , <i>şāh</i>	196
<i>ağaç kağan</i> : <i>qarrā</i> ⁶ , <i>hül</i>	302
<i>ağaç kırmak</i> : <i>hev</i>	574
<i>ağır</i> : <i>şakīl</i> , <i>girān</i>	422
<i>ağız</i> : <i>fem</i> , <i>dehān</i>	394
<i>ağız</i> : <i>fem</i> , <i>bed-füz</i> , <i>püz</i>	581

<i>ağız: lebe't, füle</i>	394
<i>ağız bucağı: lünc</i>	445
<i>ağlamak: bükā, girye</i>	456
<i>ağlamak: nevha, müyiden</i>	506
<i>ağlayan derd[le] (Far.-T.): tazarru', zār zār</i>	534
<i>ağrı: veca', derd</i>	205
<i>ağrı: veca', derd</i>	508
<i>ağyara varan (Ar.-T.): şeyyibe, kālum</i>	593
<i>aḡṣām: 'aṣīy, mağrib, mesā, ṣām, ṣebāngāh</i>	112
<i>aḡ: ebyaz, beyāz, sepīd, sefīd</i>	321
<i>aḡarṣu: mā-i cārī, āb-ı revān</i>	420
<i>aḡçe konur: tele, kīse</i>	395
<i>'aḡılsız (Ar.-T.): niṣāf</i>	556
<i>'aḡreb (Ar.-T.): kejdüm</i>	283
<i>aḡsaḡ: a'rec, leng</i>	229
<i>'aksine (Ar.-T.): ma'kūs, bāzgūne</i>	176
<i>al (emir): ḡüz, sitān</i>	380/381
<i>al (emir): iṣteri, be-ḡır</i>	127
<i>ala: baraṣ, pīse</i>	520
<i>'alāmet (Ar.-T.): 'Ālem, tırāz</i>	540
<i>alçaḡ: sufl, sāfil, pest</i>	327
<i>alçı: nūre, āhek</i>	465
<i>aldadur seni: yeḡdu'ke, firībed</i>	438/439
<i>aldama: ḡud'a, firīb</i>	332

<i>aldatmak: firībīden</i>	332
<i>‘alev: şu‘le, lühāb</i>	124
<i>alıç: zu‘rūr, ejdef</i>	487
<i>alın: cebhe, pişān[ī]</i>	121
<i>alma: tuffāh, sīb</i>	472
<i>almaç: şirā, harīden</i>	127
<i>alp: şeci‘, pehlevān, yel, nīv, dilīr, dilaver, zūrbāzū, bahādır</i>	228
<i>altı: sitte, şeş</i>	184
<i>altmış: sittūn, şaşt</i>	187
<i>altun: zeheb, ‘ayn, kūrş, zer</i>	161
<i>altun(dan): zerrīn</i>	601
<i>altundan çanaç: kāse-i zerrīn</i>	437
<i>am: ferc, küis</i>	156
<i>aña: leh, u-rā</i>	201/202
<i>ana: ümm, māder</i>	110
<i>and: yemīn, kasem, sevgend</i>	567
<i>anda: hünāke, semme, āncā, cāy</i>	167
<i>añğıt: nuḥām, surḥ-āb</i>	510
<i>anı: iyyāhu</i>	380/381
<i>anı: kezālik, ān</i>	401/402
<i>añız: maḥşad, sipārī</i>	487
<i>añlariseñ: in fehimte, ger şināsī</i>	189
<i>anne: ümm, māder</i>	110
<i>añranmaç: ğurrīden</i>	338

<i>añranmaq: tüliden</i>	572
<i>ard: ba‘d, half pes</i>	165
<i>arğ: kanāt, kārīz</i>	115
<i>arğaç: luhme, pūd</i>	220
<i>arı: nahl</i>	376
<i>arı: şāfī, vīj</i>	293
<i>arık: mehzul, nahīf, nizār</i>	535
<i>arık: nahīf, lāğar</i>	523
<i>arış: sedā‘, tār</i>	219
<i>arış (Far.-T.): zīrā‘</i>	219
<i>arık: kanāt, kārīz</i>	115
<i>arķam: zahri, püstem</i>	168
<i>arķa üstüne yatmaq: istilkā sitān</i>	590
<i>arpa: şa‘īr, cev</i>	114
<i>arşlan: esed, şīr</i>	433
<i>arşun (Far.-T.): zīrā‘, gez</i>	240
<i>artuķ: fażla</i>	619
<i>artuķ: fażla, bīş</i>	290
<i>aru: zenbūr, münc, sūtūh</i>	257
<i>aşılan: maşlūb, mu‘allak, āvīhte</i>	509
<i>aşlı alçaķ: vazī‘, fūrū-māye, denī kes (Ar.-T.)</i>	281
<i>aşrağı (gice): evvelü’l-bāriha, perendūş</i>	303/304
<i>aşşı: fā‘ide, ribh, sūd</i>	128
<i>aşağa: esfel, fūrū</i>	320

<i>aşağa: taht, zîr</i>	165
<i>‘āşık (Ar.-T.): germdār</i>	529
<i>aşu: ahmerü’ t-tîn, gil-i sürh</i>	346
<i>‘āşüre aşı (Ar.-T.): kaṭine, hefdāne</i>	468
<i>at: feres, esb</i>	96
<i>at döndürür: raḥā, ḥarās</i>	115/116
<i>ata: eb, peder</i>	110
<i>ata cānı (Far.-T.): rūḥ-ı eb, cān-ı peder</i>	211
<i>atlu: fāris, süvār</i>	296
<i>atmaca: bāşak, bāşe</i>	473
<i>atmak: remy, endāhten</i>	320
<i>at tonı: raht, bergüstüvān</i>	592
<i>av: şayd, naḥcîr</i>	500
<i>āvāz (Far.-T.): şavt, tang</i>	527
<i>‘avrat (Ar.-T.): mer’e, zevce, zen</i>	156
<i>avuç: keff, rāhe</i>	324
<i>avuç: müşt</i>	326
<i>avurd: şidk</i>	581
<i>avurda: kâbile, jem</i>	581
<i>ay: şehir, kamer, māh</i>	94
<i>aya: keff, rāhe</i>	324
<i>ayak: ricl, pāy</i>	90
<i>aylık: icāre, māh-gāne</i>	605
<i>ayu: dübb, ḥırs</i>	238

<i>ayva</i> : sefercel, bih	617
<i>ayyār</i> (Ar.-T.): mihr-māh , başans, mayıs	275/276
<i>az</i> : kalīl, endek	248
<i>āzer</i> (Far.-T.): māh-ı murdād , baramhāt, martis	273/274
‘azm yol itmek yarağ (Ar.-T.): pesīc	490
<i>azuğ</i> : zād, tūşe	436
B	
<i>bāğ</i> (Far.-T.): būstān, fālīz, pelīz	260
<i>bağ</i> : kayd, bend	210
<i>bağırsak</i> : mi‘ā, rūde	179
<i>bağlayuban çatladuban ürküde kuş</i> : tebūrāk	550
<i>bağlu</i> : muḳayyed, sebḥ, beste	180/181
<i>baḥil</i> (Ar.-T.): baḥīl, zūft	432
<i>bağ</i> (emir): unzur, be-niger	243
<i>bakır</i> : nuḥās, mis	160
<i>bakırdan düzüliüp oldı tās</i> (Far.-T.): pingān	470
<i>bal</i> : ‘asel, nūş	289
<i>bal</i> : şehd, engebīn	376
<i>balçığ</i> : ṭīn, vaḥal, gil, ḥelāb	123
<i>balçığı iltecekleri şanduk</i> (Ar.-T.): lāk	562
<i>balıç</i> : semek, māhī	283
<i>balta</i> : fe’s, teber, tīş	295
<i>baña</i> : ileyye, me-rā	117
<i>bardağ</i> : kūz, kūze	319

<i>barışmak: şulḥ, āştī</i>	131
<i>bart baş: sa‘fe, rīṣ</i>	288
<i>batman: menn</i>	421
<i>baş: re’s, ser</i>	291
<i>baş aşağı: ser-nigūn, mün‘akis</i>	177

baş koyup yaşadığı yaşdanmak: ittikā’n bi’l-visāde, be-bāliṣ ser nihāden
334/335

<i>başmak: keṣṣ, kaṣṣek</i>	259
<i>bay: ḡanī, tüvānger</i>	89
<i>baykuş: būm</i>	302
<i>bayram: ‘īd, çeşn</i>	514
<i>bebek: muḳle, merdüm-i çeşm</i>	347
<i>begenmek: irtizā, pesendīden</i>	336
<i>bekmez: dībs, dūṣāb</i>	551
<i>bel: ḳāmet-i vasaṭ, miyān</i>	157
<i>bel: vāsıtu’l-insān, miyān</i>	419/420
<i>beleñ: girīve</i>	409
<i>Belḥ içre bir şehriñ adı (Far.-T.): Vaḥṣ</i>	549
<i>belük saç: züvābe, ḡīsū, kākül, zülüf</i>	377
<i>ben: ene, men</i>	421
<i>beñ: şāme, ḥāl</i>	378
<i>benden: minnī, ez-men</i>	380/381
<i>benden: minnī, ez-men</i>	450/451
<i>beñdeş: ‘adīl, nazīr, hem-tā</i>	545

<i>beñiz</i> : <i>hem-zād</i> (Far.-Ar.)	545
<i>bennā ipi</i> (Ar.-T.): <i>mıṭmer, hencār</i>	530
<i>beñzer</i> : <i>mümāşil, müşābih, mī-māned</i>	218
<i>berü yön</i> : <i>hāzā taraf, ĩn-sū</i>	164
<i>beslemek</i> : <i>terbiyyet, perveriş</i>	138
<i>besleyici</i> : <i>rabb, perverdigār</i>	427
<i>beş</i> : <i>ḥams, penç</i>	184
<i>beşik</i> : <i>mehd, gehvāre</i>	566
<i>beyni</i> : <i>muḥḥ, dimāğ, mağz</i>	107
<i>bez</i> : <i>ğudde, düjĭne</i>	230
<i>bezek</i> : <i>ḥilye, firih</i>	618
<i>bezek</i> : <i>ḥuliyy, ḥilye, ārāyiş, zĭver</i>	217
<i>bıçak</i> : <i>sikkĭn, kārd</i>	92
<i>bıldır</i> : <i>‘ām-ı evvel, pār</i>	538
<i>bırağalum</i> : <i>güsterĭm</i>	588
<i>brakmak</i> : <i>tarḥ, ḥazf, ilkā, iskāt, efkenden</i>	320
<i>bıyık</i> : <i>şārib, bürüt, seblet</i>	288
<i>biç</i> (emir): <i>iḥşad, be-direv</i>	130
<i>bī-hūde</i> söz (Far.-T.): <i>güzāf</i>	556
<i>bī-hūde</i> söz söylemek (Far.-T.): <i>teşnī‘, temeshur, ḥayf, hezeyān, temāzuḥ, füsūs, çürpük, lāğ</i>	568/569
<i>bilegü</i> : <i>misenn, fesān</i>	442
<i>bilek</i> : <i>rusğ</i>	219
<i>bilezük</i> : <i>ḥalḥāl, sivār, dest-berencen</i>	533

<i>biliş: şāhib, āşinā</i>	109
<i>bilmezlerle: ma‘a cāhilīn, be-nādānān</i>	169
<i>biñ: elf, hezār</i>	188
<i>bir: aḥad, vāḥid, yek</i>	184
<i>biraz: ba‘z, berḥ</i>	494
<i>bir çenber (Far.-T.): pāçīle</i>	621
<i>bir ḥakīmüñ adı (Ar.-T.): Zerdüşt</i>	585
<i>bir neṣ‘e kap (Ar.-T.): kıf</i>	557
<i>bir şehir (Far.-T.): ‘Alem</i>	540
<i>bir şehir (Far.-T.): Ṭabes</i>	547
<i>bir şey’ koyup şu içre ıslamak: teblīl, āġīšten</i>	340
<i>bir yer: Katū</i>	604
<i>bir yeri süpürmek: kens, rūften</i>	365
<i>bir yürüyüş: zehebte, revīšī</i>	261/262
<i>bit: kamle, sübş, sübüş</i>	552
<i>biti: şāḥīfe, mektüb, mürāsele, nāme</i>	181
<i>bitmek: nebt, rūjīden, rūyīden</i>	614
<i>biz: direfşek</i>	259
<i>biz: kirbās (Ar.-Far.)</i>	258
<i>boğaz: ḥulkūm, gelū, nāy</i>	95
<i>boğmak: ḥanak, ḥafe kerdēn</i>	197
<i>bol: vāsi‘, keşīr, firāvān</i>	249
<i>boncuq: ḥareze, mūhre</i>	611
<i>boncuq: şebēh, pirinc</i>	510

<i>borcuñ öde: eddi ente deynüke, vāmet güzār</i>	168
<i>boş: ḥālī, teḥī</i>	290
<i>boy: kāmēt, bālā</i>	221
<i>boyun: ‘unuk, peş, yāl</i>	379
<i>boyun: ‘unuk, yāl</i>	580
<i>boyunduruğ: yūğ</i>	207
<i>boz at: eges, eşheb, ḥing</i>	351
<i>bozca aş: māstāba</i>	113
<i>bozulup eskimek: tağyīr, ‘itk, fersūd</i>	573
<i>bögrek: kilye, gürde</i>	179
<i>bögrülce: lūbiyā (Far.-Ar.)</i>	114
<i>bölük: cemā‘at, gürūh</i>	568
<i>bön: gāfil, cāhil, aḥmak, nādān, levend</i>	495
<i>bu: hāzā, īn</i>	342/343
<i>bu: hāzā, īn</i>	353/354
<i>bucağ: peyğūle</i>	559
<i>bucağ: zāviye, künc</i>	445
<i>budağ: guşn, (şecer) şālḥ</i>	558
<i>budur: zā, īn-est</i>	298/299
<i>buğday: ḥınṭa, bürr, kamḥ, gendüm</i>	114
<i>bugün: hāze’l-yevm, imrūz</i>	538
<i>bugün kazandığı: kesb el-yevm, imrūz endūzī</i>	284/285
<i>Buḥārā cānibinde ova (Ar.-T.): Āmūn</i>	578
<i>bulanık: mükedder, tīre</i>	432

<i>bulğur aşısı: Һamre, ceşīs</i>	574
<i>bulmak: vecd, yāften</i>	501
<i>bulmak: vīcdān, yāften</i>	360
<i>bulut: ғaym, seḥāb, ebri</i>	95
<i>bunamış: herem, fertūt</i>	374
<i>buncağ: zāviye, peygūle, kūşe</i>	108
<i>bunda getir (emir): hāt īn (Ar.-Far.), īncā be-yār</i>	166
<i>bunı: zā, īn</i>	401/402
<i>burun: enf, bīnī</i>	305
<i>burunduruk: Һışās, mehār</i>	425
<i>bu sözümi: hāzā kelāmī, īn suḥanem</i>	101/102
<i>bu yıl: hāzāü's-sene, imsāl</i>	537/538
<i>buyruğı tut: eddi ümerā', fermān ber</i>	234/235
<i>buzdan: min-cemed, ez-yaḥ</i>	370/371
<i>buzda tayırmak: zelak, zamk, yaḥc</i>	143
<i>büklemek: kamūş, sigīziden</i>	539
<i>büklüm: meftül, çīn</i>	412
<i>bükmek: fetl, tāften</i>	359
<i>büryān aşısı (Far.-T.): cūzāb, gūd-āb</i>	468
<i>bütün: dürüst</i>	484
<i>(parmağın) büyüğü: ibhām, sūtürk</i>	325
<i>büyük: 'azīm, kebz</i>	560
<i>büyük: ekber, a'zam, lemtür</i>	567
<i>büyük beg: key, pādişāh</i>	395

büyük döşek: **mefrûş, menkûş, şâdurvân** 573

büyük kardeş: **ıçî, âçî** 627

C

câdde (Ar.-T.): **sebîl** 607

cân (Far.-T.): **rûh, revân** 420

cândan (Far.-T.): **min-rûh, ez-cân** 342/343

cezâ (Ar.-T.): **mükâfât, ivaż** 233

Ç

çağıldu: **tanţana** 620

çaķal (Far.-T.): **ibn, âvâ, şegâl** 492

çaķıl: **cerret, senglâh** 492

çaķır: **çerağ, zâğ nev'i** (Far.-Ar.) 159

çaķmak: **ķaddâha, âteş-zene** 610

çalġu: **âlât-ı lehv, sâz** 540

çalış (emir): **cidd, kûş** 134/135

çalkoyun: **istilkâ, sitân** 590

çam ağacı: **şanevber, gîj** 302

çamuş: **cumûh, ser-keş** 351

çamur: **ţîn, gil** 465

çamur: **ţîn, vaḫal, gil, ḫelâb** 123

çañ: **ceres, derây** 97

çanak: **ķaş'a, kâse** 469

çarık: **şemem** 448

çartaş (Far.-T.): **vervâre, eyvân** 417

çay: nehr, rūd	91
çay āvāzı (Far.-T.): ṭaṭāna	620
çaylak: ḥida'at, zeḡan	150
çaylak: mūṣ-ḥ'ār	532
çeç (Far.-T.): ṣubra, çāṣ	130
çehre (Far.-T.): ṣūret, peyker	223
çek (emir): cerr, be-keṣ	209
çekici: cārr, keṣende	459
çekiç (Far.-T.): fiṭṭīs, ḥāyisk	406
çekirge: cerād, melaḥ	493
çekme: mekeṣ, lā-tecer	209
çekmek: incirār, keṣīden	333
çembār (Far.-T.): āhence	258
çepel: ḳabīḥ, feraḥc, raḥc, ḥasūk, zīṣt	143
çerçi: ṣaydelān, pīle-ver	511/512
çeribaşı: emīrū'l-ceyṣ, sipeh-būd, sipeh	226
çevre: ḥavālī, pīrāmen	216
çeygik: melīḥ, çerz	175
çiban: dümmel, dūnbel	230
çıplak: ḥafā, ḥufve, būrehne	622
çıyan: ṣebes, ṣad-pāye	152
çi: nedā, ṣebnem, jāle	95
çi: ṭall	408
çiçek: zehir, ṣūkūfe	376

çiftçi: *ḥarrās, ekkār, zerrāʿ, fellāḥ, berzger* 129

çig: *neyy, ḥām* 387

çil: *teyhūc, tīhū* 534

çivîd: *nîl* 322

çoban (Far.-T.): *rāʿī, şubān* 207

çok: *keşîr, bisyār* 175

çok: *keşîr, bisyār* 248

çomak: *mıķmaʿ, gürz* 560

çomak: *miḥcen, mıķmaʿ, leḥt* 323

çorak (Far.-T.): *serāb* (Ar.-Far.), *şûre* 125

çölmek: *ķidr, dîg* 387

(üzüm) çubuğı: *rez* 194

çukur: *cufra, gev, meğāk* 199

çulḥa (Far.-T.): *nessāc, pāy-bāf* 258

çuvalduz (Far.-T.): *miselle, pundūz* 543/544

çürük: *pūsîde* 563

D

daḥı: *vāv, diger* 295

daḥı: *vāv, hem* 546

daḥı: *vü, nîz* 542

dāʿim (Ar.-T.): *dāʿiman, hemîşe, îzer* 234/235

dāne (Far.-T.): *ḥabbe* 615

debe (Far.-T.): *bād-künd* 292

dede: *ced, niyā* 110

<i>def</i> (Far.-T.): deff	100
<i>degirmen</i> : ṭāḥūn, raḥā, āsiyā, āsiyāb, ḥarās	115/116
<i>degirmi</i> : müdevver, gird	242
<i>dek</i> : ilā, tā	542
<i>delmek</i> : ṣakb, süften	518
<i>delü</i> : ḥayrān, şeyd(ā)	209/210
<i>delü</i> : mecnūn, medhūş, dīvāne	312
<i>delüce toğan</i> : yü'yü', yūhe	474
<i>demren</i> : naşl, peykān	92
<i>demür</i> : ḥadīd, āhen	160
<i>demürci</i> : ḥaddād, āhenger	216
<i>deñiz</i> : yemm, lücce, za-mā, baḥr, deryā	544
<i>depe</i> : ḳulle, tārek	542
<i>depeleyici</i> : ḳātil, küşende	459
<i>der</i> : 'arak, ḥūy	221
<i>derd-deş</i> (Far.-T.): şāḥib, mūnis, ğam-güsār, hem-derd	418
<i>deri</i> : cild, pūst	350
<i>deriñ</i> : 'amīḳ, jerf	198
<i>deriñ</i> : 'amīḳ, nüġūl	556
<i>derlemiş</i> : ḥūy kerde	163
<i>dermek</i> : cenā, ḳīden	360
<i>dernek</i> : cem', maḥfil, encümen	564
<i>deve</i> : cemel, üştür	97
<i>deveci</i> : cemmāl, üştürbān	425

<i>dibi deñiz: ƙa‘r, tek</i>	545
<i>didük: mizmār, nāy</i>	99
<i>diken: şevk, hār</i>	536/537
<i>diken: şevk, hār, nīş</i>	289
<i>dikmek: ğars, naşb, rekz, nişānden</i>	443
<i>dikmek: hıyātet, dühten</i>	364/365
<i>dil: lisān, zebān</i>	394/395
<i>dilek: maṭlaba, ḥ āst</i>	350/351
<i>dilerseñ: taṭlub, bi-ḥ āhī</i>	461/462
<i>dilim: kuvvāre, kiric, bürīn</i>	584
<i>dilkü: şa‘leb, rūbeh</i>	434
<i>dilsiz: ebkem, lāl</i>	230
<i>dimek: ƙavl, güften</i>	502
<i>dīn ulusı (Ar.-T.): seyyidü’ d-dīn, büzürg-i dīn</i>	401/402
<i>dipi: damaƙ, deme</i>	205
<i>direk: üstüvāne, sūtün</i>	388
<i>diri: hayy, zinde</i>	350
<i>dirsek: mirfaƙa, vāren</i>	239
<i>diş: sinn, sağr, zirs, dendān</i>	219
<i>dişi: ünsā, māde</i>	162
<i>dīvān yolu (Far.-T.): sulṭān-ı ƙarīƙ, şāh-rāh</i>	606/607
<i>diyeyin (emir): eƙülü, be-güyem</i>	315
<i>diz: rukbe, zānū</i>	579
<i>dög (emir): daƙƙ, be-kūb</i>	130

<i>dögüş:</i> ḥarb , cidāl , rezm	310
<i>dökmek:</i> ṣabb , rīḥten	599
<i>döl döş:</i> tenāsül , zād u zih	411
<i>dölek:</i> ḳuṭūf , nerm-rev	352
<i>dölenmek:</i> rāḥat , ṭumānīnet , sükün , ḳarār , mī-zebed , ārām	218
<i>dönmek:</i> gerdīden	363
<i>dönüm:</i> cerīb , gerī	293
<i>dörpi:</i> mibrad , misfen , sūhān ḡūbsāy	406/407
<i>dört:</i> erbaʿ , ḡār	184
<i>döşek:</i> firāṣ , cāme-ḡāb	304
<i>döşeyelüm:</i> güsterīm	588
<i>dudaḡ:</i> ṣefe , leb	90
<i>dul ʿavret (Ar.-T.):</i> ermele , bīve	415
<i>dumrı:</i> def (Far.-T.) , deff	100
<i>duşak (Far.-T.):</i> dūṣāḡa	625
<i>duzaḡ:</i> ḡudʿa , firīb	332
<i>duzaḡ:</i> ṣerak , dām	111
<i>dübdüz:</i> müstevī , hemvār , yeksān	405
<i>düdük:</i> mizmār , nāy	99
<i>dügüm:</i> ʿuḡde , giriḡ	617
<i>dügüne:</i> velīme , bā-sūr	475/476
<i>dün:</i> ems , dī	303
<i>dün gice:</i> bāriḡa , dūṣ	303
<i>dürlü dürlü:</i> mülevven , güne-gün	177

dürmek: **ṭayy**, *neverdīden* 357

düş: **ḥ** *āb* 131

düş: **ru'yā**, **ḥ** *āb* 551

düşürelüm: **tūzīm** 588

dütün: **duḥān**, **dūd** 92

düzülmüş: **müheyyā**, *ārāste* 175

düzülmüş: *perdāhte* 282

düzünmek: **ḥilye**, *pīrāye* 282

E

ebsem ol (emir): **üsküt**, **ḥab kün**, *tenzen*, **mī-bāṣ** *ḥāmūṣ* 314

edeb (Ar.-T.): *ferheng* 312

edeb (Ar.-T.): **ḥayā** 337

edik: **ḥuff**, **medās**, *mūze*, **pāpūc**, **pāpūṣ** 308

efendi: **pādiṣāh**, *ḥidīv* 224

ege: **mibrad**, **misfen**, *sūhān*, **ḥūbsāy** 406/407

egildi: **māle**, **ḥam ṣed** 412

egilmek: **inḥinā**, *ḥamīden* 365

egilüp dolaşsa: **münḥanī**, *cefte* 623

egindü: **bürāde**, *sāv* 525

eglemek: **meks** 339

egri: **a'vec**, *kej* 413

egr[i] arkası: **aḥdeb**, *kūz-püşt*, *kūz* 292

ek (emir): **izra'**, *be-kār* 130

ekdi: **zera'a**, *bikişt* 140

<i>ekin</i> : zer' , <i>kışt</i>	128
<i>eksik</i> : nākış , <i>kem</i>	249
<i>eksilmek</i> : noķşān , <i>kāsten</i>	519
<i>ekşi</i> : hāmiz , <i>turş</i>	524
<i>el</i> : yed , <i>dest</i>	90
<i>el ayak egri</i> : a'rec , 'eşell , <i>çeng-lūk</i>	570
<i>elden</i> : min-yedī , <i>ez-dest</i>	390/391
<i>elek</i> : munhul , <i>māşū</i>	346
<i>elemek</i> : naḥl , <i>bīhten</i>	346
<i>elli</i> : hamsūn , <i>pencāh</i>	186
<i>elsiz</i> : aķta' , 'eşell , <i>lūk</i> , <i>bī-dest</i>	229
<i>el tutucu</i> : aḥzū'l-yed , <i>dest-gīr</i>	390/391
<i>emcek</i> : şedy , <i>pistān-dān</i>	589
<i>emek</i> : zahmet , meşakḳat , te'ab , <i>renc</i>	565
(<i>nārın</i>) <i>emlisi</i> : lūffān	472
<i>emmek</i> : maşş , <i>mezīden</i> , <i>mekīden</i>	338
<i>eñek</i> : zeḳan , <i>zenaḥdān</i>	158
<i>er</i> : mer' , recül , <i>zevc</i> , <i>şevher</i>	156
<i>er gören 'avret</i> (Ar.-T.): şeyyibe , <i>kālum</i>	593
<i>erik</i> : ālū	471
<i>erkeç</i> : teys , <i>nühāz</i>	162
<i>erkek</i> : müzekker , <i>ner</i>	162
<i>e[r]</i> <i>şırası</i> : şaf , <i>reste</i>	504
<i>esenleşmek</i> : vedā' , <i>bed-rūd kerd</i>	497

<i>esnemek</i> : sevbe' , āsā	563
<i>esnemek</i> : teṣāvüb , ḥāmyāz	541
<i>eşek</i> : ḥimār , atān , ḥar	96
<i>eşik</i> : 'atebe , āsītān	400
<i>eşit</i> (emir): isma' , be'nyūş	315
<i>et</i> : lahm , gūşt	113
<i>etegüñ</i> : zeyleke , dāmenet	390/391
<i>etmek</i> : ḥubz , nān	113
<i>ev</i> : berḥ	199
<i>ev</i> : beyt , dār , serā	108
<i>ev</i> : beyt , ḥāne	388
<i>evet</i> : belī , ne'am , ārī	486
<i>ey</i> : yā , iy	170
<i>eyegü</i> : zıl' , pehlū	180
<i>eyer</i> : serc , zīn	97
<i>eyer</i> : serc , zīn	159
<i>ey gönül</i> : ey fu'ād , dilā	438
<i>eyle</i> (emir): ic'al , be-sāz	242
<i>eyle</i> (emir): kün	450/451
<i>eyle olsa</i> : pes	548
<i>eylül</i> (Ar.-T.): māh-ı behmen , tūt , sitevris	277
<i>eyü</i> : aḥsen , bih	380/381
<i>eyü</i> : aşlah , nīk	201/202
<i>eyü siñici şu</i> : mā'-ı selsāl-şemīr , āb-ı ḥoş-güvār	298/299

ez (emir): **saḥḥaḳ, be-sāy** 243

ezel (Ar.-T.): **bāḳī, nuḥust** 145/146

F

faḳ (Ar.-T.): **faḥḥ, telle** 111

faṣl-ı güz (Ar.-T.): **ḥarīf, pāyīz** 276

feslegen: **zaymurān, ispirġam** 595

feth idüp açmak (Ar.-T.): **küṣāden** 333

fistık (Far.-T.): **ḥabbu şanevber, piste** 522

G

ġam (Ar.-T.): **ġuşṣa, hemm, tāse, ḥadūk** 570

ġamlu (Ar.-T.): **maġmūm, mehmūm, ġam-nāk** 561

ġamlu (Ar.-T.): **müstemend, maġmūm** 523

gāvur (Far.-T.): **kāfir, muġ** 554

ġazġan: **bātile** 416

geç: **baṭī, dīr** 435

geç: **dīr** 161

geç (emir): **mürr, [be-] güz̄er** 413

geç (emir): **ütrük, be'gzār** 603

gedik: **selm, raḥne** 566

gegirme: **cāṣā, arūġ** 553

gel (emir): **cey', ā** 189

gel (emir): **ta'al, hellüm, be-yā** 105

gele: **ye'tī, āyed** 298/299

geliser başuña: **seyecī'u re'sike, bi-ḥā'hed āmeden seret** 145/146

<i>gelmedi:</i> lem-te'et, mī neyāmed	251
<i>gelür:</i> yecī'u, āyed	208
<i>gelür:</i> ye'tī, āyed	284/285
<i>gemi:</i> fülk, cāriye, sefine, zevrak, keştī	326
<i>geñez:</i> sehl, yesīr, āsān, zeb	161
<i>ger</i> (Far.-T.): lev, eger	342/343
<i>gerek:</i> elzem, bāyed	261/262
<i>gergedān</i> (Far.-T.): ḥarīṣ, erc	487
<i>gerinmek:</i> temattī, fīncā	339
<i>gerz:</i> muḥannes, kink	379
<i>getürmek:</i> āverden, ityān	599
<i>gevde:</i> beden, cism, cesed, ṣaḥṣ, ṭalal, cüsmān, zāt, ḥavbā, kevn, ten, hestī, būden	178
<i>geviş:</i> nīṣ-ḥūr	539
<i>gey</i> (emir): ḳıṭāb, ilbes, [be-] pūṣ	426
<i>geydür</i> (emir): elbis, [be-] pūṣān	426
<i>geyik:</i> zaby, āhū	306
<i>gezkere:</i> vezvez, zenber	494
<i>ğırğıl:</i> eşmat, dü-mūy	379
<i>gibi:</i> levn, gūne, fām	587
<i>gice gündüz:</i> leyl ü yevm, ṣeb ü rüz	134/135
<i>gice karañusı:</i> dücā, māğ	555
<i>gicik:</i> ḥikke, ḥārīṣ	512
<i>gidiş:</i> ṭarīḳ, zehāb, revīṣ	122

<i>gidişüñ</i> : zehābek, zāhābek, revişet	353/354
<i>giñ</i> : vāsi', ferāḥ	492
<i>gir</i> (emir): üdḥul	234
<i>girülik</i> : āḥir, pes-ter	221/222
<i>git</i> (emir): imşı, ruḥ	174
<i>git</i> (emir): ruḥ, be-rev	105
<i>gitdi</i> : zehebe, reft	251
<i>gitmek</i> : zeheb, reften	519
<i>gizlü</i> : maḥf[ī], nüühüfte	163
<i>gizlü</i> : maḥfī, pūşide	563
<i>göbek</i> : batn, surra, şikem, nāf	156
<i>gögüs</i> : şadr, sīne, ber	157
<i>gök</i> : ezrak, kebūd	321
<i>gök</i> : felek, āsumān, çarḥ	93
<i>gökçek</i> : ḥunuk	561
<i>gökçek</i> : melīḥ, nağz	107
<i>gökgün</i> (Far.-T.): mişlü's- semā, sipihr-āsā	586
<i>göl</i> : ğadīr, āb-gīr	544/545
<i>gölge</i> : zıll, sāye	269
<i>gömlek</i> : ḳamīş, pīrāhen	106
<i>gömlüdürük</i> : lebeb, ber-bend, sīne-bend	386
<i>gön</i> : edīm, şaḥtiyān, çerm	350
<i>gön bardaḳ</i> : maṭāra, miṭhere, dabbe	615
<i>gönlümüz</i> : ḳalbunā, dil-i mā	251

gör (emir): ubşur, be-bîn	243
görmek: rey, dīden	370/371
görünmez: lā-yera, mī-ne-nümāyed	117
göstermek: irā'et, iṣāret, nümūden	358
göti üstüne gidiip dahi sürtünmek: ğijīden	362
götür: ḳalle	438/439
götürmek: ref', ber-dāšten	367
göz: 'ayn, çeşm, dīde	90
gözcü: ṭalī'a, dīde-bān	609
gözemek: refū	604
göz kapığı: cefn, pīle	290
gözyaşı: dem', eşk	126
ğuşsa getürme (Ar.-T.): lā-teḥazzun, enduh me-yār	475/476
gübre: şumra, sercīn, neces, çirk, sergīn, kemre, cemīn	256
güç: 'usur, şa'b, düşvār	157
güç: zulm, sitem	583
güçlü: ḳādir, tüvānā	228
gügercin: ḥamāme, kebūter	151
gülmek: zıḥk, ḥande	455/456
gül reng (Far.-T.): verdfām, gül-gūne	587
gümüş: fiz̄za, luceyn, sīm	161
gümüşden: fiz̄zī	601
gün batduğu yer: mağrib, bāḥter	227
güneş: beyzā, zūkā, şems, şarık, 'ayn, yūḥ, āfitāb, ḥūrşīd, ḥūr	94

<i>güneş: mīhr</i>	425
<i>güneş: raḥş</i>	549
<i>güneyik: hindibā, kāsni</i>	498
<i>güni: ḥased, reşk</i>	592
<i>günlük: kender, lebān, venīje</i>	498
<i>güve: ‘üsse bīv</i>	531
<i>güyegü: ḥaten, dāmād</i>	576
<i>güz ayı: tīre māh</i>	606
<i>güzel: ḥoş</i>	307
<i>güzel: ḥüsn, geş</i>	208
<i>güzel: muḥsin, ḥūb zībā</i>	436

H

<i>ḥah ḥah (Far.-T.): zihī zihī</i>	627
<i>Ḥaḳ’dan ḥaber viren (Ar.-T.): nebī, resūl, peygamber</i>	89
<i>ḥalf eylemek (Ar.-T.): yemīn, ḳasem, sevgend</i>	567
<i>ḥaşıl: āhār</i>	529
<i>ḥātırda tut (Ar.-T.): aḥfaz, yād-gīr</i>	101/102
<i>ḥatun: sittī</i>	583
<i>ḥaylī (Far.-T.): bes</i>	548
<i>ḥayrını şerden idemez fark (Ar.-T.): meczūb, medhūs</i>	313
<i>ḥazīne (Ar.-T.): kenz, gencūr</i>	505
<i>ḥazīrān (Ar.-T.): ābān, bune, yunios</i>	266
<i>hebā’ (Ar.-T.): ‘acāc, naḳ’, ḳatām, ğubār</i>	166
<i>hegbe (Ar.-T.): telīs, ‘aybe, ḥurc, ḥurçīn</i>	142

<i>her cānib</i> (Ar.-Far.-T.): cihet, sū-be-sū	600
<i>her ne</i> (Far.-T.): her mā (Far.-Ar.), <i>her çî</i>	461/462
<i>her nesne</i> (Far.-T.): küllü mā, her çî	145/146
<i>her yañ</i> (Far.-T.): cihet, sū-be-sū	600
<i>hezeyān söz</i> (Ar.-T.): lağv, yāfe	98
<i>hışım</i> : aḳrabā, ḳarīb, ḥ ĩş	109
<i>hīle</i> (Ar.-T.): mekr, sigāliş	507
<i>Horāsān'daki şehir</i> (Far.-T.): Hirī	624
<i>horuldamaḳ horhor</i> : ḡatīt, bu-ḥust	484
<i>hoşca añla</i> (Far.-T.): edrak, efhem, der-yāb	411
<i>hüküm idici</i> (Ar.-T.): ḥākim, dāver	226

I

<i>ıklık</i> : kemānçe, rebāb	100
<i>ılğun</i> : ṭarfā, gez	580
<i>ılkı</i> : devābb, sūtūr	539
<i>ımızğanmaḳ</i> : nü'ās, ḡunūden	334
<i>ıncıkırıḳ</i> : fuvāk, zaḡang	553
<i>ırak</i> : ba'īd, dūr	434
<i>ırlamaḳ</i> : teḡannī, serāyīden	336
<i>ıрмаḳ</i> : nehir, cūy	319
<i>ışıрмаḳ</i> : 'azz, gezīden	363
<i>ışmarlamaḳ</i> : vaşşā, enderz	560
<i>ışık</i> : miḡfer, ḥūd	592

İ

<i>ibrişim</i> (Far.-T.): ķazz, dībāc, perend	435
<i>iç: dāḥil, derūn</i>	536
<i>iç: şürb, [be-] nūş</i>	413
<i>içerü: be-dāḥil, enderūn</i>	189
<i>içi çirklü çiban</i> (Far.-T.): ķarḥa, çağz	547
<i>iç ton: serāvīl, şalvār</i>	106
<i>iç yağı: şahm, pīh</i>	616
<i>iderseñ: mī-künī</i>	342/343
<i>idi: būd</i>	92
<i>idi: bud</i>	498
<i>iğ: mirden, miğzel, dūk</i>	526
<i>iğde: ğubeyrā, sincid</i>	521
<i>igne: sūzen</i>	241
<i>igne kulağ[ı]: semm, ħurt, sūfār</i>	240
<i>iki: iṣnā, dü</i>	184
<i>İki köyüñ adları: Rāz u Mürvez</i>	624
<i>iki tahta: tebūrāk</i>	550
<i>ikiz: tev'em, hem-zād</i>	544
<i>ilerlik: aḳdem, pīş-ter</i>	221
<i>ilet (emir): aḥmel, be-ber</i>	167
<i>ilik: muḥḥ, muḥ</i>	395
<i>in: mekān, künām</i>	433/434
<i>inanmak: taşadduḳ, bāver</i>	342/343

<i>ince yol:</i> mıṭmer, hencār	530
<i>incü:</i> dürr	182
<i>incüden:</i> min-lü'lü', ez-dürr	380/381
<i>inildemek:</i> enīn, nālīden	516
<i>iniş:</i> hecil, şīb	327
<i>iñlü:</i> müstemend, mağmūm	523
<i>insān (Ar.-T.):</i> ādem, merdüm	347
<i>ip:</i> ḥabl, resen	359
<i>ipek:</i> gej	435
<i>iplik ucu:</i> penāğ	260
<i>irgürmek:</i> īşāl, resānīden	369
<i>iri:</i> ğalīz, dürrüşt	324
<i>iriñ:</i> ḳayḥ, rīm	291
<i>irişmek:</i> vaşl, resīden	360
<i>is:</i> şadā, jeng	466
<i>issi:</i> ḥārr, germ	502
<i>issi:</i> ḥārr, germā	280
<i>issilik:</i> ḥarāret, tef, tefs	546
<i>iste:</i> uṭlub, ḥā'ḥ	461/462
<i>isteme:</i> lā-taṭlab, me-cūy	319
<i>isteyici:</i> ṭālib, sā'il, ḥūzeger	505
<i>iş:</i> fi'l, kār	163
<i>iş:</i> muşāḥib, muḳārin, hem-dem	419
<i>işde:</i> zā, īnek	450

<i>işe</i> (emir): bill , <i>be-şāş</i>	182
<i>iş güç</i> : ‘amel , <i>şuğl</i> , <i>kiyā</i>	480
<i>işkence</i> : miḥnet , <i>pīc</i> <i>pīc</i>	490
<i>it</i> : kelb , <i>seg</i>	238
<i>itmek temeddüh</i> (Ar.-T.): <i>ḥod-rā sūtūden</i>	460
<i>it ürmek</i> : nebīc , nebīḥ , nebāc , nubāḥ , <i>seg-lāyīden</i>	363/364
<i>iv</i> (emir): ‘accil , isra’ , <i>be-şitāb</i>	132
<i>iversiñ</i> : sūr‘at , <i>şitābī</i>	353/354
<i>ivmek</i> : ta‘cīl , <i>şitābīden</i>	339
<i>ivmek sevinmekle</i> : baṭar	474
<i>iyilik</i> : aḥsen , <i>nigūyī</i>	450/451
J	
<i>jīve</i> (Far.-T.): zībaḳ , <i>sīm-āb</i>	510
K	
<i>ḳabāḳ</i> : ḳar’ , <i>kedū</i>	290
<i>ḳaç</i> : ferr , <i>girīz</i>	169
<i>ḳaçacak yer</i> : mefer , <i>cāy-ı girīz</i>	542
<i>ḳaçan</i> : metā , <i>key</i>	390/391
<i>ḳaçan</i> : metā , <i>key</i>	395
<i>ḳaçmak</i> : firār , <i>guriḥten</i>	444
<i>ḳaçmak</i> : firār , <i>guriḥten</i>	599
<i>ḳadeḥ</i> (Ar.-T.): <i>piyāle</i> , <i>kāse</i> , <i>cām</i>	384
<i>ḳafā</i> (Ar.-T.): <i>ḥīre</i>	305
<i>ḳaftān</i> (Far.-T.): ḳabā , <i>cāme</i>	106

<i>kak</i> : ka'k , <i>beksimāt</i>	196
<i>kağırdak</i> : ṣuhāret , <i>cezdere</i>	616
<i>kağur</i> : ğazūb , <i>tīzī küned</i>	159
<i>kal</i> (emir): ḳuf , <i>mī-mān</i>	190
<i>kala</i> : beḳā , <i>māned</i>	219
<i>kalabak</i> : tāc , <i>gerzen</i>	449
<i>kalay</i> : raşaş , <i>erziz</i>	160
<i>kaldırmak</i> : i'tilā , <i>efrāştēn</i>	366
<i>kalem</i> (Ar.-T.): ḥāme , <i>kilk</i>	181
<i>kalkān</i> : cunne , <i>siper</i>	294
<i>kal[k]mak</i> : ḳıyām , <i>ḥāsten</i>	518
<i>kalḳmak</i> : veṣb , <i>cehīden</i>	246
<i>kaṃçı</i> : sevt , miḳra'a , <i>tāziyāne</i>	244
<i>kaṃer zıyālari</i> (Ar.-T.): ṣu'le , <i>tāb-ı māhtāb</i>	481
<i>kaṃıṣ</i> : kaşab , <i>ney</i>	396
<i>kaṃıṣlık</i> : maḳşabe , <i>neyistan</i>	595
<i>kaṃıṣ olsa</i> (ev): neyīn .	400
<i>kaṃudan</i> : min-cümel , <i>ez-heme</i>	212
<i>kaṃuya</i> : ile'l-cemī'i , <i>bā-heme</i>	450/451
<i>kaṃuyı</i> : küll , <i>bā-heme</i>	427
<i>kaṃ</i> : dem , <i>ḥūn</i>	174
<i>kaṃat</i> : cenāḥ , rīş , <i>per</i> , <i>bāl</i>	151
<i>kānūn-ı evvel</i> (Ar.-T.): urdībehişt , <i>keyhek</i> , <i>zikevrıs</i>	269/270
<i>kānūn-ı şānī</i> (Ar.-T.): ḥurdād , <i>ṭūbah</i> , <i>neyārūs</i>	270/271

ķap ķacak: **metā‘u’l-beyt, ĥanūr, bārdān** 591

ķaplan: **nimr, peleng** 466

ķapmak: **ĥatf, rubūden** 358

ķapu: **bāb, der** 108

ķar: **selc, berf** 205

ķara: **esved, siyeh** 321

ķara ev: **beytü’ş-şa‘r, ĥargeh, ĥargāh** 449

ķarañu: **zūlmet, mağ** 554

ķaravaş: **cāriye, berde** 225

ķaravaş: **ĥādime, perestār** 110

ķardeş: **aĥ, şaķīķ, birāder, dāder** 122

ķarğa: **ğurāb, zāğ** 130

ķarı: **‘acūz, şehle, ‘acūze, pīre-zen** 374

ķarın: **bañn, surra, şikem, nāf** 156

ķarınca: **neml, mūl** 283

ķarış: **şibr, bidest** 240

ķarış: **şibr, şibren, yek vije** 293/294

ķarışmak: **iĥtilāt, āmiĥten** 131

ķarpuz: **bittīĥ, hindūvāne** 543

ķartal: **raĥme, dāl** 150

ķaşıl (Ar.-T.): **ķaşīl, ĥīd** 250

ķaşırğa: **i‘şār, dūle** 589

ķaşnı: **ĥilliyet, ĥiltīt, engüjed** 500

ķaş: **ĥācib, ĥicāb, ebrū** 121

<i>kaşda alında çin</i> (Far.-T.): <i>ğazn, ājeng</i>	527
(yüzük) <i>kaşı</i> : <i>faşş, nigīn</i>	601
<i>kaşı</i> (emir): <i>hakke, be-hār</i>	168
<i>katı</i> : <i>şulb, şedīd, saht</i>	323
<i>katı gavḡā</i> (Far.-T.): <i>hāy u hūy galebe, şemāte, āvāz, ḡulḡule, ḡalālūş</i>	311
<i>katıķ</i> : <i>idām, idm, nān-hūriş</i>	436
<i>katır</i> : <i>baḡl, ester</i>	96
<i>kav</i> : <i>haf</i>	557
<i>kav</i> : <i>harrāka, sūhte</i>	610
<i>kavuk</i> : <i>meşāne, ābdān</i>	397
<i>kavun</i> : <i>biṭṭīḡ, ḡarbūze</i>	415
<i>kay</i> : <i>bārendegī</i>	622
<i>kayḡu</i> : <i>nijend, dijem</i>	581
<i>kayın ağacı</i> : <i>ḡūş</i>	302
<i>kaymak</i> : <i>haṭāt, zübd, tū</i>	394
<i>kaynaldı</i> : <i>ḡalā, cūşīd</i>	387
<i>kaynana</i> : <i>şihret, ḡasūyīne</i>	504
<i>kaynana</i> : <i>ümm-i zevce, māder-zen</i>	503
<i>kaynata</i> : <i>eb-i zevce, zen-peder</i>	503
<i>kaynata</i> : <i>şıhr, ḡasr</i>	504
<i>kaz</i> : <i>batt, baṭ</i>	398
<i>kazanmak</i> : <i>kesb, tūzīden</i>	572
<i>keçe bōrk</i> : <i>bartula</i>	619

kedî: **sinnever**, **kıtt**, **haytal**, **kaţif**, **hirre**, **gürbe** 111

keklik: **hacel**, **kebk** 551

keler: **zabb**, **sūsmār** 531

kemüğüñ adı: **‘azm**, **üstüñ ān** 396

kendi özin: **nefsāk**, **ḥışten** 370/371

kendir: **kınnab**, **keneb**, **kenev** 602

kendirik: **kendūrī** 628

kendüñi: **ıyyāke**, **hod-rā** 170

kendüyi itmek medh (Ar.-T.): **temeddüh** 183

kepçe: **mıgrafe**, **kefgır** 387

kepek: **sepūs**, **nuhāle** 346

kerkenes kuşu: **yü’yü’**, **yūhe** 474

kerpiç: **lebin**, **hişt** 125

kes (emir): **hazz**, **be-bür** 405

keser: **minhat**, **qaddūm**, **tīşe** 406

kesmik: **qaşşāre**, **kefe** 250

keşke (Far.-T.): **leyte**, **kāş** 133

kıcı: **serm** 247

kıcık: **dağdāga**, **ğalmilic** 488

kıg: **ba‘ra**, **püşk** 593

kıl (emir): **mī-kün** 188

kııl: **şa‘r**, **mūy** 181

kıılçık: **sefād**, **dāse** 465

kıılçık: **şūk**, **ğalfilic**, **ğalmilic** 488

<i>ķılıç</i> : seyf, řemřĩr, tĩĝ	389
<i>ķılıf</i> : ĝılāf, niyām	389
<i>ķın</i> : ĝılāf, niyām	389
<i>ķır</i> : řahrā, deşt	470
<i>ķırañ</i> : ĝāyet, kenār	144
<i>ķırañ</i> : ĝāyet, kenār	535
<i>ķırık</i> : meksūr, řikeste	484
<i>ķırķ</i> : erba'ĩn, ĉil	186
<i>ķırlaĝuc</i> : ħuttāf, perestũ	489
<i>ķırmızı ķor</i> : cemre, aħger, zelek	349
<i>ķırnak</i> : eme, kenāzek	384
<i>ķıřa</i> : ķařĩr, kũtāh, kũteh	241
<i>ķıřaĉ</i> : enbũr	405
<i>ķıřır</i> : 'aķĩm, sũtũrven	442/443
<i>ķıřrak</i> : ħicr, mādīyān	97
<i>ķıř</i> : řitā, zemistān	269
<i>ķıř evi</i> : meřtā, kāřāne	417
<i>ķıyāmetde</i> (Ar.-T.): yevmũ'l-ķıyām, ender rũstāħĩz	261/262
<i>ķız</i> : bıkr, dũřĩze	593
<i>ķız</i> : bint, ibniye, duħter	422
<i>ķız</i> : ķaħt, ĝirān	422
<i>ķızamuĝ</i> : ħařbe, sũrħĩje	230
<i>ķızıl</i> : aħmer, sũrħ	322
<i>ķızılca</i> : ĝumrat, fıger, ĝũlgũne	176

kız kardeş: uht, ḥ'āher	347
kızmağ: ḥarāret, tāb	481/482
ki (Far.-T.): ki	401/402
kiçi: ednā, ṣağīr, kih	617
(parmağın) kiçisi: ḥinşar, kalūc	325/326
kile (Ar.-T.): sā', kafīz	421
kiler (Far.-T.): maḥbā, enbār, perḥū	526
kilindür: bülbüle	615
kimnün: kemmün, zīre	289
kimse: aḥad, kes	117
kīnin ödeşmek: āḥz-i intikām, pādāş, keyfer	233
ki ol (Far.-T.): ki ān, kemin	298/299
kir: vesaḥ	198
kir: vesaḥ, şūḥ, çirk	493
kirās: ḡarāşiyā, ḡülnār	471
kireç: caşş, kec	125
kiri: ücret, müzd	293
kiriş: veter, zih	93
kirpi: ḡunfuz, çīzū	306
kirpik: hūdüb, müjgān, müje	91
kīse dolu akçe (Far.-T.): şurre, kīse-i pür zer ü sīm	437
kişi: recul, kākā	480
kişiden: min-mer', zi-merdüim	370/371
kişi yaldanmağ: tabaşbuş, temelluḡ, cāblūs	332

<i>kitābuñ evveli</i> (Ar.-T.): fihris, fihris	585
<i>ko</i> (emir): da‘, be-hil	401/402
<i>ko</i> (emir): ütrük, be’gzār	603
<i>koç</i> (emir): derāğūş kün	304
<i>koç</i> : kebs	162
<i>koşmuş</i> : müntin, gendide, gende	454
<i>kol</i> : ‘azud, bāzu	239
<i>kolañ</i> : hırām, hızm, teng	466
<i>koltuk</i> : ıbıt, bağal	445
<i>koltuk içi</i> : tahte’l-ıbıt, keş	209
<i>komaç</i> : vaz‘, nihāden	558
<i>koñşu</i> : cār, hem-sāye	272
<i>konuk</i> : zayf, misāfir, mihmān	413/414
<i>konuk alan</i> : muẓīf, mīzbān	414
<i>kopar</i> (emir): ıkla‘, be-ken	183
<i>kopmuş</i> : ihtināk, kende	454/455
<i>kopuz</i> : ‘ūd, berbağ	100
<i>kor</i> : yūz‘a, nihed	558
<i>korkaç</i> : hā’if, hirāsān	328
<i>korķu</i> : havf, bīm	248
<i>korķul</i> [ı] iş: emr-i maḥūf, kār-ı sehmāk	562
<i>koruk</i> : hışrem, ğüre	524
<i>kovan</i> : kivāre, kendū	376
<i>kovıcı</i> : nemmām, sühan-çin	431

<i>qoyam</i> : ed' , <i>hilem</i>	390/391
<i>qoyun</i> : qanem , <i>mīṣ</i> , <i>gūsfend</i>	206
<i>koz</i> (Far.-T.): cevz , <i>gevz</i>	433
<i>kök</i> : aşl , <i>şecen</i> , <i>bīḥ</i>	195
<i>kömür</i> : faḥm , <i>enkişt</i>	349
<i>köpri</i> : cisr , <i>pul</i>	577
<i>körük</i> : minfaḥ , <i>dem</i>	583
<i>köse</i> (Far.-T.): kūsec	292
<i>kösem</i> : teys , <i>nühāz</i>	162
<i>köşk</i> (Far.-T.): qasr , <i>kāḥ</i>	417
<i>köşk</i> (Far.-T.): qasr , <i>kerḥ</i>	194/195
<i>kötī zan</i> (Ar.-T.): bed sigāliš	232
<i>köz</i> : cemre , <i>aḥger</i> , <i>zelek</i>	349
<i>qucaq</i> : āḡūṣ	304
<i>qul</i> : 'abd , <i>qāker</i>	225
<i>qul</i> : 'abd , <i>qulām</i> , <i>bende</i>	384
<i>qul</i> : teraqqi , <i>rehī</i>	401/402
<i>qula at</i> : semend	351
<i>qulaç</i> : bā' , <i>bāz</i>	239
<i>qulaḡunuñ dibi</i> : şahmetü'l-üzn , 'izār , <i>binā-gūṣ</i>	305/306
<i>qulaḡuz</i> : rehber	222
<i>qulaq</i> : üzn , <i>gūṣ</i>	91
<i>qulluḡı ödemek</i> : tüzīden	528
<i>qulluq</i> : 'ubūdiyyet , <i>bendegī</i>	622

<i>ķum</i> : reml, rīk	126
<i>ķumāş</i> (Ar.-T.): metā', kālā	128
<i>ķurbaġa</i> : zıfda, vezaġ, ġūk, aġz	107
<i>ķurşun</i> : ānuk, sürb	483
<i>ķurtar</i> : aġliş, rehā-kün	170
<i>ķurtuldı</i> : necā, bi-rehīd	328
<i>ķurtulmuş</i> : müncā, reste	180
<i>ķuru</i> : yābis, hūşk	126
<i>ķuru üzüm</i> : zebīb, mevīz	433
<i>ķuş</i> (emir): ķay', be'hrāş	183
<i>ķuş</i> : ţayr, murġ	399
<i>ķuşak</i> : niţāk, minţak, kemer	157
<i>ķuş burnı</i> : minķār, nūl-i ķaz, şend	499
<i>ķuş yemi</i> : 'alef-i ţayr, īne	431
<i>ķutlu</i> : ħurrem, ferħunde, ferruh, şād	455
<i>ķuvvet</i> (Ar.-T.): heng	571
<i>ķuvvet</i> (Ar.-T.): ķudret, tāb	482
<i>ķuvvet</i> (Ar.-T.): zūr	436
<i>ķuyruk</i> : zeneb, düm	291
<i>ķuyruk</i> : zeneb, dünbe	566
<i>ķuyu</i> : cub, āh	575
<i>ķuyumcı</i> : şayyāġ, zerger	216
<i>ķuzu</i> : ħamel, bere	206
<i>ķüb</i> : denn, ħum	164

<i>küçücek ev</i> : ‘arīṣ, <i>kāje</i>	400
<i>küf</i> : ‘afen, <i>kelāṣ, kere</i>	608
<i>küflenmiş etmek</i> : <i>fahfere</i>	608
<i>kül</i> : remād, <i>ḥākister</i>	348
<i>külhan</i> (Far.-T.): <i>ettun, tūn</i>	494
<i>külümk</i> (Far.-T.): mi‘vel, <i>mītīn</i>	465
<i>küncid</i> : şusam, <i>simsim</i>	521
<i>küpe</i> : ḥādūr, <i>ḳurt, gūṣvār</i>	533
<i>küpecük</i> : <i>ḥumbere</i>	574
<i>küpecük</i> : <i>ḥumbere, pestū</i>	583
<i>Kürdistān’da bir tağ</i> : <i>Kirde</i>	611
<i>kürek</i> : mis‘ar, <i>pārū, māse</i>	465

L

<i>lāf urıcı</i> (Far.-T.): şalef, <i>kib-zenende</i>	460
<i>lāf urma</i> (Far.-T.): lā-taşallūf, <i>me-lünd</i>	496
<i>lāyık degül kes</i> (Ar.-Far.-T.): lā-ḥaḳīḳ, <i>nā-sezā, nā-fercām</i>	479
<i>leff idelüm</i> (Ar.-T.): <i>tūzīm</i>	588
<i>legen</i> (Far.-T.): taşt, <i>taşt</i>	470
<i>leşker başı</i> (Far.-T.): şaḥne, <i>naḳīb, sālār</i>	530/531
<i>lohusa</i> : nüfesā, <i>zāc</i>	537
<i>lüle</i> (Far.-T.): mīzel, <i>nāyije</i>	255

M

<i>mamı</i> : ḳābile, <i>pīşyār</i>	537
<i>Mānī kitāb(ı)</i> : <i>Erjeng</i>	466

<i>manşib</i> (Ar.-T.): cāh	575
<i>marul</i> : ḥass, kāhū	575
<i>maşlık</i> : benc, beng	514
<i>maymūn</i> (Ar.-T.): ḳırd, kebbī	307
<i>maymūn</i> (Ar.-T.): ḳırd, kebbī, pūzīne	489
<i>meclis yukarusı</i> (Ar.-T.): şadr, pişgāh	605
<i>melek</i> (Ar.-T.): ferişte, sürüş	312
<i>meme</i> : şedy, pistān-dān	589
<i>memleket</i> (Ar.-T.): iklīm, kişver	216
<i>mercumek</i> (Far.-T.): ‘ades, māş, mec, mencū, merdümek	247
<i>mersīn</i> : mūrd	432
<i>meşeyistān</i> (Far.-T.): eceme, gābe, bīşe	259
<i>muştuluk</i> (Far.-T.): beşāret, müjde	293
<i>mühre</i> (Far.-T.): ḥiltem, vālā-zene	610
<i>mülk issi</i> (Ar.-T.): şāhibū’l-mülk, ḥudāvend, ḥidīv	224
<i>müşk otı</i> (Far.-T.): misk-i mağşūş, nāk	561

N

<i>naḥışlu</i> (Ar.-T.): perniyān	594/595
<i>nār</i> (Far.-T.): rummān, enār	472
<i>naṭas</i> : kirāb, şiyār	128
<i>naşīb</i> (Ar.-T.): ḥazz, nevā	480
<i>nāzlanmak</i> (Far.-T.): tasahḥub, tağannüc, nāziden	158
<i>nāzlı şīveli maḥbūb</i> (Ar.-Far.-T.): maṭbū‘, şeng	571
<i>ne</i> : mā çı	284/285

<i>ne: m̄a i</i>	370/371
<i>ne: m̄a i</i>	431
<i>neden: mimm̄a, ez-i</i>	105
<i>nefes (Ar.-T.): dem</i>	418
<i>ne korku: leyse e'l-aye, i b̄ak</i>	201/202
<i>nesne: ey', iz</i>	255
<i>nesr̄in ḡili (Far.-T.): neterin</i>	606
<i>nice: kem, end</i>	353/354
<i>nice bir: kem, end</i>	438/439
<i>nice dek: met̄a, t̄a-be-k̄uc̄a</i>	353/354
<i>niin: lem, er̄a</i>	105
<i>n̄is̄an (Ar.-T.): ehr̄iver, ābr̄il, ābr̄il̄is, beram̄udah</i>	274/275
<i>nite: keyfe, un</i>	105
<i>Nūh h̄azretinin̄ h̄atunı (Ar.-T.): V̄ahile</i>	619

O

<i>oba: beyt̄u's-a'r, h̄argeh, h̄arḡah</i>	449
<i>oba: h̄ayme, d̄ude, ere</i>	616
<i>oca: k̄an̄un, āted̄an</i>	559
<i>oca: k̄an̄un, enc̄uḡ</i>	559
<i>od: deva, d̄ar̄u</i>	521
<i>od: n̄ar, āte</i>	124
<i>od: n̄ar, āzer, āte</i>	349
<i>odun: h̄aab, h̄ime, h̄izem</i>	348
<i>odun yarup yonar: fe's, teber, t̄i</i>	295

oğlancık: şabî, gūdek	379
oğlan ���urmak zahmeti (Ar.-T.): ���, derd-i zih	626
oğlı o�ul: ���id, ibn��'l-ibn, neb��re	578
(D��r��) o�lu: D��r��b	225
o�ul: ibn, ferzend, p��ser, p��r	378
o�ul: veled, p��ser	170
o�: sehim, n��vek, t��r	93
o� gezi: semm, ��urt, s��f��r	240
o kimse: men, ��n-kes	328
o�la��: mir�����, ��evbak, v��rd��n	591/592
o�u (emir): ikr��, be-�� ��n	134/135
ol: m��, vey	145/146
ol: ��ev	235
ola: yek��n��, b���ed	370
olasın: ��ev��	401/402
olasın: tekun, ��ev��	212
olay��dum: k��nt��, b��dem	133
old��: k��ne, ���d	328
old��: ���r, ge��t	140
old��: ���d	201/202
old��: ���d	498
ol ki: ��n ki, men	201/202
olma: l��-mekin, meb���	134/135
olma��dur zeb��n: ba��s��den	597

<i>oluk</i> : mīzāb , <i>nāvdān</i>	115
<i>omuz</i> : menkib , <i>dūş</i>	91
<i>on</i> : ‘ aşer , <i>deh</i>	185
<i>orak</i> : mincel , <i>dās</i>	447
<i>orta</i> : meclis , <i>miyān</i>	284/285
<i>orta</i> : vasat , <i>miyān</i>	109
<i>ortak</i> : şerīk , <i>enbāz</i>	250
<i>oruc</i> (Far.-T.): şavm , <i>rūze</i>	308
<i>ot</i> : nebāt , ‘ uşb , <i>kelā</i> , <i>giyāh</i>	447
<i>otçı</i> : ‘ aşşāb , <i>pizişk</i>	511
<i>otla</i> (emir): irta’ , <i>be-çer</i>	511
<i>otlak</i> : mer’ā , merta’ , <i>çerāgāh</i>	446
<i>otlamak</i> : ret’ , <i>çerīden</i>	340
<i>otlamak</i> : ret’ , <i>çerīden</i>	511
<i>o[t]lu yer</i> : ma’lef , mekle’e , nebātīn , ‘ <i>alef-zār</i> (Ar.-Far.)	446
<i>oturak</i> : erīke , <i>nişīmen</i>	445
<i>oturma</i> : lā teka’d , <i>me’nşīn</i>	169
<i>otuz</i> : şelaşūn , <i>sī</i>	186
<i>ova</i> : şahrā , <i>deşt</i>	470
<i>oyna</i> (emir): il’ab , <i>be-bāz</i>	246
<i>oynaş</i> : ‘ āşık , <i>mūl</i>	576
<i>oyuk</i> : <i>tendīse</i>	520
<i>oyun</i> : lu’b , <i>bāz[i]</i>	246

Ö

öd: merāre, zehre	397
ödek: ğarm, ğarāmet, zemān, tāvān	414
ögendire: şeng-ğāv	207
ögi gitmiş: muğmā, bī-hūş	309
ögmek: medh, sitāyiş	469
ögmek: minnet, şükr, sipās	467/468
ögüş: medh, sitāyiş	469
ögüt: nuşh, pend	450/451
öksürük: su‘āl, sürfe	563
öküz: bağar, gāv	96
ölçek: peymāne	421
öñ: imām, kıuddām, kıubl, pīş	165
önegü: cedel, ‘inād, hū-sitih, istīze, sitiz	257
önegülik: ‘inād	232
öpüş: kuble, būs	163
ördek: ivezz, murğāb	159
örgüç: senām, kūhān	407
örmek: nesec, bāften	361
örs: ‘alāt, kulūb, sindān	405
örüli: zafīre, merğül	377
örümcek: ‘ankebūt, ğunde	257
öte: huve’l-cānib, ān-sū	164
öteki gün: evvel-i ems, perīr	303

öyken: ri'e, şüş	179
özenmek: sa'y, verziden	357
özin görücü: mütekebbir, hod-bîn	431/432

P

pālān atı (Far.-T.): birzevn, mähçî	582
panbuk: kutn, penbe	543
parmak: işba', sebbābe, vustā, binşir, engüşt	325
pars: fehd, yūz	434
pas: şadā, jeng	466
pasdan açmak: şaykala, zidūden	359
paşa: içî, āçî	627
piñar: 'ayn, çeşme	319
piliç: ferrūc, çūze	255
pire: bürgüş, keyk	552
pişdi: tabh, maṭbūh, puht, puhte	388
pişi: düble, lālenk, lālenğî	514
poḥ: şumra, sercîn, neces, çirk, sergîn, kemre, cemîn	256
pul: harşef, fûls, peşîz	255/256
pusu: raşad, kemîn	600
puṭa tapıcı: 'ābidü'l-aşnām, büt-perest	141
putrak: hurşūn, dūj[e]	255

R

reyhān (Ar.-T.): siperm	586
rızķ virici (Ar.-T.): rezzāk, rūzî-dehende	456

rūḥ (Ar.-T.): **nefs, mūhce** 178

S

şab: **mīḳbaḏa, deste** 129

şaban okı: **hīṣ** 208

sac ayağı: **ūsfiye, se-pāye** 296

şaç (emir): **inteşir, be-y-efşān** 182

şaçak: **hūdüb, rīşe** 288

şaçmak: **neşr, feşānden** 444

şadak: **ca‘be, terkeş, kīş** 294

şadır: **aşamm, uṭrūş, ker** 229/230

şaglayup takmak: **ğarz, süpüzīden** 528

şadır: **kīmulḥt** 389

şakal: **liḥye, rīş** 288

şakalı kaba: **eşatt, kess, rīş** 292

şaklayıcı: **ḥāfız, nigeḥbān** 427

şaksağan: **‘ak‘ak, kelāje** 398

şakşı: **sifāl** 125

şalınmak: **tebaḥḥur, ḥirāmīden** 361

şalınmak nāzile (Far.-T.): **gürāzīden** 607

şalıvir: **aḥliş, rehā kūn** 314

şalkım: **sünbüle, ḥūşe** 437

şaman: **tibn, kāh, keh** 575

şamanlu balçık: **ṭīn-i tibn, kehgıl** 124

şamanuğrısı: **mecerra, kehkeşān** 375

<i>saña: ileyke, (be-) tu</i>	450/451	
<i>saña: leke, be-tu</i>	315	
<i>saña: leke, be-tu</i>	401/402	
<i>saña: leke, tu-rā</i>	261/262	
<i>şanʿat (Ar.-T.): ħirfet, pīşe</i>	144	
<i>şanmak: zann, pindāšten</i>	367	
<i>sañsar: delaḳ, dele</i>	394	
<i>şapan: ẓazzāfe, miklāʿ, felāḫan, belḫam</i>	594	
<i>şar (emir): iftil, be-pīç</i>	412	
<i>şarılık: yerḳān, zerīr</i>	512	
<i>(şaç) şarkuḡı: ferḫāl, sebātet, sebt</i>	377/388	
<i>şaru: aşfer, zerd</i>	321	
<i>şaruşın: zerdfām</i>	587	
<i>şatmak: beyʿ, fūrūhten</i>	127	
<i>şavaş: ḫarb, cenk, perḫāş</i>	132	
<i>şavaş: ḫarb, cenk, peykār</i>	222	
<i>şavaş: ḫarb, cidāl, rezm</i>	310	
<i>şavırmak: tezriyye, dāmīden</i>	362	
<i>şay : ʿadd, şümār</i>	188	
<i>şayı: ḫisāb, şümār</i>	126	
<i>şayru: marīz, bīmār</i>	248	
<i>şayru: marīz, ḫasta</i>	508	
<i>sebze çıkup ürpermek (Far.-T.): nūmuvv, nebt, demīden</i>	368	
<i>seherī vaḳti (Ar.-T.): şubḫ, bāmdād, bām</i>	112	

<i>segirdici</i> : hervel, meşy, devende	458
<i>segirt</i> (emir): ürküž, be-tāz	245
<i>sekiz</i> : semān, heşt	185
<i>seksen</i> : semānūn, heştān	187
<i>semiz</i> : semīn, ferbiḥ	438/439
<i>sen</i> : ente, tu	211
<i>sen</i> : ente, tu	475/476
<i>sen</i> : tu	315
<i>sen de</i> : fīke, der-tu	461/462
<i>sencileyin</i> : mişlüke, hem-çü tu	117
<i>senit</i> : naķīr, nāve	131
<i>seniüñle</i> : ma‘ake	133
<i>seped</i> (Far.-T.): ķuffe, ķavşara, sāvīn	525
<i>serçe</i> : ‘uşfūh, güncişk	385
<i>servi</i> (Far.-T.): kenefş	602
<i>sevi</i> : ḥubb, mihr	425
<i>sevinme</i> : lā-tefriḥ, şādī me-kūn	475/476
<i>sezmek</i> : ḥisbān, engāştēn	366
<i>şıç</i> (emir): ğavviṭ, be-rī	182
<i>şıçan</i> : fare, mūş	92
<i>şıçra</i> (emir): evşeb, ber-çih	246
<i>şığın</i> : eyyil, gevezn	598
<i>şığınacak yer</i> : kehf, cāy-ı penāh	609
<i>şığır başı</i> : re’sü’l-baķar, kelle-yi gāv-mīş	291/292

şığircık kuşu: zurzūr, sār	534
şığırılın: mişlü'l-bakar, hem-çün gāv	134/135
şıklığ: şafīr, hunbuk	527
şıkmak: ‘aşr, füşürden	443
şına (emir): cerrib, āzmūn	188
şınd[ı]: maķaş, mikrāz, kāz	240/241
şırça: zücāc, ābgīne	385
şırım: duvāl	291
şırtmak: tebessüm, hod-gümārīden	515
şırtlan: żab‘, keftār	433
sıtma: hum mā, teb	566
şıyrınmak: zelak, zamk, yaħc	143
sızmak: tereşşuh, reşh, tirāvīden	491
sigil: sü'lül, ājeħ	231
sille (Far.-T.): kef, kāc, lers, sili	197
sin: mezār, kabr, gūr, dahme, gūr-ħāne	434/435
siñek: zübāb, circīs, meges, ħargez	238/239
siñildemek: nebbāħ, zinüyīden	516
siñir: ‘aşab, pey	396
siñüp kanmak: hażm, güvārīden	515
siyeh nokta yüzüñde (Ar.-Far.-T.): şāme, ħāl	378
şoğan: başal, piyāz	247
şol: yesār, şimal, çep	256
şoñ: āħir, encām	469

şoñ: nihāyet, ‘ākıbet, pāyān	418
şovuğrak: ebred, serdter	370/371
şovuk: berd	205
şovuk: berd, sermā	280
şovuk: berd, serd	502
sögmek: sebb, şetm, düşünām	469
sögüt: hılāf, bīd	580
söyle (emir): kul, be-gū	105
(hezeyān söz) söyleyici, terşih, mazg, yāve-gū, jāj-hāy	98
söz: kavı, güftār	342/343
söz: kelām, sühan	380/381
söz çeyneme: lā-taşallüf, me-lünd	496
sözler: akvāl, güftenihā	315
sözümi: kelāmī, suhanem	101/102
şu: mā, āb	123
şu bendi (Far.-T.): bezğ	598
şuç: hıns, cunāh, günāh	152
şuda binilen tuluğ: jāle	424
şu döndürür: tāhūn, āsiyāb	115/116
şunuñ: habāb, gūbile	231
şūr (Ar.-T.): nākūr	99
şu sızmağ: zehīden	620
şusamış: ‘atşān, teşne	298/299
süci: hamr, bāde, mül, sīgī, mey	384

<i>süd</i> : ḥalīb , leben , ṣīr	394
<i>südük</i> : bevl , küimīz	256
<i>sülük</i> : ‘alak , dīvçe , zelū	603
<i>sümük</i> : muḥāt , ḥilm	305
<i>sünnet</i> (Ar.-T.): ḥitān , ḥatn	467
<i>süñü</i> : rumḥ , nīze	93
<i>süñük</i> : ‘azm , üstüh ^ñ ān	396
<i>süpürge</i> : miknese , dīvār , ṣārūb	536
<i>sürçe</i> : zelel , ‘asr , bi-lağzed	385
<i>sür[i]</i> : ḳatī , reme , gele	206
<i>sürmek</i> : taṭliye , sūden	359
<i>sürtüni</i> <i>sürtüni</i> : ğajğajān	596

Ş

<i>şalvār</i> (Far.-T.): rānān , rānīn	435
<i>şām ağacı</i> (Ar.-T.): merḥ	194
<i>şaşı</i> : aḥvel , kāj	541
<i>şaşı</i> : lūce , aḥvel , a‘ver	229
<i>şems ziyāları</i> (Ar.-T.): şu‘le , tāb-ı āftāb	481
<i>şiş</i> : seffūd , ālet-i cāriḥa	297
<i>şiş</i> : seffūd , sīḥ	296/297
<i>şiş</i> : verem , āmās	231
<i>şubāt</i> (Ar.-T.): tīre-māh , amşīr , felvaris	271
<i>şüre yer kim yaz günlerinde görünür ırakdan āb</i> (Far.-T.): serāb (Ar.-Far.)	

T

<i>tāc</i> (Far.-T.): <i>efser, tāc-ı şeh</i>	200
<i>tağ</i> : <i>cebel, rāğ</i>	260
<i>tağ</i> : <i>tūr, kūh</i>	408
<i>tağan</i> : <i>heytaḷe, dān, tābe, tāve</i>	416
<i>tağarcık</i> : <i>cerāb, enbān</i>	424
<i>tağ depesi</i> : <i>şah, zirvetü'l-cebel</i>	407
<i>tağ erügi</i> : <i>nilk</i>	433
<i>tağ eşegi</i> : <i>yaḥmūr, gūr</i>	434
<i>tağ keçisi</i> : <i>imā, ma'z-ı cebel, reng</i>	467
<i>taḥıl</i> (Ar.-T.): <i>rey', galle</i>	207
<i>taḳye</i> (Far.-T.): <i>barṭula</i>	619
<i>taḷabımaḳ</i> : <i>tezelzül, taḥarrük, tabīden</i>	368
<i>ṭamar</i> : <i>ırk, reg</i>	174
<i>ṭamar</i> : <i>yaḳṭaru, mī-çeked</i>	174
<i>ṭamla</i> : <i>ḳatre, çekre</i>	608
<i>ṭamu</i> : <i>saḳar, cehennem, dūzaḥ</i>	140
<i>ṭañ</i> : <i>şubḥ, bāmdād, bām</i>	112
<i>ṭanbur</i> (Far.-T.): <i>ṭunbūr, şeştā</i>	99
<i>ṭanık</i> : <i>şāhid, güvāh</i>	609
<i>Tañrı</i> : <i>Allāh, Ḥālık, Vācib, İzid, Yezdān, Ḥudāy</i>	88
<i>ṭanz eylemek</i> (Ar.-T.): <i>teşnī', temeşhur, ḥayf, hezeyān, temāzuḥ, füsūs, çürpük, lāğ</i>	568/569
<i>ṭapmaḳ</i> : <i>iṭā'at, 'ubūdiyyet, perestiş</i>	138

tar: zīk , <i>teng</i>	466
tarak: müşt , <i>şāne</i>	288
tarilup kağıyup hergiz toduldanmak (Far.-T.): <i>müñkiden</i>	333
taru: cāvers , <i>gāvers</i>	559
taru: <i>erzen</i>	114
tāsa (Far.-T.): guşsa , <i>hārḥār</i>	474
taş: hacer , <i>seng</i>	126
taşrada: fī-hāric , <i>der-birün</i>	190
tatlu: ‘azb , hulv , şīrīn	438/439
tatlu: hulv , şīrīn , <i>bā-meze</i>	612
tatmak: zevk , <i>çeşīden</i>	338
tatsuz: tefiḥ , <i>bī-meze</i>	613
tavşan: erneb , <i>ḥargūş</i>	306
tavşancıl: ‘uḳāb , <i>āluḥ</i> , <i>bāz</i>	473
tavuk: dücāce , <i>mākiyān</i>	398
tavul (Ar.-T.): tabl , <i>dühül</i> , <i>tebīre</i>	577
tay: mühre , mühr , <i>kürre</i>	96/97
tayma: zelel , ‘aşr , <i>bi-lağzed</i>	385
ta‘yīni yokdur sağış (Ar.-T.): lā-yuḥşā , <i>idend</i>	495
taze dal (Far.-T.): guşn , <i>nihāl</i>	580
tegele: bağaltāk	571
tekne: vezvez , <i>zenber</i>	494
temām (Ar.-T.): şahīḥ , <i>dürüst</i>	185
temmuz (Ar.-T.): āzer , <i>ibīb</i> , <i>ulyos</i>	267

<i>temyîz yok</i> (Ar.-T.): meczûb, medhûş	313
<i>ten kabarmak</i> : nabḥ, cüderî, âbile	231
<i>tereçe</i> : derîçe, pencere	108
<i>tereyağı</i> : duhn, meske	397
<i>terki</i> : sümût, fitrâk	97
<i>teşrîn-i evvel</i> (Ar.-T.): isfandârmaz, bâbah, bâbe, aḥtoris	278
<i>teşrîn-i şânî</i> (Ar.-T.): ferverdîn, hâtûr, nevoris	279
<i>tev</i> (Far.-T.): germ	604
<i>tıkmak</i> : ḥaşv, âkenîden	448
<i>tınas</i> : tînûs, ḥırmén, jāj	541
<i>tırâş</i> (Far.-T.): ḥalk, taḥlîk, sûtürden	442
<i>tırmaladı</i> : ḥadş, ḥast	485
<i>tırmalamak</i> : ḥadş, ḥarâşîden	361
<i>tırnak</i> : zûfr, ḥâfir, nâḥun	324
<i>tîz</i> (Far.-T.): serî, zûd	91
<i>toğan</i> : ‘ukâb, âluh, bâz	473
<i>(gün) toğduğu (yer)</i> : maşrîk, ḥâver	227
<i>toğru</i> : istikâm, râst	201/202
<i>toğum</i> : tevellüd, vilâdet, zâden	565
<i>tok</i> : şeb‘ân, sîr	307
<i>tokmak</i> : güjîne	322
<i>toksan</i> : tis‘ûn, neved	187/188
<i>tokuşmak</i> : âsîb, gavġā	310
<i>tokuz</i> : tis‘a, nüih	185

<i>tolu</i> : ḥabbü's-seḥāb , <i>yelḫçe</i> , <i>tegerk</i>	205
<i>tolu</i> : memlū , <i>mel'ān</i> , <i>pür</i>	290
<i>ton</i> : sevb	182
<i>toñmaḫ</i> : cemed , <i>cümūd</i> , <i>füsürden</i>	444
<i>toñuz</i> : ḥınzır , <i>ḫūk</i> , <i>gürāz</i>	238
<i>toñuz yiri ki dürmek</i> : ḫal' <i>ḥınzır arzā</i> , <i>zemīn-rā ḫūk berkenden</i>	357/358
<i>toprak</i> : serā , <i>türāb</i> , <i>ḫāk</i>	123
<i>toprakdan depe</i> : <i>ḫāk-i tūde</i>	598
<i>topuk</i> : ka'b , <i>pejül</i>	579
<i>tor</i> : tele , <i>kīse</i>	395
<i>toynaḫ</i> : ḫāfir , <i>sünb</i> , <i>süm</i>	582
<i>toz</i> : ḡubār , <i>gerd</i>	502
<i>töre</i> : 'ādet , <i>āyīn</i>	432
<i>ṭuc</i> : şufr , <i>rūy</i>	160
<i>ṭuman</i> : celīd , <i>hir</i> , <i>pejm</i>	408
<i>ṭuman</i> : zabābe	409
<i>ṭurmaḫ</i> : vaḫf , <i>īstāden</i>	518
<i>ṭurna</i> : kürkiyy , <i>küleng</i>	467
<i>ṭutḫal</i> : ḡırrā , <i>sirişim</i>	448
<i>tutmac</i> : māstāba	113
<i>ṭutmaḫ yukaru</i> : ref' , <i>ber-dāştēn</i>	367
<i>ṭuz</i> : milḫ , <i>nemek</i>	113
<i>tü</i> (yansıma): üff , <i>tüf</i> , <i>şüh</i>	142
<i>tüfek</i> : sebṭāne , <i>zebṭāne</i>	584

tükürme: tūfū 604

tükürük: buzāk, lu‘āb, ḥayū 604

U

uca: virk, sürün 180

ucuz: raḥīṣ, erzān 422

uç: ḡāyet, kenār 535

uçmak: cennet, behišt 139

uçmak: ṭayr, perīden 139

uçuk tutmuş: maṣrū‘, dīv-fersāy 309

ufak: bürāde, rīze 294

ugrı: liṣṣ, sārīk, düzd 508

ulaşık: muttaşıl, peyveste 517

ulu: ‘azīm, ferzāne, mih, büzürg 88

ulu: kebīr, şigerf 198

ulu ḥan: key, pādişāh 395

ulu sultān (Ar.-T.): melik-i mu‘azzam, Dārā 225

un: daḳīk, ard 92

ur (emir): izrib, be-zen 183

ur: si‘la, dāmḡūl 579

urgan: ḥabl, nüvār 447

urḡan: ḥabl, nüvār 447

urmak: ṣafīr, şühūlīden 513

uruş: ḥarb, cidāl, rezm 310

uş: ‘aḳıl, hūş 91

<i>ustura</i> (Far.-T.): mūsā, sūtürre	442
<i>utanmak</i> : ḥayā, ḥacālet, şermiden	336/337
<i>utanmak</i> : ḥayā, şerm	586
<i>uya</i> : kāhil	161
<i>uyan</i> : ‘inān, licām, duvāl, ligām	386
<i>uyanık</i> : yaḳaza, bīdār	529
<i>uyucu</i> : tābi‘, peyrev	222
<i>uyumak</i> : nevm, ḥusbiden	334/335
<i>uyuz</i> : cereb, ger	230/231
<i>uzun</i> : ṭavīl, dırāz	241/242
Ü	
<i>üç</i> : şelas, se	151
<i>üç</i> : şelas, se	184
<i>üç kerre</i> (Ar.-T.): şelās merrāt, se bār	199
<i>üfürmek</i> : nefh, demiden	362
<i>ügeyik</i> : yemāme, fāhte	398
<i>ügi</i> : hāmet, kūf	398
<i>ügürtlamak</i> : intihāb, güziden	127
<i>Ülker</i> : Şüreyyā, Pervān	375
<i>ülü</i> : ḥazṣ, behre	397
<i>ürki</i> : fitne, āşūb	310
<i>ürkütme</i> : tenfīr, remāniden	369
<i>ütme</i> : ferīk, pīş-ḥord	250
<i>üvez</i> : zübāb, circīs, meges, ḥargez	238/239

üyez: **zübāb**, *circīs*, *meges*, *ḥargez* 238/239

üzülmüş: **bügsist** 454

üzüm: **‘ineb**, *engūr* 471

üzüm tegegi: **kerm**, *tāk* 194

V

var: **mevcūd**, *hest* 486

var: **ruh**, *rev* 461/462

(sözüm) *vardur*: **dārem** 380/381

varlık: **vücūd**, *hestī* 501

verim: **ḡarm**, *ḡarāmet*, *zemān*, *tāvān* 414

virdi baña: **aḥsen** *ileyye*, *mī-dād be-men* 223

Y

yaba: **hīd** 207/208

yab yab: **mehlen**, *āheste* 517

yab yab yürüyen: **kuṭūf**, *nerm-rev* 352

yad: **ecnebī**, *bīḡāne* 110

yağ: **semn**, *rūḡan* 468

yağar: **bārendegī** 622

yağmur: **maṭar**, *bārān* 95

yağmurdan ıslamak: **meblūl mine’l-ḡays**, *şüden ter zi-bārān* 341

yağ (emir): **aḥriḡe**, *evḡad*, *be-sūz* 244

yağa iç ton: **nīfaḡ**, *neyfe* 426

yalan: **kizb**, *dürūḡ* 553

yalıñ: **leheb**, *tef* 364

<i>yalmaq</i> : sevb	182
<i>yalvarmaq</i> : laṭīfe, lābe	535
<i>yama</i> : ḥırka, rukū	419
<i>yamalu ton</i> : muraḳḳaʿ, jende	350
<i>yañ</i> : cānib	111
<i>yan</i> : cenb, küşt	180
<i>yañak</i> : ḥad, ruḥ	90
<i>yanmaq</i> : ḥark, iḥrāk, sūḥten	364
<i>yapraq</i> : varak, berg	195
<i>Yaradıcı</i> : Ḥālīk, Āferīnende	457
<i>yarağ</i> : ālāt-ı lehv, sāz	540
<i>yaraqlanmış</i> : müteheyyī, āmāde	282
<i>yarar</i> : āḥsen, sere	212
<i>yarar</i> : cedīr, lāyık, liyakat, mī-sezed, derḥūr, sezā-vār	217
<i>yarasa</i> : ḥuffāş, şebpere	473
<i>yarık</i> : şakḳ, kāf, şikāf	198
<i>yarılup açılsa</i> : meşcūc, kefte	623
<i>yarım</i> : nışf, nīm	291
<i>yarım</i> : ḡaden, ferdā	284/285
<i>yarpuz</i> : fütunc, pūzīne	489
<i>yas</i> : mātem, bā-sūk	475/476
<i>yaslu</i> : sūgvār	532
<i>yaşşı</i> : ʿarīz, pehn	242
<i>yaş</i> : raṭb, ter	126

<i>yavaş</i> : münkād, mutī^ʿ, mūnis, rām	132
<i>yavaşa</i> : ziyer, ziyār, levāşe	625
<i>yavaş kimse</i> : hilm, büirdbār	532
<i>yavru</i> : beççe, peççe	399
<i>yavu</i> : zālle, mefkūd, güm	360
<i>yavuz olan hayvān</i> : harūn, tünd	496
<i>yay</i> : ķavs, kemān	95/96
<i>yay</i> : şayf, tābistān	265
<i>yaya</i> : rācil, piyāde	296
<i>yayuk</i> : nehre	397
<i>yaz</i> : rebī^ʿ, faşl-ı bahār	273
<i>yaz (emir)</i> : üktüb, nüvişt	243
<i>yazdıysa</i> : yektüb, nübişt	145/146
<i>yazı</i> : şahrā, hāmūn	536
<i>yazıcı</i> : kātib, debīr	512/513
<i>yazu</i> : şahrā, deşt	470
<i>yazuğa</i> : işmen, be-güneh	353/354
<i>yedi</i> : seb'a, heft	185
<i>yeg</i> : melīh, bih	342/343
<i>yegin</i> : gālib, çīre	289
<i>yel</i> : rīh, bād	124
<i>yel döndürür</i> : āsiyā	115
<i>yelim</i> : gırrā, sirīşim	448
<i>yelken</i> : şirā^ʿ, bād-bān	589

yelpāze: **mirvaḥa**, *bād-zen*, *bād-bīzen* 612

yemek: **ekl**, *ḥūrden* 338

yemiş: **fākihe**, **şemer** 415

yemiş: **kıtf** 222

yeñ: **kümm**, *āstīn* 106

yenecek: **tu‘m**, **ta‘ām**, *ḥūrden[ī]* 307

yeñi: **cedīd**, *nev* 602/603

yer: **ḡabrā**, **arż**, *zemīn*, *cāy* 93

yer altı: **naḡb**, **ḡār**, *sumc* 144

yeşil: **aḡzar**, **ḡazr**, *sebz* 322

yeter: **kāfī**, *bes* 548

yetişen kalmışa: **nāşır**, *feryād-res* 548

yetmiş: **seb‘ün**, *heftād* 187

yeyni: **ḡafīf**, *sebük* 423

yığın: *ḡāk-i tūde* 598

yıkmağ: **hedem**, *yehīden* 448

yıl: **sene**, **‘ām**, **ḡavl**, *sāl* 374/375

yılan: **ḡayye**, *mār* 283

yıldırıcı: **şa‘şa‘a**, **leme‘ān**, **şu‘ā‘**, **berḡ**, *raḡşende*, *dıraḡşān*, *dıraḡş*, *tābān*

410

yıldırım: **şā‘ikā**, **ra‘d**, *beḡnū* 409

yıldız: **necm**, **şihāb**, **kevkeb**, *sitāre*, *aḡter* 149

yırtıcı: **sebu‘**, *ded* 500

yırtık: **ḡāk** 195

<i>yıyılağaç</i> : <i>şemāme, destenbū</i>	628
<i>yi</i> (emir): <i>kūlli, be-y-āşām</i>	413
<i>yigid</i> : <i>fetā, cüvān</i>	378
<i>yigirek</i> : <i>aḥsen, bihter</i>	401/402
<i>yigirmi</i> : <i>‘iṣrīn, bīst</i>	186
<i>yilegen</i> : <i>cevdet, süksük</i>	351/352
<i>yilici</i> : <i>‘adavān, pūyende</i>	457
<i>yine</i> : <i>ba‘d, bāz</i>	251
<i>yirüp yiçmak</i> : <i>zemm, nikūhīden</i>	513
<i>yitişmemiş</i> : <i>nā-resīde</i>	522
<i>yiv</i> : <i>derz</i> (Far.-Ar.)	365
<i>yoğun</i> : <i>galīz, zeft, sitebr</i>	241
<i>yoğurd</i> : <i>māst</i>	113
<i>yolısa</i> : <i>illā, verne</i>	190
<i>yolısul</i> : <i>‘ā’il, faķīr, gedāy</i>	89/90
<i>yok</i> : <i>lā , nā, bī, nī</i>	485
<i>yokuş</i> : <i>firāz</i>	327
<i>yol</i> : <i>bār</i>	199
<i>yol</i> : <i>şāri‘, rāh</i>	575
<i>yola doğru yūri</i> : <i>şırāt-ı müstaķīma merr, be-reh rāst-rev</i>	234/235
<i>yoldaş</i> : <i>refīķ, ķarīn, hem-reh</i>	122
<i>yol gösterici</i> : <i>hādī, reh-nümāy</i>	88/89
<i>yolına</i> : <i>bi-ṭarīķ</i>	211
<i>yon</i> (emir): <i>ḥalk, [be’]trāş</i>	183

yort itmek: rakz, rüküz, türktâz	244/245
yorucu: dellâle, muhtâle	520
yoş: hader, hîre, tîre	289
yön yöş: sāmān	411
yu (emir): iğsil, be-şū	603
yukaru: ‘alā, ber	367
yukaru: fevk, ‘urūş-c, zeber	165
yukarurak: ā‘lā, bālā-ter	221
yular: zimām, efsār	386
yumaç: cürūhak, güürūha	618
yumruk: müşt	174
yumruk: müşt	326
yumuşak: nā‘im, nerm	323
yuva: ‘uşş , vekk, lāne, āşiyān	399
yuvalanan topcağız: gūyek ü küre-i ğaltān (Far.-Ar.)	423
yuvalanmak: tedahüruc, ğaltıden	339/340
yük: hıml, bār	199
yüklü: hāmile, ābisten	564
yüksek: şāmiḥ, ‘ālī, refī‘, bülend	327
yüñ: şūf, ‘ahn, peşm	220
yür[i] (emir): be-rev	212
yüri kim: izhebü ente, rev ki	261/262
yüz: mî’e, şad	188
yüz: vech, rūy	90

yüz çevir: **ḥavvelü'l-vech, rūy bi-girdān** 412/413

yüzde çıġıt: **kelef, tāş** 579

yüzerlik: **ḥarmel, sipend** 499

yüzmek şuda: **sebh, şināvīden** 491

yüzük: **ḥātem, engüşterī** 601

Z

zeve: **seme** 208

zift (Ar.-T.): **ķīr, ķār** 432

zülf (üñ) ip (üñ) bükülüþ eğilme (sī) (Far.-T.): **cu'ūdet, tāb** 482

4.2. ARAPÇA KELİMELEK DİZİNİ

A

'abd: **ķul, bende** 384

'abd: **ķul, ķāker** 225

'abeş: **bī-hūde** 98

'ābid: **pārsā** 139

'ābidü'l-aşnām: **puṭa ṭapıcı, büt-perest** 141

'acāc: **hebā** (Ar.-T.) 166

'accil: **iv (emir), be-şitāb** 132

'āciz: **zebūn, lāġar, suġbe** 614

'acūz: **ķarı, pīre-zen** 374

'acūze: **ķarı, pīre-zen** 374

'adavān: **yilici, pūyende** 457

'add: **şay, şümār** 188

ādem: **insān** (Ar.-T.), **merdūm** 347

‘ades: <i>mercumek</i> (Far.-T.), <i>mencū, merdümek</i>	247
‘ādet: <i>töre, āyīn</i>	432
‘ādil: <i>dāver</i>	223
‘adīl: <i>hem-tā</i>	545
‘adl: <i>dād</i>	223
‘afen: <i>küf, kelāş, kere</i>	608
aḥ: <i>kardeş, birāder, dāder</i>	122
aḥad: <i>bir, yek</i>	184
aḥad: <i>kimse, kes</i>	117
‘ahd: <i>peymān</i>	421
aḥdeb: <i>egr[i] arkası, kūz-püşt, kūz</i>	292
aḥfaz: <i>ḥātırda tut</i> (Ar.-T.), <i>yād-gīr</i>	101/102
āḥir: <i>girülik, pes-ter</i>	221/222
āḥir: <i>şoñ, encām</i>	469
āḥiret: <i>rüstāḥīz</i>	140
aḥliş: <i>kırtar, rehā-kün</i>	170
aḥliş: <i>şalıvır, rehā kün</i>	314
aḥmak: <i>bön, nādān, levend</i>	495
aḥmak: <i>göl, filīve, kīc</i>	210
aḥmel: <i>ilet</i> (emir), <i>be-ber</i>	167
aḥmer: <i>kızıl, sürh</i>	322
aḥmerü’t-tīn: <i>aşu, gil-i sürh</i>	346
‘ahn: <i>yüñ, peşm</i>	220
aḥriķe: <i>yak</i> (emir), <i>be-süz</i>	244

aḥsen: <i>eyü, bih</i>	380/381	
aḥsen: <i>iyilik, nigūyī</i>	450/451	
āhsen: <i>yarar, sere</i>	212	
aḥsen: <i>yigirek, bihter</i>	401/402	
aḥsen ileyye virdi baña, mī-dād be-men	223	
aḥvel: <i>şaşı, kāj</i>	541	
aḥvel: <i>şaşı, lūce</i>	229	
aḥzar: <i>yeşil, sebz</i>	322	
āḥz-i intikam: <i>kīnin ödeşmek, pādāş, keyfer</i>		233
aḥzū'l-yed: <i>el tutucu, dest-gīr</i>	390/391	
‘ā’il: <i>yohsul, faķīr, gedāy</i>	89/90	
‘aķ‘aķ: <i>şaksağan, kelāje</i>	398	
aķdem: <i>ilerlik, pīş-ter</i>	221	
‘āķıbet: <i>şoñ, pāyān</i>	418	
‘aķıl: <i>uş, hūş</i>	91	
‘aķīm: <i>ķışır, sütürven</i>	442/443	
‘aķl: <i>hıred</i>	309	
akraba: <i>hışım, ḥ īş</i>	109	
aķta‘: <i>elsiz, lūk bī-dest</i>	229	
aķvāl: <i>sözler, güftenihā</i>	315	
‘alā: <i>yukaru, ber</i>	367	
ā‘lā: <i>yukarurak, bālā-ter</i>	221	
‘alak: <i>sülük, dīvçe, zelū</i>	603	
‘alāt: <i>örs, sindān</i>	405	

ālāt-ı lehv: <i>çalgu, yarağ, sâz</i>	540
‘alef-i tayr: <i>kuş yemi, çîne</i>	431
‘Alem: <i>bir şehir (Far.-T.), ‘alāmet (Ar.-T.), tırāz</i>	540
ālet-i cāriha: <i>şış</i>	297
‘ālī: <i>yüksek, bülend</i>	327
Allāh: <i>Tañrı, Īzid, Yezdān</i>	88
‘ām: <i>yıl, sāl</i>	374/375
‘amel: <i>iş güç, kiyā</i>	480
‘ām-ı evvel: <i>bıldır, pār</i>	538
‘amīk: <i>deriñ, jerf</i>	198
‘amīk: <i>deriñ, nüğül</i>	556
Āmūn: <i>Buhārā cānibinde ova (Ar.-T.)</i>	578
‘ankebūt: <i>örümcek</i>	257
ānuk: <i>kurşun, sürb</i>	483
‘ār: <i>neng</i>	467
‘arak: <i>der, hūy</i>	221
‘arbede: <i>üstülüm, cenk</i>	582
a‘rec: <i>aķsaķ, leng</i>	229
a‘rec: <i>el ayak egri, çeng-lūk</i>	570
‘arīş: <i>küçücek ev, kāje</i>	400
‘arīz: <i>yaşşı, pehn</i>	242
‘arş: <i>kerezmān</i>	408
arż: <i>yer, zemīn, cāy</i>	93
‘aşab: <i>siñir, pey</i>	396

aşamm: <i>şağır, ker</i>	229/230
‘asel: <i>bal, nūş</i>	289
aşfer: <i>şaru, zerd</i>	321
aşl: <i>kök, bīḥ</i>	195
aşlah: <i>eyü, nīk</i>	201/202
‘aşr: <i>şıkmaq, füşürden</i>	443
‘aşr: <i>sürçe, tayına, bi-lağzed</i>	385
‘aşer: <i>on, deh</i>	185
‘āşık: <i>oynaş, mül</i>	576
‘aşīre: <i>dūdmān</i>	596
‘aşīy: <i>aḥşām, şām, şebāngāh</i>	112
‘aşşāb: <i>otçı, pizişk</i>	511
‘atebe: <i>eşik, āsitān</i>	400
‘atşān: <i>şusamış, teşne</i>	298/299
āvā: <i>çaḳal (Far.-T.), şegāl</i>	492
a‘vec: <i>egri, kej</i>	413
a‘ver: <i>şaşı, lūce</i>	229
‘ayān: <i>hüveydā</i>	595
‘aybe (Ar.-T.) : <i>hegbe, hurçīn</i>	142
‘ayn: <i>altun, zer</i>	161
‘ayn: <i>göz, çeşm, dīde</i>	90
‘ayn: <i>güneş, yūḥ, āfitāb, hūrşīd, hūr</i>	94
‘ayn: <i>piñar, çeşme</i>	319
a‘zam: <i>büyük, lemtür</i>	567

‘azb: <i>ṭatlu, ṣīrīn</i>	438/439
‘azīm: <i>büyük, kebz</i>	560
‘azīm: <i>ulu, ferzāne, mih, büzürg</i>	88
‘azm: <i>kemük, süñük, üstülh ān</i>	396
‘azud: <i>kol, bāzu</i>	239
‘azz: <i>ışırmaq, gezīden</i>	363

B

bā‘: <i>ḳulaḥ, bāz</i>	239
bāb: <i>ḳapu, der</i>	108
ba‘d: <i>ard, pes</i>	165
ba‘d: <i>yine, bāz</i>	251
bağl: <i>ḳatır, ester</i>	96
baḥr: <i>deñiz, deryā</i>	544
baḥīl: <i>baḥīl (Ar.-T.), züft</i>	432
ba‘īd: <i>ırak, dūr</i>	434
baḳar: <i>öküz, gāv</i>	96
bāḳī: <i>ezel (Ar.-T.), nuḥust</i>	145/146
ba‘ra: <i>ḳıḡ, püşk</i>	593
baraş: <i>ala, pīse</i>	520
bāriḥa: <i>dün gice, dūş</i>	303
bartula: <i>taḳye (Far.-T.), keçe börk</i>	619
başal: <i>şoğan, piyāz</i>	247
baṭar: <i>ivmek sevinmekle</i>	474
bātıl: <i>bī-hūde</i>	98

baṭī: <i>geç, dīr</i>	435
baṭn: <i>göbek, karın, şikem, nāf</i>	156
baṭṭ: <i>kaz, baṭ</i>	398
bāşak: <i>atmaca, bāşe</i>	473
ba‘z: <i>biraz, berḥ</i>	494
be-dāḥil: <i>içerü, enderün</i>	189
beden: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
beḳā: <i>kala, māned</i>	219
belī: <i>evet, āri</i>	486
benc: <i>maşlık, beng</i>	514
berd: <i>şovuk</i>	205
berd: <i>şovuk, serd</i>	502
berd: <i>şovuk, sermā</i>	280
berḳ: <i>yıldırıcı, rahşende, dırahşān, dırahş, tābān</i>	410
beşāret: <i>muştuluk (Far.-T.), müjde</i>	293
bevl: <i>südük, kümīz</i>	256
bey‘: <i>şatmak, fūrūhten</i>	127
beyāz: <i>aḳ, sepīd, sefīd</i>	321
beyt: <i>ev, ḥāne</i>	388
beyt: <i>ev, serā</i>	108
beytü’ş-şa‘r: <i>ḳara ev, oba, ḥargeh, ḥargāh</i>	449
beyzā: <i>güneş, yūḥ, āfitāb, ḥūrşīd, ḥūr</i>	94
bikr: <i>ḳız, dūşīze</i>	593
bill: <i>işe (emir), be-şāş</i>	182

binşir: <i>parmak, engüşt</i>	325
bint: <i>kız, duhter</i>	422
birzevn: <i>pālān atı (Far.-T.), mähçī</i>	582
bisāt: <i>ķālī, ferş</i>	220
bi-tarīk: <i>yolına</i>	211
biṭṭīḥ: <i>ķavun, ħarbüz</i>	415
biṭṭīḥ: <i>ķarpuz, hindūvāne</i>	543
buzāk: <i>tükürük, ħayū</i>	604
bükā: <i>ağlamak, girye</i>	456
bülbüle: <i>kilindür</i>	615
bürāde: <i>egindü, sāv</i>	525
bürāde: <i>ufak, rīze</i>	294
bürgūs: <i>pire, keyk</i>	552
bürr: <i>buğday, gendüm</i>	114
bürüt: <i>bıyık</i>	288
C	
ca‘be: <i>şadak, terkeş, kīş</i>	294
cāh: <i>manşib (Ar.-T.)</i>	575
cāhil: <i>bön, nādān, levend</i>	495
cāhil: <i>nādān, kāğa</i>	626
cānib: <i>yañ</i>	111
cār: <i>ķoñşu, hem-sāye</i>	272
cāriye: <i>gemi, keştī</i>	326
cāriye: <i>ķaravaş, berde</i>	225

cārr: çekici, keşende	459
caşş: kireç, kec	125
cāşā: gegirme, arūğ	553
cāvers: taru, gāvers	559
cāyi': aç, gürsine	200
cebel: tağ, rāğ	260
cebhe: alın, pīşān[ī]	121
ced: dede, niyā	110
cedel: önegü, hū-sitīh, istīze, sitīz	257
cedīd: yeñi, nev	602/603
cedīr: yarar, mī-sezed, derhūr, sezā-vār	217
cefn: göz kapağı, pīle	290
cehennem: tamu, dūzah	140
celd: çālāk, çābuk-ı	197
celīd: tuman, hir, pejm	408
cem': beş	507
cem': dernek, encümen	564
cemā'at: bölük, gürūh	568
cemā'at: enbūh	501
cemed: toñmak, füsürden	444
cemel: deve, üştür	97
cemmāl: deveci, üştürbān	425
cemre: kırmızı kor, köz, ahger, zelek	349
cenā: dermek, çīden	360

cenāh: <i>kanat, per, bāl</i>	151
cenb: <i>yan, küşt</i>	180
cennet: <i>uçmak, behişt</i>	139
cerāb: <i>tağarcık, enbān</i>	424
cerād: <i>çekirge, melaḥ</i>	493
cereb: <i>uyuz, ger</i>	230/231
ceres: <i>çañ, derāy</i>	97
cerīb: <i>dönüm, gerī</i>	293
cerr: <i>çek (emir), be-keş</i>	209
cerre: <i>destī, sebū</i>	164
cerret: <i>çaķıl, senglāḥ</i>	492
cerrib: <i>şına (emir), āzmūn</i>	188
cesed: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
ceşīş: <i>bulğur aşı</i>	574
cevdet: <i>yilegen, süksük</i>	351/352
cevz: <i>koz (Far.-T.), gevz</i>	433
cey³: <i>gel (emir), ā</i>	189
ceyb: <i>girībān</i>	426
cidāl: <i>cenk, neberd</i>	497
cidāl: <i>urus, şavaş, döğüş, rezm</i>	310
cidd: <i>çalış (emir), kūş</i>	134/135
cihet: <i>her cānib (Ar.-Far.-T.), her yañ (Far.-T.), sū-be-sū</i>	600
cild: <i>deri, pūst</i>	350
cimā⁶: <i>gān</i>	163

circīs: <i>siñek, üyez, üvez, meges, ħargez</i>	238/239
cism: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
cisr: <i>köpri, pul</i>	577
cub: <i>kuyu, çāh</i>	575
cufra: <i>çuķur, gev, meğāk</i>	199
cumūh: <i>çamış, ser-keş</i>	351
cunāh: <i>şuç, günāh</i>	152
cunne: <i>kalķan, siper</i>	294
cu‘üdet: <i>zülf (üñ) ip (üñ) bükülüp eğilme (sī) (Far.-T.), tāb</i>	482
cūzāb: <i>büryān aşı (Far.-T.), gūd-āb</i>	468
cüderī: <i>ten kabarmak, ābile</i>	231
cümūd <i>toñmak, füsürden</i>	444
cürūhak <i>yumak, gürūha</i>	618
cüşmān <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178

D

da‘: <i>ko (emir), be-hil</i>	401/402
dağdāga: <i>kıcık, ğalmilic</i>	488
dāhıl: <i>iç, derūn</i>	536
dā’iman: <i>dā’im (Ar.-T.), hemīşe, ĩzer</i>	234/235
daķīķ: <i>un, ard</i>	92
daķķ: <i>dög (emir), be-kūb</i>	130
damak: <i>dipi, deme</i>	205
dār: <i>ev, serā</i>	108
deff: <i>dumrı, def (Far.-T.)</i>	100

delak: <i>sañsar, dele</i>	394
dellāle: <i>yorucu</i>	520
dem^c: <i>gözyaşı, eşk</i>	126
dem: <i>kan, hūn</i>	174
denes: <i>çirk</i>	547
denes: <i>gūh</i>	408
denī kes (Ar.-Far.): <i>fürū-māye, aşlı alçaq</i>	281
denn: <i>küb, hum</i>	164
deva: <i>od, dārū</i>	521
devābb: <i>ilkı, sūtūr</i>	539
deyr: <i>kilise, künişt</i>	141
dībāc: <i>ibrişim</i> (Far.-T.), <i>perend</i>	435
dibs: <i>bekmez, dūşāb</i>	551
dimāg: <i>beyni, mağz</i>	107
dīn: <i>kīş</i>	139
duhān: <i>dütün, dūd</i>	92
duhn: <i>tereyağı, meske</i>	397
dübb: <i>ayu, hırs</i>	238
düble: <i>pişi, kk, lālenğī</i>	514
dücā: <i>gice karañısı, māğ</i>	555
dücāce: <i>tavuk, mākiyān</i>	398
dühül: <i>tavul</i> (Ar.-T.), <i>tebīre</i>	577
dükkān: <i>kār-gāh</i>	258
dümmel: <i>çıban, dünbel</i>	230

dürr: <i>incü</i>	182
E	
eb: <i>ata, peder</i>	110
eb-i zevce: <i>ḳaynata, zen-peder</i>	503
ebkem: <i>dilsiz, lāl</i>	230
ebleh: <i>gūl, filīve, kīc</i>	210
ebred: <i>şovuğrak, serdter</i>	370/371
ebyaz: <i>aḳ, sepīd, sefīd</i>	321
eceme: <i>meşeyistān</i> (Far.-T.), <i>bīşe</i>	259
ecnebī: <i>yad, bīgāne</i>	110
edʿ: <i>ḳoyam, hilem</i>	390/391
eddi ente deynüke: <i>borcuñ öde</i> (emir), <i>vāmet güzār</i>	168
eddi ümerāʾ: <i>buyruğı tut, fermān ber</i>	234/235
edīm: <i>gön, şaḥtiyān, çerm</i>	350
ednā: <i>kiçi, kih</i>	617
edrak: <i>hoşca añla</i> (Far.-T.), <i>der-yāb</i>	411
efhem: <i>hoşca añla</i> (Far.-T.), <i>der-yāb</i>	411
eğes: <i>boz at, ḥing</i>	351
ekber: <i>büyük, lemtür</i>	567
ekkār: <i>çiftçi, berzger</i>	129
ekl: <i>yemek, ḥürden</i>	338
eḳülü : <i>diyeyin</i> (emir), <i>be-güyem</i>	315
elbis: <i>geydür</i> (emir), <i>[be-] pūşān</i>	426
elf: <i>biñ, hezār</i>	188

elzem: <i>gerek, bāyed</i>	261/262
eme: <i>kırnağ, kenīzek</i>	384
emīrū'l-ceyş: <i>çeribaşı, sipeh-büd, sipeh</i>	226
emr-i maḥūf: <i>korçul[ı] iş, kār-ı sehmnāk</i>	562
ems: <i>dün, dī</i>	303
ene: <i>ben, men</i>	421
enf: <i>burun, bīnī</i>	305
enīn: <i>inildemek, nāliden</i>	516
ente: <i>sen, tu</i>	211
ente: <i>sen, tu</i>	475/476
erbaʿ: <i>dört, çār</i>	184
erbaʿīn: <i>kırk, çil</i>	186
erīke: <i>oturağ, nişīmen</i>	445
ermele: <i>dul ʿavret (Ar.-T.), bīve</i>	415
erneb: <i>tavşan, ḥargūş</i>	306
eşatt: <i>şakalı kaba, rīş</i>	292
esed: <i>arслан, şīr</i>	433
esfel: <i>aşağa, fürū</i>	320
esved: <i>kara, siyeh</i>	321
ʿeşell: <i>el ayak egri, çeng-lūk</i>	570
ʿeşell: <i>elsiz, lūk bī-dest</i>	229
eşheb: <i>boz at, ḥing</i>	351
eşmaṭ: <i>ğırğıl, dü-mūy</i>	379
ettun: <i>külhan (Far.-T.), tūn</i>	494

evkad: <i>yak</i> (emir), <i>be-sūz</i>	244
evseb: <i>şıçra</i> (emir), <i>ber-çih</i>	246
evvel-i ems: <i>öteki gün</i> , <i>perîr</i>	303
evvelü'l-bāriha: <i>aşrağı</i> (gice), <i>perendūş</i>	303/304
ey fu'ād: <i>ey gönül</i> , <i>dilā</i>	438
eyvān: <i>çartak</i> (Far.-T.), <i>vervāre</i>	417
eyyil: <i>şığın</i> , <i>gevezn</i>	598
ezrak: <i>gök</i> , <i>kebūd</i>	321
F	
fahḥ: <i>faḥ</i> (Ar.-T.), <i>telle</i>	111
fahm: <i>kömür</i> , <i>enkişt</i>	349
fā'ide: <i>aşşı</i> , <i>sūd</i>	128
fākihe: <i>yemiş</i>	415
faḳîr: <i>yohsul</i> , <i>gedāy</i>	89/90
fāre: <i>şıcan</i> , <i>mūş</i>	92
fāris: <i>atlu</i> , <i>süvār</i>	296
faşş: (yüzük) <i>kaşı</i> , <i>nigîn</i>	601
fazla: <i>artuḳ</i>	619
fazla: <i>artuḳ</i> , <i>bîş</i>	290
fehđ: <i>pars</i> , <i>yūz</i>	434
felek: <i>gök</i> , <i>āsumān</i> , <i>çarḥ</i>	93
fellāḥ: <i>çiftçi</i>	129
fem: <i>ağız</i> , <i>bed-fūz</i> , <i>pūz</i>	581
fem: <i>ağız</i> , <i>dehān</i>	394

ferc: <i>am, küs</i>	156
ferc-i zen (Ar.-Far.): <i>şülle</i>	597
feres: <i>at, esb</i>	96
ferhāl: (şaç) <i>şarkuğı</i>	377/388
ferīk: <i>ütme, pīş-ğord</i>	250
ferişte: <i>melek</i> (Ar.-T.), <i>sürüş</i>	312
ferr: <i>kaç, girīz</i>	169
ferrūc: <i>piliç, çūze</i>	255
fe's: <i>balta, odun yarup yonar, teber, tīş</i>	295
fetā: <i>yigid, cüvān</i>	378
fetiḥ: <i>açmak, küşūden</i>	177
fetl: <i>bükmek, tāften</i>	359
fevk: <i>yukaru, zeber</i>	165
fī-ḥāric: <i>taşrada, der-birūn</i>	190
fihris: <i>kitābuñ evveli</i> (Ar.-T.), <i>fihrist</i>	585
fīke: <i>sen de, der-tu</i>	461/462
fikr: <i>sigāliš, endişe-mend</i>	232
fi'l: <i>iş, kār</i>	163
fi'l-cümle: <i>henūz</i>	546
firār: <i>kaçmak, gurīhten</i>	444
firār: <i>kaçmak, gurīhten</i>	599
firāş: <i>döşek, cāme-ḥ'āb</i>	304
firāş: <i>pister</i>	220
fitne: <i>ürki, āşūb</i>	310

fittīs: <i>çekic (Far.-T.), hāyisk</i>	406
fizza: <i>gümüſ, sīm</i>	161
fizzī: <i>gümüſden</i>	601
fuvāk: <i>ıncırık, zağang</i>	553
fülk: <i>gemi, keſtī</i>	326
füls: <i>pul, peſīz</i>	255/256
fütunc: <i>yarpuz, pūzīne</i>	489
G	
ğābe: <i>meſeyistān (Far.-T.), bīſe</i>	259
ğabrā: <i>yer, zemīn, cāy</i>	93
ğaden: <i>yarın, ferdā</i>	284/285
ğadīr: <i>göl, āb-ğīr</i>	544/545
ğāfil: <i>bön, nādān, levend</i>	495
ğāfil: <i>gūl, filīve, kīc</i>	210
ğalā: <i>ķaynaldı, cūſīd</i>	387
galebe: <i>enbūh</i>	501
ğālib: <i>yegin, ğīre</i>	289
ğalīz: <i>iri, dūrūſt</i>	324
ğalīz: <i>yoğun, zeft, sitebr</i>	241
ğalle: <i>tahl (Ar.-T.)</i>	207
ğanem: <i>ķoyun, mīſ, gūsfend</i>	206
ganī: <i>bay, tüvānger</i>	89
gār: <i>yer altı, sumc</i>	144
garāmet: <i>ödek, verim, tāvān</i>	414

ğaraž: <i>nişāne</i>	557
ğarm: <i>ödek, verim, tāvān</i>	414
ğars: <i>dikmek, nişānden</i>	443
ğarz: <i>şaglayup taşmak, süpüziden</i>	528
ğatīt: <i>horuldamağ horhor, bu-ğust</i>	484
ğavviṭ: <i>şıç (emir), be-rī</i>	182
ğāyet: <i>ķirañ, kenār</i>	144
ğāyet: <i>ķirañ, uç, kenār</i>	535
ğaym: <i>bulut, ebrī</i>	95
ğāzn: <i>kaşda alında çīn (Far.-T.), ājeng</i>	527
ğazūb: <i>kaķur, tīzī küned</i>	159
ğazūb: <i>tīre, lışm-gīn</i>	576
ğılāf: <i>ķın, kılıf, niyām</i>	389
ğırrā: <i>tutķal, yelim, sirīşim</i>	448
ğubār: <i>hebā' (Ar.-T.)</i>	166
ğubār: <i>toz, gerd</i>	502
ğubeyrā: <i>igde, sincid</i>	521
ğudde: <i>bez, düjīne</i>	230
ğulām: <i>ķul, bende</i>	384
ğumrat: <i>ķızılca, figer, gülgüne</i>	176
ğunde: <i>örümcek</i>	257
ğurāb: <i>ķargā, zāğ</i>	130
ğurze: <i>nigende, baħye</i>	509
ğuşn: <i>ağaçda budak, şāh</i>	196

ğuşn: *budaq, (şecer) şāḥu* 558

ğuşn: *taze dal* (Far.-T.), *nihāl* 580

ğuşşa: *ğam* (Ar.-T.), *tāse, ḥadūk* 570

ğuşşa: *tāsa* (Far.-T.), *ḥārḥār* 474

H

ḥabāb: *şunuñ, gūbile* 231

ḥabbu şanevber: *fıstık* (Far.-T.), *piste* 522

ḥabbü's-seḥāb: *tolu, yeḥçe, tegerk* 205

ḥaber: *peyām* 388

ḥabīb: *yār* 369

ḥab kün: *ebsem ol* (emir), *tenzen, mī-bāş ḥāmūş* 314

ḥabl: *ip, resen* 359

ḥabl: *urgan, urğan, nüvār* 447

ḥacālet: *utanmak, şermiden* 336/337

ḥacel: *keklik, kebk* 551

ḥacer: *taş, seng* 126

ḥācib: *kaş, ebrū* 121

ḥad: *yañak, ruḥ* 90

ḥaddād: *demürci, āhenger* 216

ḥader: *yoş, ḥīre, ṭīre* 289

ḥādī: *yol gösterici, reh-nümāy* 88/89

ḥadīd: *demür, āhen* 160

ḥādime: *karavaş, perestār* 110

ḥadş: *tırmaladı, ḥast* 485

ḥadṣ: <i>tırmalamak, ḥarāṣīden</i>	361
ḥādūr: <i>küpe, gūṣvār</i>	533
ḥafā: <i>çıplak, bürehne</i>	622
ḥāfız: <i>şaklayıcı, nıgehbān</i>	427
ḥāfid: <i>oğlu oğul, nebīre</i>	578
ḥafīf: <i>yeyni, sebük</i>	423
ḥāfir: <i>tırnak, nāḥun</i>	324
ḥāfir: <i>toynak, sünb, süm</i>	582
ḥā'if: <i>korçak, hirāsān</i>	328
ḥākım: <i>ḥükıı idici, dāver</i>	226
ḥākīr: <i>līz, ḥor</i>	560
ḥakke: <i>kaşı (emir), be-ḥār</i>	168
ḥalf: <i>ard, pes</i>	165
ḥalḥāl: <i>bilezüık, dest-berencen</i>	533
Ḥālık: <i>Tañrı, İzid, Yezdān</i>	88
Ḥālık: <i>Yaradıcı, Āferīnende</i>	457
ḥālī: <i>boş, teḥī</i>	290
ḥālī: <i>tī, teḥī</i>	627
ḥalīb: <i>süd, şīr</i>	394
ḥālīş: <i>nāb</i>	121
ḥalk: <i>tırāş (Far.-T.), sütürden</i>	442
ḥalk: <i>yon (emir), [be']trāş</i>	183
ḥamāme: <i>gügercin, kebüter</i>	151
ḥamel: <i>kuzu, bere</i>	206

hāmet: <i>ügi, kūf</i>	398
hāmīle: <i>yüklü, ābisten</i>	564
hāmīz: <i>ekşi, turş</i>	524
hamle: <i>cenk, neberd</i>	497
hamle: <i>tek</i>	194
hamr: <i>süci, bāde, mül, sîgî, mey</i>	384
hamre: <i>bulğur aşu</i>	574
hams: <i>beş, penç</i>	184
hamsün: <i>elli, pencāh</i>	186
hanak: <i>boğmak, hafe kerd</i>	197
hançer: <i>deşne</i>	389
hānūt: <i>kār-gāh</i>	258
harāret: <i>issilik, tef, tefs</i>	546
harāret: <i>kızmak, tāb</i>	481/482
harb: <i>şavaş, cenk, perhāş</i>	132
harb: <i>şavaş, cenk, peykār</i>	222
harb: <i>uruş, şavaş, döğüş, rezm</i>	310
hareze: <i>boncuq, mühre</i>	611
harīf: <i>faşl-ı güz (Ar.-T.), pāyīz</i>	276
harīş: <i>gergedān (Far.-T.), erc</i>	487
hark: <i>yanmak, sūhten</i>	364
harmel: <i>yüzerlik, sipend</i>	499
hārr: <i>issi, germ</i>	502
harr: <i>issi, germā</i>	280

ḥarrāka: <i>ḳav, sūḥte</i>	610
ḥarrās: <i>çiftçi, berzger</i>	129
ḥarşef: <i>pul, peşîz</i>	255/256
ḥarûn: <i>yavuz olan ḥayvān, tünd</i>	496
ḥaşbe: <i>kızamuğ, sürḥîje</i>	230
ḥased: <i>güni, reşk</i>	592
ḥasīb-i aşl: <i>pāk-nijād</i>	281
ḥass: <i>marul, kāhū</i>	575
ḥasūd: <i>bed-endîş</i>	431
ḥāşḥāş: <i>kūknār</i>	531
ḥaşmet: <i>şükūh</i>	142
ḥaşv: <i>tıkmak, ākeniden</i>	448
ḥaṭab: <i>od, hīme, hīzem</i>	348
ḥaṭāt: <i>ḳaymak, tū</i>	394
ḥātem: <i>yüziük, engüşteri</i>	601
ḥaten: <i>güiyegü, dāmād</i>	576
ḥaṭf: <i>ḳapmak, rubūden</i>	358
ḥāt īn (Ar.-Far.): <i>bunda getür (emir), ĩncā be-yār</i>	166
ḥatn: <i>sünnet (Ar.-T.)</i>	467
ḥavālī: <i>çevre, pīrāmen</i>	216
ḥavbā: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
ḥavf: <i>ḳorḳu, bīm</i>	248
ḥavl: <i>yıl, sāl</i>	374/375
ḥavvelü'l-vech: <i>yüz çevir, rūy bi-girdān</i>	412/413

ḥayā: <i>utanmak, şerm</i>	586
ḥayf: <i>bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), tanz eylemek (Ar.-T.), füsüs, çürpük, lāğ</i>	568/569
ḥayme: <i>oba, dūde, çere</i>	616
ḥayrān: <i>delü, şeyd(ā)</i>	209/210
ḥayṭal: <i>kedi, gürbe</i>	111
hāy u hūy galebe: <i>katı gavḡā (Far.-T.), āvāz, ḡulgule, ḥalālūş</i>	311
ḥayy: <i>diri, zinde</i>	350
ḥayye: <i>yılan, mār</i>	283
hāzā: <i>bu, ĩn</i>	342/343
hāzā: <i>bu, ĩn</i>	353/354
hāzā kelāmī: <i>bu sözümi, ĩn suḥanem</i>	101/102
hāzā ṭaraf: <i>berü yön, ĩn-sū</i>	164
hāzāü's-sene: <i>bu yıl, imsāl</i>	537/538
hāze'l-yevm: <i>bugün, imrüz</i>	538
ḥazf: <i>bırakmak, efkenden</i>	320
hażm: <i>siñüp kanmak, güvārīden</i>	515
ḥazr: <i>yeşil, sebz</i>	322
ḥazz: <i>kes (emir), be-bür</i>	405
ḥazṣ: <i>naşīb (Ar.-T.), nevā</i>	480
ḥazṣ: <i>ülü, behre</i>	397
hecil: <i>iniş, şīb</i>	327
hedef: <i>nişāne</i>	557
hedem: <i>yıkamak, yehīden</i>	448

hellüm: <i>gel</i> (emir), <i>be-yā</i>	105
hemm: <i>gam</i> (Ar.-T.), <i>tāse</i> , <i>ḥadūk</i>	570
herem: <i>bunamış</i> , <i>fertūt</i>	374
her mā (Far.-Ar.): <i>her ne</i> (Far.-T.), <i>her çi</i>	461/462
hervel: <i>segirdici</i> , <i>devende</i>	458
hev: <i>ağaç kırmak</i>	574
heybet (Ar.-T.): <i>şükūh</i>	142
heyṭale: <i>tağan</i> , <i>dān</i> , <i>tābe</i> , <i>tāve</i>	416
hezeyān: <i>bī-hūde</i> söz söylemek (Far.-T.), <i>ṭanz</i> eylemek (Ar.-T.), <i>füsūs</i> , <i>çürpük</i> , <i>lāğ</i>	568/569
hezl: <i>lāğ</i>	555
ḥılāf: <i>sögüt</i> , <i>bīd</i>	580
ḥinzīr: <i>toñuz</i> , <i>ḥūk</i> , <i>gürāz</i>	238
ḥırām: <i>ḳolañ</i> , <i>teng</i>	466
ḥırḳa: <i>yama</i> , <i>rukū</i>	419
ḥırş: <i>āz</i>	249
ḥıṣāş: <i>burunduruk</i> , <i>mehār</i>	425
ḥida’at: <i>çaylak</i> , <i>zeğan</i>	150
hilāl: <i>meh-i nev</i>	94
ḥimār: <i>eşek</i> , <i>atān</i> , <i>ḥar</i>	96
ḥınṭa: <i>buğday</i> , <i>gendüm</i>	114
ḥıṣrem: <i>ḳoruk</i> , <i>ğüre</i>	524
ḥıyāṭet: <i>dikmek</i> , <i>dūḥten</i>	364/365
ḥızām: <i>ḳolañ</i> , <i>teng</i>	466

ḥicāb: <i>kaş, ebrū</i>	121	
ḥicr: <i>mādiyān, kışrak</i>	97	
ḥikāyet: <i>efsane, semer</i>	506	
ḥikke: <i>gıcık, ḥāriş</i>	512	
ḥilliyet: <i>kaşnı, engüjed</i>	500	
ḥilm: <i>yavaş kimse, büirdbār</i>	532	
ḥils: <i>şālak, laḳ, pelās</i>	602	
ḥiltem: <i>mühre (Far.-T.), vālā-zene</i>	610	
ḥiltīt: <i>kaşnı, engüjed</i>	500	
ḥilye: <i>bezek, ārāyiş, zīver</i>	217	
ḥilye: <i>bezek, firih</i>	618	
ḥilye: <i>düzünmek, pīrāye</i>	282	
ḥiml: <i>yük, bār</i>	199	
hindibā: <i>güneyik, kāsni</i>	498	
ḥinş: <i>şuç, günāh</i>	152	
ḥinşar: <i>(parmağun) kişisi, kalūc</i>	325/326	
ḥirfet: <i>şan‘at (Ar.-T.), pīşe</i>	144	
hirre: <i>kedi, gürbe</i>	111	
ḥisāb: <i>şayı, şümār</i>	126	
ḥisbān: <i>sezmek, engāştēn</i>	366	
ḥitān: <i>sünnet (Ar.-T.)</i>	467	
ḥubb: <i>sevi, mihr</i>	425	
ḥubz: <i>etmek, nān</i>	113	
ḥud‘a: <i>aldama, duzağ, firīb</i>	332	

ḥuff: <i>edik, mūze, pāpūc, pāpūş</i>	308
ḥuffāş: <i>yarasa, şebpere</i>	473
ḥufve: <i>çıplak, bürehne</i>	622
ḥuliy: <i>bezek, ārāyış, zīver</i>	217
ḥulḳūm: <i>boğaz, gelū, nāy</i>	95
ḥulv: <i>ṭatlu, şīrīn</i>	438/439
ḥulv: <i>ṭatlu, şīrīn, bā-meze</i>	612
ḥummā: <i>sitma, teb</i>	566
ḥurc (Ar.-T.): <i>hegbe, ḥurḳīn</i>	142
ḥurrem: <i>ḳutlu, ferḥunde, ferruḥ, şād</i>	455
ḥurşūn: <i>putrak, dūj[e]</i>	255
ḥurt: <i>igne ḳulağ[ı], ok gezi, sūfār</i>	240
ḥurze: <i>nigende, baḥye</i>	509
ḥūt: <i>balık, māhī</i>	283
ḥuṭṭāf: <i>ḳırlağuc, perestū</i>	489
ḥuve'l-cānib: <i>öte, ān-sū</i>	164
ḥücūm: <i>cenk, neberd</i>	497
ḥüdüb: <i>kirpik, müjgān, müje</i>	91
ḥüdüb: <i>şaçak, rīşe</i>	288
ḥünāke: <i>anda, āncā, cāy</i>	167
ḥüsn: <i>güzel, geş</i>	208
ḥüz: <i>al (emir), sitān</i>	380/381

I

ıbıt: <i>ḳoltuḳ, bağal</i>	445
-----------------------------------	-----

‘ırk: *ţamar, reg* 174

İ

ibhām: (parmağın) *büiyügi, sütürk* 325

ibn: *çaķal* (Far.-T.), *şegāl* 492

ibn: *oğul, ferzend, püser, pūr* 378

ibniye: *kız, duhter* 422

ibnü’l-ibn: *oğlı oğul, nebire* 578

ic‘al: *eyle* (emir), *be-sāz* 242

icāre: *aylık, māh-gāne* 605

iccāş: *emrūd, murūd* 471

‘īd: *bayram, çeşn* 514

idām: *katık, nān-hūriş* 436

idm: *katık, nān-hūriş* 436

iftah ‘afn *qalbıke şadāy: aç gönlünüñ hep pasını, jeng-i dilet hem mī-zedāy* 101/102

iftıl: *şar* (emir), *be-pīç* 412

iğsil: *yu* (emir), *be-şū* 603

ihrāk: *yanmak, sūhten* 364

iḥşad: *biç* (emir), *be-direv* 130

iḥsān: *dād* 223

iḥtilāt: *karışmak, āmihten* 131

iḥtināk: *kopmuş, kende* 454/455

ikla‘: *kopar* (emir), *be-ken* 183

iklīm: *memleket* (Ar.-T.), *kişver* 216

ikrā: oku (emir), <i>be-ḥ̣ān</i>	134/135
ilā: dek, <i>tā</i>	542
il‘ab: oyna (emir), <i>be-bāz</i>	246
ilbes: gey (emir), [<i>be-</i>] <i>pūş</i>	426
ile‘l-cemī‘i: <i>şamuya, bā-heme</i>	450/451
ileyke: <i>saña, (be-) tu</i>	450/451
ileyye: <i>baña, me-rā</i>	117
ilkā: bırakmak, <i>efkenden</i>	320
illā: <i>yolısa, verne</i>	190
imā: <i>tağ keçisi, reng</i>	467
imām: öñ, <i>pīş</i>	165
imşi: <i>git</i> (emir)	174
‘inād: <i>önegü, ḥū-sitih, istīze, sitiz</i>	257
‘inād: <i>önegülik</i>	232
‘inān: <i>uyan, duvāl, ligām</i>	386
İncīl (Ar.-T.): <i>Engiliyūn</i>	141
incirār: <i>çekmek, keşiden</i>	333
‘ineb: <i>üzüm, engür</i>	471
in fehimte: <i>añlariseñ, ger şināsī</i>	189
inḥinā: <i>egilmek, ḥamiden</i>	365
inteşir: <i>şaç</i> (emir), <i>be-y-efşān</i>	182
intihāb: <i>ügürtlamak, güziden</i>	127
irā‘et: <i>göstermek, nümūden</i>	358
irta‘: <i>otla</i> (emir), <i>be-çer</i>	511

irtizā: <i>begenmek, pesendīden</i>	336
īṣāl: <i>irgürmek, resānīden</i>	369
i‘ṣār: <i>kaşırğa, dūle</i>	589
iṣba‘: <i>parmak, engüşt</i>	325
isim: <i>ad, nām</i>	112
iskāt: <i>bırakmak, efkenden</i>	320
isma‘: <i>eşit (emir), be’nyūş</i>	315
işmen: <i>yazuğa, be-güneh</i>	353/354
iṣnā: <i>iki, dü</i>	184
isra‘: <i>iv (emir), be-şitāb</i>	132
istikām: <i>toğru, rāst</i>	201/202
istillkā: <i>çalķoyun, arķa üstüne yatmak, sitān</i>	590
iṣāret: <i>göstermek, nümūden</i>	358
‘iṣrīn: <i>yigirmi, bīst</i>	186
iṣteri: <i>al (emir), be-ḥır</i>	127
iṭā‘at: <i>tapmak, perestiş</i>	138
i‘tilā: <i>kaldırmak, efrāştēn</i>	366
‘itk: <i>bozulup eskimek, fersūd</i>	573
ittikā’n bi’l-visāde: <i>baş koyup yaşıduğı yaşıdanmak, be-bāliş ser nihāden</i>	334/335
ityān: <i>getürmek, āverden</i>	599
‘ivaż: <i>cezā (Ar.-T.)</i>	233
ivezz: <i>ördek, murğāb</i>	159
ıyyāhu: <i>anı</i>	380/381

ıyyāke: <i>kendüñi, ħod-rā</i>	170
‘ızār: <i>ķulaķunuñ dibi, binā-gūş</i>	305/306
izhebü ente: <i>yüri kim, rev ki</i>	261/262
ızra‘: <i>ek (emir), be-kār</i>	130
ızrib: <i>ur (emir), be-zen</i>	183
K	
ka‘b: <i>ķopuk, pejül</i>	579
ķabā: <i>ķaftān (Far.-T.), cāme</i>	106
ķabīħ: <i>ķepel, feraħc, raħc, ķirkin, ħasūk, zişt</i>	143
ķabīħ: <i>ķirkin, zişt</i>	176
ķābile: <i>avurda, jem</i>	581
ķabīle: <i>dūdmān</i>	596
ķābile: <i>mamı, pīşyār</i>	537
ķabīle: <i>tebār</i>	109
ķabr: <i>sin, gūr, dahme, gūr-ħāne</i>	434/435
ķaddāħa: <i>ķaķmak, āteş-zene</i>	610
ķaddūm: <i>keser, tīşe</i>	406
ķādir: <i>güçlü, tüvānā</i>	228
kāfī: <i>yeter, bes</i>	548
kāfir: <i>gāvur (Far.-T.), muĝ</i>	554
ķafīz: <i>kile (Ar.-T.)</i>	421
ķaħbe: <i>ĝar</i>	506
kāhil: <i>uya</i>	161
ķaħt: <i>ķız, girān</i>	422

ka'k: *kak, beksimāt* 196

kalbunā: *gönlümüz, dil-i mā* 251

kal' hınzır arzā: *toñuz yiri ki dürmek, zemīn-rā hūk berkenden*
357/358

kalīl: *az, endek* 248

qalle: *götür* 438/439

qamer: *ay, māh* 94

qāmet: *boy, bālā* 221

qāmet-i vasaṭ: *bel, miyān* 157

qamḥ: *buğday, gendüm* 114

qamīṣ: *gömlek, pīrāhen* 106

qamle: *bit, sübş, sübüş* 552

qamūṣ: *büklemek, sigīzīden* 539

qanāt: *arğ, arq, kārīz* 115

kāne: *oldı, şüd* 328

qāni': *hursend* 249

qānūn: *çeng* 99

kānūn: *ocaq, encüğ, āteşdān* 559

qa'r: *dibi deñīz, tek* 545

qar': *qabaq, kedū* 290

qa'r: *tek* 194

qār: *zift (Ar.-T.)* 432

qarār: *dölenmek, mī-zebed, ārām* 218

qarāşiyā: *kirās, gülnār* 471

karha: içi çirklü çıban, çağz	547
karīb: hısm, h ʔış	109
karīn: hem-reh, yoldaş	122
karrāʕ: ağaç kağan, hūl	302
kaşʕa: çanak, kāse	469
kaşab: kamış, ney	396
kasem: and, half eylemek (Ar.-T.), sevgend	567
kaşīl: kaşıl (Ar.-T.), h ʔīd	250
kaşīr: kışa, kūtāh, kūteh	241
kaşr: kerh, köşk (Far.-T.)	194/195
kasr: köşk (Far.-T.), kāh	417
kaşşāre: kesmik, kefe	250
katām: hebāʕ (Ar.-T.)	166
kaṭīʕ: sür[i], reme, gele	206
kātīb: yazıcı, debīr	512/513
kaṭīf: kedi, gürbe	111
kātil: depeleyici, küşende	459
kaṭīne: ʕāşūre aşu, hefdāne	468
kaṭre: tamlā, çekre	608
kavī: üstüvār	529
kavl: dimek, güften	502
kavl: söz, güftār	342/343
kavl-i qarār: peymān	421
kavm: tebār	109

ķavs: <i>yay, kemān</i>	95/96
ķavşara: <i>seped</i> (Far.-T.), <i>sāvīn</i>	525
ķay’: <i>ķuş</i> (emir), <i>be’hrāş</i>	183
ķayd: <i>bağ, bend</i>	210
ķayh: <i>iriñ, rīm</i>	291
ķazz: <i>ibrişim</i> (Far.-T.), <i>perend</i>	435
ķazzāfe: <i>şapan, felāhan, belham</i>	594
kebir: <i>ulu, şigerf</i>	198
kebş: <i>koç</i>	162
kef: <i>sille</i> (Far.-T.), <i>kāc, lers, sīlī</i>	197
keff: <i>aya, avuç</i>	324
kehf: <i>şıgıncacak yer, cāy-ı penāh</i>	609
kelā: <i>ot, giyāh</i>	447
kelām: <i>söz, sühan</i>	380/381
kelāmī: <i>sözümi, suhanem</i>	101/102
kelb: <i>it, seg</i>	238
kelef: <i>yüzde çığıt, tāş</i>	579
kem: <i>nice bir, çend</i>	438/439
kem: <i>nice, çend</i>	353/354
kemīn: <i>pusu</i>	600
kemmūn: <i>kimnūn, zīre</i>	289
kender: <i>günlük, venīje</i>	498
kens: <i>bir yeri süpürmek, rūften</i>	365
kenz: <i>hazāne</i> (Ar.-T.), <i>gencūr</i>	505

kerh: <i>zişt</i>	436
kerm: <i>üzüm tegegi, tāk</i>	194
kesb: <i>kazanmak, tūzīden</i>	572
kesb el-yevm: <i>bugün kazandığını, imrūz endūzī</i>	284/285
keṣīr: <i>bol, firāvān</i>	249
keṣīr: <i>çok, bisyār</i>	175
keṣīr: <i>çok, bisyār</i>	248
keṣret: <i>bevş</i>	507
keṣṣ: <i>şakalı kaba, rīş</i>	292
kevkeb: <i>yıldız, sitāre, aḥter</i>	149
kevn: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
keyfe: <i>nite, çun</i>	105
kezālik: <i>anı, ān</i>	401/402
kınnab: <i>kendir, keneb, kenev</i>	602
kırd: <i>maymūn (Ar.-T.), kebbī</i>	307
kırd: <i>maymūn (Ar.-T.), pūzīne</i>	489
kıṣṣa: <i>efsane, semer</i>	506
kıṭāb: <i>gey (emir), [be-] pūş</i>	426
kıṭf: <i>yemiş</i>	222
kıṭṭ: <i>kedi, gürbe</i>	111
kıyām: <i>kal[k]mak, ḥāsten</i>	518
kıyāmet: <i>rüstāḥīz</i>	140
kıdr: <i>çölmek, dīg</i>	387
kilye: <i>bögrek, gürde</i>	179

ķīr: <i>zift</i> (Ar.-T.)	432
kirāb: <i>naṭas, ūiyār</i>	128
kirbās (Ar.-Far.): <i>biz</i>	258
ķivāre: <i>kovān, ķendū</i>	376
ķizb: <i>yalan, dūrūġ</i>	553
ķubl: <i>öñ, pīš</i>	165
ķuble: <i>öpüš, būs</i>	163
ķuddām: <i>öñ, pīš</i>	165
ķudret: <i>kuṣvet</i> (Ar.-T.), <i>tāb</i>	482
ķuf: <i>kal</i> (emir), <i>mī-mān</i>	190
ķuffe: <i>seped</i> (Far.-T.), <i>sāvīn</i>	525
ķul: <i>söyle</i> (emir), <i>be-gū</i>	105
ķulle: <i>depe, tārek</i>	542
ķulle: <i>destī, sebū</i>	164
ķulūb: <i>örs, sindān</i>	405
ķummešrā: <i>emrūd, murūd</i>	471
ķunfuz: <i>kirpi, ċīzū</i>	306
ķūrş: <i>altun, zer</i>	161
ķurt: <i>küpe, gūşvār</i>	533
ķūsec: <i>köse</i> (Far.-T.)	292
ķutn: <i>panbuk, penbe</i>	543
ķuṭūf: <i>yab yab yürüyen, dölek, nerm-rev</i>	352
ķuvvāre: <i>dilim, kiric, bürīn</i>	584
ķūz: <i>bardak, kūze</i>	319

küll: <i>kamuyı, bā-heme</i>	427
küllî: <i>yi (emir), be-y-āşām</i>	413
küllü mā: <i>her nesne (Far.-T.), her çi</i>	145/146
kümm: <i>yeñ, āstīn</i>	106
kün: <i>eyle (emir)</i>	450/451
küntü: <i>olayıdum, būdem</i>	133
kürkiyy: <i>turna, küleñ</i>	467
L	
lā: <i>yok, nā, bī, nī</i>	485
lağv: <i>hezeyān söz (Ar.-T.), yāfe</i>	98
lā-ḥakīk: <i>lāyık degül kes (Ar.-Far.-T.), nā-sezā, nā-fercām</i>	479
lahm: <i>et, gūşt</i>	113
lā-mekin: <i>olma, mebāş</i>	134/135
lā-taşallūf: <i>söz çeyneme, lāf urma (Far.-T.), me-lünd</i>	496
lā-tatlab: <i>isteme, me-cūy</i>	319
lā-tecer: <i>çekme, mekeş</i>	209
lā-tefriḥ: <i>sevinme, şādī me-kün</i>	475/476
lā-teḥazzun: <i>ğuşsa getürme (Ar.-T.), enduh me-yār</i>	475/476
lā-teka‘d: <i>oturma, me’nşīn</i>	169
laṭīfe: <i>yalvarmak, lābe</i>	535
lā-yera: <i>görünmez, mī-ne-nümāyed</i>	117
lāyık: <i>yarar, mī-sezed, derḥūr, sezā-vār</i>	217
lā-yuḥşā: <i>ta‘yīni yokdur şağış (Ar.-T.), idend</i>	495
lebān: <i>günlük, venīje</i>	498

lebeb: <i>gömiöldürük, ber-bend, sîne-bend</i>	386
leben: <i>süd, şîr</i>	394
lebe't: <i>ağız, füle</i>	394
lebin: <i>kerpiç, hışt</i>	125
leh: <i>aña, u-rā</i>	201/202
leheb: <i>yalnı, tef</i>	364
leke: <i>saña, be-tu</i>	315
leke: <i>saña, be-tu</i>	401/402
leke: <i>saña, tu-rā</i>	261/262
lem: <i>niçün, çerā</i>	105
leme'ân: <i>yıldırıcı, rahşende</i>	410
lemin: <i>ki ol (Far.-T.), ki ān</i>	298/299
lem-te'et: <i>gelmedi, mî neyāmed</i>	251
leṭā'if: <i>lāğ</i>	555
lev: <i>ger (Far.-T.), eger</i>	342/343
levm: <i>peygāre</i>	618
levn: <i>gibi, gūne, fām</i>	587
leyl ü yevm: <i>gice gündüz, şeb ü rûz</i>	134/135
leyse e'l-ḥaşye: <i>ne korku, çi bāk</i>	201/202
leyte: <i>keşke (Far.-T.), kâş</i>	133
licām: <i>uyan, duvāl, ligām</i>	386
lihye: <i>şakal, rîş</i>	288
lisân: <i>dîl, zebān</i>	394/395
lişş: <i>uğrı, düzd</i>	508

liyakat: *yarar, mī-sezed, derhūr, sezā-vār* 217

lu‘āb: *tükürük, hayū* 604

lu‘b: *oyun, bāz [ī]* 246

luceyn: *gümüſ, sīm* 161

luḥme: *arḡaç, pūd* 220

lücce: *deñiz, deryā* 544

lüffān: *(nāruñ) emlisi* 472

lühāb: *‘alev* 124

M

mā: *ne, çī* 284/285

mā: *ne, çī* 370/371

mā: *ne, çī* 431

mā: *ol, vey* 145/146

mā: *şu, āb* 123

ma‘a cāhilīn: *bilmezlerile, be-nādānān* 169

ma‘ake: *senüñle* 133

maḡmūm: *ḡamlu (Ar.-T.), ḡam-nāk* 561

maḡmūm: *iñlü, ḡamlu (Ar.-T.)* 523

maḡrib: *aḡşām, şām, şebāngāh* 112

maḡrib: *gün batduğı yer, bāḡter* 227

maḡal: *cāy* 166

maḡbā: *kiler (Far.-T.), enbār, perḡū* 526

maḡf[ī]: *gizlü, nüñüfte* 163

maḡfī: *gizlü, pūşīde* 563

maḥfil: <i>dernek, encümen</i>	564
maḥīz: <i>dūġ</i>	113
maḥşad: <i>añız, sipārī</i>	487
mā-ı cārī: <i>aķarşu, āb-ı revān</i>	420
mā'-ı selsāl-şemīr: <i>eyü siñici şu, āb-ı hoş-güvār</i>	298/299
maḫām: <i>cāy</i>	166
maḫaş: <i>şınd [ı], kāz</i>	240/241
maḫşabe: <i>ķamışlık, neyistān</i>	595
ma'kūs: <i>'aksine (Ar.-T.), bāzgūne</i>	176
māle: <i>egildi, ḫam şed</i>	412
ma'lef: <i>o[t]lu yer, 'alef-zār</i>	446
marīz: <i>şayru, bīmār</i>	248
marīz: <i>şayru, ḫasta</i>	508
maşlūb: <i>aşılan, āvīhte</i>	509
maşrū': <i>uçuk tıtmuş, dīv-fersāy</i>	309
maşş: <i>emmeķ, mezīden, meķīden</i>	338
māş: <i>mercumek (Far.-T.), mencū, merdümek</i>	247
maşrık: <i>(gün) toġduġı (yer) , ḫāver</i>	227
maţar: <i>yaġmur, bārān</i>	95
maţāra: <i>gön bardaķ, dabbe</i>	615
maţbū': <i>nāzlı şīveli maḫbūb (Ar.-Far.-T.), şeng</i>	571
maţbūḫ: <i>pişdi, puḫt, puḫte</i>	388
mātem: <i>yas, bā-sūk</i>	475/476
maţlaba: <i>dilek, ḫāst</i>	350/351

mażğ: (<i>hezeyān</i> söz) söyleyici, <i>yāve-gū jāj-ḥāy</i>	98
ma‘z-ı cebel: <i>tağ keçisi, reng</i>	467
meblūl mine‘l-ğays: <i>yağmurdan ıslamak, şüden ter zi-bārān</i>	341
mec: <i>mercumek</i> (Far.-T.), <i>mercū</i>	247
mecerra: <i>şamanuğrısı, kehkeşān</i>	375
meclis: <i>orta, miyān</i>	284/285
mecnūn: <i>delü, dīvāne</i>	312
meczūb: <i>temyîz yok</i> (Ar.-T.), <i>hayrını şerden idemez fark</i> (Ar.-T.)	313
medās: <i>edik, müze, pāpūc, pāpūş</i>	308
medh: <i>ögmek, öğüş, sitāyiş</i>	469
medhūş: <i>delü, dīvāne</i>	312
medhūş: <i>temyîz yok</i> (Ar.-T.), <i>hayrını şerden fark</i>	313
mefer: <i>kaçacak yer, cāy-ı girîz</i>	542
mefkūd: <i>yavru, güm</i>	360
mefrūş: <i>büyük döşek, şādurvān</i>	573
meftūḥ: <i>açık, küşāde</i>	121
meftūl: <i>büklüm, çîn</i>	412
mehd: <i>beşik, gehvāre</i>	566
mehlen: <i>yab yab, āheste</i>	517
mehmūm: <i>ğamlu</i> (Ar.-T.), <i>ğam-nāk</i>	561
mehzūl: <i>arık, nizār</i>	535
mekān: <i>cāy</i>	166
mekān : <i>in, küinām</i>	433/434
mekle‘e: <i>o[t]lu yer, ‘alef-zār</i>	446

mekr: <i>hîle</i> (Ar.-T.), <i>sigâliş</i>	507
mekş: <i>eglemek</i>	339
meksûr: <i>kırık, şikeste</i>	484
mektûb: <i>biti, nâme</i>	181
mel'an: <i>tolu, pür</i>	290
melîh: <i>çeygik, çerz</i>	175
melîh: <i>gökçek, nağz</i>	107
melîh: <i>yeg, bih</i>	342/343
melik-i mu'azzam: <i>ulu sultân</i> (Ar.-T.), <i>Dârâ</i>	225
memlû: <i>tolu, pür</i>	290
men: <i>ol ki</i> (Far.-T.), <i>ân ki</i>	201/202
men: <i>o kimse, ân-kes</i>	328
menn: <i>baţman</i>	421
menkib: <i>omuz, dūş</i>	91
menķūs: <i>büyük döşek, şādurvān</i>	573
mer': <i>er, şevher</i>	156
mer'ā: <i>otlak, çerāgāh</i>	446
merāre: <i>öd, zehre</i>	397
mer'e: <i>'avrat</i> (Ar.-T.), <i>zen</i>	156
merh: <i>şām ağacı</i> (Ar.-T.)	194
merta': <i>otlak, çerāgāh</i>	446
mertebe: <i>pāye</i>	296
mesā: <i>aķşām, şām, şebāngāh</i>	112
meşāne: <i>kavuk, ābdān</i>	397

meşel: <i>fesāne</i>	443
meşīl: <i>beñdeş, hem-tā</i>	545
meşakḳat: <i>emek, renc</i>	565
meşcūc: <i>yarılup açılsa, kefte</i>	623
meştā: <i>qış evi, kāşāne</i>	417
meşy: <i>segirdici, devende</i>	458
metā: <i>kaçan, key</i>	390/391
metā: <i>kaçan, key</i>	395
metāʿ: <i>ḳumāş (Ar.-T.), kālā</i>	128
metā: <i>nice dek, tā-be-kücā</i>	353/354
metāʿuʿl-beyt: <i>ḳap ḳacaḳ, ḥanūr, bārdān</i>	591
metīn: <i>üstüvār</i>	529
mevcūd: <i>var, hest</i>	486
mezār: <i>sin, gūr, dahme, gūr-ḥāne</i>	434/435
mezheb: <i>kīş</i>	139
mıḳmaʿ: <i>çomaḳ, gürz</i>	560
mıḳmaʿ: <i>çomaḳ, leḥt</i>	323
mıṭmer: <i>bennā ipi (Ar.-T.), hencār</i>	530
miʿā: <i>bağırsaq, rūde</i>	179
mibrad: <i>ege, dörpi, sūhān, çūbsāy</i>	406/407
miʿe: <i>yüz, şad</i>	188
miḡfer: <i>ışık, ḥūd</i>	592
miḡrafe: <i>kepçe, kefgīr</i>	387
miḡzel: <i>iḡ, dūk</i>	526

miḥcen: <i>çomak, leḥt</i>	323
miḥnet: <i>işkence, pīc pīc</i>	490
miḵbaẓa: <i>şab, deste</i>	129
miḵlāʿ: <i>şapan, felāḥan, belḥam</i>	594
miknese: <i>süpiürge, dīvār, çārüb</i>	536
miḵraʿa: <i>ḵamçı, tāziyāne</i>	244
miḵrāz: <i>şınd[ı], kāz</i>	240/241
milḥ: <i>ṭuz, nemek</i>	113
mimmā: <i>neden, ez-çi</i>	105
mincel: <i>orak, dās</i>	447
min-cemed: <i>buzdan, ez-yaḥ</i>	370/371
min-cümel: <i>ḵamudan, ez-heme</i>	212
minfaḥ: <i>körük, dem</i>	583
minḥat: <i>keser, tīşe</i>	406
minḵār: <i>ḵuş burnı, nül-i ḵaz, şend</i>	499
min-lüʿlüʿ: <i>incüden, ez-dürr</i>	380/381
min-merʿ: <i>ḵişiden, zi-merdüm</i>	370/371
minnet: <i>ögmek, sipās</i>	467/468
minnet: <i>sipās</i>	138
minnī: <i>benden, ez-men</i>	380/381
minnī: <i>benden, ez-men</i>	450/451
min-rūḥ: <i>cāndan (Far.-T.), ez-cān</i>	342/343
minṭaḵ: <i>ḵuşak, kemer</i>	157
min-yedī: <i>elden, ez-dest</i>	390/391

mirden: <i>ig, dūk</i>	526
mirfaça: <i>dirsek, vāren</i>	239
mirkāḳ: <i>oḳlağı, vārdān</i>	591/592
Mirriḥ: <i>Behrām</i>	227
mirvaḥa: <i>yelpāze, bād-zen, bād-bīzen</i>	612
misāfir: <i>konuḳ, mihmān</i>	413/414
mis‘ar: <i>kürek, pārū, māse</i>	465
miselle: <i>çuvalduz (Far.-T.), pundüz</i>	543/544
misenn: <i>bilegü, fesān</i>	442
misfen: <i>ege, dörpi, sūhān, çübsāy</i>	406/407
misk-i mağşūş: <i>müşk otı (Far.-T.), nāk</i>	561
mişlüke: <i>sencileyin, hem-çü tu</i>	117
mişlü’l-baḳar: <i>şığırlayın, hem-çün gāv</i>	134/135
mişlü’s- semā: <i>gökgün (Far.-T.), sipihr-āsā</i>	586
miṯhere: <i>gön bardaḳ, dabbe</i>	615
mi‘vel: <i>külüink (Far.-T.), mītīn</i>	465
mīzāb: <i>oluk, nāvdān</i>	115
mīzel: <i>lüle (Far.-T.), nāyije</i>	255
mizmār: <i>düdük, didük, nāy</i>	99
mu‘allaḳ: <i>aşılan, āvīḥte</i>	509
muğmā: <i>ögi gitmiş, bī-hūş</i>	309
muḥ: <i>ilik</i>	395
muḥannes: <i>gerz, kink</i>	379
muḥāt: <i>sümüük, ḥilm</i>	305

muḥḥ: <i>beyni, mağz</i>	107
muḥḥ: <i>ilik</i>	395
muḥkem: <i>üstüvār</i>	529
muḥsin: <i>güzel, ḥūb, zībā</i>	436
muḥtāle: <i>yorucu</i>	520
muḳārin: <i>iş, hem-dem</i>	419
muḳayyed: <i>bağlu, pīç, beste</i>	180/181
muḳle: <i>bebek, merdüm-i çeşm</i>	347
munḥul: <i>elek, māşū</i>	346
mūnis: <i>derd-deş (Far.-T.), ğam-güsār, hem-derd</i>	418
murakḳaʿ: <i>yamalu ṭon, jende</i>	350
mūsā: <i>ustura (Far.-T.), sūtürre</i>	442
muşāhib: <i>iş, hem-dem</i>	419
mutīʿ: <i>yavaş, rām</i>	132
muttaşıl: <i>ulaşık, peyveste</i>	517
muẕīf: <i>konuk alan, mīzbān</i>	414
müdevver: <i>degirmi, gird</i>	242
mühce: <i>rūḥ (Ar.-T.)</i>	178
müheyyā: <i>düzülmüş, ārāste</i>	175
mühr: <i>ṭay, kürre</i>	96/97
mühre: <i>ṭay, kürre</i>	96/97
mükāfāt: <i>cezā (Ar.-T.)</i>	233
mükedder: <i>bulanık, tīre</i>	432
mülevven: <i>dürlü dürlü, güne-gün</i>	177

mümāsil: <i>beñzer, mī-māned</i>	218
mün‘akis: <i>baş aşağı, ser-nigün</i>	177
müncā: <i>kurtulmuş, reste</i>	180
münḥanī: <i>egilip dolaşsa, cefte</i>	623
mūnis: : <i>yavaş, rām</i>	132
münkād: <i>yavaş, rām</i>	132
müntin: <i>koşmuş, gendīde, gende</i>	454
mürāsele: <i>biti, nāme</i>	181
mürr: <i>acı, telḥ</i>	523
mürr: <i>geç (emir), [be-] güzer</i>	413
müstemend: <i>iñlü, ğamlu (Ar.-T.)</i>	523
müstevī: <i>dübdüz, hemvār, yeksān</i>	405
müşābih: <i>beñzer, mī-māned</i>	218
müşṭ: <i>tarak, şāne</i>	288
müteheyyī: <i>yaraqlanmış, āmāde</i>	282
mütekebbir: <i>özin görici, ḥod-bīn</i>	431/432
müzekker: <i>erkek, ner</i>	162
N	
nabḥ: <i>ten kabarmak, ābile</i>	231
nağme: <i>nevā</i>	479
naḥīf: <i>arık, lāğar</i>	523
naḥīf: <i>arık, nizār</i>	535
naḥl: <i>arı</i>	376
naḥl: <i>elemek, bīḥten</i>	346

nā'im: <i>yumuşak, nerm</i>	323
naḳ': <i>hebā'</i> (Ar.-T.)	166
naḳb: <i>yer altı, sumc</i>	144
nāḳır: <i>çeng</i>	99
nāḳış: <i>eksik, kem</i>	249
nāḳış-ı 'aḳl: <i>gül, filīve, kīc</i>	210
naḳīb: <i>leşker başı</i> (Far.-T.), <i>sālār</i>	530/531
naḳīr: <i>senit, nāve</i>	131
nāḳūr: <i>şūr</i> (Ar.-T.)	99
nār: <i>od, āteş</i>	124
nār: <i>od, āzer, āteş</i>	349
naşb: <i>dikmek, nişānden</i>	443
nāşır: <i>yetişen kalmışa, feryād-res</i>	548
naşl: <i>demren, peykān</i>	92
naẓīr: <i>hem-tā</i>	545
ne'am: <i>evet, ārī</i>	486
nebāc: <i>it ürmek, seg-lāyīden</i>	363/364
nebāt: <i>ot, giyāh</i>	447
nebātīn: <i>o[t]lu yer, 'alef-zār</i> (Ar.-Far.)	446
nebbāḥ: <i>siñildemek, zinūyīden</i>	516
nebī: <i>Ḥaḳ'dan haber viren</i> (Ar.-T.), <i>peygamber</i>	89
nebīc: <i>it ürmek, seg-lāyīden</i>	363/364
nebīḥ: <i>it ürmek, seg-lāyīden</i>	363/364
nebt: <i>bitmek, rūjīden, rūyīden</i>	614

nebt: sebze çıkup ürpermek (Far.-T.), <i>demīden</i>	368
necā: kurtuldu, <i>bi-rehīd</i>	328
neces: <i>gūh</i>	408
neces: gübre, polı, <i>çirk, sergīn, kemre, çemīn</i>	256
necm: yıldız, <i>sitāre, aḥter</i>	149
nedā: çi, <i>şebnem, jāle</i>	95
nefh: üfürmek, <i>demīden</i>	362
nefs: rūḥ (Ar.-T.)	178
nefsāk: kendi özin, <i>ḥ īṣten</i>	370/371
nehir: ırmağ, <i>cūy</i>	319
nehr: çay, <i>rūd</i>	91
neml: karınca, <i>mūr</i>	283
nemmām: kovıcı, <i>sūḥan-çīn</i>	431
nesec: örmek, <i>bāften</i>	361
nessāc: çulha (Far.-T.), <i>pāy-bāf</i>	258
neşr: saçmak, <i>feşānden</i>	444
nevḥa: ağlamak, <i>mūyīden</i>	506
nevm: uyumak, <i>ḥusbīden</i>	334/335
neyk: <i>gān</i>	163
neyy: çig, <i>ḥām</i>	387
nışf: yarım, <i>nīm</i>	291
nīfak: yaka iç ton, <i>neyfe</i>	426
nihāyet: soñ, <i>pāyān</i>	418
nimr: kaplan, <i>peleng</i>	466

niṭāk: <i>kuşak, kemer</i>	157
noḡsān: <i>eksilmek, kāsten</i>	519
nubāḥ: <i>it ürmek, seg-lāyīden</i>	363/364
nuḥām: <i>añğıt, surḥ-āb</i>	510
nuḥās: <i>bakır, mis</i>	160
nūre: <i>alçı, āhek</i>	465
nuşḥ: <i>ögüt, pend</i>	450/451
nü‘ās: <i>umızğanmak, ġunūden</i>	334
nüfesā: <i>loḡusa, zāc</i>	537
nūmuvv: <i>sebze çıkup ürpermek (Far.-T.), demīden</i>	368
R	
rabb: <i>besleyici, perverdigār</i>	427
rācil: <i>yaya, piyāde</i>	296
ra‘d: <i>yıldırım, beḡnū</i>	409
raḥā: <i>degirmen, at döndürür, ḡarās</i>	115/116
rāḡat: <i>dölenmek, mī-zebed ārām</i>	218
rāḡe: <i>aya, avuç</i>	324
raḡīş: <i>ucuz, erzān</i>	422
raḡme: <i>ḡartal, dāl</i>	150
raḡt: <i>tebār</i>	109
rā‘ī: <i>çoban (Far.-T.), şubān</i>	207
raḡīb: <i>bī-dīnī (Far.-Ar.)</i>	369
rakz: <i>yort itmek, türktāz</i>	244/245
rānān: <i>şalvār (Far.-T.), rānīn</i>	435

raşad: <i>pusu</i>	600
raşas: <i>kalay, erziz</i>	160
raṭb: <i>yaş, ter</i>	126
rebī: <i>yaz, faşl-ı bahār</i>	273
rebībe: <i>duḥter-zen</i>	347
recul: <i>kişi, kākā</i>	480
recül: <i>er, şevher</i>	156
ref: <i>ṭutmak yukaru, [...] götürmek, ber-dāştēn</i>	367
refī: <i>yüksek, bülend</i>	327
refīk: <i>yoldaş, hem-reh</i>	122
rekz: <i>dikmek, nişānden</i>	443
remād: <i>kül, ḥākister</i>	348
reml: <i>ḳum, rīk</i>	126
remy: <i>atmak, endāḥten</i>	320
re's: <i>baş, ser</i>	291
resül: <i>Ḥaḳ'dan haber viren (Ar.-T.), peyğamber</i>	89
re'sü'l-baḳar: <i>kelle-yi gāv-mīş, şıḡır başı</i>	291/292
reşḥ: <i>sızmak, tirāvīden</i>	491
ret: <i>otlamak, çerīden</i>	340
ret: <i>otlamak, çerīden</i>	511
revnaḳ: <i>fürūḡ, fer</i>	295
rey: <i>görmek, dīden</i>	370/371
rey: <i>taḥl (Ar.-T.)</i>	207
rezzāk: <i>rızḳ virici (Ar.-T.), rūzī-dehende</i>	456

ribḥ: <i>aşşı, sūd</i>	128
ricl: <i>ayak, pāy</i>	90
rics: <i>gūh</i>	408
ri'e: <i>öyken, şüſ</i>	179
rīḥ: <i>yel, bād</i>	124
rīş: <i>kanat, per, bāl</i>	151
riyāḥ: <i>bād</i>	186
rūḥ: <i>cān</i> (Far.-T.)	174
rūḥ: <i>cān</i> (Far.-T.), <i>revān</i>	420
ruh: <i>git</i> (emir)	174
ruh: <i>git</i> (emir), <i>be-rev</i>	105
ruh: <i>var, rev</i>	461/462
rūḥ-ı eb: <i>ata cānı</i> (Far.-T.), <i>cān-ı peder</i>	211
rukbe: <i>diz, zānū</i>	579
rumḥ: <i>süñü, nīze</i>	93
rummān: <i>nār</i> (Far.-T.) <i>enār</i>	472
rusġ: <i>bilek</i>	219
ru'yā: <i>düş, ḥāb</i>	551
rūkūz: <i>yort itmek, türktāz</i>	244/245
rüşvet: <i>yāre</i>	626
S	
sā': <i>kile</i> (Ar.-T.)	421
şa'b: <i>güç, düşvār</i>	157
şabb: <i>dökmek, riḥten</i>	599

şabî: oğlancık, gūdek	379
şadā: is, pas, jeng	466
şadr: göğüs, sīne ber	157
şadr: meclis yukarusı (Ar.-T.), pişgāh	605
şaf: e [r] şırası, reste	504
şāf: nāb	121
saʿfe: bart baş, rīş	288
şāfi: arı, vīj	293
sāfil: alçak, pest	327
şafîr: şıklıg, ħunbuk	527
şafîr: urmak, şühüliden	513
şağîr: kiçi, kih	617
şağr: diş, dendān	219
sahḥak: ez (emir), be-sāy	243
şāhib: biliş, āşinā	109
şāhib: ġam-güsār, derd-deş (Far.-T.), hem-derd	418
şāhibü'l-mülk: mülk issi (Ar.-T.), ħudāvend, ħidīv	224
şahîfe: biti, nāme	181
şahîḥ: temām (Ar.-T.), dürüst	185
şahrā: ova, yazu, kır, deşt	470
şahrā: yazı, hāmūn	536
şāʿika: yıldırım, behnū	409
sāʿil: isteyici, ħūzeger	505
saḥar: tamu, dūzah	140

şakb: <i>delmek, süften</i>	518
şakıl: <i>ağır, girān</i>	422
şa'leb: <i>dilkü, rūbeh</i>	434
şalef: <i>lāf urıcı (Far.-T.), kib-zenende</i>	460
şanevber: <i>çam ağacı, gīj</i>	302
şār: <i>oldı, geşt</i>	140
sāriq: <i>uğrı, düzd</i>	508
şavlecān: <i>çevgān</i>	423
şavm: <i>oruc (Far.-T.), rūze</i>	308
şavt: <i>āvāz (Far.-T.), tang</i>	527
şavt: <i>demdeme, āvāze</i>	597
sa'y: <i>özenmek, verzīden</i>	357
şayd: <i>av, naħcīr</i>	500
şaydelān: <i>çerçi, pīle-ver</i>	511/512
şayf: <i>yay, tābistān</i>	265
şaykala: <i>pasdan açmak, zidūden</i>	359
şayyāg: <i>kuyumcı, zerger</i>	216
seb'a: <i>yedi, heft</i>	185
sebātet: <i>(şaç) şarkuğı</i>	377/388
sebb: <i>sögmek, düşnām</i>	469
sebbābe: <i>parmak, engüşt</i>	325
sebḥ: <i>bağlu, beste</i>	180/181
sebḥ: <i>yüzmek şuda, şināvīden</i>	491
sebīl: <i>cādde (Ar.-T.)</i>	607

seblet: <i>bıyık</i>	288
sebt: (şaç) <i>şarkuğı</i>	377/388
sebtāne: <i>tüfek, zebtāne</i>	584
sebu^c: <i>yırtıcı, ded</i>	500
seb^cün: <i>yetmiş, heftād</i>	187
sedā^r: <i>arış, tār</i>	219
şedy: <i>emcek, meme, pistān-dān</i>	589
sefād: <i>kılçık, dāse</i>	465
sefercel: <i>ayva, bih</i>	617
seffūd: <i>şiş</i>	297
seffūd: <i>şiş, sīh</i>	296/297
sefīne: <i>gemi, keştī</i>	326
seḥāb: <i>bulut, ebrī</i>	95
sehim: <i>ok, nāvek, tīr</i>	93
sehl: <i>geñez, āsān, zeb</i>	161
şelaş: <i>üç, se</i>	151
şelaş: <i>üç, se</i>	184
şelāş merrāt: <i>üç kerre (Ar.-T.), se bār</i>	199
şelaşūn: <i>otuz, sī</i>	186
şelc: <i>kar, berf</i>	205
şelm: <i>gedik, raḥne</i>	566
şemān: <i>sekiz, heşt</i>	185
şemānūn: <i>seksen, heştān</i>	187
semek: <i>balık, māhī</i>	283

semer: <i>ber, mīve, bār</i>	196
semer: <i>yemiş</i>	415
semīn: <i>semiz, ferbih</i>	438/439
semm: <i>igne kulağ[ı], ok gezi, sūfār</i>	240
semme: <i>anda, āncā, cāy</i>	167
semn: <i>yağ, rūḡan</i>	468
senām: <i>örgüç, kūhān</i>	407
sene: <i>yıl, sāl</i>	374/375
serā: <i>toprak, hāk</i>	123
serāb (Ar.-Far.): <i>çorak</i> (Far.-T.), <i>şūre</i>	125
serāb (Ar.-Far.): <i>şūre yer kim yaz günlerinde görünür ırakdan āb</i>	483
serāvīl: <i>iç ton, şalvār</i>	106
serc: <i>eyer, zīn</i>	97
serc: <i>eyer, zīn</i>	159
sercīn: <i>gübre, polı, çirk, sergīn, kemre, çemīn</i>	256
serī: <i>tīz</i> (Far.-T.), <i>zūd</i>	91
sevb: <i>yalmak, ton</i>	182
sevbe’: <i>esnemek, āsā</i>	563
sevt: <i>kamçı, tāziyāne</i>	244
seyeci’u re’sike: <i>geliser başuñā, bi-hā’hed āmeden seret</i>	145/146
seyf: <i>kılıç, şemşīr, tīğ</i>	389
seyyibe: <i>er gören ‘avret</i> (Ar.-T.), <i>ağyara varan</i> (Ar.-T.), <i>kālum</i>	593
seyyid: <i>mih</i>	617
seyyidü’ d-dīn: <i>dīn ulusu</i> (Ar.-T.), <i>büzürg-i dīn</i>	401/402

şıhr: <i>ķaynata, ĥasr</i>	504
şıhret: <i>ķaynana, ĥasūyīne</i>	504
şırāt-ı müstakīma merr: <i>yola ıoğrı yūiri, be-reh rāst-rev</i>	234/235
sikkīn: <i>bıçaķ, kārd</i>	92
si‘la: <i>ur, dāmġūl</i>	579
simāt: <i>ĥ ăn</i>	175
simsim: <i>küncid</i>	521
sinn: <i>diş, dendān</i>	219
sinnever: <i>kedı, ġürbe</i>	111
sitte: <i>altı, şeş</i>	184
sittūn: <i>altmış, şaşt</i>	187
sivār: <i>bilezūk, dest-berencen</i>	533
şofra: <i>ĥ ăn</i>	175
su‘āl: <i>öksürük, sürfe</i>	563
şubĥ: <i>ıaň, seĥerī vaķti (Ar.-T.), bāmdād, bām</i>	112
şubra: <i>çeç (Far.-T.), çāş</i>	130
şūf: <i>yüñ, peşm</i>	220
sufl: <i>alçaķ, pest</i>	327
sufr: <i>ıuc, rūy</i>	160
şuhāret: <i>ķakırdaķ, cezdere</i>	616
şulb: <i>ķatı, saĥt</i>	323
şulĥ: <i>barışmak, āştī</i>	131
sultān-ı ıarīķ: <i>dīvān yolu (Far.-T.), şāh-rāh</i>	606/607
şumra: <i>ġübre, poĥ, çirk, serġīn, kemre, çemīn</i>	256

şūret: <i>çehre</i> (Far.-T.), <i>peyker</i>	223
surra: <i>göbek, karın, şikem, nāf</i>	156
şurre: <i>kīse tolu akçe</i> (Far.-T.), <i>kīse-i pūr zer ü sīm</i>	437
şusam: <i>küncid</i>	521
sükūn: <i>dölenmek, mī-zebed, ārām</i>	218
sü'lūl: <i>sigil, ājeḥ</i>	231
sümūṭ: <i>terki, fitrāk</i>	97
sünbūle: <i>şalkım, ḥūşe</i>	437
sūr'at: <i>iversiñ, şitābī</i>	353/354
Şüreyyā: <i>Ülker, Pervīn</i>	375
Ş	
şāhid: <i>tanık, güvāh</i>	609
şahm: <i>iç yağı, pīh</i>	616
şahmetü'l-üzñ: <i>kulağunuñ dibi, binā-gūş</i>	305/306
şahne: <i>leşker başı</i> (Far.-T.), <i>sālār</i>	530/531
şahş: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
şa'īr: <i>arpa, cev</i>	114
şakīk: <i>kardeş, birāder, dāder</i>	122
şakķ: <i>yarık, kāf, şikāf</i>	198
şāme: <i>siyeh nokta yüziñde</i> (Ar.-Far.-T.), <i>beñ, ḥāl</i>	378
şāmiḥ: <i>yüksek, būlend</i>	327
şa'r: <i>kıl, mūy</i>	181
şārık: <i>güneş, yūḥ, āfitāb, ḥūrşīd, ḥūr</i>	94
şāri': <i>yol, rāh</i>	575

şārib: <i>bıyık</i>	288	
şa'sa'a: <i>yıldırıcı, rahşende</i>	410	
şavt: <i>tek</i>	194	
şeb'an: <i>tok, sîr</i>	307	
şebbeh: <i>boncuk, pirinc</i>	510	
şebeke: <i>ağ, dām</i>	260	
şebes: <i>çıyan, şad-pāye</i>	152	
şecen: <i>kök, bîh</i>	195	
şecer: <i>ağaç, dıraht</i>	558	
şecî': <i>alp, pehlevān, yel, nîv, dilîr, dilāver, zûrbāzû, bahādır</i>	228	
şedîd: <i>katı, saht</i>	323	
şefe: <i>dudağ, leb</i>	90	
şehle: <i>karı, pîre-zen</i>	374	
şehd: <i>bal, engebîn</i>	376	
şehr: <i>ay, māh</i>	94	
şemāme: <i>yıyılağaç, destenbû</i>	628	
şemāte: <i>katı gāvğā (Far.-T.), āvāz, ḥalālûş</i>	311	
şems: <i>güneş, yūh, āfitāb, hûrşîd, hûr</i>	94	
şerak: <i>duzağ, dām</i>	111	
şerîf: <i>pāk-nijād</i>	281	
şerîk: <i>ortak, enbāz</i>	250	
şetm: <i>sögmek, düšnām</i>	469	
şevbak: <i>oklağı, vārdān</i>	591/592	
şevk: <i>diken, ḥār</i>	536/537	

şevk: <i>diken, hār, nīş</i>	289
şey': <i>nesne, çīz</i>	255
şeyh-i fānī: <i>pīr, zāl</i>	374
şibr: <i>karış, bidest</i>	240
şibr: <i>karış, yek vije</i>	293/294
şibren: <i>karış, yek vije</i>	293/294
şidk: <i>avurd</i>	581
şihāb: <i>yıldız</i>	149
şimal: <i>şol, çep</i>	256
şirā: <i>almak, harīden</i>	127
şirā': <i>yelken, bād-bān</i>	589
şitā: <i>kış, zemistān</i>	269
şu'ā': <i>yıldırıcı, rahşende, dirahşān, dirahş, tābān</i>	410
şuğl: <i>iş güç, kiyā</i>	480
şūk: <i>kılçık, ğalfilic, ğalmilic</i>	488
şu'le: <i>'alev</i>	124
şu'le: <i>fürūğ</i>	555
şu'le: <i>şems ü kamer ziyāları (Ar.-T.), tāb-ı āftāb, tāb-ı māhtāb</i>	481
şükr: <i>ögmek, sipās</i>	467/468
şürb: <i>iç, [be-] nūş</i>	413
T	
ta'al: <i>gel (emir), be-yā</i>	105
ta'am: <i>h' ān</i>	175
ta'am: <i>yenecek, hürden[i]</i>	307

ṭabʿ: <i>meniş</i>	507
tabaşbuş: <i>kişi yaldanmak, cāblūs</i>	332
ṭabḥ: <i>pişdi, puht, puhte</i>	388
tābiʿ: <i>uyucu, peyrev</i>	222
ṭabl: <i>ṭavul (Ar.-T.), tebīre</i>	577
taʿcīl: <i>ivmek, şitābīden</i>	339
tağannüc: <i>nāzlanmak (Far.-T.), nāzīden</i>	158
tağyīr: <i>bozulup eskimek, fersūd</i>	573
taḥarrük: <i>ṭalabımak, ṭabīden</i>	368
ṭāhirüʾn-neseb: <i>pāk-nijād</i>	281
taḥlīk: <i>tırāş (Far.-T.), sūtürden</i>	442
taḥt: <i>aşağa, zīr</i>	165
taḥteʾl-ıbt: <i>ḳoltuḳ içi, keş</i>	209
ṭāḥūn: <i>degirmen, şu döndürür, āsiyāb</i>	115/116
ṭalal: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
ṭalīʿa: <i>gözcı, dīde-bān</i>	609
ṭālib: <i>ısteyıcı, ḥūzeger</i>	505
ṭalk: <i>oḡlan toḡurmak zaḥmeti (Ar.-T.), derd-i zih</i>	626
ṭall: <i>çi</i>	408
ṭaʿne: <i>peygāre</i>	618
ṭanṭana: <i>çaḡıldı, çay āvāzı (Far.-T.)</i>	620
ṭarfā: <i>ılḡun, gez</i>	580
ṭarḥ: <i>bırakmak, efkenden</i>	320
ṭarīk: <i>gidiş, revīş</i>	122

taşadduk: <i>inanmak, bāver</i>	342/343
tasahhüb: <i>nāzlanmak (Far.-T.), nāzīden</i>	158
taş: <i>legen (Far.-T.), taş</i>	470
taṭliye: <i>sürmek, sūden</i>	359
taṭlub: <i>dilerseñ, bi-ḥāhī</i>	461/462
ṭavīl: <i>uzun, dırāz</i>	241/242
ṭayr: <i>kuş, murğ</i>	399
ṭayr: <i>uçmak, perīden</i>	139
ṭayy: <i>dürmek, neverdīden</i>	357
taẓarru': <i>ağlayan derd[le] (Far.-T.), zār zār</i>	534
te'ab: <i>emek, renc</i>	565
tebaḥhur: <i>şalınmak, ḥurāmīden</i>	361
tebessüm: <i>şırıtmak, ḥod-gümārīden</i>	515
teblīl: <i>bir şey' (Ar.-T.) koyup şu içre ıslamak, āḡīšten</i>	340
tedaḥrüc: <i>yuvalanmak, ḡaltīden</i>	339/340
tefiḥ: <i>ṭatsuz, bī-meze</i>	613
teḡannī: <i>ırlamak, serāyīden</i>	336
tekun: <i>olasın, şevī</i>	212
ṭelak: <i>tek</i>	194
tele: <i>tor, akçe konur, kīse</i>	395
telīs (Ar.-T.): <i>hegbe, ḥurçīn</i>	142
temaṭṭī: <i>gerinmek, fincā</i>	339
temāzuḥ: <i>bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), ṭanz eylemek (Ar.-T.), füsūs, çürpük, lāḡ</i>	568/569

temeddüh: <i>kendüyi itmek medh</i> (Ar.-T.)	183
temelluk: <i>kişi yaldanmak, cāblūs</i>	332
temeshur: <i>bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), tanz eylemek (Ar.-T.), füsūs, çürpük, lāğ</i>	568/569
tenāsül: <i>döl döş, zād u zih</i>	411
tenfīr: <i>ürkütme, remāniden</i>	369
terakki: <i>kul, rehī</i>	401/402
terbiyyet: <i>beslemek, perveriş</i>	138
tereşsuh: <i>sızma, tirāvīden, reşh</i>	491
terşih: <i>(hezeyān söz) söyleyici, yāve-gū, jāj-hāy</i>	98
teşāvüb: <i>esnemek, hāmyāz</i>	541
teşnī: <i>bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), tanz eylemek (Ar.-T.), füsūs, çürpük, lāğ</i>	568/569
tevellüd: <i>toğum, zāden</i>	565
tev'em: <i>ikiz, hem-zād</i>	544
teyhūc: <i>çil, tīhū</i>	534
teys: <i>erkeç, kösem, nühāz</i>	162
tezelzül: <i>talabıma, tabīden</i>	368
tezriyye: <i>şavırma, dāmīden</i>	362
tibn: <i>şaman, kāh, keh</i>	575
tin: <i>balçık, çamur, gil, helāb</i>	123
tin: <i>çamur, gil</i>	465
tin-i tibn: <i>şamanlu balçık, kehgil</i>	124
tis'a: <i>toğuz, nüih</i>	185

tis'ün: <i>toḵsan, neved</i>	187/188
tuffāḥ: <i>alma, sīb</i>	472
tu'm: <i>yenecek, ḥūrden[ī]</i>	307
tumānīnet: <i>dölenmek, mī-zebed, ārām</i>	218
tunbūr: <i>tanbur (Far.-T.), şeṣtā</i>	99
tūr: <i>tağ, kūh</i>	408
tüf: <i>tü (yansıma), ṣüh</i>	142
türāb: <i>toprak, ḥāk</i>	123
U	
ubṣur: <i>gör (emir), be-bīn</i>	243
'ubūdiyyet: <i>ḵulluk, bendegī</i>	622
'ubūdiyyet: <i>ṭapmak, perestiṣ</i>	138
'ūd: <i>ḵopuz, berbaṭ</i>	100
uḥt: <i>kız ḵardeṣ, ḥ'āher</i>	347
'uḵāb: <i>ṭavṣancıl, ṭoğan, āluh bāz</i>	473
'uḵde: <i>düğüüm, girih</i>	617
'unuk: <i>boyun, peṣ, yāl</i>	379
'unuk: <i>boyun, yāl</i>	580
unzur: <i>baḵ (emir), be-niger</i>	243
'urf: <i>yāl, pūṣ</i>	551
'urūṣ-c: <i>yukaru, zeber</i>	165
'uṣfūh: <i>serçe, günciṣk</i>	385
'usur: <i>güç, düṣvār</i>	157
'uṣb: <i>ot, giyāh</i>	447

‘uṣṣ : <i>yuva, lāne, āṣiyān</i>	399
uṭlub: <i>iste, ḥā ḥ</i>	461/462
uṭrūṣ: <i>şağır, ker</i>	229/230
Ü	
ücret: <i>kiri, müzd</i>	293
üdḥul: <i>gir (emir)</i>	234
üff: <i>tü (yansıma), şüh</i>	142
üfün: <i>ağaçda budak, şāḥ</i>	196
üktüb: <i>yaz (emir), nüvişt</i>	243
ümm: <i>ana, anne, māder</i>	110
ümm-i zevce: <i>ḳaynana, māder-zen</i>	503
ünsā: <i>dişi, māde</i>	162
ürküž: <i>segirt (emir), be-tāz</i>	245
üşfiye: <i>sac ayağı, se-pāye</i>	296
üsküt: <i>ebsem ol, tenzen, mī-bāş ḥāmūş</i>	314
‘üsse: <i>güve, bīv</i>	531
üstüvāne: <i>direk, sūtūn</i>	388
ütrük: <i>ḳo (emir), geṣ (emir), be’gżār</i>	603
üzn: <i>ḳulak, gūş</i>	91
V	
Vācib: <i>Taḥrī, Ḥudāy</i>	88
vaḥal: <i>balçık, çamur, gil, ḥelāb</i>	123
vāhid: <i>bir, yek</i>	184
Vāhile: <i>Nūḥ ḥazretinüñ ḥatunı (Ar.-T.)</i>	619

vaḳf: <i>ṭurmak, ʾistāden</i>	518
vaḳt: <i>gāh</i>	605
varak: <i>yaprak, berg</i>	195
vasaṭ: <i>orta, miyān</i>	109
vāsiṭu'l-insān: <i>bel, miyān</i>	419/420
vāsiʿ: <i>bol, firāvān</i>	249
vāsiʿ: <i>giñ, ferāḥ</i>	492
vaṣl: <i>irişmek, resīden</i>	360
vaṣṣā: <i>ısmarlamak, enderz</i>	560
vāv: <i>dahı, diger</i>	295
vāv: <i>dahı, hem</i>	546
vāḏ: <i>komak, nihāden</i>	558
vāḏiʿ: <i>aşlı alçaq, fūrū-māye</i>	281
vecaʿ: <i>ağrı, derd</i>	205
vecaʿ: <i>ağrı, derd</i>	508
vecd: <i>bulmak, yāften</i>	501
vech: <i>yüz, rūy</i>	90
vedāʿ: <i>esenleşmek, bed-rūd kerd</i>	497
vekr: <i>yuva, lāne, āşiyān</i>	399
veled: <i>oğul, püser</i>	170
velīme: <i>düğüne, bā-sūr</i>	475/476
verdfām: <i>gül reng (Far.-T.), gül-güne</i>	587
verem: <i>şiş, āmās</i>	231
vesaḥ: <i>kir</i>	198

vesaḥ: <i>kir, şūḥ, çirk</i>	493
veṣb: <i>kalkmak, cehīden</i>	246
veter: <i>kiriş, zih</i>	93
vezvez: <i>tekne, gezkere, zenber</i>	494
vicdān: <i>bulmak, yāften</i>	360
vilādet: <i>toğum, zāden</i>	565
virk: <i>uca, sürün</i>	180
vustā: <i>parmak, engüşt</i>	325
vü: <i>dalı, nīz</i>	542
vücūd: <i>varlık, hestī</i>	501
Y	
yā: <i>ey, iy</i>	170
yābis: <i>kuru, hūşk</i>	126
yaḥmūr: <i>tağ eşegi, gūr</i>	434
yaḳaza: <i>uyanık, bīdār</i>	529
yaḳtaru : <i>tamar, mī-çeked</i>	174
yecī'u: <i>gelür, āyed</i>	208
yed: <i>el, dest</i>	90
yefen: <i>pīr, zāl</i>	374
yehdu'ke: <i>aldadur seni, firībed</i>	438/439
yektüb: <i>yazdıysa, nübişt</i>	145/146
yekūnü: <i>ola, bāşed</i>	370
yemāme: <i>ügeyik, fāhte</i>	398
yemīn: <i>and, ḫalf eylemek (Ar.-T.), sevgend</i>	567

yemm: <i>deñiz, deryā</i>	544
yerkân: <i>şarılık, zerîr</i>	512
yesâr: <i>şol, çep</i>	256
yesîr: <i>geñez, âsân, zeb</i>	161
ye'tî: <i>gele, âyed</i>	298/299
ye'tî: <i>gelür, âyed</i>	284/285
yevmü'l-kıyâm: <i>kıyâmetde (Ar.-T.), ender rûstâhîz</i>	261/262
yûz'a: <i>kor, nihed</i>	558
yü'yü': <i>delüce toğan, kerkenes kuştı, yûhe</i>	474
Z	
zâ: <i>budur, îñ-est</i>	298/299
zâ: <i>bunı, îñ</i>	401/402
zâ: <i>işde, înek</i>	450
zab': <i>şırtlan, keftâr</i>	433
zabâbe: <i>ţuman</i>	409
zabb: <i>keler, sūsmār</i>	531
zaby: <i>geyik, āhū</i>	306
zâc: <i>zāk</i>	200
zād: <i>azuğ, tūşe</i>	436
zâden: <i>toğum, tevellüd, vilâdet</i>	565
zafer: <i>pîrüz</i>	232
zafîre: <i>örüli, mergül</i>	377
zâhâbek: <i>gidişüñ, revişet</i>	353/354
zâhid: <i>pârsā</i>	139

zaḥmet: <i>emek, renc</i>	565
zaḥrī: <i>arkam, püstem</i>	168
zālle: <i>yaovu, güm</i>	360
za-mā: <i>deñiz, deryā</i>	544
zamḵ: <i>buzda tayırmak, sıyrınmak, yaḥc</i>	143
zann: <i>şanmak, pindāšten</i>	367
zāt: <i>gevde, ten, hestī, būden</i>	178
zāviye: <i>bucaḵ, künc</i>	445
zāviye: <i>buncaḵ, peygüle, kūşe</i>	108
zayf: <i>konuḵ, mihmān</i>	413/414
zaymurān: <i>feslegen, ispirḡam</i>	595
zebīb: <i>ķuru üzüüm, mevīz</i>	433
zehāb: <i>gidiş, revīş</i>	122
zehābek: <i>gidişüñ, revişet</i>	353/354
zeheb: <i>altun, zer</i>	161
zeheb: <i>gitmek, reften</i>	519
zehebe: <i>gitdi, reft</i>	251
zehebte: <i>bir yürüyüş, revişī</i>	261/262
zehir: <i>çiçek, şükūfe</i>	376
zekān: <i>eñek, zenaḥdān</i>	158
zelak: <i>buzda tayırmak, sıyrınmak, yaḥc</i>	143
zelel: <i>sürçe, tayına, bi-laḡzed</i>	385
zemān: <i>ödek, verim, tāvān</i>	414
zemm: <i>yirüp yişmak, nikūhīden</i>	513

zeneb: <i>kuyruk, düm</i>	291
zeneb: <i>kuyruk, dünbe</i>	566
zerʿ: <i>ekin, kişt</i>	128
zeraʿa: <i>ekdi, bikişt</i>	140
zerrāʿ: <i>çiftçi, berzger</i>	129
zevc: <i>er, şevher</i>	156
zevce: <i>ʿavrat (Ar.-T.), zen</i>	156
zevk: <i>tatmak, çeşiden</i>	338
zevraḳ: <i>gemi, keştî</i>	326
zeyleke: <i>etegüñ, dāmenet</i>	390/391
zıfdaʿ: <i>ḳurbaḡa, vezaḡ, ḡūk, çaḡz</i>	107
zıḥk: <i>gülmek, ḥande</i>	455/456
zılʿ: <i>eyegü, pehlü</i>	180
zıll: <i>gölge, sāye</i>	269
zīḳ: <i>ṭar, teng</i>	466
zimām: <i>yular, efsār</i>	386
zirāʿ: <i>arıṣ (Far.-T.)</i>	219
zirāʿ: <i>arşun (Far.-T.), gez</i>	240
zirs: <i>diş, dendān</i>	219
zirvetüʿl-cebel: <i>ṭaḡ depesi, şaḥ</i>	407
ziyār: <i>yavaşa, levāşe</i>	625
ziyer: <i>yavaşa, levāşe</i>	625
zufr: <i>tırnak, nāḥun</i>	324
Zuḥal: <i>Keyvān</i>	227

zulm: güç, <i>sitem</i>	583
zulmet: <i>karañu, mağ</i>	554
zu'rür: <i>alıç, ejdef</i>	487
zurzür: <i>şığırıcık kuşu, sār</i>	534
zübāb: <i>siñek, üyez, üvez, meges, hargez</i>	238/239
zübd: <i>kaymak, tū</i>	394
zücāc: <i>şırça, ābgīne</i>	385
zükā: <i>güneş, yūh, āfitāb, hūrşīd, hūr</i>	94
zūvābe: <i>belük saç, gīsū, kākül, zülüf</i>	377

4.3. FARŞA KELİMELER DİZİNİ

A

ā: <i>gel (emir), cey'</i>	189
āb: <i>şu, mā</i>	123
ābān: <i>hazīrān (Ar.-T.), bune, yunios</i>	266
ābdān: <i>kaṣuḳ, meşāne</i>	397
ābgīne: <i>şırça, zücāc</i>	385
āb-gīr: <i>göl, gadīr</i>	544/545
āb-ı hoş-güvār: <i>eyü siñici şu, mā'-ı selsāl-şemīr</i>	298/299
āb-ı revān: <i>aḳarşu, mā-i cārī</i>	420
ābile: <i>ten kabarmak, nabḥ cüderī</i>	231
ābisten: <i>yüklü, hāmīle</i>	564
āçī: <i>paşa, büyük kardeş</i>	627
Āferīnende: <i>Yaradıcı, Hālīk</i>	457
āfitāb: <i>güneş, beyzā, zükā, şems, şārīk, 'ayn</i>	94

<i>āġiṣṭen</i> : bir şey' koyup şu içre ıslamak (Ar.-T.), teblīl	340
<i>āġūṣ</i> : kucak	304
<i>āhār</i> : haşıl	529
<i>āhek</i> : alçı, nūre	465
<i>āhen</i> : demür, ḥadīd	160
<i>āhence</i> : çembār (Far.-T.)	258
<i>āhenger</i> : demürci, ḥaddād	216
<i>āheste</i> : yab yab, mehlen	517
<i>aḡger</i> : kırmızı kor, köz, cemre	349
<i>aḡter</i> : yıldız, necm , kevkeb	149
<i>āhū</i> : geyik, ṣaby	306
<i>ājeḡ</i> : sigil, sū'lūl	231
<i>ājeng</i> : kaşda alında çīn (Far.-T.), ġaẓn	527
<i>ākenīden</i> : tıkmak, ḥaṣv	448
‘alef-zār (Ar.-Far.): o[t]lu yer, ma'lef, mekle'e, nebātīn	446
<i>ālū</i> : erik	471
<i>āluh</i> : tavşancıl, toğan, ‘uḡāb	473
<i>āmāde</i> : yaraqlanmış, müteheyyī	282
<i>āmās</i> : şiş, verem	231
<i>āmiḡten</i> : karışmak, iḡtilāṭ	131
<i>ān</i> : anı, kezālik	401/402
<i>āncā</i> : anda, hūnāke , semme	167
<i>ān-kes</i> : o kimse, men	328
<i>ān ki</i> : ol ki, men	201/202

<i>ān-sū</i> : öte, huve'l-cānib	164
<i>ārām</i> : dölenmek, rāḥat, ṭumānīnet, sükūn, qarār	218
<i>ārāste</i> : düzülmüş, müheyyā	175
<i>ārāyiş</i> : bezek, ḥuliy, ḥilye	217
<i>ard</i> : un, daḳīḳ	92
<i>ārī</i> : evet, belī, ne'am	486
<i>arūḡ</i> : gegirme, cāṣā	553
<i>āsā</i> : esnemek, şevbe'	563
<i>āsān</i> : geñez, sehl, yesīr	161
<i>āsīb</i> : toḳuşmak	310
<i>āsītān</i> : eşik, 'atebe	400
<i>āsiyā</i> : degirmen, yel döndürür	115
<i>āsiyāb</i> : degirmen, şu döndürür, ṭāḥūn	115/116
<i>āstīn</i> : yeñ, kümm	106
<i>āsumān</i> : gök, felek	93
<i>āşinā</i> : biliş, şāḥib	109
<i>āşiyān</i> : yuva, 'uşş, vekr	399
<i>āştī</i> : barışmak, şulḥ	131
<i>āşūb</i> : ürki, fitne	310
<i>atān</i> : eşek, ḥimār	96
<i>āteş</i> : od, nār	124
<i>āteş</i> : od, nār	349
<i>āteşdān</i> : ocaḳ, kānūn	559
<i>āteş-zene</i> : çaḳmak, ḳaddāḥa	610

āvāz: *katı ğavġā* (Far.-T.), *hāy u hūy ğalebe, şemāte* 311

āvāze: *şavt* 597

āverden: *getürmek, ityān* 599

āvīhte: *aşılan, maşlūb, mu‘allaq* 509

āyed: *gele, ye’tī* 298/299

āyed: *gelür, yecī’u* 208

āyed: *gelür, ye’tī* 284/285

āyīn: *töre, ‘ādet* 432

āz: *hırş* 249

āzer: *od, nār* 349

āzer: *temmuz* (Ar.-T.), *ibīb, ulyos* 267

āzmūn: *şına* (emir), *cerrib* 188

B

bād: *riyāh* 186

bād: *yel, rīh* 124

bād-bān: *yelken, şirā‘* 589

bād-bīzen: *yelpāze, mirvaḥa* 612

bāde: *süci, ḥamr* 384

bād-künd: *debe* (Far.-T.) 292

bād-zen: *yelpāze, mirvaḥa* 612

bāften: *örmek, nesec* 361

baġal: *ķoltuķ, ıbıķ* 445

baġaltāķ: *tegele* 571

bahādır: *alp, şeci‘* 228

<i>bā-heme</i> : <i>ķamuya</i> , <i>ile'l-cemī'i</i>	450/451
<i>bā-heme</i> : <i>ķamuyi</i> , <i>küll</i>	427
<i>baḥsīden</i> : <i>olmaḳdur zebūn</i>	597
<i>bāḥter</i> : <i>gün batduğı yer</i> , <i>mağrib</i>	227
<i>baḥye</i> : <i>ğurze</i> , <i>ḥurze</i>	509
<i>bāl</i> : <i>ķanat</i> , <i>cenāḥ rīṣ</i>	151
<i>bālā</i> : <i>boy</i> , <i>ķāmet</i>	221
<i>bālā-ter</i> : <i>yūķarurak</i> , <i>ā'lā</i>	221
<i>bām</i> : <i>seḫerī vaḳti</i> (Ar.-T.), <i>ṭañ</i> , <i>ṣubḥ</i>	112
<i>bāmdād</i> : <i>seḫerī vaḳti</i> (Ar.-T.), <i>ṭañ</i> , <i>ṣubḥ</i>	112
<i>bā-meze</i> : <i>ṭatlu</i> , <i>ḥulv</i>	612
<i>bār</i> : <i>semer</i>	196
<i>bār</i> : <i>yük</i> , <i>yol</i> , <i>ḥiml</i>	199
<i>bārān</i> : <i>yağmur</i> , <i>maṭar</i>	95
<i>bārdān</i> : <i>ķap ķacak</i> , <i>metā' u'l-beyt</i>	591
<i>bārendegī</i> : <i>yağar</i> , <i>ķay</i>	622
<i>baṭ</i> : <i>ķaz</i> , <i>baṭṭ</i>	398
<i>bā-sūk</i> : <i>yas</i> , <i>mātem</i>	475/476
<i>bā-sūr</i> : <i>düğüne</i> , <i>velīme</i>	475/476
<i>bāşe</i> : <i>atmaca</i> , <i>bāşak</i>	473
<i>bāşed</i> : <i>ola</i> , <i>yekünü</i>	370
<i>bātile</i> : <i>ğazğan</i>	416
<i>bāver</i> : <i>inanmaḳ</i> , <i>taşadduḳ</i>	342/343
<i>bāyed</i> : <i>gerek</i> , <i>elzem</i>	261/262

bāz: *ķulaŗ*, *bāʿ* 239

bāz: *ŗavŗancıl*, *ŗoŗan*, *ʿukāb* 473

bāz: *yine*, *baʿd* 251

bāzġūne: *ʿaksine* (Ar.-T.) , *maʿkūs* 176

bāz[ī] : *oyun*, *luʿb* 246

bāzu: *ķol*, *ʿazud* 239

be-bāliš ser nihāden: *baŗ koyup yaŗduŗı yaŗdanmak*, *ittikāʿn biʿl-visāde*
334/335

be-bāz: *oyna* (emir), *ilʿab* 246

be-ber: *ilet* (emir), *aŗmel* 167

be-bīn: *gŗr* (emir), *ubŗur* 243

be-būr : *kes* (emir), *ŗazz* 405

beŗŗe: *yavŗı* 399

be-ŗer: *otla* (emir), *irtaʿ* 511

bed-endīŗ: *ŗasūd* 431

bed-fūz: *aŗız*, *fem* 581

be-direv: *biŗ* (emir), *iŗŗad* 130

bed-rūd kerd: *esenleŗmek*, *vedāʿ* 497

bed sigāliš: *kŗti ŗan* (Ar.-T.) 232

be-gū: *sŗyle* (emir), *ķul* 105

be-gūyem: *diyeyin* (emir), *eķūlū* 315

be-gūneh: *yazuŗa*, *iŗmen* 353/354

[*be-*] *gūŗer*: *geŗ* (emir), *mūrr* 413

beʿgzār: *ķo* (emir) , *geŗ* (emir), *ūŗrūk* 603

<i>be-ḥ̣ān</i> : oku (emir), ikrā	134/135
<i>be-ḥār</i> : kaşı (emir), ḥakke	168
<i>be-ḥır</i> : al (emir), işteri	127
<i>be-hil</i> : ko (emir), da‘	401/402
<i>behişt</i> : uçmak, cennet	139
<i>behnū</i> : yıldırım, şā‘ika, ra‘d	409
<i>Behrām</i> : Mirriḥ	227
<i>be’hrāş</i> : kuş (emir), kay’	183
<i>behre</i> : ülü ḥazz	397
<i>be-kār</i> : ek (emir), izra‘	130
<i>be-ken</i> : kopar (emir), iklā‘	183
<i>be-keş</i> : çek (emir), cerr	209
<i>beksimāt</i> : kak, ka‘k	196
<i>be-kūb</i> : döğ (emir), daḳḳ	130
<i>belḥam</i> : şapan, ḳazzāfe miḳlā‘	594
<i>be-nādānān</i> : bilmezlerle, ma‘a cāhilīn	169
<i>bend</i> : bağ, kayd	210
<i>bende</i> : kul, ‘abd, ḡulām	384
<i>bendegī</i> : kulluk, ‘ubūdiyyet	622
<i>beng</i> : maşlık, benc	514
<i>be-niger</i> : bak (emir), unzur	243
[<i>be-</i>] <i>nūş</i> : iç, şürb	413
<i>be’nyūş</i> : eşit (emir), isma‘	315
<i>be-pīç</i> : şar (emir), iftil	412

[be-] <i>pūṣ</i> : <i>gey</i> (emir), <i>ķiṭāb</i> , <i>ilbes</i>	426
[be-] <i>pūṣān</i> : <i>geydür</i> (emir), <i>elbis</i>	426
<i>ber</i> : <i>gögüs</i> , <i>şadr</i>	157
<i>ber</i> : <i>şemer</i>	196
<i>ber</i> : <i>yukaru</i> , <i>‘alā</i>	367
<i>berbat</i> : <i>kopuz</i> , <i>‘ūd</i>	100
<i>ber-bend</i> : <i>gömlüdürük</i> , <i>lebeb</i>	386
<i>ber-çih</i> : <i>şıçra</i> (emir), <i>evşeb</i>	246
<i>ber-dāšten</i> : <i>tutmak yukaru</i> [...] <i>götürmek</i> , <i>ref</i> [‘]	367
<i>berde</i> : <i>karavaş</i> , <i>cāriye</i>	225
<i>bere</i> : <i>kuzu</i> , <i>hamel</i>	206
<i>be-reh rāst-rev</i> : <i>yola doğru yürü</i> , <i>şırāt-ı müstakīma merr</i>	234/235
<i>be-rev</i> : <i>git</i> (emir), <i>ruh</i>	105
<i>be-rev</i> : <i>yür</i> [<i>i</i>] (emir)	212
<i>berf</i> : <i>kar</i> , <i>şelc</i>	205
<i>berg</i> : <i>yaprak</i> , <i>varak</i>	195
<i>bergüstüvān</i> : <i>at tonu</i>	592
<i>berh</i> : <i>biraz</i> , <i>ba‘z</i>	494
<i>berh</i> : <i>ev</i>	199
<i>be-rī</i> : <i>şıç</i> (emir), <i>ğavviṭ</i>	182
<i>berzger</i> : <i>çiftçi</i> , <i>harrās</i> , <i>ekkār</i> , <i>zerrā</i> [‘] , <i>fellāh</i>	129
<i>bes</i> : <i>haylī</i> (Far.-T.)	548
<i>bes</i> : <i>yeter kāfī</i>	548
<i>be-sāy</i> : <i>ez</i> (emir), <i>saḥḥak</i>	243

<i>be-sāz</i> : eyle (emir), ic'al	242
<i>beste</i> : bağlu, muḳayyed, sebh	180/181
<i>be-sūz</i> : yaḳ (emir), aḥriḳe, evḳad	244
<i>be-ṣāṣ</i> : iṣe (emir), bill	182
<i>be-ṣū</i> : yu (emir), iḡsil	603
<i>be-ṣitāb</i> : iv (emir), 'accil, isra'	132
<i>be-tāz</i> : segirt (emir), ūrküz	245
[<i>be'</i>]trāṣ: yon (emir), ḥalk	183
<i>be-tu</i> : saña, leke	315
<i>be-tu</i> : saña, leke	401/402
<i>bevṣ</i> : keṣret, cem'	507
<i>be-yā</i> : gel (emir), ta'al hellüm	105
<i>be-y-āṣām</i> : yi (emir), külli	413
<i>be-y-efṣān</i> : ṣaḥ (emir), inteṣir	182
<i>be-zen</i> : ur (emir), izrib	183
<i>bezğ</i> : ṣu bendi (Far.-T.)	598
<i>bī</i> : yok, lā	485
<i>bīd</i> : söğüt, ḥılāf	580
<i>bīdār</i> : uyanıḳ, yaḳaza	529
<i>bī-dest</i> : elsiz, aḳta', 'eṣell	229
<i>bideṣt</i> : ḳarıṣ, ṣibr	240
<i>bī-dīnī</i> (Far.-Ar.): raḳīb	369
<i>bigāne</i> : yad, ecnebī	110
<i>bih</i> : ayva, sefercel	617

<i>bih</i> : eyü, aḥsen	380/381
<i>bīḥ</i> : kök, aṣl, ṣecen	195
<i>bih</i> : yeg, melīḥ	342/343
<i>bi-hā</i> ḥed āmeden seret: geliser başuñā, seyecī'u re'sike	145/146
<i>bi-h</i> āhī: dilerseñ, taṭlub	461/462
<i>bīḥten</i> : elemek, naḥl	346
<i>bihter</i> : yigirek, aḥsen	401/402
<i>bī-hūde</i> : bāṭıl, 'abes	98
<i>bī-hūş</i> : ögi gitmiş, muğmā	309
<i>bikişt</i> : ekdi, zera'a	140
<i>bi-lağzed</i> : sürçe, tayına, zeled, 'aṣr	385
<i>bīm</i> : korku, ḥavf	248
<i>bīmār</i> : şayru, marīz	248
<i>bī-meze</i> : tatsuz, tefih	613
<i>binā-gūş</i> : kulağunuñ dibi, şaḥmetü'l-üzñ, 'izār	305/306
<i>bīnī</i> : burun, enf	305
<i>birāder</i> : kardeş, aḥ, şakīk	122
<i>bi-rehīd</i> : kurtuldu, necā	328
<i>bīst</i> : yigirmi, 'iṣrīn	186
<i>bisyār</i> : çok, keşir	175
<i>bisyār</i> : çok, keşir	248
<i>bīş</i> : artuk, faẓla	290
<i>bīşe</i> : meşeyistān (Far.-T.), eceme, gābe	259
<i>bīv</i> : güve, 'üşse	531

bīve: dul ‘avret (Ar.-T.), **ermele** 415

būd: idi 92

bud: idi 498

būdem: olayıdum, **küntü** 133

būden: *gevde*, **beden**, **cism**, **cesed**, **şahş**, **talal**, **cüşmān**, **zāt**, **havbā**, **kevn**

178

bu-ḥust: *horuldamaḳ* *horḥor*, **ḡaṭīṭ** 484

būm: *bayḳuş* 302

būs: *öpüş*, **ḳuble** 163

būstān: *bāḡ* (Far.-T.) 260

bügsist: *üzülmüş*, *ḳopmuş* 454

bülend: *yüksek*, **şāmiḥ**, **‘ālī**, **refī‘** 327

bürdbār: *yavaş kimse*, **ḥilm** 532

bürehne: *çıplak*, **ḥafā**, **ḥufve** 622

bürīn: *dilim*, **ḳuvvāre** 584

büt-perest: *puta tapıcı*, **‘ābidü’l-aşnām** 141

büzürg: *ulu*, **‘azīm** 88

büzürg-i dīn: *dīn ulusu* (Ar.-T.), **seyyidü’d-dīn** 401/402

C

cāblūs: *kişi yaldanmaḳ*, **tabaşbuş**, **temelluḳ** 332

cām: *ḳadeḥ* (Ar.-T.) 384

cāme: *ḳaftān* (Far.-T.), **ḳabā** 106

cāme-ḥ‘āb: *döşek*, **firāş** 304

cān (Far.-T.): **rūḥ** 174

cān-ı peder: ata cānı (Far.-T.), rūḥ-ı eb 211

cāy: anda, hünāke, şemme 167

cāy: mekān, maḥal, maḳām 166

cāy: yer, ğabrā, arz 93

cāy-ı girīz: kaçacak yer, mefer 542

cāy-ı penāh: sığınacak yer, kehf 609

cefte: egilüp dolaşsa, münḥanī 623

cehīden: kalkmak, veşb 246

cenk: ‘arbede 582

cenk: ḥamle, ḥücūm, cidāl 497

cenk: şavaş, ḥarb 132

cenk: şavaş, ḥarb 222

cev: arpa, şa‘īr 114

cezdere: kakırdak, şuhāret 616

cūşīd: kaynaldı, ğalā 387

cūy: ırmağ, nehir 319

cüvān: yigid, fetā 378

Ç

çābuk-ḥ: celd 197

çağz: içi çirklü çıban, qarḥa 547

çağz: kurbağa, zıfda‘ 107

çāh: kuyu, cub 575

çāk: yırtık 195

çaker: kul, ‘abd 225

çālāk: celd	197
çār: dört, erba‘	184
çarḥ: gök, felek	93
çārūb: süpürge, miknese	536
çāş: çeç (Far.-T.), şubra	130
çekre: tamlā, kaṭre	608
çend: nice bir, kem	438/439
çend: nice, kem	353/354
çeng: kânūn, nākır	99
çeng-lūk: el ayak egri, a‘rec, ‘eşell	570
çep: şol, yesār, şimal	256
çerā: niçün, lem	105
çerağ: çağır	159
çerāgāh: otlak, mer‘ā, merta‘	446
çere: oba, ḥayme	616
çerīden: otlamak, ret‘	340
çerīden: otlamak, ret‘	511
çerm: gön, edīm	350
çerz: çeygik, melīḥ	175
çeşīden: tatmak, zevk	338
çeşm: göz, ‘ayın	90
çeşme: pınar, ‘ayn	319
çeşn: bayram, ‘īd	514
çevgān: şavlecān	423

<i>çi: ne, mā</i>	284/285
<i>çi: ne, mā</i>	370/371
<i>çi: ne, mā</i>	431
<i>çi bāk: ne korku, leyse e'l-ḥaṣye</i>	201/202
<i>çīden: dermek, cenā</i>	360
<i>çil: kırk, erbaʿīn</i>	186
<i>çīn: büklüm, meftül</i>	412
<i>çīne: kuş yemi, ʿalef-i ṭayr</i>	431
<i>çīre: yegin, ḡālib</i>	289
<i>çirk: denes</i>	547
<i>çirk: gübre, polı, şumra, sercīn, neces</i>	256
<i>çirk: kir, vesah</i>	493
<i>çirkin: çepel, kabīḥ</i>	143
<i>çirkin: kabīḥ</i>	176
<i>çīz: nesne, şeyʿ</i>	255
<i>çīzū: kirpi, kunfuz</i>	306
<i>çūbsāy: ege, dörpi, mibred, misfen</i>	406/407
<i>çun: nite, keyfe</i>	105
<i>çūze: piliç, ferrūc</i>	255
<i>çürpük: bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), ṭanz eylemek (Ar.-T.), teşnīʿ, temeshur, ḥayf, hezeyān temāzuḥ</i>	568/569

D

<i>dabbe: gön bardak, maṭāra, miṭhere</i>	615
<i>dād: ʿadl, iḥsān</i>	223

<i>dāder</i> : <i>kardeş, ah, şakîk</i>	122
<i>dahme</i> : <i>sin, mezār, kabr</i>	434/435
<i>dāl</i> : <i>kartal, rahme</i>	150
<i>dām</i> : <i>ağ, şebeke</i>	260
<i>dām</i> : <i>duzağ, şerak</i>	111
<i>dāmād</i> : <i>güyegü, haten</i>	576
<i>dāmenet</i> : <i>etegüñ, zeyleke</i>	390/391
<i>dāmğül</i> : <i>ur, sil'a</i>	579
<i>dāmīden</i> : <i>şavırmak, tezriyye</i>	362
<i>dān</i> : <i>tağan, heytale</i>	416
<i>Dārā</i> : <i>ulu sulţān (Ar.-T.), melik-i mu'azzam</i>	225
<i>dārem</i> : <i>(sözüüm) vardur</i>	380/381
<i>dārū</i> : <i>od, deva</i>	521
<i>dās</i> : <i>orağ, mincel</i>	447
<i>dāse</i> : <i>kılçık, sefād</i>	465
<i>dāver</i> : <i>'ādil</i>	223
<i>dāver</i> : <i>hüküm idici, hākim</i>	226
<i>debīr</i> : <i>yazıcı, kātib</i>	512/513
<i>ded</i> : <i>yırtıcı, sebu'</i>	500
<i>deh</i> : <i>on, 'aşer</i>	185
<i>dehān</i> : <i>ağız, fem</i>	394
<i>dele</i> : <i>sansar, delak</i>	394
<i>dem</i> : <i>körüük, minfağ</i>	583
<i>dem</i> : <i>nefes (Ar.-T.)</i>	418

<i>demdeme</i> : şavt	597
<i>deme</i> : dipi, damak	205
<i>demīden</i> : sebze çıkup ürpermek (Far.-T.), nümuvv, nebt	368
<i>demīden</i> : üfürmek, nefh	362
<i>dendān</i> : diş, sinn, sağr, zirs	219
<i>der</i> : kapu, bāb	108
<i>der-āğūş kün</i> : koç (emir)	304
<i>derāy</i> : çañ, ceres	97
<i>der-birūn</i> : taşrada, fī-hāric	190
<i>derd</i> : ağrı, veca‘	205
<i>derd</i> : ağrı, veca‘	508
<i>derd-i zih</i> : oğlan toğurmak zahmeti (Ar.-T.), talḵ	626
<i>derhūr</i> : yarar, cedīr lāyık liyakat	217
<i>derīçe</i> : tereçe	108
<i>der-tu</i> : sen de, fīke	461/462
<i>derūn</i> : iç, dāhil	536
<i>deryā</i> : deñiz, yemm, lücce, za-mā, baḥr	544
<i>der-yāb</i> : hoşca añla (Far.-T.), edrak, efhem	411
<i>derz</i> (Far.-Ar.): yiv	365
<i>dest</i> : el, yed	90
<i>dest-berencen</i> : bilezüik, ḥalḥāl, sivār	533
<i>deste</i> : şab, miḵbaḫa	129
<i>destenbū</i> : yıylağaç, şemāme	628
<i>dest-gīr</i> : el tutucu, aḥzū’l-yed	390/391

<i>destî: cerre, kulle</i>	164
<i>deşne: hançer</i>	389
<i>deşt: ova, yazu, kır, şahrâ</i>	470
<i>devende: segirdici, hervel, meşy</i>	458
<i>dey-mâh: âb (Ar.-T.), meserrâ, ağustos</i>	268
<i>dıraḥş: yıldırııcı, şa'sa'a, leme'an, şu'a', berķ</i>	410
<i>dıraḥşân: yıldırııcı, şa'sa'a, leme'an, şu'a', berķ</i>	410
<i>dıraḥt: ağaç, şecer</i>	558
<i>dırâz: uzun, tavîl</i>	241/242
<i>dî: dün, ems</i>	303
<i>dîde: göz, 'ayın</i>	90
<i>dîde-bân: gözci, talî'a</i>	609
<i>dîden: görmek, rey</i>	370/371
<i>dîg: çölmek, kıdr</i>	387
<i>diger: dahı, vāv</i>	295
<i>dijem: kaygu</i>	581
<i>dilâ: ey gönül, ey fu'âd</i>	438
<i>dilâver: alp, şecî'</i>	228
<i>dil-i mâ: gönülümüz, kalbunâ</i>	251
<i>dilîr: alp, şecî'</i>	228
<i>dîr: geç</i>	161
<i>dîr: geç, batî</i>	435
<i>direfşek: biz</i>	259
<i>dîvâne: delü, mecnûn, medhûş</i>	312

<i>dīvār</i> : süpürge: miknese	536
<i>dīvçe</i> : sülük, ‘alak	603
<i>dīv-fersāy</i> : uçuk tutmuş, maşrū‘	309
<i>dūd</i> : düttün, duḥān	92
<i>dūde</i> : oba, ḥayme	616
<i>dūdmān</i> : ‘aşīre, kabīle	596
<i>dūğ</i> : maḥīz	113
<i>dūhten</i> : dikmek, ḥıyāţet	364/365
<i>duḥter</i> : kız, bint ibniye	422
<i>duḥter-zen</i> : rebībe	347
<i>dūj[e]</i> : putrak, ḥurşūn	255
<i>dūk</i> : ig, mirden miğzel	526
<i>düle</i> : kaşırğa, i‘şār	589
<i>dūr</i> : ırak, ba‘īd	434
<i>dūş</i> : dün gice, bāriḥa	303
<i>dūş</i> : omuz, menkib	91
<i>dūşāb</i> : bekmez, dıbs	551
<i>dūşāḥa</i> : duşak (Far.-T.)	625
<i>dūşīze</i> : kız, bikr	593
<i>duvāl</i> : şırım	291
<i>duvāl</i> : uyan, ‘inān, licām	386
<i>dūzah</i> : tamu, saḫar , cehennem	140
<i>dü</i> : iki, işnā	184
<i>düjīne</i> : bez, ğudde	230

<i>düm</i> : <i>kıyruk, zeneb</i>	291
<i>dü-müy</i> : <i>ğırğıl, eşmağ</i>	379
<i>dünbe</i> : <i>kıyruk, zeneb</i>	566
<i>dünbel</i> : <i>çıban, dümmel</i>	230
<i>dürüg</i> : <i>yalan, kızb</i>	553
<i>dürüst</i> : <i>bütün</i>	484
<i>dürüst</i> : <i>temām (Ar.-T.), şahih</i>	185
<i>dürüş</i> : <i>iri, galiz</i>	324
<i>düşnām</i> : <i>sögmek, sebb, şetm</i>	469
<i>düşvār</i> : <i>güç, ‘usur, şa‘b</i>	157
<i>düz</i> : <i>uğrı, lişş, sârik</i>	508

E

<i>ebrî</i> : <i>bulut, gaym, şehâb</i>	95
<i>ebrû</i> : <i>kaş, hâcib, hicâb</i>	121
<i>efkenden</i> : <i>bırakmak, tarh, hazf, ilkâ, iskât</i>	320
<i>efrâştēn</i> : <i>kaldırmak, i‘tilâ</i>	366
<i>efsane</i> : <i>kışsa, hikâyet</i>	506
<i>efsâr</i> : <i>yular, zimâm</i>	386
<i>efser</i> : <i>tâc (Far.-T.)</i>	200
<i>eger</i> : <i>ger (Far.-T.), lev</i>	342/343
<i>ejdef</i> : <i>alıç, zu‘rûr</i>	487
<i>emrûd</i> : <i>iccâş, kummeşrâ</i>	471
<i>enâr</i> : <i>nâr (Far.-T.), rummân</i>	472
<i>enbân</i> : <i>tağarcık, cerâb</i>	424

<i>enbār</i> : kiler (Far.-T.), maḥbā	526
<i>enbāz</i> : ortak, şerīk	250
<i>enbūh</i> : ḡalebe , cemā‘at	501
<i>enbūr</i> : kışaç	405
<i>encām</i> : şoñ, āḥir	469
<i>encūḡ</i> : ocaq, kānūn	559
<i>encümen</i> : dernek, cem‘ maḥfil	564
<i>endāhten</i> : atmak, remy	320
<i>endek</i> : az, kalīl	248
<i>ender rūstāḥīz</i> : kıyāmetde (Ar.-T.), yevmü‘l-kıyām	261/262
<i>enderūn</i> : iḡerü, be-dāḥil	189
<i>enderz</i> : ısmarlamak, vaşşā	560
<i>endişe-mend</i> : fikr	232
<i>enduh me-yār</i> : ḡuşşa getürme (Ar.-T.), lā-teḥazzun	475/476
<i>engāştēn</i> : sezmek, ḥisbān	366
<i>engebīn</i> : bal, şehd	376
<i>Engiliyūn</i> : İncīl (Ar.-T.)	141
<i>engūr</i> : üzüm, ‘ineb	471
<i>engüjed</i> : kaşnı, ḥilliyet ḥiltīt	500
<i>engüşt</i> : parmak, işba‘, sebbābe, vustā, binşir	325
<i>engüşteri</i> : yüzük, ḥātem	601
<i>enkişt</i> : kömür, faḥm	349
<i>erc</i> : gergedān (Far.-T.), ḥariş	487
<i>Erjeng</i> : <i>Mānī kitāb(ı)</i>	466

<i>erzān</i> : ucuz, rahīş	422
<i>erzen</i> : taru	114
<i>erziz</i> : kalay, raşas	160
<i>esb</i> : at, feres	96
<i>ester</i> : kaţır, baġl	96
<i>eşk</i> : gözyaşı, dem‘	126
<i>ez-cān</i> : cāndan (Far.-T.), min-rūḥ	342/343
<i>ez-çi</i> : neden, mimmā	105
<i>ez-dest</i> : elden, min-yedī	390/391
<i>ez-dürr</i> : incüden, min-lü’lü’	380/381
<i>ez-heme</i> : kamudan, min-cümel	212
<i>ez-men</i> : benden, minnī	380/381
<i>ez-men</i> : benden, minnī	450/451
<i>ez-yaḥ</i> : buzdan, min-cemed	370/371

F

<i>fahfere</i> : küflenmiş etmek	608
<i>fāhte</i> : ügeyik, yemāme	398
<i>fālīz</i> : bāġ (Far.-T.)	260
<i>fām</i> : gibi, levn	587
<i>faşl-ı bahār</i> : yaz, rebī‘	273
<i>felāḥan</i> : şapan, qazzāfe, miqlā‘	594
<i>fer</i> : revnaq	295
<i>ferāḥ</i> : giñ, vāsi‘	492
<i>feraḥc</i> : çepel, kabīḥ	143

<i>ferbih</i> : semiz, semīn	438/439
<i>ferdā</i> : yarın, ġaden	284/285
<i>ferheng</i> : edeb (Ar.-T.)	312
<i>ferħunde</i> : ķutlu , ħurrem	455
<i>fermān ber</i> : buyruġı tut , eddi ümerā'	234/235
<i>ferruh</i> : ķutlu , ħurrem	455
<i>fersūd</i> : bozulup eskimek, taġyīr , 'itk	573
<i>ferş</i> : firāş , bisāt	220
<i>fertūt</i> : bunamış , herem	374
<i>ferverdīn</i> : teşrīn-i şānī (Ar.-T.), hātūr , nevoris	279
<i>feryād-res</i> : yetişen ķalmışa , nāşır	548
<i>ferzāne</i> : ulu , 'azīm	88
<i>ferzend</i> : oġul , ibn	378
<i>fesān</i> : bileġi , misenn	442
<i>fesāne</i> : meşel	443
<i>feşānden</i> : şaçmak , neşr	444
<i>figer</i> : ķızılca , ġumrat	176
<i>fihrist</i> : ķitābuñ evveli (Ar.-T.), fihris	585
<i>filīve</i> : aħmak , ġāfil , ebleh , nāķış-ı 'aķl	210
<i>fincā</i> : gerinmek , temaṭṭī	339
<i>firāvān</i> : bol , vāsi' keşīr	249
<i>firāz</i> : yokuş	327
<i>firīb</i> : aldama , duzaġ , ħud'a	332
<i>firībed</i> : aldadur seni , yehdu'ke	438/439

<i>firībīden</i> : aldatmak	332
<i>firih</i> : bezek, hilye	618
<i>fitrāk</i> : terki, sümüt	97
<i>füle</i> : ağız, lebe't .	394
<i>fürü</i> : aşığa, esfel	320
<i>fürûğ</i> : revnak	295
<i>fürûğ</i> : şu'le	555
<i>fürûhten</i> : satmak, bey'	127
<i>fürû-māye</i> : aşlı alçak, vazî', denî kes (Ar.-Far.)	281
<i>füsüs</i> : bî-hüde söz söylemek (Far.-T.), tanz eylemek (Ar.-T.), teşnî', temeshur, hayf, hezeyân temāzuḥ	568/569
<i>füsürden</i> : toñmak, cemed, cümūd	444
<i>füşürden</i> : şıkmak, 'aşr	443
G	
<i>gāh</i> : vakıt	605
<i>ğajğajān</i> : sürtüni sürtüni	596
<i>ğalfilic</i> : kılçık, şūk	488
<i>ğalmilic</i> : kıcık, dağdāğa	488
<i>ğalmilic</i> : kılçık, şūk	488
<i>ğaltīden</i> : yuvalanmak, tedahrüc	339/340
<i>ğam-güsār</i> : derd-deş (Far.-T.), şāhib, mūnis	418
<i>ğam-nāk</i> : ğamlu (Ar.-T.), mağmūm, mehmūm	561
<i>gān</i> : neyk, cimā'	163
<i>ğar</i> : kaḥbe	506

<i>gāv</i> : öküz, baķar	96
<i>gāvers</i> : ʔaru, cāvers	559
<i>ğavğā</i> : ʔokuşmak	310
<i>gedāy</i> : yohsul, ‘ā’il, faķīr	89/90
<i>gehvāre</i> : beşik, mehd	566
<i>gej</i> : ipek	435
<i>gele</i> : sür[i], ķaṭī	206
<i>gelū</i> : boğaz, hulķūm	95
<i>gencūr</i> : ʔazīne (Ar.-T.) , kenz	505
<i>gende</i> : ʔokmuş, müntin	454
<i>gendīde</i> : ʔokmuş, müntin	454
<i>gendūm</i> : buğday, hınṭa, būrr, ķamḥ	114
<i>ger</i> : uyuz, cereb	230/231
<i>gerd</i> : toz, ğubār	502
<i>gerdīden</i> : dönmek	363
<i>gerī</i> : dönüm, cerīb	293
<i>germ</i> : issi, ḥarr	502
<i>germ</i> : tev	604
<i>germā</i> : issi, ḥarr	280
<i>germdār</i> : ‘āşık (Ar.-T.)	529
<i>ger şināsī</i> : añlariseñ, in fehimte	189
<i>gerzen</i> : ʔalabaķ	449
<i>geş</i> : güzel, ḥüsn	208
<i>geşt</i> : oldı, şār	140

<i>gev</i> : <i>çukur, cufra</i>	199
<i>gevezn</i> : <i>şığın, eyyil</i>	598
<i>gevez</i> : <i>koz (Far.-T.), cevz</i>	433
<i>gez</i> : <i>arşun (Far.-T.), zirā'</i>	240
<i>gez</i> : <i>ılğun, tarfā</i>	580
<i>geziden</i> : <i>ısrımağ, 'azz</i>	363
<i>ğijiden</i> : <i>göti üstine gidüp sürtünmek</i>	362
<i>gij</i> : <i>çam ağacı, şanevber</i>	302
<i>gil</i> : <i>balçık, çamur, tın vaḥal</i>	123
<i>gil</i> : <i>çamur, tın</i>	465
<i>gil-i sürh</i> : <i>aşu, aḥmerü't-tın</i>	346
<i>girān</i> : <i>ağır, saḳil</i>	422
<i>girān</i> : <i>kız, kaḥt</i>	422
<i>gird</i> : <i>degirmi, müdevver</i>	242
<i>giribān</i> : <i>ceyb</i>	426
<i>giriḥ</i> : <i>düğüm, 'uḳde</i>	617
<i>girive</i> : <i>beleñ</i>	409
<i>giriz</i> : <i>kaç, ferr</i>	169
<i>giryē</i> : <i>ağlamak, bükā</i>	456
<i>gisū</i> : <i>belük saç</i>	377
<i>giyāh</i> : <i>ot, nebāt, uşb, kelā</i>	447
<i>gubile</i> : <i>şunuñ, ḥabāb</i>	231
<i>gūd-āb</i> : <i>büryān aşı (Far.-T.), cūzāb</i>	468
<i>gūdek</i> : <i>oğlancık, şabī</i>	379

<i>gūh</i> : neces, rics, denes	408
<i>ġūk</i> : kurbaga, zıfda‘	107
<i>gūl</i> : aħmak, ġāfil, ebleh, nākış-ı ‘akl	210
<i>ġulġule</i> : katı ġavġā (Far.-T.), hāy u hūy ġalebe, şemāte	311
<i>gūne</i> : gibi, levn	587
<i>gūne-gūn</i> : dürlü dürlü, mülevven	177
<i>ġunūden</i> : ımızġanmak, nü‘ās	334
<i>gūr</i> : taġ eşegi, yaħmūr	434
<i>gūr</i> : sin, mezār, kabr	434/435
<i>ġüre</i> : koruk, hışrem	524
<i>gūr-hāne</i> : sin, mezār, kabr	434/435
<i>gurīhten</i> : kaçmak, firār	444
<i>gurīhten</i> : kaçmak, firār	599
<i>ġurrīden</i> : añranmak	338
<i>gūsfend</i> : koyun, ġanem	206
<i>ġūş</i> : kayın ağacı	302
<i>gūş</i> : kulak, ūzn	91
<i>gūşt</i> : et, laħm	113
<i>gūşvār</i> : küpe, hādūr, kurt	533
<i>gūyek ü küre-i ġaltān</i> (Far.-Ar.): yuvalanan topcaġız	423
<i>ġüftār</i> : söz, kavl	342/343
<i>ġüften</i> : dimek, kavl	502
<i>ġüftenihā</i> : sözler, aqvāl	315
<i>ġüjīne</i> : tokmak	322

<i>gülgüne</i> : kızılca, ğumrat	176
<i>gül-güne</i> : gül reng (Far.-T.), verdfām	587
<i>gülnār</i> : kirās, qarāṣiyā	471
<i>güm</i> : yavu (Far.-T.), zālle, mefkūd	360
<i>günāh</i> : suç, ħins, cunāh	152
<i>güncišk</i> : serçe, ‘uṣfūh	385
<i>gürāz</i> : toñuz, ħinzīr	238
<i>gürāzīden</i> : şalınmak nāzile (Far.-T.)	607
<i>gürbe</i> : kedi, sinnever, kıtt, haytal, kaṭif, hirre	111
<i>gürde</i> : bögrek, kilye	179
<i>gürsine</i> : aç, cāyi‘	200
<i>gürūh</i> : bölük, cemā‘at	568
<i>gürūha</i> : yumak, cürūhak	618
<i>gürz</i> : çomak, mıkma‘	560
<i>güsterīm</i> : döşeyelüm, bırağalum	588
<i>güvāh</i> : tanık, şāhid	609
<i>güvārīden</i> : siñüp kanmak, ħazm	515
<i>güzāf</i> : bī-hūde söz (Far.-T.)	556
<i>güzīden</i> : ügürtlamak intihāb	127
H	
<i>ḥāb</i> : düş	131
<i>ḥāb</i> : düş, ru’yā	551
<i>ħabbe</i> : dāne (Far.-T.)	615
<i>ħadūk</i> : ğam (Ar.-T.), ğuşsa, hemm	570

<i>ḥaf</i> : <i>ḳav</i>	557
<i>ḥafe kerdēn</i> : <i>boğmaq, ḥanak</i>	197
<i>ḥafriḳ</i> : <i>çepel, ḳabīḥ</i>	143
<i>ḥā ḥ</i> : <i>iste, uḥlub</i>	461/462
<i>ḥ'āher</i> : <i>ḳız ḳardeş, uḥt</i>	347
<i>ḥāk</i> : <i>ṭopraq, serā, türāb</i>	123
<i>ḥāk-i tūde</i> : <i>ṭopraqdan depe, yığm</i>	598
<i>ḥākister</i> : <i>kül, remād</i>	348
<i>ḥāl</i> : <i>siyeh nokṭa yüziünde (Ar.-Far.-T.), beñ, şāme</i>	378
<i>ḥalālūş</i> : <i>ḳatı ğavġā (Far.-T.), hāy u hūy ğalebe, şemāte</i>	311
<i>ḥām</i> : <i>çig, neyy</i>	387
<i>ḥāme</i> : <i>ḳalem (Ar.-T.)</i>	181
<i>ḥamīden</i> : <i>egilmek, inḥinā</i>	365
<i>ḥam şed</i> : <i>egildi, māle</i>	412
<i>ḥāmūn</i> : <i>yazı, şahrā</i>	536
<i>ḥāmyāz</i> : <i>esnemek, teşāvüb</i>	541
<i>ḥ'ān</i> : <i>ṭa'am, şofra</i>	175
<i>ḥande</i> : <i>gülmeḳ, zıḥk</i>	455/456
<i>ḥāne</i> : <i>ev, beyt</i>	388
<i>ḥanūr</i> : <i>ḳap ḳacaḳ, metā'u'l-beyt</i>	591
<i>ḥār</i> : <i>diken, şevk</i>	289
<i>ḥār</i> : <i>diken, şevk</i>	536/537
<i>ḥar</i> : <i>eşek, ḥimār</i>	96
<i>ḥarās</i> : <i>degirmen, at döndürür, raḥā</i>	115/116

<i>ḥarāṣīden</i> : tırmalamak, ḥadṣ	361
<i>ḥarbüze</i> : kavun, biṭṭih	415
<i>ḥargāh</i> : kara ev, oba, beytü's-ša'r	449
<i>ḥargeh</i> : kara ev, oba, beytü's-ša'r	449
<i>ḥargez</i> : siñek, üyez, üvez, zübāb , circīs	238/239
<i>ḥargūṣ</i> : tavşan, erneb	306
<i>ḥārḥār</i> : tāsā (Far.-T.), ḡuşṣa	474
<i>ḥarīden</i> : almak, şirā	127
<i>ḥāriş</i> gıcık, ḥikke	512
<i>ḥasr</i> : kaynata, şıhr	504
<i>ḥāst</i> : dilek, maṭlaba	350/351
<i>ḥast</i> : tırmaladı, ḥadṣ	485
<i>ḥasta</i> : şayru, marīz	508
<i>ḥāsten</i> : kal[k]mak, kıyām	518
<i>ḥasūk</i> : çepel, ḳabiḥ	143
<i>ḥasūyīne</i> : kaynana, şıhret	504
<i>ḥāver</i> : (gün) toğduğı (yer), maşrıḳ	227
<i>ḥāyisk</i> : çekiç (Far.-T.), fiṭṭis	406
<i>ḥayū</i> : tükürük, buzāk , lu'āb	604
<i>hefdāne</i> : āşüre aşı, ḳaṭine	468
<i>heft</i> : yedi, seb'a	185
<i>heftād</i> : yetmiş, seb'un	187
<i>ḥelāb</i> : balçık, çamur, ṭīn , vaḥal	123
<i>hem</i> : daḥı vāv	546

hem-çün gāv: şıgırlayın, mişlü'l-bağar 134/135

hem-çü tu: sencileyin, mişlüke 117

hem-dem: iş, muşāhib, muḳārin 419

hem-derd: derd-deş (Far.-T.), şāhib, mūnis 418

hemīşe: dā'im (Ar.-T.), dā'iman 234/235

hem-reh: yoldaş, refīḳ ḳarīn 122

hem-sāye: ḳoñşu, cār 272

hem-tā: beñdeş, 'adīl, naẓīr 545

hemvār: dübdüz, müstevī 405

hem-zād (Far.-Ar.): beñiz 545

hem-zād: ikiz, tev'em 544

hencār: ince yol, bennā ipi (Ar.-T.), mıṭmer 530

heng: ḳuvvet (Ar.-T.) 571

henüz: fi'l-cümle 546

her çı: her ne (Far.-T.), her mā (Far.-Ar.) 461/462

her çı: her nesne (Far.-T.), küllü mā 145/146

hest: var, mevcūd 486

hestī: gevde, beden, cism, cesed, şahş, ṭalal, cüşmān, zāt, havbā, kevn

178

hestī: varlık, vücūd 501

heşt: sekiz, semān 185

heştān: seksen, semānūn 187

hezār: biñ, elf 188

ḥurāmīden: şalınmak, tebahḥur 361

<i>ḥired</i> : ‘aql	309
<i>ḥirmen</i> : tinas	541
<i>ḥirs</i> : ayu, dübb	238
<i>ḥıřm-gīn</i> : ğazūb	576
<i>ḥīd</i> : kaşıl (Ar.-T.), kaşıl	250
<i>hīd</i> : yaba	207/208
<i>ḥidīv</i> : efendi	224
<i>ḥidīv</i> : mülk issi (Ar.-T.), řāhibü’l-mülk	224
<i>hilem</i> : koyam, ed‘	390/391
<i>ḥilm</i> : sümük, muḥāt	305
<i>hindūvāne</i> : karpuz, bittīḥ	543
<i>ḥing</i> : boz at, eĝes, eşheb	351
<i>hir</i> : tuman, celīd	408
<i>hirāsān</i> : korķak, ḥā’if	328
<i>ḥīre</i> : kafā (Ar.-T.)	305
<i>ḥīre</i> : yoş, ḥader	289
<i>Hirī</i> : Ḥorāsān’daki şehr (Far.-T.)	624
<i>ḥīř</i> : ḥıřm, akraba, karīb	109
<i>hīř</i> : şaban okı	208
<i>ḥiřt</i> : kerpiç, lebin	125
<i>ḥīřten</i> : kendi özin, nefsāk	370/371
<i>hīzem</i> : odun, ḥatab	348
<i>ḥod-bīn</i> : özin görici, mütekebbir	431/432
<i>ḥod-gümārīden</i> : şırtmak, tebessüm	515

<i>ḥod-rā</i> : kendiñi, iyyāke	170
<i>ḥod-rā sūtūden</i> : itmek temeddüh (Ar.-T.)	460
<i>ḥor</i> : ḥākīr	560
<i>ḥoş</i> : güzel	307
<i>ḥūb</i> : güzel, muḥsin	436
<i>ḥūd</i> : ıstık, miğfer	592
<i>ḥudāvend</i> : mülk issi (Ar.-T.), şāhibü'l-mülk	224
<i>Hudāy</i> : Tañrı, Allāh, Ḥālık, Vācib	88
<i>ḥūk</i> : toñuz, ḥınzır	238
<i>ḥūl</i> : ağaç kağan, karrā'	302
<i>ḥum</i> : küb, denn	164
<i>ḥumbere</i> : küpecük	574
<i>ḥumbere</i> : küpecük	583
<i>ḥūn</i> : kan, dem	174
<i>ḥunbuk</i> : şıklıg, şafır	527
<i>ḥunuk</i> : gökçek	561
<i>ḥūr</i> : güneş, beyzā, zükā, şems, şārık, 'ayn	94
<i>ḥurçin</i> : hegbe (Ar.-T.), telīs, 'aybe, ḥurc	142
<i>ḥurdād</i> : kânūn-ı şānī (Ar.-T.), tūbah, neyārūs	270/271
<i>ḥürden</i> : yemek, ekl	338
<i>ḥürden</i> [ī]: yenecek, tu'm, ta'am	307
<i>ḥursend</i> : kāni'	249
<i>ḥurşid</i> : güneş, beyzā, zükā, şems, şārık, 'ayn	94
<i>ḥusbiden</i> : uyumak, nevm	334/335

<i>ḥū-sitīh</i> : önegü, cedel ‘inād	257
<i>hūṣ</i> : uş, ‘akıl	91
<i>ḥūşe</i> : şalkım, sünbüle	437
<i>ḥūşk</i> : kuru, yābis	126
<i>ḥūy</i> : der, ‘arak	221
<i>ḥūy kerde</i> : derlemiş	163
<i>ḥūzeger</i> : isteyici, ṭālib, sā’il	505
<i>hüveydā</i> : ‘ayān	595
İ	
<i>iṣī</i> : paşa, büyük kardeş	627
<i>idend</i> : ta‘yīni yokdur sağış (Ar.-T.), lā-yuḥṣā	495
<i>imrūz</i> : bugün, hāze’l-yevm	538
<i>imrūz endūzī</i> : bugün kazandığını, kesb el-yevm	284/285
<i>imsāl</i> : bu yıl, hāzāü’s-sene	537/538
<i>īn</i> : bu, hāzā	342/343
<i>īn</i> : bu, hāzā	353/354
<i>īn</i> : bunu, zā	401/402
<i>īncā be-yār</i> : bunda getir, hāt īn (Ar.-Far.)	166
<i>īnek</i> : işde, zā	450
<i>īn-est</i> : budur, zā	298/299
<i>īn-sū</i> : berü yön, hāzā taraf	164
<i>īn suḥanem</i> : bu sözümi, hāzā kelāmī	101/102
<i>isfandārmaz</i> : teṣrīn-i evvel (Ar.-T.), bābah, bābe, aḥtoris	278
<i>ispirḡam</i> : feslegen, zaymurān	595

<i>īstāden</i> : tırmak, vakf	518
<i>istīze</i> : önegü, cedel, ‘inād	257
<i>iy</i> : ey, yā	170
<i>īzer</i> : dā’im (Ar.-T.), dā’iman	234/235
<i>Īzid</i> : Tañrı, Allāh, Hālık, Vācib	88

J

<i>jāj</i> : tımas	541
<i>jāj-hāy</i> : (hezeyān söz) söyleyici, terşih, mazg	98
<i>jāle</i> : çı, nedā	95
<i>jāle</i> : şuda binilen tuluğ	424
<i>jem</i> : avurda, kabile	581
<i>jende</i> : yamalu ton, murakka‘	350
<i>jeng</i> : is , pas, şadā	466

jeng-i dilet hem *mī-zedāy*: aç gönlüñüñ hep pasını, iftaḥ ‘afn kalbike şadāy 101/102

<i>jerf</i> : deriñ, ‘amık	198
----------------------------	-----

K

<i>kāc</i> : sille (Far.-T.), kef	197
<i>kāf</i> : yarık, şakḳ	198
<i>kaşsek</i> : başmak	259
<i>kāḡa</i> : cāhil	626
<i>kāḥ</i> : köşk (Far.-T.), kasr	417
<i>kāh</i> : şaman, tibn	575
<i>kāhū</i> : marul, ḡass	575

<i>kāj</i> : şaşı, ahvel	541
<i>kāje</i> : küçücek ev, ‘arış	400
<i>kākā</i> : kişi, recul	480
<i>kākül</i> : belük saç	377
<i>kālā</i> : kumāş (Ar.-T.), metā‘	128
<i>ḳālī</i> : firāş, bisāt	220
<i>kalūc</i> : (parmağun) kişisi, ḥinşar	325/326
<i>kālum</i> : er gören ‘avret (Ar.-T.), ağıyara varan (Ar.-T.), seyyibe	593
<i>kār</i> : iş, fi‘l	163
<i>kārd</i> : bıçak, sikkīn	92
<i>kār-gāh</i> : ḥānūt, dükkān	258
<i>kār-ı sehmnāk</i> : ḳorḳul [ı] iş, emr-i maḥūf	562
<i>kārīz</i> : arğ, arḳ, ḳanāt	115
<i>kāse</i> : çanak, ḳaş‘a	469
<i>kāse</i> : ḳadeḥ (Ar.-T.)	384
<i>kāse-i zerrīn</i> : altundan çanak	437
<i>kāsnī</i> : güneyik, hindibā	498
<i>kāsten</i> : eksilmek, nokşān	519
<i>kāş</i> : keşke (Far.-T.), leyte	133
<i>kāşāne</i> : ḳış evi, meştā	417
<i>Ḳatū</i> : bir yer	604
<i>kāz</i> : şınd[ı], maḳaş, miḳrāż	240/241
<i>kebbī</i> : maymūn (Ar.-T.), ḳırd	307
<i>kebbī</i> : maymūn (Ar.-T.), ḳırd	489

<i>kebk</i> : keklik, ḥacel	551
<i>kebūd</i> : gök, ezrak	321
<i>kebüter</i> : gügercin, ḥamāme	151
<i>kebz</i> : büyük, ‘azīm	560
<i>kec</i> : kireç, caşş	125
<i>kedū</i> : kabak, ḡar‘	290
<i>kefe</i> : kesmik, ḡaşşāre	250
<i>kefgīr</i> : kepçe, miḡrafe	387
<i>kefş</i> : başmak	259
<i>keftār</i> : şırtlan, ḡab‘	433
<i>kefte</i> : yarıluḡ açılṡa, meşcūc	623
<i>keh</i> : şaman, tibn	575
<i>kehgil</i> : şamanlu balçık, ḡīn-i tibn	124
<i>kehkeşān</i> : şamanuḡrısı, mecerra	375
<i>kej</i> : egri, a‘vec	413
<i>kejdüm</i> : ‘akreb (Ar.-T.)	283
<i>kelāje</i> : şakşaḡan, ‘aḡ‘aḡ	398
<i>kelāş</i> : küf, ‘afen	608
<i>kelle-yi ḡāv- mīş</i> : şıḡır başı, re’sü’l-baḡar	291/292
<i>kem</i> : eksik, nāḡış	249
<i>kemān</i> : yay, ḡavs	95/96
<i>kemānçe</i> : ıklık	100
<i>kemer</i> : kuşak, niḡāk minṡak	157
<i>kemre</i> : gübre, <i>polḡ</i> , şumra , sercīn , neces	256

<i>kenār</i> : kırañ, ğāyet	144
<i>kenār</i> : kırañ, uç, ğāyet	535
<i>kende</i> : kopmuş, ihtināk	454/455
<i>kendū</i> : kovan, kivāre	376
<i>kendūrī</i> : kendirik	628
<i>keneb</i> : kendir, kınnab	602
<i>kenefş</i> : servi (Far.-T.)	602
<i>kenev</i> : kendir, kınnab	602
<i>kenīzek</i> : kırnaķ eme	384
<i>ker</i> : şağır, aşamm utrūş	229/230
<i>kere</i> : küf, ‘afen	608
<i>kerezmān</i> : ‘arş	408
<i>kerh</i> : köşķ (Far.-T.), kaşr	194/195
<i>kes</i> : kimse, aħad	117
<i>keş</i> : koltuķ içi, tahte’l-ıbıt	209
<i>keşende</i> : çekici, cārr	459
<i>keşīden</i> : çekmek, incirār	333
<i>keştī</i> : gemi, fülk, cāriye, sefine, zevrak	326
<i>key</i> : büyük beg, ulu han	395
<i>key</i> : kaçan, metā	390/391
<i>key</i> : kaçan, metā	395
<i>keyfer</i> : kīnin ödeşmek, āhız-i intikām	233
<i>keyk</i> : pire, bürgüş	552
<i>Keyvān</i> : Zuħal	227

<i>kıf</i> : bir nev'e kap (Ar.-T.)	557
<i>ki</i> : ki (Far.-T.)	401/402
<i>ki ān</i> : ki ola (Far.-T.), lemin	298/299
<i>kib-zenende</i> : lāf urıcı (Far.-T.), şalef	460
<i>kīc</i> : aḥmak, ġāfil, ebleh, nākış-ı 'aql	210
<i>kih</i> : kiçi, ednā, şaġīr	617
<i>kilise</i> : deyr	141
<i>kilk</i> : kalem (Ar.-T.)	181
<i>kīmuht</i> : şaġrı	389
<i>kink</i> : gerz, muḥannes	379
<i>Kirde</i> : Kürdistān'da bir taġ	611
<i>kiric</i> : dilim, kuvvāre	584
<i>kīse</i> : tor, akçe konur, tele	395
<i>kīse-i pür zer ü sīm</i> : kīse tolu akçe (Far.-T.), şurre	437
<i>kīş</i> : dīn, mezheb	139
<i>kīş</i> : şadak, ca'be	294
<i>kışt</i> : ekin, zer'	128
<i>kışver</i> : memleket (Ar.-T.), iklīm	216
<i>kiyā</i> : iş güç, 'amel, şuġl	480
<i>kūf</i> : ügi, hāmet	398
<i>kūh</i> : taġ, tūr	408
<i>kūhān</i> : örgüç, senām	407
<i>kūknār</i> : ḥāşḥāş	531
<i>kūş</i> : çalış (emir), cidd	134/135

<i>kūşe</i> : <i>buncaḳ, zāviye</i>	108
<i>kūtāh</i> : <i>ḳışa, ḳaşīr</i>	241
<i>kūteh</i> : <i>ḳışa, ḳaşīr</i>	241
<i>kūz</i> : <i>egr[i] arkası, aḥdeb</i>	292
<i>kūze</i> : <i>bardaḳ, kūz</i>	319
<i>kūz-püşt</i> : <i>egr[i] arkası, aḥdeb</i>	292
<i>küleng</i> : <i>ṭurna, kürkiyy</i>	467
<i>külünk</i> : <i>mi‘vel</i>	465
<i>kümīz</i> : <i>südük, bevl</i>	256
<i>künām</i> : <i>in, mekān</i>	433/434
<i>künc</i> : <i>bucaḳ, zāviye</i>	445
<i>künişt</i> : <i>deyr</i>	141
<i>kürre</i> : <i>ṭay, mühre, mühr</i>	96/97
<i>küs</i> : <i>am, ferc</i>	156
<i>küşāde</i> : <i>açık, meftūḥ</i>	121
<i>küşāden</i> : <i>feth idüp açmak (Ar.-T.)</i>	333
<i>küşende</i> : <i>depeleyici, ḳātil</i>	459
<i>küşt</i> : <i>yan, cenb</i>	180
<i>küşūden</i> : <i>açmak, fetih</i>	177
L	
<i>lābe</i> : <i>yalvarmak, laṭīfe</i>	535
<i>lāḡ</i> : <i>bī-hūde söz söylemek (Far.-T.), ṭanz eylemek, teṣnī‘, temeshur, ḥayf, hezeyān, temāzuḥ</i>	568/569
<i>lāḡ</i> : <i>leṭā’if, hezl</i>	555

<i>lāġar</i> : ‘āciz	614
<i>lāġar</i> : arıķ, naĥīf	523
<i>lāk</i> : balçıġı iltecekleri şanduk (Ar.-T.)	562
<i>laķ</i> : ĥıls	602
<i>lāl</i> : dılsız, ebkem	230
<i>lālenġi</i> : pişı, düble	514
<i>lālenk</i> : pişı, düble	514
<i>lāne</i> : yuva, ‘uşş , vkr	399
<i>leb</i> : dudak, şefe	90
<i>leĥt</i> : çomak, miĥcen, mıkma‘	323
<i>lemtür</i> : büyük, ekber, a‘zam	567
<i>leng</i> : akşak, a‘rec	229
<i>lers</i> : sille (Far.-T.), kef	197
<i>levāşe</i> : yavaşā, zıyer, ziyār	625
<i>levend</i> : bön, ġāfil, cāhil, aĥmak	495
<i>ligām</i> : uyan, ‘inān, licām	386
<i>līz</i> : ĥākīr	560
<i>lūbiyā</i> (Far.-Ar.): bögrülce	114
<i>lūce</i> : şaşı, aĥvel, a‘ver	229
<i>lūk</i> : elsiz, akta‘, ‘eşell	229
<i>lünc</i> : aġız bucaġı	445
M	
<i>māde</i> : dişı, ünşā	162
<i>māder</i> : ana, anne, ümm	110

<i>māder-zen</i> : kaynana, ümm-i zevce	503
<i>mādiyān</i> : kışrak, hicr	97
<i>māğ</i> : gice karañusu, dücā	555
<i>mağ</i> : karañu, zulmet	554
<i>mağz</i> : beyni, muḥḥ, dimāğ	107
<i>māh</i> : ay, şehir, kamer	94
<i>māḥçī</i> : pālān atı (Far.-T.), birzevn	582
<i>māh-gāne</i> : aylık, icāre	605
<i>māh-ı behmen</i> : eylül (Ar.-T.), tüt, sitevris	277
<i>māh-ı murdād</i> : āzer (Far.-T.), baramhāt, martis	273/274
<i>māhī</i> : balık, semek, ḥūt	283
<i>mākiyān</i> : tavuk, dücāce	398
<i>māned</i> : kala, bekā	219
<i>mār</i> : yılan, ḥayye	283
<i>māse</i> : kürek, mis‘ar	465
<i>māst</i> : yoğurd	113
<i>mastabā</i> : bozca aşı, tutmac	113
<i>māşū</i> : elek, munḥul	346
<i>mebāş</i> : olma, lā-mekin	134/135
<i>me-cūy</i> : isteme, lā-taṭlab	319
<i>meğāk</i> : çukur, cufra	199
<i>meges</i> : siñek, üyez, üvez, zübāb, circīs	238/239
<i>mehār</i> : burunduruk, ḥışāş	425
<i>meh-i nev</i> : hilāl	94

<i>mekeş</i> : çekme, lā-tecer	209
<i>mekiden</i> : emmek, maşş	338
<i>melaḥ</i> : çekirge, cerād	493
<i>me-lünd</i> : söz çeyneme lā-taşallüf	496
<i>men</i> : ben, ene	421
<i>mercū</i> : mercumek (Far.-T.) ‘ades, māş, mec	247
<i>meniş</i> : ṭab‘	507
<i>me’nşīn</i> : oturma, lā teḳa‘d	169
<i>me-rā</i> : baña, ileyye	117
<i>merdüm</i> : insān (Ar.-T.), ādem	347
<i>merdümek</i> : mercumek (Far.-T.), ‘ades, māş, mec	247
<i>merdüm-i çeşm</i> : bebek, muḳle	347
<i>merḡül</i> : örüli, ẓafīre	377
<i>meske</i> : tereyağı, duhn	397
<i>mevīz</i> : kuru üzüm, zebīb	433
<i>mey</i> : süci, ḥamr	384
<i>meziden</i> : emmek, maşş	338
<i>mī-bāş ḥāmūş</i> : ebsem ol (emir), üsküt, ḥab kün	314
<i>mī-çeked</i> : tamar, yaḳtaru	174
<i>mī-dād be-men</i> : virdi baña, aḥsen ileyye	223
<i>mih</i> : seyyid	617
<i>mih</i> : ulu, ‘ azīm	88
<i>mihmān</i> : konuk, ẓayf, misāfir	413/414
<i>mih</i> : güneş	425

<i>mihr</i> : <i>sevi</i> , ḥubb	425
<i>mihr-māh</i> : <i>ayyār</i> (Ar.-T.), başans, mayıs	275/276
<i>mī-kūn</i> : <i>ḳıl</i> (emir)	188
<i>mī-kūnī</i> : <i>iderseñ</i>	342/343
<i>mī-mān</i> : <i>ḳal</i> (emir), ḳuf	190
<i>mī-māned</i> : <i>beñzer</i> , mümāşil , müşābih	218
<i>mī-ne-nümāyed</i> : <i>görünmez</i> , lā-yera	117
<i>mī-neyāmed</i> : <i>gelmedi</i> , lem-te'et	251
<i>mis</i> : <i>bakır</i> , nuḥās	160
<i>mī-sezed</i> : <i>yarar</i> , cedīr , lāyık , liyakat	217
<i>mīş</i> : <i>koynun</i> , ḡanem	206
<i>mītīn</i> : <i>külüñk</i> (Far.-T.), mi'vel	465
<i>mīve</i> : şemer	196
<i>miyān</i> : <i>bel</i> , ḳāmet-i vasaṭ	157
<i>miyān</i> : <i>bel</i> , vāsıṭu'l-insān	419/420
<i>miyān</i> : <i>orta</i> , meclis	284/285
<i>miyān</i> : <i>orta</i> , vasaṭ	109
<i>mīzbān</i> : <i>konuk alan</i> , muzīf	414
<i>mī-zebed</i> : <i>dölenmek</i> , rāḥat , ṭumānīnet , sükūn , ḳarār	218
<i>muḡ</i> : <i>gāvur</i> (Far.-T.), kāfir	554
<i>mūl</i> : <i>oynaş</i> , 'āşık	576
<i>mūr</i> : <i>karınca</i> , neml	283
<i>mūrd</i> : <i>mersīn</i>	432
<i>murḡ</i> : <i>kuş</i> , ṭayr	399

<i>murğāb</i> : ördek, ıvezz	159
<i>murūd</i> : ıccāş, kummeşrā	471
<i>mūş</i> : şıçan, fare	92
<i>mūş-ḥār</i> : çaylak	532
<i>mūy</i> : kıl, şa‘r	181
<i>mūyīden</i> : ağlamak, nevhā	506
<i>mūze</i> : edik, ḥuff, medās	308
<i>mühre</i> : boncuk, ḥareze	611
<i>müjde</i> : muştuluk (Far.-T.), beşāret	293
<i>müje</i> : kirpik, hüdüb	91
<i>müjgān</i> : kirpik, hüdüb	91
<i>mül</i> : süci, ḥamr	384
<i>münc</i> : aru	257
<i>münkīden</i> : tarılup kaçuyup hergiz toduldanmak (Far.-T.)	333
<i>müşt</i> : yumruk	174
<i>müşt</i> : yumruk, avuç	326
<i>müzd</i> : kiri, ücret	293
N	
<i>nā</i> : yok, lā	485
<i>nāb</i> : ḥālîş, şāf	121
<i>nādān</i> : bön, ğāfil, cāhil, aḥmak	495
<i>nādān</i> : cāhil	626
<i>nāf</i> : göbek, karın, baṭn, surra	156
<i>nā-fercām</i> : lāyık degül kes (Ar.-Far.-T.), lā- ḥaḳīḳ	479

<i>nağz</i> : gökçek, melîh	107
<i>naḥcîr</i> : av, şayd	500
<i>nāḥun</i> : tırnak, zufr , ḥāfir	324
<i>nāk</i> : müşk otı (Far.-T.), misk-i mağşûş	561
<i>nālîden</i> : inildemek, enîn	516
<i>nām</i> : ad, isim	112
<i>nāme</i> : bitî, şahîfe , mektûb , mürāsele	181
<i>nān</i> : etmek, ḥubz	113
<i>nān-ḥūriş</i> : katık, idām , idm	436
<i>nā-resîde</i> : yitişmemiş	522
<i>nā-sezā</i> : lāyık degül kes (Ar.-Far.-T.), lā-ḥakîk	479
<i>nāvdān</i> : oluk, mîzāb	115
<i>nāve</i> : senit, naḳîr	131
<i>nāvek</i> : ok, sehim	93
<i>nāy</i> : boğaz ḥulkûm	95
<i>nāy</i> : didük, düdük , mizmār	99
<i>nāyije</i> : lüle (Far.-T.), mîzel	255
<i>nāzîden</i> : nāzlanmak (Far.-T.), tasahḥub , tağannüc	158
<i>neberd</i> : ḥamle , ḥücûm , cidāl	497
<i>nebîre</i> : oğlı oğul, ḥāfid , ibnü'l-ibn	578
<i>nehre</i> : yayuk	397
<i>nemek</i> : tuz, milḥ	113
<i>neng</i> : 'ār	467
<i>ner</i> : erkek, müzekker	162

<i>nerm</i> : yumuşak, nā'im	323
<i>nerm-rev</i> : yab yab yürüyen, dölek, ķuṭūf	352
<i>neşterin</i> : nesrīn gülü (Far.-T.)	606
<i>nev</i> : yeñi, cedīd	602/603
<i>nevā</i> : nağme	479
<i>nevā</i> : naşīb (Ar.-T.), ḥazz	480
<i>neved</i> : toḵsan , tis'un	187/188
<i>neverdīden</i> : dürmek, ṭayy	357
<i>ney</i> : ķamış , ķaşab	396
<i>neyfe</i> : yaka iç ṭon , nīfak	426
<i>neyīn</i> : ķamış olsa (ev)	400
<i>neyistān</i> : ķamışlık , maḵşabe	595
<i>nī</i> : yok, lā	485
<i>nigehbān</i> : şaklayıcı , ḥāfız	427
<i>nigende</i> : ḡurze , ḥurze	509
<i>nigīn</i> : (yüzük) ķaşı , faşş	601
<i>nigūyī</i> : iyilik, aḥsen	450/451
<i>nihāden</i> : ķomak , vaz'	558
<i>nihāl</i> : taze dal (Far.-T.), ḡuşn	580
<i>nihed</i> : ķor , yūz'a	558
<i>nijend</i> : ķayḡu	581
<i>nīk</i> : eyü, aşlah	201/202
<i>nikūhīden</i> : yirüüp yiçmak, zemm	513
<i>nīl</i> : çivid	322

<i>nīlk</i> : ʔaġ erüġi	433
<i>nīm</i> : yarım, nıṣf	291
<i>nīṣ</i> : diken, ṣevk	289
<i>niṣāf</i> : ‘aķılsız (Ar.-T.)	556
<i>niṣānden</i> : dikmek, ġars, naṣb, rekz	443
<i>niṣāne</i> : hedef, ġaraḏ	557
<i>nīṣ-ḥūr</i> : geviṣ	539
<i>niṣīmen</i> : oturak, erīke	445
<i>nīv</i> : alp, ṣecī‘	228
<i>niyā</i> : dede, ced	110
<i>niyām</i> : kın, kılif, ġılāf	389
<i>nīz</i> : dalı, vü	542
<i>nizār</i> : arık, mehzül, naḥīf	535
<i>nīze</i> : süñü, rumḥ	93
<i>nuḥāle</i> : kepek	346
<i>nuḥust</i> : ezel (Ar.-T.), bākī	145/146
<i>nūl-i ķaz</i> : ķuṣ burnı, minķār	499
<i>nūṣ</i> : bal, ‘asel	289
<i>nūbiṣt</i> : yazdıysa, yektüb	145/146
<i>nūġūl</i> : deriñ, ‘amīk	556
<i>nūh</i> : ʔokuz, tis‘a	185
<i>nūhāz</i> : erkeç, kösem, teys	162
<i>nūhūfte</i> : gizlü, maḥf [ī]	163
<i>nümūden</i> : göstermek, irā’et, iṣāret	358

nüvār: urgan, urġan **ħabl** 447

nüvişt: yaz (emir), **üktüb** 243

P

pāçîle: bir çenber (Far.-T.) 621

pādāş: kīnin ödeşmek, **āḫz-i intikām** 233

pādişāh: büyük beg, ulu ḫan 395

pādişāh: efendi 224

pāk-nijād: ḫasīb-i aşl, ṭāhirü'n-neseb, şerīf 281

pāpūc: edik, **ḫuff**, medās 308

pāpūş: edik, **ḫuff**, medās 308

pār: bildir, 'ām-ı evvel 538

pārsā: zāhid, 'ābid 139

pārū: kürek, mis'ar 465

pāy: ayak, ricl 90

pāyān: şoñ, nihāyet, 'ākıbet 418

pāy-bāf: çulḫa (Far.-T.), nessāc 258

pāye: mertebe 296

pāyīz: faşl-ı güz (Ar.-T.), **ḫarīf** 276

peççe: yavru 399

peder: ata, **eb** 110

pehlevān: alp, şecī' 228

pehlū: eyegü, zıl' 180

pehn: yaşşı, 'arīz 242

pejm: tuman, celīd 408

<i>pejûl</i> : topuk, ka‘b	579
<i>pelās</i> : ẖils	602
<i>peleng</i> : kaplan, nimir	466
<i>pelīz</i> : bāġ (Far.-T.) .	260
<i>penāġ</i> : iplik uci	260
<i>penbe</i> : panbuk, kutn	543
<i>pencāh</i> : elli, ẖamsūn	186
<i>pencere</i> : tereçe .	108
<i>penç</i> : beş, ẖams	184
<i>pend</i> : öġüt, nuşh	450/451
<i>per</i> : kanat, cenāh, riş	151
<i>perdāhte</i> : düzülmüş	282
<i>perend</i> : ibrişim (Far.-T.) kaz, dībāc	435
<i>perendūş</i> : aşraġı (gice), evvelü’l-bāriha	303/304
<i>perestār</i> : karavaş, ẖādime	110
<i>perestiş</i> : tapmak, itā‘at, ‘ubūdiyyet	138
<i>perestū</i> : kırtaġuc, huṯtāf	489
<i>perhāş</i> : şavaş, harb	132
<i>perhū</i> : kiler (Far.-T.), mahbā	526
<i>periden</i> : uçmak, tayr	139
<i>perir</i> : öteki gün, evvel-i ems	303
<i>perniyān</i> : nahışlu (Ar.-T.)	594/595
<i>perverdigār</i> : besleyici, rabb	427
<i>perveriş</i> : beslemek, terbiyyet	138

<i>Pervîn</i> : Üllker, Süreyyā	375
<i>pes</i> : ard, ba'd, half	165
<i>pes</i> : eyle olsa	548
<i>pesendīden</i> : beğenmek, irtizā	336
<i>peşîc</i> : 'azm yol itmek yarağ (Ar.-T.)	490
<i>pest</i> : alçak, sufl, sāfil	327
<i>pes-ter</i> : girülik, āhîr	221/222
<i>pestû</i> : küpecük	583
<i>peş</i> : boyun, 'unuğ	379
<i>peşîz</i> : pul, harşef, fûls	255/256
<i>peşm</i> : yün, şûf, 'ahn	220
<i>pey</i> : siñir, 'aşab	396
<i>peyām</i> : haber	388
<i>peygamber</i> : Hakk'dan haber viren (Ar.-T.), resûl	89
<i>peygāre</i> : levm, ta'ne	618
<i>peygüle</i> : bucağ	559
<i>peygüle</i> : buncağ, zāviye	108
<i>peykān</i> : demren, naşl	92
<i>peykār</i> : şavaş, harb	222
<i>peyker</i> : çehre (Far.-T.), şüret	223
<i>peymān</i> : 'ahd, kavî-i qarār	421
<i>peymāne</i> : ölçek	421
<i>peyrev</i> : uyucu, tâbî'	222
<i>peyveste</i> : ulaşığ, muttaşıl	517

<i>pīc pīc</i> : işkence, miḥnet	490
<i>pīç</i> : bağılu, muḳayyed, sebh	180/181
<i>pīh</i> : iç yağı, şahm	616
<i>pīle</i> : göz kapağı, cefn	290
<i>pīle-ver</i> : çerçi, şaydelān	511/512
<i>pindāšten</i> : şanmak, zann	367
<i>pingān</i> : bakırdan düzülüp oldu tās (Far.-T.)	470
<i>pīr</i> : şeyḥ-i fānī, yefen	374
<i>pīrāhen</i> : gömlek, kamīş	106
<i>pīrāmen</i> : çevre, havālī	216
<i>pīrāye</i> : düzünmek, hilye	282
<i>pīre-zen</i> : karı, ‘acūz, şehle, ‘acūze	374
<i>pirinc</i> : boncuk, şebah	510
<i>pīrūz</i> : zafer	232
<i>pīse</i> : ala, baras	520
<i>pistān-dān</i> : emcek, meme, sedy	589
<i>piste</i> : fıstık (Far.-T.), habbu şanevber	522
<i>pister</i> : firāş	220
<i>pīş</i> : öñ, imām, kuddām, kubl	165
<i>pīşān[ī]</i> : alın, cebhe	121
<i>pīşe</i> : şan‘at (Ar.-T.), hīrfet	144
<i>pişgāh</i> : meclis yuḳarusı (Ar.-T.), şadr	605
<i>pīş-ḥord</i> : ütme, ferīk	250
<i>pīş-ter</i> : ilerlik, aḳdem	221

<i>pīşyār</i> : <i>mamı, k̄ābile</i>	537
<i>piyāde</i> : <i>yaya, rācil</i>	296
<i>piyāle</i> : <i>kaḡeḡ (Ar.-T.)</i>	384
<i>piyāz</i> : <i>şoğan, başal</i>	247
<i>pizişk</i> : <i>otçı, ‘aşşāb</i>	511
<i>pūd</i> : <i>arġaç, luḡme</i>	220
<i>puḡt</i> : <i>pişdi, ṭabḡ, maṭbūḡ</i>	388
<i>puḡte</i> : <i>pişdi, ṭabḡ, maṭbūḡ</i>	388
<i>pul</i> : <i>köpri, cısr</i>	577
<i>pundüz</i> : <i>çuvalduz (Far.-T.), miselle</i>	543/544
<i>pūr</i> : <i>oġul, ibn</i>	378
<i>pūsīde</i> : <i>çürük</i>	563
<i>pūst</i> : <i>deri, cild</i>	350
<i>pūş</i> : <i>‘urf</i>	551
<i>pūşīde</i> : <i>gizlū, maḡfī</i>	563
<i>pūyende</i> : <i>yilici, ‘adavān</i>	457
<i>pūz</i> : <i>aġız, fem</i>	581
<i>pūzīne</i> : <i>maymūn (Ar.-T.), yarpuz, fütunc, kırd</i>	489
<i>pūr</i> : <i>tolu, memlū, mel’ān</i>	290
<i>püser</i> : <i>oġul, ibn</i>	378
<i>püser</i> : <i>oġul, veled</i>	170
<i>püşk</i> : <i>kıġ, ba‘ra</i>	593
<i>püştem</i> : <i>arḡam, zaḡrī</i>	168

R

<i>rāġ</i> : <i>taġ</i> , cebel	260
<i>rāh</i> : <i>yol</i> , ṣāriʿ	575
<i>raḥc</i> : <i>çepel</i> , ḵabīḥ	143
<i>raḥne</i> : <i>gedik</i> , selm	566
<i>raḥş</i> : <i>güneş</i>	549
<i>raḥşende</i> : <i>yıldırııcı</i> , şaʿşaʿa , lemeʿān , şuʿāʿ , berḵ	410
<i>raḥt</i> : <i>at tonu</i>	592
<i>rām</i> : <i>yavaş</i> , münkāḍ , mutīʿ , mūnis	132
<i>rānīn</i> : <i>şalvar</i> (Far.-T.), rānān	435
<i>rāst</i> : <i>toġru</i> , istikām	201/202
<i>Rāz u Mürvez</i> : <i>İki köyüñ adları</i>	624
<i>rebāb</i> : <i>ıklık</i>	100
<i>reft</i> : <i>gitdi</i> , zehebe	251
<i>reften</i> : <i>gitmek</i> , zeheb	519
<i>refū</i> : <i>gözemek</i>	604
<i>reg</i> : <i>ţamar</i> , ʿırḵ	174
<i>rehā-kūn</i> : <i>ḵurtar</i> , aḥliş	170
<i>rehā kūn</i> : <i>şalıvir</i> , aḥliş	314
<i>rehber</i> : <i>ḵulaġuz</i>	222
<i>rehī</i> : <i>ḵul</i> , teraḵḵi	401/402
<i>reh-nümāy</i> : <i>yol gösterici</i> , hādī	88/89
<i>remānīden</i> : <i>ürkütmeḵ</i> , tenfīr	369
<i>reme</i> : <i>sür[i]</i> , ḵaṭīʿ	206
<i>renc</i> : <i>emek</i> , zaḥmet , meşakḵat , teʿab	565

<i>reng</i> : tağ keçisi, imā, maʿz-ı cebel	467
<i>resāniden</i> : irgürmek, işāl	369
<i>resen</i> : ip, habl	359
<i>residen</i> : irişmek, vaşl	360
<i>reste</i> : e[r] sırası, şaf	.504
<i>reste</i> kurtulmuş, mūncā	180
<i>reşk</i> : günü, hased	592
<i>rev</i> : var, ruh	461/462
<i>revān</i> : cān (Far.-T.), rūh	420
<i>reviş</i> : gidiş, tarīk, zehāb	122
<i>revişet</i> : gidişüñ, zehābek, zāhābek	353/354
<i>revişi</i> : bir yürüyüş, zehebte	261/262
<i>rev ki</i> : yüri kim, izhebü ente	261/262
<i>rez</i> : (üzüm) çubuğı	194
<i>rezm</i> : uruş, şavaş, döğüş, harb, cidāl	310
<i>rīhten</i> : dökmek, şabb	599
<i>rīk</i> : kum, reml	126
<i>rīm</i> : iriñ, kayh	291
<i>rīş</i> : bart baş, saʿfe	288
<i>rīş</i> : şakalı kaba, eşatt, keşş	292
<i>rīş</i> : şakal, lihye	288
<i>rīşe</i> : saçak, hüdüb	288
<i>rīze</i> : ufağ, bürāde	294
<i>rūbeh</i> : dilkü, şaʿleb	434

<i>rubūden: kapmak, ḥaṭf</i>	358
<i>rūd: çay, nehr</i>	91
<i>rūde: bağırsak, mi‘ā</i>	179
<i>rūften: bir yeri süpürmek, kens</i>	365
<i>rūḡan: yağ, semn</i>	468
<i>ruḥ: yañak, ḥad</i>	90
<i>rūjīden: bitmek, nebt</i>	614
<i>rukū: yama, hırka</i>	419
<i>rūy: tuc, şufr</i>	160
<i>rūy: yüz, vech</i>	90
<i>rūy bi-girdān: yüz çevir, ḥavvelü'l-vech</i>	412/413
<i>rūyīden: bitmek, nebt</i>	614
<i>rūze: oruc (Far.-T.), şavm</i>	308
<i>rūzī-dehende: rızķ virici (Ar.-T.), rezzāk</i>	456
<i>rūstāḥīz: āḥiret, kıyāmet</i>	140
S	
<i>şad: yüz, mi'e</i>	188
<i>şad-pāye: çıyan, şebes</i>	152
<i>saḥt: katı, şulb, şedīd</i>	323
<i>şaḥtiyān: gön, edīm</i>	350
<i>sāl: yıl, sene, ‘ām, ḥavl</i>	374/375
<i>sālār: leşker başı (Far.-T.), şaḥne, naķīb</i>	530/531
<i>sāmān: yön yöş</i>	411
<i>sār: şıgırcık kuşı, zurzūr</i>	534

<i>sāv</i> : egindü, bürāde	525
<i>sāvīn</i> : <i>seped</i> (Far.-T.), ķuffe, ķavşara	525
<i>sāye</i> : gölge, zıll	269
<i>sāz</i> : <i>çalğu, yarağ, ālāt-ı lehv</i>	540
<i>se</i> : üç, şelaş	151
<i>se</i> : üç, şelaş	184
<i>se bār</i> : üç kerre (Ar.-T.), şelāş merrāt	199
<i>sebū</i> : cerre, ķulle	164
<i>sebūk</i> : <i>yeyni, hafif</i>	423
<i>sebz</i> : <i>yeşil, ahzar, hazır</i>	322
<i>sefīd</i> : <i>aķ, ebyaz, beyāz</i>	321
<i>seg</i> : <i>it, kelb</i>	238
<i>seg-lāyīden</i> : <i>it ürmek, nebīc, nebīh, nebāc, nubāh</i>	363/364
<i>seme</i> : <i>zevle</i>	208
<i>semend</i> : <i>ķula at</i>	351
<i>semer</i> : ķışsa, hikāyet	506
<i>seng</i> : <i>taş, hācer</i>	126
<i>senglāh</i> : <i>çakıl, cerret</i>	492
<i>se-pāye</i> : <i>sac ayağı, üşfiye</i>	296
<i>sepīd</i> : <i>aķ, ebyaz, beyāz</i>	321
<i>sepūs</i> : <i>kepek</i>	346
<i>ser</i> : <i>baş, re's</i>	291
<i>serā</i> : <i>ev, beyt, dār</i>	108
<i>serāyīden</i> : <i>ırlamak, tegannī</i>	336

<i>serd</i> : şovuk, berd	502
<i>serdter</i> : şovuğrak, ebred	370/371
<i>sere</i> : yarar, āhsen	212
<i>sergīn</i> : gübre, polı, şumra , sercīn , neces	256
<i>ser-keş</i> : çamış, cumūh	351
<i>serm</i> : kıcı	247
<i>sermā</i> : şovuk, berd	280
<i>ser-nīgūn</i> : baş aşağı, mün‘akis	177
<i>sevgend</i> : and, half eylemek (Ar.-T.), yemīn	567
<i>sezā-vār</i> : yarar, cedīr , lāyık , liyakat	217
<i>sī</i> : otuz, şelaşūn	186
<i>sīb</i> : alma, tuffāh	472
<i>sifāl</i> : şakşı	125
<i>sigāliş</i> : fikr	232
<i>sigāliş</i> : hīle (Ar.-T.), mekr	507
<i>sīgī</i> : süci, hamr	384
<i>sigīzīden</i> : büklemek, kamūş	539
<i>sīh</i> : şiş, seffūd	296/297
<i>sīlī</i> : sille (Far.-T.), kef	197
<i>sīm</i> : gümüş, fizza , luceyn	161
<i>sīm-āb</i> : jīve (Far.-T.)	510
<i>sincid</i> : igde, gubeyrā	521
<i>sindān</i> : örs, ‘alāt, kulūb	405
<i>sīne</i> : göğüs, şadr	157

<i>sīne-bend</i> : gömüldürük, lebeb	386
<i>sipārī</i> : aңыз, maḥṣad	487
<i>sipās</i> : minnet	138
<i>sipās</i> : ögmek, minnet, şükr	467/468
<i>sipeh</i> : çeribaşı, emīrū'l-ceyş	226
<i>sipeh-büd</i> : çeribaşı, emīrū'l-ceyş	226
<i>sipend</i> : yüzerlik, ḥarmel	499
<i>siper</i> : kalkan cunne	294
<i>siperm</i> : reyḥān (Ar.-T.)	586
<i>sipih-r-āsā</i> : gökgün (Far.-T.), mişlü's- semā	586
<i>sīr</i> : tok, şeb'ān	307
<i>sirīşim</i> : tutkal, yelim, ğırrā	448
<i>sitān</i> : al (emir), ḥüz	380/381
<i>sitān</i> : çalkoyun, arka üstüne yatmak, istilkā	590
<i>sitāre</i> : yıldız, necm, kevkeb	149
<i>sitāyiş</i> : ögmek, medh	469
<i>sitebr</i> : yoğun, ğalīz	241
<i>sitem</i> : güç, zulm	583
<i>sitīz</i> : önegü, cedel, 'inād	257
<i>sittī</i> : hatun	583
<i>siyeh</i> : kara, esved	321
<i>sū-be-sū cihet</i> : her cānib (Ar.-Far.-T.), her yañ (Far.-T.)	600
<i>sūd</i> : aşşı, fā'ide, ribḥ	128
<i>sūden</i> : sürmek, tatliye	359

sūfār: ıgne kulağ[ı], ok gezi, **semm**, **hurt** 240

suğbe: ‘āciz 614

sūgvār: yaslu 532

sūhān: ege, dörpi, **mibred**, **misfen** 406/407

suhanem: sözümi, **kelāmī** 101/102

sūhte: kav, **harrāka** 610

sūhten: yanmak, **hark**, **ihrāk** 364

sumc: yer altı, **nakb**, **gār** 144

surh-āb: aṅğıt, **nuhām** 510

sūsmār: keler, **zabb** 531

sūzen: ıgne 241

sübş: bit, **kamle** 552

sübüş: bit, **kamle** 552

süften: delmek, **şakb** 518

sūhan: söz, **kelām** 380/381

sūhan-çīn: kovıcı, **nemmām** 431

süksük: yilegen, **cevdet** 351/352

süm: toynak, **hāfir** 582

sünb: toynak, **hāfir** 582

süpüziden: sağlayup taşmak, **garz** 528

sürb: kurşun **ānuk** 483

sürfe: öksürük, **su‘āl** 563

sürh: kızıl **aḥmer** 322

sürhije: kızamuğ, **haşbe** 230

<i>sürün</i> : uca, virk	180
<i>sürüş</i> : melek (Ar.-T.), ferişte	312
<i>sütüh</i> : aru	257
<i>sütün</i> : direk, üstüvâne	388
<i>sütür</i> : ilki, devābb	539
<i>sütürden</i> : tırāş (Far.-T.), halk, taḥlīk	442
<i>sütürk</i> : (parmağın) büyüğü, ibhām	325
<i>sütürre</i> : ustura (Far.-T.), mūsā	442
<i>sütürven</i> : kışır, ‘akīm	442/443
<i>süvār</i> : atlu, fāris	296
Ş	
<i>şād</i> : kutlu, ḥurrem	455
<i>şādī me-kün</i> : sevinme, lā-tefriḥ	475/476
<i>şādurvān</i> : büyük döşek, mefrūş, menkūş	573
<i>şāḥ</i> : ağaçda budak, ğuşn, üfün	196
<i>şah</i> : taş depesi, zirvetü’l-cebel	407
(şecer) <i>şāḥı</i> : budak, ğuşn	558
<i>şāh-rāh</i> : dīvān yolu (Far.-T.), sultān-ı tarīk	606/607
<i>şāl</i> : aba (Ar.-T.)	375
<i>şālaḥ</i> : hils	602
<i>şalvār</i> : iç ton, serāvīl	106
<i>şām</i> : aḥşām, ‘aşıy, mağrib, mesā	112
<i>şāne</i> : tarak, müşt	288
<i>şaşt</i> : altmış, sittün	187

şebāngāh: <i>aḥşām, ‘aṣīy, mağrib, mesā</i>	112
şebnem: <i>çi, nedā</i>	95
şebpere: <i>yarasa, ḥuffāş</i>	473
şeb ü rûz: <i>gice gündüz, leyl ü yevm</i>	134/135
şegāl: <i>çaḳal (Far.-T.), ibn, āvā</i>	492
şehrīver: <i>nīsān (Ar.-T.), beramūdah, ābrīl, ābrilīs</i>	274/275
şemem: <i>çarık</i>	448
şemşīr: <i>kılıç, seyf</i>	389
şend: <i>kuş burnı, minḳār</i>	499
şeng: <i>nāzlı şīveli maḥbūb (Ar.-Far.-T.), maṭbū‘</i>	571
şeng-ğāv: <i>ögendire</i>	207
şerm: <i>utanmak, ḥayā</i>	586
şermīden: <i>utanmak, ḥayā, ḥacālet</i>	336/337
şeş: <i>altı, sitte</i>	184
şeştā: <i>ṭanbur (Far.-T.), ṭunbūr</i>	99
şev: <i>ol</i>	235
şevher: <i>er, mer’, recül, zevc</i>	156
şevī: <i>olasın</i>	401/402
şevī: <i>olasın, tekun</i>	212
şeyd(ā): <i>delü, ḥayrān</i>	209/210
şīb: <i>iniş, hecil</i>	327
şigerf: <i>ulu, kebīr</i>	198
şikāf: <i>yarık, şakḳ</i>	198
şikem: <i>göbek, qarın, baṭn, surra</i>	156

<i>şikeste</i> : kırık, meksūr	484
<i>şināviden</i> : yüzmek şuda, sebh	491
<i>şîr</i> : arslan, esed	433
<i>şîr</i> : sūd, ḥalīb, leben	394
<i>şîrîn</i> : tatlu, ‘azb, ḥulv	438/439
<i>şîrîn</i> : tatlu, ḥulv	612
<i>şitābî</i> : iversiñ, sür‘at	353/354
<i>şitābîden</i> : ivmek, ta‘cîl	339
<i>şiyār</i> : naṭas, kirāb	128
<i>şubān</i> : çoban (Far.-T.), rā‘î	207
<i>şūh</i> : kir, vesah	493
<i>şûre</i> : çoraq, serāb (Ar.-Far.)	125
<i>şüd</i> : oldı	201/202
<i>şüd</i> : oldı	498
<i>şüd</i> : oldı, kâne	328
<i>şüden ter zi-bārān</i> : ıslamak, meblûl	341
<i>şüh</i> : tü (yansıma), üff, tûf	142
<i>şühüliden</i> : urmak, şafîr	513
<i>şükûfe</i> : çiçek, zehir	376
<i>şükûh</i> : heybet (Ar.-T.), ḥaşmet	142
<i>şülle</i> : ferc-i zen (Ar.-Far.)	597
<i>şümār</i> : say, ‘add	188
<i>şümār</i> : sayı, ḥisāb	126
<i>şüş</i> : öyken, ri’e	179

T

<i>tā: dek, ilā</i>	542
<i>tāb: kızmak, harāret</i>	481/482
<i>tāb: kuvvet (Ar.-T.), kudret</i>	482
<i>tāb: zülf (üñ) ip (üñ) bükülüp eğilme (si) (Far.-T.), cu'üdet</i>	482
<i>tābān: yıldırıcı, şa'sa'a, leme'an, şu'a', berķ</i>	410
<i>tābe: tağan, heytale</i>	416
<i>tā-be-kücā: nice dek, metā</i>	353/354
<i>Ṭabes: bir şehir (Far.-T.)</i>	547
<i>tāb-ı āftāb: şems ziyāları (Ar.-T.), şu'le</i>	481
<i>tāb-ı māhtāb: kamer ziyāları (Ar.-T.), şu'le</i>	481
<i>ṭabīden: talabımaķ tezelsül, taḥarrük</i>	368
<i>tābistān: yay, şayf</i>	265
<i>tāc: kalabaķ</i>	449
<i>tāc-ı şeh: tāc (Far.-T.)</i>	200
<i>tāften: bükmeķ, fetl</i>	359
<i>tāk: üzüm tegegi, kerm</i>	194
<i>ṭang: āvāz (Far.-T.), şavt</i>	527
<i>tār: arış, sedā'</i>	219
<i>tārek: depe, kulle</i>	542
<i>tāse: ğam (Ar.-T.), ğuşşa, hemm</i>	570
<i>tāş: yüzde çığıt, kelef</i>	579
<i>ṭaşt: legen (Far.-T.), taşt</i>	470
<i>tāvān: ödek, verim, ğarm, ğarāmet, zemān</i>	414

<i>tāve</i> : ʔağan, heyʔale	416
<i>tāziyāne</i> : ʔamçı, sevʔ, mikraʕa	244
<i>teb</i> : sıtma, ʔummā	566
<i>tebār</i> : ʔabīle, ʔavm, raht	109
<i>teber</i> : balta, odun yarup yonar, fe's	295
<i>tebīre</i> : ʔavul (Ar.-T.) , ʔabl, dühül	577
<i>tebūrāk</i> : iki tahta, bağlayuban ʔatladuban ürkiude ʔuş	550
<i>tef</i> : issilik, ʔarāret	546
<i>tef</i> : yalıñ, leheb	364
<i>tefs</i> : issilik, ʔarāret	546
<i>tegerk</i> : ʔolu, ʔabbü's-sehāb	205
<i>tehi</i> : boş, ʔālī	290
<i>tehi</i> : ʔālī	627
<i>tek</i> : dibi deñīz, ʔa'r	545
<i>tek</i> : ʔamle, ʔa'r, ʔelak, ʔavt	194
<i>telle</i> : faʔ (Ar.-T.), faħħ	111
<i>telh</i> : acı, mürr	523
<i>ten</i> : gevde beden, cism, cesed, ʔaħş, ʔalal, cüşmān, zāt, ʔavbā, kevn	
<i>tendīse</i> : oyuk	520
<i>teng</i> : ʔolañ, ʔırām, ʔızām	466
<i>teng</i> : ʔar, zīk	466
<i>tenzen</i> : ebsem ol (emir), üsküt, ʔab kün	314
<i>ter</i> : yaş, ratb	126

<i>terkeş</i> : şadak, ca'be	294
<i>teşne</i> : şusamış, 'aţşān	298/299
<i>tırāz</i> : 'alāmet (Ar.-T.) , 'alem	540
<i>tī</i> : ḥālī	627
<i>tīğ</i> : kılıç, seyf	389
<i>tīhū</i> : çil, teyhūc	534
<i>tīnūs</i> : tinas	541
<i>tīr</i> : ok, sehim	93
<i>tirāviden</i> : sızmağ, tereşşuh, reşh	491
<i>tīre</i> : bulanık, mükedder	432
<i>ṭīre</i> : ğazūb	576
<i>ṭīre</i> : yoş, ḥader	289
<i>tīre māh</i> : güz ayı	606
<i>tīre-māh</i> : şubāt (Ar.-T.), amşīr, felvaris	271
<i>tīş</i> : balta, odun yarup yonar, fe's	295
<i>tīşe</i> : keser, minḥat, ḳaddūm	406
<i>tīzī küned</i> : ḳaçur, ğazūb	159
<i>tū</i> : ḳaymak, zūbd, ḥaṭāt	394
<i>(be-) tu</i> : saña, ileyke	450/451
<i>tu</i> : sen	315
<i>tu</i> : sen, ente	211
<i>tu</i> : sen, ente	475/476
<i>tūlīden</i> : añranmak	572
<i>tūn</i> : külḥan (Far.-T.), ettun	494

<i>tu-rā</i> : saña, leke	261/262
<i>turş</i> : ekşi, hāmiz	524
<i>tūşe</i> : azuğ, zād	436
<i>tūzīden</i> : kazanmak, kesb	572
<i>tūzīden</i> : kulluğı ödemek	528
<i>tūzīm</i> : düşürelüm, leff idelüm (Ar.-T.)	588
<i>tüfū</i> : tükürme	604
<i>tünd</i> : yavuz olan hayvān, harūn	496
<i>türktāz</i> : yort itmek, rakz, rükūz	244/245
<i>tüvānā</i> : güçlü, kādir	228
<i>tüvānger</i> : bay, ganī	89

U

<i>u-rā</i> : aña, leh	201/202
<i>urdībehişt</i> : kânūn-ı evvel (Ar.-T.), keyhek, zikevris	269/270

Ü

<i>üstüh ān</i> : kemük, süñük, ‘azm	396
<i>üstüvār</i> : muhkem, metīn, kavī	529
<i>üştülüm</i> : ‘arbede	582
<i>üştür</i> : deve, cemel	97
<i>üştürbān</i> : deveci, cemmāl	425

V

<i>Vahş</i> : Belh içre bir şehriñ adı (Far.-T.)	549
<i>vālā-zene</i> : mühre (Far.-T.), hitem	610
<i>vāmet güzār</i> : borcuñ öde, eddi ente deynüke	168

vārdān: oklağı, **mirķāk**, **şevbak** 591/592

vāren: dirsek, **mirfaķa** 239

venīje: g  n  lik, **kender**, **leb  n** 498

verne: yol  sa, **ill  ** 190

verv  re:   art  k (Far.-T.), **eyv  n** 417

verz  iden:   zenmek, **sa  y** 357

vey: ol, **m  ** 145/146

veza  : k  rba  a, **  fda  ** 107

v  j: arı, **  f  ** 293

Y

y  d-g  r: h  t  rda t  t (Ar.-T.), **a  f  z** 101/102

y  fe: hezey  n s  z (Ar.-T.), **la  v** 98

y  ften: bulmak, **vecd** 501

y  ften: bulmak, **vicd  n** 360

y  h  c: buzda t  yr  nmak,   y  r  nmak, **zel  k**, **zam  k** 143

y  l: boyun,   unuk 580

y  l: boyun,   unuk, **pe  ** 379

y  l:   urf 551

y  r: h  b  b 369

y  re: r   vet 626

y  ve-g  : (hezey  n s  z) s  yleyici, **ter    h**, **ma  z  ** 98

yeh   e: t  lu, **h  bb   s-seh  b** 205

yeh  iden: yıkmak, **hedem** 448

yek: bir, **a  ad**, **v  h  d** 184

<i>yeksān</i> : dübdüz, müstevî	405
<i>yek vije</i> : <i>karış, şibr, şibren</i>	293/294
<i>yel</i> : <i>alp, şeci</i>	228
<i>Yezdān</i> : <i>Taîrı, Allāh, Hālîk, Vâcib</i>	88
<i>yūğ</i> : <i>boyunduruğ</i>	207
<i>yūh</i> : <i>güneş, beyzā, zükā, şems, şārîk, ‘ayn</i>	94
<i>yūhe</i> : <i>delüce toğan, kerkenes kuşu, yü’yü</i>	474
<i>yüz</i> : <i>pars, fehd</i>	434
Z	
<i>zāc</i> : <i>lohusa: nüfesā</i>	537
<i>zāden</i> : <i>toğum, tevellüd, vilādet</i>	565
<i>zād u zih</i> : <i>döl döş, tenāsül</i>	411
<i>zāğ</i> : <i>karğa, gurāb</i>	130
<i>zağang</i> : <i>incıkrık, fuvāk</i>	553
<i>zāğ nev‘i</i> (Far.-Ar.): <i>çaķır</i>	159
<i>zāk</i> : <i>zāc</i>	200
<i>zāl</i> : <i>şeyh-i fānî, yefen</i>	374
<i>zānū</i> : <i>diz, rukbe</i>	579
<i>zār zār</i> : <i>ağlayan derd [le] (Far.-T.), tazarru</i>	534
<i>zeb</i> : <i>geñez, sehl, yesîr</i>	161
<i>zebān</i> : <i>dil, lisān</i>	394/395
<i>zeber</i> : <i>yukaru, fevk ‘urüş-c</i>	165
<i>zebţāne</i> : <i>tüfek, sebţāne</i>	584
<i>zebūn</i> : <i>‘āciz</i>	614

<i>zeft</i> : yoğun, ğalīz	241
<i>zeġan</i> : çaylak, ħida'at	150
<i>zehīden</i> : şu sızmağ	620
<i>zehre</i> : öd, merāre	397
<i>zelek</i> : kırmızı kor, köz, cemre	349
<i>zelū</i> : sülük, 'alak	603
<i>zemīn</i> : yer, ğabrā arz	93
<i>zemīn-rā ħūk berkenen</i> : toñuz yiri ki dürmek, ħal' ħunzīr arzā	357/358
<i>zemistān</i> : kış, şitā	269
<i>zen</i> : 'avrat (Ar.-T.), mer'e, zevce	156
<i>zenahdān</i> : eñek, zeğan	158
<i>zenber</i> : tekne, gezkere, vezvez	494
<i>zenbūr</i> : aru	257
<i>zen-peder</i> : kaynata, eb-i zevce	503
<i>zer</i> : altun, zeheb, 'ayn, kürş	161
<i>zerd</i> : şaru, aşfer	321
<i>zerdfām</i> : şaruşın	587
<i>Zerdüşt</i> : bir ħakīmüñ adı (Ar.-T.)	585
<i>zerger</i> : kuyumcı, şayyāğ	216
<i>zerīr</i> : şarılık, yerķān	512
<i>zerrīn</i> : altun (dan)	601
<i>zībā</i> : güzel, muħsin	436
<i>zībağ</i> : jīve (Far.-T.)	510
<i>zidūden</i> : pasdan açmak, şayķala	359

<i>zih</i> : <i>kiriş, veter</i>	93
<i>zihī zihī</i> : <i>hah hah</i> (Far.-T.)	627
<i>zi-merdüm</i> : <i>kişiden, min-mer'</i>	370/371
<i>zīn</i> : <i>eyer, serc</i>	97
<i>zīn</i> : <i>eyer, serc</i>	159
<i>zinde</i> : <i>diri, hayy</i>	350
<i>zinūyiden</i> : <i>siñildemek, nebbāh</i>	516
<i>zīr</i> : <i>aşağa, taht</i>	165
<i>zīre</i> : <i>kimnūn, kemmūn</i>	289
<i>zişt</i> : <i>çepel, kabīh</i>	143
<i>zişt</i> : <i>kabīh</i>	176
<i>zişt</i> : <i>kerh</i>	436
<i>zīver</i> : <i>bezek, huliyy, hilye</i>	217
<i>zūd</i> : <i>tīz</i> (Far.-T.), <i>serī'</i>	91
<i>zūr</i> : <i>quvvet</i> (Ar.-T.)	436
<i>zūrbāzū</i> : <i>alp, şeci'</i>	228
<i>züft</i> : <i>baḥil</i> (Ar.-T.), <i>baḥīl</i>	432
<i>zülf</i> : <i>belük saç</i>	337

4.4. RUMCA KELİMELEK DİZİNİ

A

<i>ābrīl</i> : <i>nīsān</i> (Ar.-T.), <i>şehrīver</i> , <i>beramūdah</i>	274/275
<i>ābrīlīs</i> : <i>nīsān</i> (Ar.-T.), <i>şehrīver</i> , <i>beramūdah</i>	274/275
<i>ağustos</i> : <i>āb</i> (Ar.-T.), <i>dey-māh</i> , <i>meserrā</i>	268
<i>aḥtoris</i> : <i>teşrīn-i evvel</i> (Ar.-T.), <i>isfandārmaz</i> , <i>bābah</i> , <i>bābe</i>	278

F

felvaris: *şubāṭ* (Ar.-T.), *tīre-māh*, amşīr 271

M

martis: *āzer* (Far.-T.), *māh-ı murdād*, baramhāt 273/274

mayıs: *ayyār* (Ar.-T.), *mihr-māh*, başans 275/276

N

nevoris: *teşrīn-i şānī* (Ar.-T.), *ferverdīn*, hātūr 279

neyārūs: *kānūn-ı şānī* (Ar.-T.), *ḥurdād*, ṭubah 270/271

S

sitevris: *eylül* (Ar.-T.), *māh-ı behmen*, tūt 277

U

ulyos: *temmuz* (Ar.-T.), *āzer*, ibīb 267

Y

yunios: *ḥazīrān* (Ar.-T.), *ābān*, bune 266

Z

zikevris: *kānūn-ı evvel* (Ar.-T.), *urdībehişt*, keyhek 269/270

4.5. KIPTİCE KELİMELEK DİZİNİ

A

amşīr: *şubāṭ* (Ar.-T.), *tīre-māh*, felvaris 271

B

bābah: *teşrīn-i evvel* (Ar.-T.), *isfandārmaz*, aḥtoris 278

bābe: *teşrīn-i evvel* (Ar.-T.), *isfandārmaz*, aḥtoris 278

baramhāt: *āzer* (Far.-T.), *māh-ı murdād*, martis 273/274

başans: *ayyār* (Ar.-T.), *mihr-māh*, mayıs 275/276

beramūdah: *nīsān* (Ar.-T.), *şehrīver*, ābrīl, ābrilīs 274/275

bune: *ḥazīran* (Ar.-T.), *ābān*, yunios 266

H

hātūr: *teşrīn-i şānī* (Ar.-T.), *ferverdīn*, nevoris 279

İ

ibīb: *temmuz* (Ar.-T.), *āzer*, ulyos 267

K

keyhek: *kānūn-ı evvel* (Ar.-T.), *urdībehışt*, zikevris 269/270

M

meserrā: *āb* (Ar.-T.), *dey-māh*, ağustos 268

T

ṭūbah: *kānūn-ı şānī* (Ar.-T.): *ḥurdād*, neyārūs 270/271

tūt: *eylül* (Ar.-T.), *māh-ı behmen*, sitevris 277

SONUÇ

Tevfiyye, Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî tarafından halk ve özellikle de çocuklar için kaleme alınmış Arapça-Farsça-Türkçe üç dilli manzum bir sözlüktür. Eser, hicrî 1133/milâdî 1721 yılında I. Mahmut'un saltanatının başlarında kaleme alınmıştır. Müellifi hakkında eserde yer alan bilgiler haricinde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Zâhidî'nin eserinde kendini tanıttığı beyitlerden hareketle Konya ilinden, Mevlevilik tarikatına mensup bir müderris olduğu anlaşılmaktadır.

Toplam 634 beyitten oluşan *Tevfiyye*, mesnevi nazım biçimiyle yazılmış 85 beyitlik bir mukaddime, çeşitli vezinlerle kaleme alınmış 28 kıtalık asıl sözlük bölümü ve 5 beyitlik bir hatime olmak üzere üç bölümden müteşekkil 29 varaklık bir eserdir.

Tevfiyye'nin, asıl sözlük bölümünde yer alan kıtalar başlıklandırılırken eserdeki sıra dikkate alınmıştır ("El-kıt'atü'l-ûlâ", "El-kıt'atü's-sâniye", "El-kıt'atü's-sâlise" ...).

Alfabetik düzene göre tertip edilen sözlüğün kıtalarının başında ve sonunda takti beyitlerine yer verilerek okuyuculara kelime ezberletmenin yanı sıra aruz bilgisi de aşılanmak istenmiştir.

Tevfiyye'de mesnevi, nazm ve kıta olmak üzere 3 farklı nazım şekli tercih edilmiştir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan 85 beyitlik giriş ve 28. kıtanın 156 beyti aa, bb, cc... şeklinde kafiye yapılırken asıl sözlük bölümünün ilk iki beyiti aa, xa olarak kafiye yapılırken sonrasında aa, xa, xa... kafiye düzeni ile devam edilmiştir. Sözlükte yer alan 2.kıta ve 28. kıtanın ilk iki beyiti ise xa, xa şeklinde kafiye edilmiştir.

Tamamı aruz ölçüsüyle yazılan eserde hezec, recez, remel, mütekârib, kâmil ve müctes olmak üzere toplam 6 farklı aruz bahri kullanılmıştır.

Müellif, öğretici bir eser kaleme aldığı için kafiye, redif ve vezin gibi hususları ikinci planda tutmuş gibidir.

Eserin giriş bölümünde besmele, hamdele salve, münacaat gibi klasik Türk edebiyatı eserlerinde sıkça rastlanılan dini türlere yer veren Zâhidî, *Tevfiyye*'nin adlandırılması, yazıldığı dönem ve yazılış sebebine dair bilgilere de bu bölümde yer verip asıl sözlük bölümüne geçiş yapmaktadır.

Asıl sözlük bölümünde yer alan kıtaların çoğunun başında ve sonunda takti beyitlerine yer verilmiştir. Müellifin bu bölümün başında yer alan ilk kıtada, kelime karşılıklarını vermeye başlarken öncelikli tercihi dini terimler olmuştur. Bu bölümün ardından “Hisâbü’l- Ebced” başlığı altında toplam 5 beyitten oluşan hatime bölümü gelmektedir. Bu bölümde ebced hesabına dair bilgiler yer almakta ve eserin yazıldığı tarih ebced hesabıyla verilmektedir.

Sözlükte –sayıların, mevsimlerin, ayların ve fiillerin master hâllerinin verildiği bölümler dışında- kelimeler verilirken konularına göre bir bölümde toplanmayıp farklı bölümlere dağıtılmışlardır. Beyitlerde ise yakın anlamlı kelimelerin bir arada verilmesine özen gösterilmiştir.

Zâhidî, sözlük kısmında kelimeleri verirken belirli bir düzende ilerlememiştir. Kimi zaman Arapça kelimeleri önce verip Farsça-Türkçe karşılıklarını sıralarken kimi zamansa Türkçe veya Farsça kelimelere öncelik vermiştir. Kelimelerin karşılıkları verilirken de belirli bir düzen gözetilmemiştir. Genellikle bir dile ait olan kelimenin iki farklı dilde birer karşılığı verilmiştir. Bir dile ait olan kelimenin aynı dilde veya iki farklı dilde birden çok kelimeyle karşılandığı da olmuştur. Bazen bir dile ait olan kelimenin farklı dillerde karşılığının verilmeyip aynı dilde karşılığının verildiği örnekler görülmektedir. Bir dile ait olan kelimenin sadece bir dilde karşılığının verildiği örneklerle de rastlanmaktadır.

Tevfiyye’de isim, sıfat, fiil her türden kelime ve kelime gruplarının karşılıklarına yer verilmekle birlikte cümle karşılıklarına, çekimli isim ve fiillere de yer verilmiştir. Hacimli bir kelime kadrosuna sahip olan *Tevfiyye*, temel düzey dil eğitime katkıda bulunan doyurucu bir kaynaktır. Zâhidî, sözlüğünde Arapça-Farsça-Türkçe üç dilin de temel ve kültürel söz varlığından faydalanmıştır.

Sözlükte, tekrarlanan kelimelerle birlikte yaklaşık olarak 1400 Türkçe, 1600 Arapça ve 1600 Farsça kelime/kelime grubu birbirine karşılık olacak şekilde verilmiştir. *Tevfiyye*’de Arapça ve Farsça dışında 13 Rumca, 13 de Kıptîce kelime yer almaktadır.

Müellif, *Tuhfe-i Şâhidî*’ye benzer bir sözlük yazmak istediği için eserinde yer alan Farsça kelimelerin neredeyse tamamını bu sözlükten derlemiş ve bu kelimelerin

tertibinde de genellikle bu sözlüğü model alarak ilerlemiştir. Eserdeki Arapça, Rumca ve Kıptice kelime tercihleri, müellifin *Tuhfe-i Şâhidî* okumakla kalmayıp bu eser için yazılmış şerhleri okuduğunu da düşündürmektedir. Özellikle *Tevfiyye*'den 10 yıl önce Bosnalı Atfî Ahmet Efendi tarafından kaleme alınan *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eser ile *Tevfiyye* arasındaki benzerlikler göze çarpmaktadır. Atfî Efendi'nin Farsça ve Türkçe kelimelere karşılık olarak verdiği Arapça, Rumca ve Kıptice kelimelerin büyük çoğunluğu Zâhidî tarafından da kullanılmıştır.

Sözlüğün kelime kadrosunda standart Türkçede kullanımdan düşmüş 206 arkaik kelime tespit edilmiştir.

Müellif, hitap ettiği kitleyi dikkate alarak sade bir dil ve akıcı bir üslup kullanmıştır.

Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılan eser, ihtiva ettiği ses, şekil ve imla özellikleri bakımından daha çok Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Tezin son kısmında *Tevfiyye*'nin söz varlığını ortaya çıkarmak için asıl sözlük bölümünde yer alan kelimeler ve kelime gruplarının karşılığı, metinde verilen anlamları ile birlikte sınırlı tutularak sözlük biçiminde dizin hazırlanmıştır. Hazırlanan bu dizinin hacmine bakıldığında eserde diğer pek çok manzum sözlüğe nazaran daha fazla kelimeye yer verildiği görülmektedir.

Tevfiyye, -kısmen de olsa- 18. yüzyıl Türk dili ve edebiyatının söz varlığına kaynaklık etmesi açısından değerli bir eserdir. Bu ve bunun gibi manzum sözlük alanında yapılan çalışmaların sözlük bilimine faydalı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî** (yazma eser). *Tevfiyye*. Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Bölümü, No: 441.
- Alpaydın, B.** (2007). *Refî'-i Kâlâyî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayçiçeği B. ve Kaya, H.** (2019). *Müsellesnâme Osman Şâkir'in Manzum Sözlüğü (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım-Dizin)* (1. bs.). İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.
- Bingöl, Z.** (2007). "Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma". *Akademik Bakış Dergisi*, 9, 197-207.
- Boran, U.** (2016). "Sözlükçülük Geleneğimize Umumi Bir Bakış ve Edirne Müftüsü Fevzi Efendi'nin Arapça-Türkçe Manzum Sözlüğü: Tuhfe-i Fevzî". *Şarkiyat Mecmuası*, 28,73-154.
- Ceviz, N. ve Gündüzöz, S.** (2006). "Osmanlı Medrese Kültüründe Manzum İlmî Eser Geleneğinin Güzel Bir Örneği: Lügat-i Yûsuf". *Ekev Akademi Dergisi*, 29, 211-230.
- Demirkazık, H. İ.** (2019). "Osman Şikloşî'nin Farsça-Türkçe Manzum Sözlüğü". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, XXIII: 701- 757.
- Develi, H.** (2002). "Kitâbü'l-idrâk". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 26, 108.
- Develi, H.** (2009). *Osmanlı'nın Dili* (4.bs.). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Devellioğlu, F.** (2020). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (34.bs.). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C.** (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan Averbek, G.** (2018). "Türkçe-Arnavutça Manzum Sözlük Dürre-i Manzûme'nin Bilinmeyen İki Nüshası". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 12, 223-242.
- Doğan, H.** (2016). "Budinli Cihâdî ve Teşrîh-i Tıbbâ İsimli Türkçe-Arapça Manzum Sözlüğü". *Journal of Turkish Language and Literature*, 2 (4), 16-32.
- Duman, M.** (2000). *Birgili Muhammed Efendi Vasiyyet-name*. İstanbul: R Yayınları.
- Duru, N. F. ve Eren, A.** (2014). *Osman Şâkir Bozokî, Nazm-ı Dilârâ (Farsça-Türkçe Manzum Lûgat)*. Ankara: Altınpost Yayınları.

- Düzenli, M. B.** (2015). “Farsça-Türkçe Manzum Bir Sözlük: Tuhfetü’l-Hâfız”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(12), 329-370.
- Düzenli, M. B. ve Turan, M.** (2016). “Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şemsî”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 122-154.
- Efe, Z.** (2020). “Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Bir Sözlük: Tuhfe-i Vâfi”. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (9)21, 107-128.
- Ekici, H.** (2017). *Bosnalı Atfî Ahmed Efendi’nin Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî’si (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)*. (Doktora Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Eminoğlu, E.** (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*. Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Erdem, M. D.** (2005). “Manzum Sözlükler ve Tuhfe-i Âsım”. *International Journal of Central Asian Studies*, 10(1), 197-216.
- Erkan, M.** (1999). “İbn Mühennâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 20, 218-219.
- Gören, N.** (2016). *Bursalı Nakibzâde Ni‘metî’nin “Tuhfe-i Ni‘metî” Adlı Farsça-Türkçe Manzum Sözlüğü (Metin-İnceleme)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Gözitok, M. A.** (2016). “Manzum Sözlük Geleneğimizin Kayıp Halkası: Nazm-ı Bedî”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 127-148.
- Güler, K.** (2016). “Dil Öğretiminde Manzum Sözlüklerin Rolü ve Tuhfe-i Nushî”. *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, 157-174.
- Gülhan, A.** (2010). “Şeyh Ahmed ve Manzum Sözlüğü Nazmü’l-Leâl”. *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, 2(4), 201-226.
- Güncel Türkçe Sözlük**. Erişim: 13 Aralık, 2022, <http://sozluk.gov.tr>
- İmamoğlu, A. H.** (2005). *Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede, Tuhfe-i Şâhidî (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük)*. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- İnal, İ. M. K.** (2000). “Hayri”, *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî’ş-Şuarâ)*. (haz.: M. Kayahan Özgül), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, II, 912-918.
- İnce, A.** (2015). *Lügat-i Ni‘metu’llâh*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- İnce, Y.** (2002). “Manzum Sözlükler ve Şemsî’nin Cevâhirü’l-Kelimât’ı Üzerine Bir Dil İncelemesi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (10), 175- 182.
- İnce, Y.** (2021). “Şâhidî’nin Manzum Lügâtinin Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 18 (69), 209-218.
- İpekten, H.** (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kanar, M.** (2016). *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kaplan, Y.** (2017). “Farsça- Türkçe Manzum Bir Sözlük: Tuhfe-i Mukaddimetü’l-Lügat”. *Studies of The Ottoman Domain*, 7 (12), 213-236.
- Kaplan, Y.** (2018). “Bilinmeyen Bir Arapça-Türkçe Manzum Sözlük: Lugat-ı Visâlî”. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7 (15), 54-75.
- Kaplan, Y.** (2022). “Zâhidî-i Konevî’nin Üç Dilli (Arapça-Farsça-Türkçe) Manzum Sözlüğü: Tevfiyye”. *Kültürk*, (5), 65-83.
- Kartal, A.** (2003). *Tuhfe-i Remzî*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, H.** (2017a). “Ahmed Resmî’nin Nazm-ı Giridî Adlı Manzum Sözlüğü”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 119-142.
- Kaya, H.** (2017b). “Kerîmî’nin Manzum Sözlüğü”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 18, 213-252.
- Kılıç, A.** (2006). “Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Sühba-i Sıbyân”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 65-77.
- Kılıç, A.** (2007). “Denizlili Mustafa b. Osman Keskin ve Eseri Manzûme-i Keskin”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(3), 2007.
- Kılıç, A.** (2009). *Manzume-i Keskin- Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kılıç, H.** (1989). “Ahterî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2, 184-185.
- Kırbıyık, M.** (2002). “Miftâh-ı Lisân Adlı Manzum Fransızca-Türkçe Sözlük Üzerine”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11, 181-200.
- Kuşoğlu, M. O.** (2020). “Manzum Sözlüklerde İslâmî Bir Gelenek”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 24, 407-424.

- Muhtar, C.** (1993). *İki Kur'ân Sözlüğü Lugat-ı Ferišteoğlu ve Lugat-ı Kânûn-ı İlâhî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Okumuş, S.** (2009). “Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî)”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 823-844.
- Ölker, G.** (2009). “Rumca-Türkçe Manzum Sözlük Tuhfetü'l-Uşşâk”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 856-872.
- Öz, Y.** (1996). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öz, Y.** (1997). “Tuhfe-i Vehbî Şerhleri”. *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 5, 219-232.
- Öz, Y.** (2016). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler* (2.bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, F. H.** (2013). “Bozoklu Osman Şâkir ve Şehdû Elfâz'ı”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26), 428-462.
- Öztahtalı, İ. İ.** (2004). *Lâmîî Çelebi ve Lügat-ı Manzumu (Tuhfe-i Lâmi'î)* (2.bs.). Bursa: Gaye Kitabevi.
- Öztürk, M. ve Örs, D.** (2000). *Burhân-ı Katı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Parlatır, İ.** (2014). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (7.bs.). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sâmi, Ş.** (1989). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Steingass, F.** (1930). *Persian-English Dictionary*. London: Printed In Great Britain By Lowe.
- Şahin, H.** (2004). *Türkçede Organ Adlarıyla Kurulmuş Deyimler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Tanyıldız, A.** (2013). *Mes'ûd Lutfî Efendi, Tuhfe-yi Lutfî (Türkçe-Farsça Manzum Sözlük)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Tiryakiol, S.** (2013). *Dil Öğretimi Gelenegimizde Manzum Sözlükler (Tuhfe-i 'Âsım Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, M.** (2012). “Hasan Rızâyî ve Kân-ı Ma'ânî İsimli Manzum Sözlüğü”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2939-2992.

- Yakar, H. İ.** (2007). “Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Fedâî”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(4), 1015-1025.
- Yakar, H. İ.** (2009). “Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerimizden Nazm-ı Ferâid”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 995-1024.
- Yavuzaslan, P.** (2001). “Anadolu Sahasında Yazılmış Eski Bir Arapça-Türkçe Sözlük Üzerine Notlar”. *Türkoloji Dergisi*, 14(1), 70-91.
- Yavuzarslan, P.** (2009). *Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğü*. Ankara: Tiydem Yayıncılık.
- Yurtseven, N.** (2003). *Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzum Lugatler ve Sümbülzâde Vehbî'nin Nuhbe'si*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

TIPKIBASIM

Tevfiyye, Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi 441

1a

دما دم صدر درود بر احوال
 او شایسته روضه سینه اول
 دخی صاحب الایوان اولاد
 انکه خیر علی بن عمر بولد ی اجماع
 موقوف بونزه هر حاله محتاج
 رضا و چنگت بارانی صبا
 پس اندر مسکونه بجای در صبا
 او قودر دم لغت اطفاله صالح
 دخی اخوان شبنم و صبا
 عوب فرشته ذمه ممت زافصح
 که چون زیبا کتب کوروم بر فراغ
 که هر بی معارف اوزر زنت خ
 قودنه شایده زیبا و لاسخ
 که درج ایتیمش جواهر در فواشده
 سلسله شوقه رسته زروانده
 که رعنا لغاتی نظم شایده
 او قونیر مرادینه رسانده
 که ترکی فارسی از نسکی اوزر بنده
 ایدم چون ناظر اولادی یاباده
 اولوب معنوی طبعنده الداد
 اولال هر بری ذوقیه دلشاده
 کورن انصاف یارب بر سر براده
 اولور سوزم نیم هر حاله نافذه
 بو وجه بوزنده ایدم هر دم مفکر
 عطا ایدم ایا اول معتدر
 بضاعت قلین اولوب مقرر
 نصیب اولم نمی لای اولم محر

بسم الله الرحمن الرحیم
 نام عالم علام و دان
 که حق قادر است بر تر معین
 سمعت و بصیرت تعالی
 هر بد است و مکتون جمله اشیا
 بنای حد حد لا عدس با
 نگر کردم ستایش بی قیاس
 که بوقدن و اراینده اشیا اولی
 وجود ابر کورن اعدام اولی
 زمین سکنت و انزواج اسباب
 ترازنده ایلین اوم مرکب
 بنظر ایلین اندن مرتب
 محمد سیما اندون ایات
 دخی قلدی نه جمله یه غایات
 هدراید و بیجه ابدی هدایت
 بنیز اولوب غایاندر رنات
 قرمانند قران مجرات
 عوج اسرای سدر المنهات
 عمل کردار در اخبار و احادیث
 شرایع اوزره در اقباله عیث
 جهان افی قویه ابدی ایست
 بهمناسی رهنده قلدی اثبات
 انکون قلدی موجودت محدث
 انکون رنده کره ثبوت

اولوری روی و در شب و آرد و است
 چو محو و محو و محو و محو
 بر روی و لایح اولسون بر فو
 عدالت باب و لسون دایما باز
 انک بنی الیه رحمت اوله چون
 شروع اوزره اولوب علیه پیش
 لغت علم و عوید بر سکن فارس
 لغت کوردوم قویله لازم اولمش
 فقه و خاص علوم محتاج کتورش
 مراد اوزره بر نظم ایلم خوش
 بحاری جوهری یا ختمه خاص
 یازدم کوردی کج بویله مخصوص
 ویدوم جمله خلد خلاص
 دخی کوردوم همه سر غله رکض
 دخی بعضی نیری بعضینه رافض
 ولی لازم اولوب بر کله افاض
 شورسمه ایدم اندازی محفوظ

بوجه اوزره اولور دم حناظر
 سر بر سلطنت اوزره قدم ساز
 دجایی همه خلفد شب روز
 اکا شوکت نرخم اوله دمساز
 سندی آینه دلدن همه باس
 اکه راجب اولوب ابطا و انکیر
 همه طابلدی افضا ده فارس
 خصوصاً مبتدی بالزم اولمش
 دخی کتاب دیوان فرین بازش
 کوزله اولیه عبیدین فراموش
 اولوب دری جواهر لاله غواص
 قوسن ایدم بر لوحه موص
 معارف زمره کسند اوله رکض
 بر پیرینه سوز کسند ارکض
 انک قول که معاینه ناقض
 انکچون ایدم فلانیکه افاض
 لغت تر کعب فوسیه مخلوط

ایدوب بر بر لوبین اجزایه مربوط
 مرتب ایدم شول وجه مضبوط
 نه ذکر کم نیده جمله الفا
 لغت ترکیبیه کسند مدد احفاظ
 یدمد کج کجین اینها دم اغناط
 ندکلوار جواهر ابراجسه لامع
 شورسمه ایدم اندازی جامع
 مراد ایدم اولورسه اوله شایع
 همان بر قطعه دله اولونه فارغ
 قلوب بر مصرعی شکی اوزر بلداغ
 وقوعه کلسو بر بابیه زابع
 مقابل ایدم شول که سالف
 کجی ایدم ترکیب تکلیف
 کجی نشیر ایوب الفاظ کھیلف
 نقل چون مراد اوله اطلعت
 اکه نکرار کورینورسه موفون
 عوض اقدام اوزره خطایز من

که دردم لوحه دل
 بر لیبی کجیکه جمله سقوط
 یازدم فارسیه نو کج الفا
 مراد اولانی قلم هم الفا
 بنچون اولدی کسند مدد احفاظ
 کتوردوم بر برین بر کج و کس
 بری برینه اولما لر مانع
 تعشق ایدم لر دیدان سامع
 منکلت اوزره قلمم آنه بالغ
 برین فوسی برین ترکیه افراع
 همه راغب کاف اوله کسافع
 بسینه و لمایه اصلا فحاحف
 بدلار مبتدی احوال لایف
 کھی احلاف ایدوب کایه اسلف
 ایدرم اندازی بر پیره الحاق
 دکل البته واردانده بر فرق
 قیاس اوزره مکمل آنه یازمق

که دلم و امن عفو ایله اورنگ
 که رنجه قلعه لایه سورنگ
 موازین نقطه خوشه دورنگ
 هنوز کم ایتمش املا حاصل
 یازما زانری اصل مکمل
 خف خف عیب غیب طفل قتل
 دیاری قویه حره زاده ایسم
 ولیکن باکت نژاد مله شیرم
 که غواص بجاری ستم
 بو رنجه لیسو رضاع دلندن
 ایدر مخرج اکانکند و نوزندن
 در بنج ملوندره ذهنی مستقیمه
 کناهم رحمتک ابله سن بو
 با خوکشم دمت او بزم بو
 چو کله دور ایدوب دوزخ سن
ع ب فرس ترک باز دور نمانه
 مداین صبت ایدوب جفا اوله فرات

که دلم و امن عفو ایله اورنگ
 که رنجه قلعه لایه سورنگ
 موازین نقطه خوشه دورنگ
 هنوز کم ایتمش املا حاصل
 یازما زانری اصل مکمل
 خف خف عیب غیب طفل قتل
 دیاری قویه حره زاده ایسم
 ولیکن باکت نژاد مله شیرم
 که غواص بجاری ستم
 بو رنجه لیسو رضاع دلندن
 ایدر مخرج اکانکند و نوزندن
 در بنج ملوندره ذهنی مستقیمه
 کناهم رحمتک ابله سن بو
 با خوکشم دمت او بزم بو
 چو کله دور ایدوب دوزخ سن
ع ب فرس ترک باز دور نمانه
 مداین صبت ایدوب جفا اوله فرات

تیزین بولدی خفته شایه
 کتابی منشوی سلطان جلالی
 فدا قدم بولست به بن جان
 مهادن لجه دکت اول غلام
معانی معین فو لن
 دغس زاید اوله بادی
 قیامده اوله عفرانه بادی
القطعه الاولی
 انجو اهر در دینک لایه کبی صرافورث
 غیر فوقار سار اچکات کس تهر سول
سعدی معنی مستقیم
 بهری رجزندی بو کیم سالم اوله جگر
 الله مکنی ایزید ویزدن خالق و واجب خدای
 فرزانه به نرک عظیم اولو و بادری نهی
 بول کسیر تجید ربی عقدن خبر ویرن رسول
 بغیرده بای تو انکر در غنی عامل کدای
 یوخسول فقیر و دوق مغرب رخ بکاق قدیم کوز
 دیده عین روروجه نور است لایق میل
 فرخان غریبه کبک ب قوی اوزده کوش ووش او نور
 مین عقل اوس کوش در روز و نرسیر رود
 دوشن دها و دود ایدی فار صحنی کوش اید دوشن

تیزین بولدی خفته شایه
 کتابی منشوی سلطان جلالی
 فدا قدم بولست به بن جان
 مهادن لجه دکت اول غلام
معانی معین فو لن
 دغس زاید اوله بادی
 قیامده اوله عفرانه بادی
القطعه الاولی
 انجو اهر در دینک لایه کبی صرافورث
 غیر فوقار سار اچکات کس تهر سول
سعدی معنی مستقیم
 بهری رجزندی بو کیم سالم اوله جگر
 الله مکنی ایزید ویزدن خالق و واجب خدای
 فرزانه به نرک عظیم اولو و بادری نهی
 بول کسیر تجید ربی عقدن خبر ویرن رسول
 بغیرده بای تو انکر در غنی عامل کدای
 یوخسول فقیر و دوق مغرب رخ بکاق قدیم کوز
 دیده عین روروجه نور است لایق میل
 فرخان غریبه کبک ب قوی اوزده کوش ووش او نور
 مین عقل اوس کوش در روز و نرسیر رود
 دوشن دها و دود ایدی فار صحنی کوش اید دوشن

او قن کاره سکنی دی چي بچا: فصل دمن زما
 نه سکوچ و درکش اوک تر او سسم
 کوک اسما جوع و خلک غیری زین برارض جایی
 بیضا زکابوچ غمش در فاب خورشید کوفش
 خورشید غمی شهر و قره نو هسل هم ماه ای
 شبنم نزارا چه غیم آری بولت بغور مطر
 باران حباب معلوم کلو بوغاز مار قوس نه زنی
 دایم کجا او کوز بقر کا و بغل استر قاطر
 امانه حار خود را سنگ است قوس هم کز طای
 منزه منزه دبان حجره او دوه اشتر حمل
 سرج زین اگر قزاق سموط تر که جوس هم جایی
 طالع غنای هوج یا نه لغو هیدانه سوز که او
 سیوچی تر شج باو کو هم منع هم دی زار خای
 قانون چک نافه در زانو رسور ششادر
 طنبور هم طنبور در در دوک دیگر فرمانای
 اقلق کمانچه در رباب بر بطن قوپور نیکه عود
 دهری دف تر کجه در دف عوب تشید یایی

بوسوز می خا طرده جلوت آج کوک کاکه سیب سنی
 هذا کلامی حفظ هو فتح عفن قلبک
 این سخن باد بکر هم زنک دلت هم بزار
مسعمل مسعمل مسعمل
 کم بوکانه او قیا هر علم اولو را کافولای
القطعة الثانية
 عش قلک مهسانک در دلیک در مانک
 دلیک لک سلطانک بدر قزاقک سنگ
مسعمل مسعمل مسعمل
 عرک اوزنه جهک صنم لم رجه دختوس سنگ
 کسج هر و سوبه کوفل کل نعل علم بیا
 از چه ننده جانانه چون کف لم نیون جبر
 این طونه شلوار استین کم و سداوی له مک
 کوکک شین برانه قضا نه دی جامه قبا
 کوکک نوزدای میج بنی مغرغ و دماغ
 صفدع وزغ غوک جبرود یعنی دینور بر نورضا
 ترجمه دیر بکر بنجره دندیس کرد بابا بنو

به قول در زاویه بوی کوشه بیت او دار سر
 در طوطی بزم خویش از با خسته فریب
 قوم قبیله ره پناه صاحب نیست
 یاد اجنبی بکانه در پیر ستار و آتش خادمه
 مادرانانه ام اب پدر آمده جد دریا
 سنور قطره و کرب دی خیل قطف مره کدی
 تله فتنه تو ترک دانه دوزخ جانب بکا
 نام اداسم بامد و صبح بام طاک سحری و قلی آب
 هم نام غشی نه برب سبک ناه دندب اشتم
 طوز نمک لک خیزانات لکم کوشه تات یوغو
 دوزخ و محض بوز جسته تو عجاج هم در سب
 بغلیه کندم خطه بر آرز طوفان به جو
 در لرغیر بوکر بلجیه یکی سنده لوببا
 ارغدرق کار نیز فانت نیز اب اولق درنا و دان
 دکر نمک اوج نوغینک بید و ندرند راسیا
 بر نوعی صود و ندرر طاووز دینور هم اسباب
 بر نوعی صود و ندرر خواست در هم دانی جا

همچو نوکس مشک امده خیلین یک سر
 می نماید لایری کویده غزالی بیجا
مسفعین مسفعین مسفعین
 کل شاکرک بر دارسن جانر همه قربا سکا
القطعة الثالثة
 بر ویدر دنگ کاه ابروک بوز که راقاب
 کل کاهک بلرک کلنا جهک ما هتاب
عادلان عادلان عادلان
 بوبرل بجزند آب الدی تصور لایندی سحاب
 الیه بیت نه جهه نه خالص صاف تاب
 فاشنه ابرو حجب مصنوع کت در اجوی حجاب
 اخ برادر قدسه داد شقیق حمزه رفیق
 بولیدانه هم قربن طریق نوش کیش نه تاب
 اباموکل ضارب طین بالجنه جاد و حل
 خاک غام طبراق تری ندر لوبکه داغی رتاب
 طین نینی نندی کل کل هم صامو بلجیه
 ریح بلان دنا آتش او دغلو شعله تاب

[illegible]

ادبیم و شایسته در درجه
جده و اقرال بیل و اما لاکن مثل البق
جاش او فو کج کوندر صغیرین اولم
کوش بخون شب روز بکاش هله عرق کلود
علاسه علاسه علاسه
طور فعل در درش فو ابه بولسکی اید صواب
القطعة الرابعة
فتک مجرای طوغوی توجیه ایکم البت
بره لازم در رجاء و رونا ایکم خدمت
مفاین مفاین مفاین
خوش اوازک ترنمه هزج سلم کلور غایت
اطاعت بطمعه در لور بکشد رجوع دیت
نذر بر و درش سلمک ترمیت سباسنت
نزهت بیک عابد در مذنب دیکش داخل
پربنده طیر او جاق هم در او جانم بخت
سعد و رخ جهنم طامور کساخته داخه
قیات ان لور رزعه بکشت اکر صا اوله کشت

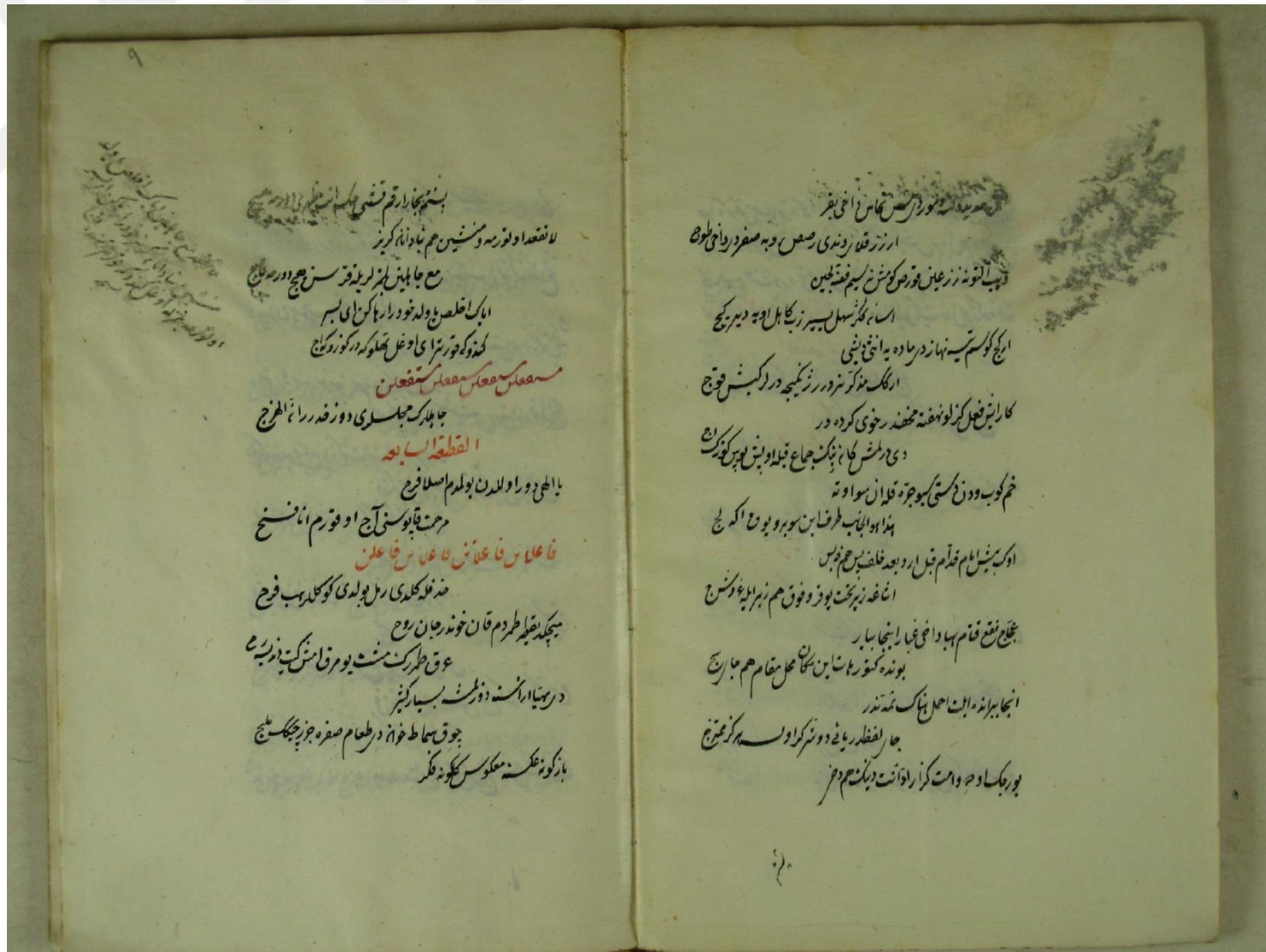
در پست نماید الا صام
نه انجل انجلون دیر کلبه در گشت اینست
عجب کلبه فرج خربین در دیندلب
نوشه اف تفت در خست هم شکوه دندر دخی
زاق نخ و زین نه نور جطر نوق و صیر نوق
فرج فرج و فرج و فرج چکین خشوک خیر نوق
نقب غار در سبج بر الته فیک کفار غایت
در پینه صنعت هم در عبلر صنعت حرف
بجی نک من کلن با کتب الاتی
کلبه شکله هر نه ناز دانه زلالت
نخواهد آمدن نرت نخت هر خیر نرات
معا عبلر معا عبلر معا عبلر
عمل صالح ابد نه نوش یری اولور انک جنت

القطعه الحامیه
سپاه چمک از نه هلا فاش نذر
سب لفظ را سنده نور نذر
معا عبلر معا عبلر معا عبلر
بخا فله تقارب بولوب قضا ایدر
سحاب کوب و در ریلد زانست
سند و اخر نجم بن نشت

صداه زغن جیلده زغوال
دی فارتل در کلبه در کلبه
کبوتر حمامه کو کر جن جن حاج
قت ریش بر بال حاج
کاه صوج حش در دخی هم جن حاج
چانه که صد پایه دندی کشت
معا عبلر معا عبلر معا عبلر
دوز لیلک کیت خال بوز کده کده

القطعه الحامیه
سیم سینه به التون کبی و کل تل صا صاج
ایو کبی کوز لوسوزب نور قمر سر رفار کلج
مستعمل مستعمل مستعمل
سلم رخشا اید اولور نه یقفلن دور بهج
بطنه شکله ناز فاین سره کوباک کس ام فرج
زن نه مراده عورت زو جطر مراد جل نه نور نرج
قوشن نطق منطق مکر بد میان فامه و مرط

سینه کوه کوه رصده بر عسر و صعب نوا کوج
دندی ز نختانه اکک داخی فن در لر اکا
نازل غمزه نازید نه همدی نسج هم تغنج
مرغاب اور دک اوز نه چاق فرج نوا نوا
تیزی کند فاقه غضوب زین هم اگر دانی سرج

عوّه قریحه بر چو کینه ز سینه
 برود در ملوک کوه کون در سر کون
 باش از شفه منعکس از منی کوه در فرج
 در بدن جسمه به شعله لعل خندان
 کوده تن هوا کون سستی بود نفس مجروح
 دانی روح در بر غریق هم معا بود که نذر
 کجا ایکن کرده نشش ربه در روال
 ایگو بهدو ضلع با نکت جنب او صبر و نون
 در کلمه منجی رسته قور تمش مقید به یوج
 بسته مور قبل شع فامه کلک قلم نامه منی
 هم صحیفه ندی مکتوبه ماسد است فرج
 نوب بمق طون بهشت از انشم صاج بخود
 صبح می غوطه تابش بل اینه اول سرن
 او بر بن اضر فو بار اقلع کن بهر شش قوس
 قی تر شش یون ملایق نمید کند و پاکست
 بر احد یک واحد انشی و ایکی اوج سه شش
 چار درت اربع غرضش پنج شش است الهی صحیح

۱۰
 سبوی بی هفت است سکر نامه نه لفظوز
 دندی شخا و غشده دورت تمام
 بست غشز بگری می ثنون جسم او نور
 اربعین بل فرق بخاه الی سون ادرایج
 شفت ستون الفت هفتاد و سبوی تریش
 سکه شش نه ثانون در نو دسوف نین
 دانی طون صد مائه یوز یک هزار الف صاع
 در شمار جوب صند در میکن از نو به قیل
 اندرون باجی بداخل ایجر و کل اراخی
 انه قیمت کرش سی کلر یک است اول فرج
 ورنه آلا بوجر میمان در بر و فاقل سر
 انت قف فی خارج اوله بر مله راه بروج
عالماس فاعلس فاعلس فاعلس
 الدانر اول کس که کم اوله بدو نوز فرج
القطعه الثانیة
 فریاد نه بیکت مبادید رکلی رخ کلکوز نیانی خیال ایدوب کلکوز
مفعول فاعلن مفعولین فاعلن محذوف هج اتم یک کوز مفعولین

خرم طبعی بود که در آن طبع
 در آن که باک تر بود در آن
 بر سبزه باغ غنای که در آن
 کف کاج و لعل که در آن
 هم در آن که در آن
 کوچه و حیو و دشت که در آن
 افسانه و دی که در آن

او در آن که در آن
 هم بر آن که در آن
 آنکه بود آنکه در آن
 دنیای آن که در آن
 سحر و جادو که در آن
 اوج که در آن
 جایی که در آن

من اصله واستقام ليد الخشية له

المعتمد بن عجم وراثة وراثة بن عجم

اولكه اوله ي اوطغ و اكانه قور قور فراح

مفعول مفاعله فاعله فاعله

القطع التاسع

کوه دهم منی دین بن سکا عیارید
 مستفعلی مقفلی مغل غافل
 حال سکا بنو کنگه صوف از بار
 در غم غم زدن چون در کوه غم از بار
 رایج کینه کنی جواب تخلص جغله از
 کند که کس خوش بختی نور هم آید
 مخون جز از بر طلیس که تیر بواب
 بر فغان غم منی بی مدد و جغله از بار
 قوز و حمل دندی رسته قلیع کوه سینه
 بونیز غم نوع او کند و مشک غم از بار

استفعل مضارع من فاعل فاعل

جس کا بی بی ظہور کر صوفی رہا

همیشه غمخیزند و موتون در گوسفند دریم

ایک کسبہ نر کی حوتہ تخریر ہر غلہ

این برادر دلمه صفا را می باشد
 بخش بلا طوفان و بی آفتی که من و خدای
 خالص و کمال احد را بنموده و کج
 سنات تو جان پیرا جان روح
 سواست بر دیو بر کن توی او که در
 مستقل مقتدر و خا عا عا عا

الفقرة العاشر

نخک اقال التمدی القضاء دائر اندر بمهر و ماه کمال اوز اولمه هر زمانه

فَاعْلَمْ فَاعْلَمْ فَاعْلَمْ فَاعْلَمْ فَاعْلَمْ

خود بران حواله ایست که مشهور

در حدیث لایزال بقیمت منزه در خور زانو

میزند احوط طاعت سکون آرام و دلجو
خوش قرار می دهند جانها را مشاؤونند کز

در بقا مانده و در شرف دنیا موقوفه شد

الحج اربعه مده صفو عه نهو كدر هم فوا

قامتہ بالا اور بالاتر اعلیٰ و فوق
خدی عوق درشتہ اقدم الملک محمد

که یک آغله در بهر در قوت لاغوز قطف عشر
ما بهر و او بوج در صومند حکم خرب سکار

عبدالرحمان بن محمد بن احمد الخالقي

وہی ہے جس نے ان کو

تحقیق فی الطب و تحقیق فی الطب
بجای بر خذف اب و ک ک سورا و اول نیوایز
خوش بیا و کون طکوز غمز بر اندر کرار
سک کلبات نه زباب یک کس حم او یاز
چرخش او ز خاکر اولدی هرقه وارنه
در سک عصفه باز و قول تو لاجه هسم ناع باز
فارسین بست بفر کزار سنون ذراع سم خرت
اکنه قولاع او ق کنزی سو فار مقام صند کار
مقراض یکینه سو سوز زفت سبتر غلیظ
یوغن نعیم و قضا کونا و کوته در ازار
اوز نه طویلدر عیض بعضی نه زنباب
گرددر دگر می مد و و ایداجعل ساز
ابصر سین داخلی کور بان کنانظر دیور
سختی بی از اکب نوشت سنده یاز
باقی ایوز احوه او قد دیور کاجه
سوط ناجیدر مقوعه ناز یاندر رتر کشار
یورت ایملدی رکض داخلی رکوض ایدر

نه ان کفایت در کمال و سبب در هم باز
 حب فلفلی در جبهه لب او بود باز هم
 او شب نه چو در بر چو ایند لب باز
 نه چو عسل در جگانش در دلت چو سرم
 نه چو در بر اراکامو غان بسد باز
 به خوف نور قوم بیض بیمار صبر و در
 بسیار کینه در نه جوق در قبل اندک از
 ناقص کم کک فراوان واسعه بول کثیر
 نه سند قانع حرم منبذ اندک از
 او تمه فکایت نشود فصل فصله خویید
 کسک قناره دی کف او رقی نرکت اناز
 دل عذب قنار رفت کو کلم کثر تر
 لم نانت بعد می نماید کلمه یینه باز
 مستفعل فاعلان مستفعل فعل
 او یک ایراد مراده صفدی لده راز
 الفطحة الثانیة عشر
 خاتم نیم با بچون حج سر فرد را اینتر

استاج عرض ایست ممکنه کلمه را اینتر
 فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان
 صبره حذف مل قبل اشکاره اینتر
 دوزخ شون بوزخه جوبه بلج فوج جبر
 نه چو نایز نه بزل لوله صرف فلین نشین
 بول لب جوب مول غال جوب صبره سر کین کدر
 کو بر بر جان فوج جین نجب بودک بول کین
 عنکوت غنده اور مجکت آروز نور منج کسوه
 او کوه خسته جدل غدا دلسینه سینه
 کارگاه خانوت دکان جتا را نه دکل
 باران فناج جوبه شترک کرکس بر
 برشته جبهه شتاب غابه دندی ای اخی
 کفش ففناک هم در فک معنی بهمان بر
 دام شیکه غانه ابلاک و جبهه دندی باغ
 راغ جیل طایغ باغ بوشندانی غایب بریم
 اذهبات ذبیه ازم کت بوم القام
 بر بور و بشن بودیم کس که قیاسه کرک

ریویسی در دست
یکه اندر دستگیر

فاعلا س فاعلا س فاعلا س فاعلا س

کوریز اصل ساحت یوزن او که اوله خبر

القطعة التي في عشرة

پادشاهان و ملک و فزون ابد و قدرش

اوله سکت منصور منظر و نیکت جمه معکوس

فاعلا س فاعلا س فاعلا س فاعلا س

داعبا جوق رمل خذ فقه اینه رده محسوس

درت فصل افزون بنا اینه ای جهانی نقدش

یای ناست صفا و ج ای در بلایش و کس

ماه اوله در خبر فارس ابان دیلر

قطیده بونه دینور هم روم و طوبه بویوش

ماه مانیدر تونوز و سیده اذ و شکر

اکه قطیجه اباب روم و کدر اولیوس

نانشی اسفارس دیدی و باده اکاکشم

مستری قطیجه در روم و کدر و شمس

کوکله بطلن سینه فیشنه فصله در

اولی کانون اول برده در زکورس

فانسی اردی نیکت در دمنه قطیجه کیمک

اکسیر کانون نانی دو مجه دینور بناروس

قطر طوبه دینش و سیده دمنه خداد

مار ناکت رشت طوبه کدر و کورس

قطیجه انشیر فار سیده دیدید کیم تیره ماه

جاده سابه دکل و کوشه بانی خوشش و کس

یاز بریج فصلی بهار و ج ماه تقسیم انیزلر

اوله از در در روم و کدر در لرنه مارنس

فارسیم ماه حواد قطیجه در هم مهات

فانسیه رای ناست روم و مجه بلایش

فار سیده شهر بوز قطیده بهر موج دینور

ماه اوجخی ایار در روم و مجه دیندی مایس

فار سیده مهر ماه قطیجه در لرنه نیش

فصل کوز باهر صفا و ج ماه در ایلمه کس

اولی ایلمون خرسده ماه بهمن دیندی

قطیده توت دیدید کس روم و کدر کورس

[illegible]

انقطع الراجعة عشر
 شاه پوز که طاعتش کاسته در این کوشش
 انجمن زد و کدی فلک خدمت یاجن هم که یانش
 مستعمل منفعل مستعمل مستعمل
 بجوی بر حسن طلم طلم موج ایبر سبزی فاش
 شت طرق مشطوبین غاب برهت نبشت نریش
 طبع طلال ریش صبیحه برت باش کشف ریش
 چهره کن غاب کرمون زبر کرمون خیر بریش
 طبره خدر نوشن لعل فارونو کین نریش
 بیهوش کور تابنی ملو طلو ملو طاب بر
 فاین که وقوع پوش نی فای در این فصله شیش
 باش لاس بر عتبر قذیب دم بریم اریک نیم بریم
 نفعه صرم دیوال صیغره باشی ککه کا و مینش
 دانش البصر کوز پست احب کوز اگر ناسیدر
 باد کند ده کوچ کج که افطاک صفای قایه ریش
 دزد بشاره مستحق اجرت کوی مزد دروغ
 دو نم کمر جلیب ای صاف و بنده شمش و ریش

دی که در بنده نشینم در زنده بر او در رفیق
 قلعه بهر چند صدق آمار می گزیند
 رونق فروغ فراودنی در گردن بهر
 فاسد و بد را اول الله او دنیا رو به پیش
 فارس و ارمو یا را جل باده هر شب
 پایه به پایه انقبه در ساج آبی سفود پیش
 سینه سفود و نیکه نامه صفی بوی به شب
 زهر که نول برات جاری در بندگی پیش
 ذامه سال غیر ثانی لمن عطف به
 ایست بای خوشگوار اید که از نشانه پیش
 بود را یو سیکمی مو کاله که او در صومیش
مفعول مفعول مفعول
 علم و کمال معرفت عالم در خوشه پیش
القطعه الحاشیه
 غنچه دهن سکر است خراب تر از پیش
 ال بکان سبقت بوی بهر پیش
مفعول مفعول مفعول

طبعی قطع روح و در اول
 جام آبی بر خسته برین آبی خوش
 خول قلاع ایغ فاقه بوم بخوش
 اس دی و نه اوت که کون اول اس بر
 اول آب به در به نواب و نسل
 حلقه خاطر در سحر انقبه رو به پیش
 قولی که به نینه در صفه جیر و کبری
 کینه فرد میمونه در طلع طعام خوردن
 روزی که در صوم ادک نور و خفتن بوج
 مصرع اوجی خوشه دیو فرار و ندی
 طوفان سبک نوب غوغا و ناله او که
 غوغا بهر غلیظه و له شسته آوار
 دند ز کشته مکه همه ی سر و فرنگه
 زنجیر در لاکه کم غیر نوبی بخدوب
 اخلص هم اندر ریگن صلوات کنان
 دین نون قول بوم بنگ سکه قول
مفعول مفعول مفعول
 حرم ملت عالم او ستاره که او غل

زینت تویم موج در باد نهی جون / لیکن غزل شکست بانچه چون
 چشمه بکار عیان کوز کوزینک / بجوی در جودن مقلوب بود بولون
 انداختن آتش بر می سفل است غن / استاده لاکلک مجرای نهر برین
 اصف صاف و زرد کوک کبود از رخ / طرح صنف لاف است طوطا و لکک برین
 احمق مندی قول احمق بشکر / اسود و قره ایضی باطن سیب خندان
 محبت منقح چون فانی بکشد / سبز و خضر نیل خود کوزینه طوفان
 ابری غلظت داغی درست کفایت راه / سخن نژدیده نام نرم و نایب بوشن
 اصبع نه انگشت و سرک اهام بوی / اوج در زان غلظت حافوی طوفان
 کجی کلج بود من است هم در این / سبزه و سطلی خضر و خضر در این
 نسب بعل انش و قش و زان و بند / کشتی فلک با به کی سفید زورن
 بهرید انگس نه عیان نه هرک / عایر زنج بود کنگ غلج است سافل الحی
 جرات اتمه عین کریم اسکره رنج / کافا نفا تور تولدی در کمال و دیورن
 عیله در رخت یکی عالمه انجی / عیله در رخت یکی عالمه انجی

دیو الله مفرود صبح و سپید ندر الدن / بنفیس صدق با یکصد کنش بالافن
 کشید انکار چنگ کت در فتح بدوین / بشکند نظر بوی با قیوب هرگز درین
 غنودن در این غنق و کس نوم مجیدین / بالاش هر نهادن باش قیوب صدق و صدق
 اویون آنگا با لوس ده در کبدر / معانی اوزره افراذ لولایه کس و کس
 بسندید بکینک انصاف در هر بیدین / تغیر وندی بر لایق نهمیدر ناوین
 حیالده حالت اید استیاج فور بانی / کر که هر یک کیوب اید استیاج اویون
 چشید و ذوق انقدر اکلخ در یک کمال / خیزد و کبدر خص نهمیدر نه اگر غنق
 نهمیدر نه بچل او کمال اکمل خفا / بطلیدر که کمال هم نهمیدر بوالغنی
 که غلظتین جودین ریح او نماند غنقین / نهمیدر نه بچل او کمال اکمل خفا
 نهمیدر نه بچل او کمال اکمل خفا / نهمیدر نه بچل او کمال اکمل خفا

باز جانتان کفایت اگر تو مکنی باور / و بهر القول خبر روح طبع لوقصد قد
 بوزر کبدر که جانده کر ایدر کمال استغنی / زیاده او صلیقه در این نهمیدر نه بچل او کمال اکمل خفا

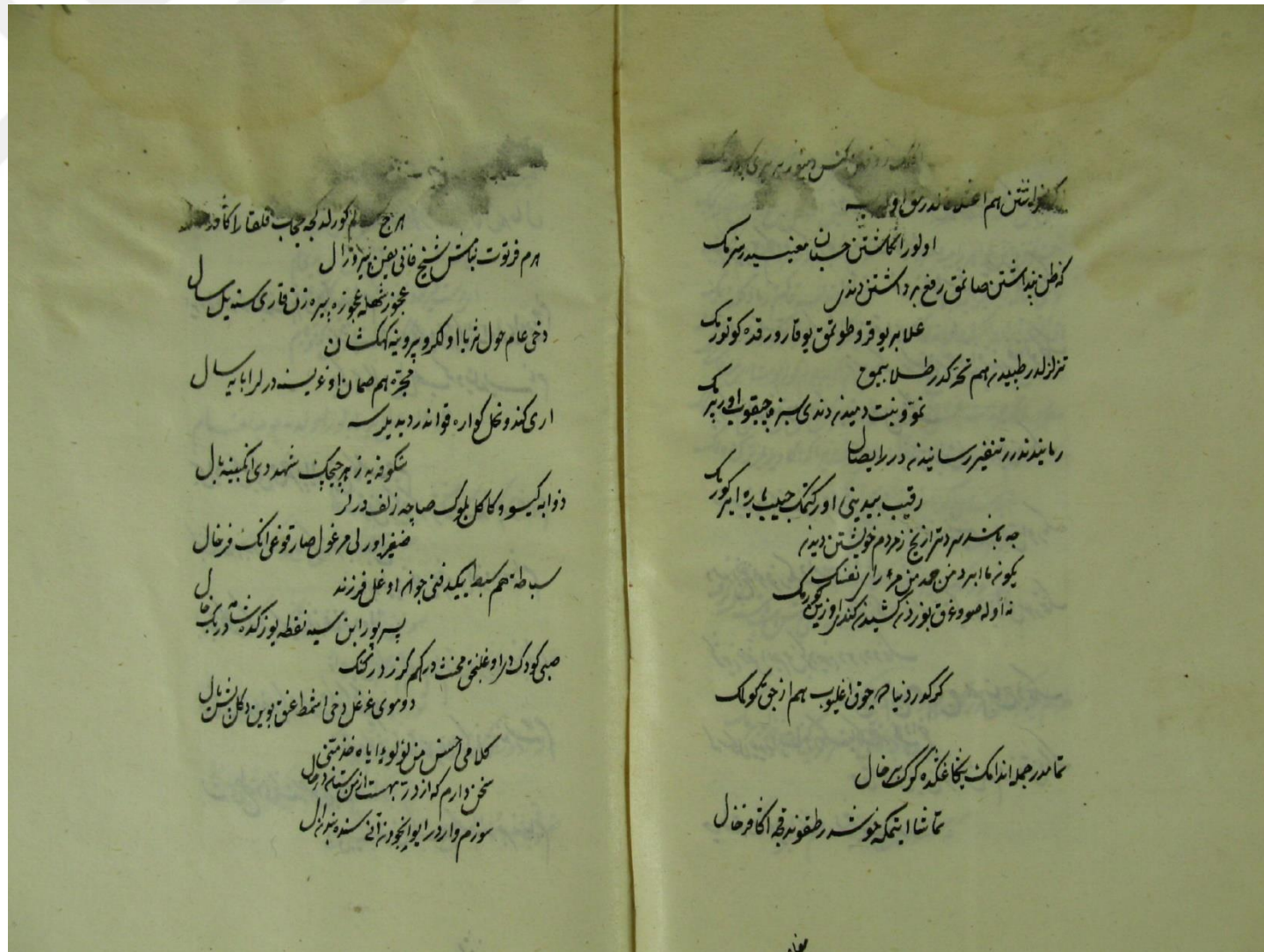
طفلکن برورده مادر ایدر تمام کیدر کت / مستعد غوره ایکن طمنا و لو خام کیدر کت

حق بین که مکر را سوخته را کاک
 از الطین استوکل سرخ کبکون انکار کاک
 آفت فوداش غایب بر این فقره
 مردم آفتاده اودم دم چشم عقوبت یک
 دایمی غنا که دید بر سیمین مکر طلب
 او زنده اندک فکرم را دگر دیک
 اذارش ناراود انگشت هم دندگی
 جو اکل فوری قور کور در در زنگ
 زنده حی بری یا لوطون حرفه زنده
 صحنه نادیم جو کور پوت در طاعت
 مطلا در خاک زات اغشش کند
 قوای کفر کفر من جوع در جودت سنگ
 یکسکه رنوم رودند بیاید بیورین
 در قفوف نیز که اکا دید بر تر کن و کاک
 خند شای که این اوست نایابی
 کم سرعت غامضی نهاده کاک یک
 نیجا بورسک یز فود کور کاک یک
 یکشک صد و بی بی بی بی بی بی بی

خرام سید که دل از تر کور موید او بر یک
 رهنده جادغی کس کس کس کس کس کس کس

که مستغرق فرج کجایه کس کس کس کس کس

زمین که کس کس کس کس کس کس کس
 طوکوزیری که دور کس کس کس کس کس
 ارا تدر نمودن هم شاد تر که کس کس کس
 رزودن صیقله در یکسکه با جمیع فصلی بودن
 نه سور کس کس کس کس کس کس کس
 بود کم ضا که مفقود در رسیدن وصل اینک
 نه و صدا نه یافتن بولون یکسکه کس کس
 خرام سید نه خرام سید نه خرام سید نه خرام سید
 صلیق طرک ملا مقدر نسجد یافتن او را کس
 دیمه رفخ او فور کس کس کس کس کس کس
 غنیمت کس کس کس کس کس کس کس
 کس کس کس کس کس کس کس کس
 نیج هم نیج هم نیج هم نیج هم نیج هم
 که سکا بیدر است او را کس کس کس کس کس
 حقا حقا حقا حقا حقا حقا حقا حقا
 حیا طمندر در زیوانی در در حیا کس کس

جمال مالک است فلور سوره حال هر حال

ایره در و نه بخشنای و آرمدم
شب روز و سا که از نو کوزد اوله یی وین
بو که بحر کامل طی عجب که دیند به نام

بجی به مل سکی می خمر بایله قدح کاسه جام
امه قرق و کینه که قوله بنده عبد غلام
بختک مرده و عصفوه اکینه مرده زجاج
سوریه طینه زلف غزوی لغزده همه نام

بر بند گلدر که لب سینه بنده غانده وال
زاودن لکام بام هم اف رو بار زمال
چو ملک قدر دخی دیکت موفقه کجه گفتیکه در
نه غلام چو کشید و نایندی جیکتی دیند به نام
بسته یی طنج دی خفت بطون بجه خانه او
دی بیت ستون درک هم اسطوره خبر نه بام

تیمیر تیغ سیف قدی بسته خنجره هم
کجی صغری غلاف بین و خلف غلامی بنام
20

ای فخر الدین ملک سنی ای من بدم
ار دست که دست از دست کوی هم
ارال طوبی انکال الدنه فخر کو تو بام

علاء طاهر علی ایدر بولور اوله یو به مقام

صبر به هم کور بجه سخی صغری مرده زرد و نه جان
حراره افرا تله نخل ایدر می دکه ادب ن

صوبه ز ایچجه بحر نواری فخرت کدر عطفان
جلیب دینیم سوده فخره ایوبانه فخر اغر دانه
توزیده حطاط قایمه سکره دلن سنا
دله تله توره کیرله ولور و افجه فخر قن متر که
در خج ابابک خج دخی بویک بیکه پشته اولو جان
فصیح شنه و نه دینس عجب سکره و نه دینس

در کسرت نمودم سنج غایبانه
 بویار در بر کفن طایغ و اسی شج
 طوکره طایغ کوه خورشید من در
 هم کویوه در بابک بخونده صاعده
 شعله امان شاع رخساره
 ادک افهم خوشه اکله دنی هم دریا
 چنین مقبول بکلام اقل صابر سیم شد
 بنو جوکر اگر از عوج هر کدر کج دی
 ضیف فرزند بونقون الان بیض
 فایحی کش تمقا دون بطیخدر
 تا بطیخ بیضیه یاه وینور دانی
 قیل وکی کش شت کوه کوه کوه
 غمک رسته مونس در دوش همدر
 همدم این دانی صعب هم مقارن
 هم سینه راه جاری از افار خود
 من این من بطن ساع قیصر کبله

ای که با پیشانی بر خط قرمز است
همه عیب می رسد به کمال
نارده صوره بنده نعلون جبر اول
هرسوی جبهه کوشش برون
نیخه نغش با قیاس طون در کوبیده
رب کل حافظه مونی بسجی
با هم پروردگار صغیری کجایان
موقف کتب علم او که در سطح است

انفراقی بریده چون بسته دل غایب و نمکین
خسته دکن حکمت در حرم اولم فرجین
چون رنج نرسد لغو اوله بولم مقربین
چینه خوشنویسی عطف طیر ماحنه تمام سخن چین
فوج برادرانش خود او برین کوی برین نذر خوشین
همه کجایان رفت خال قیاس زفت مکتور
بزد بولانق در درین نوزده عادتین

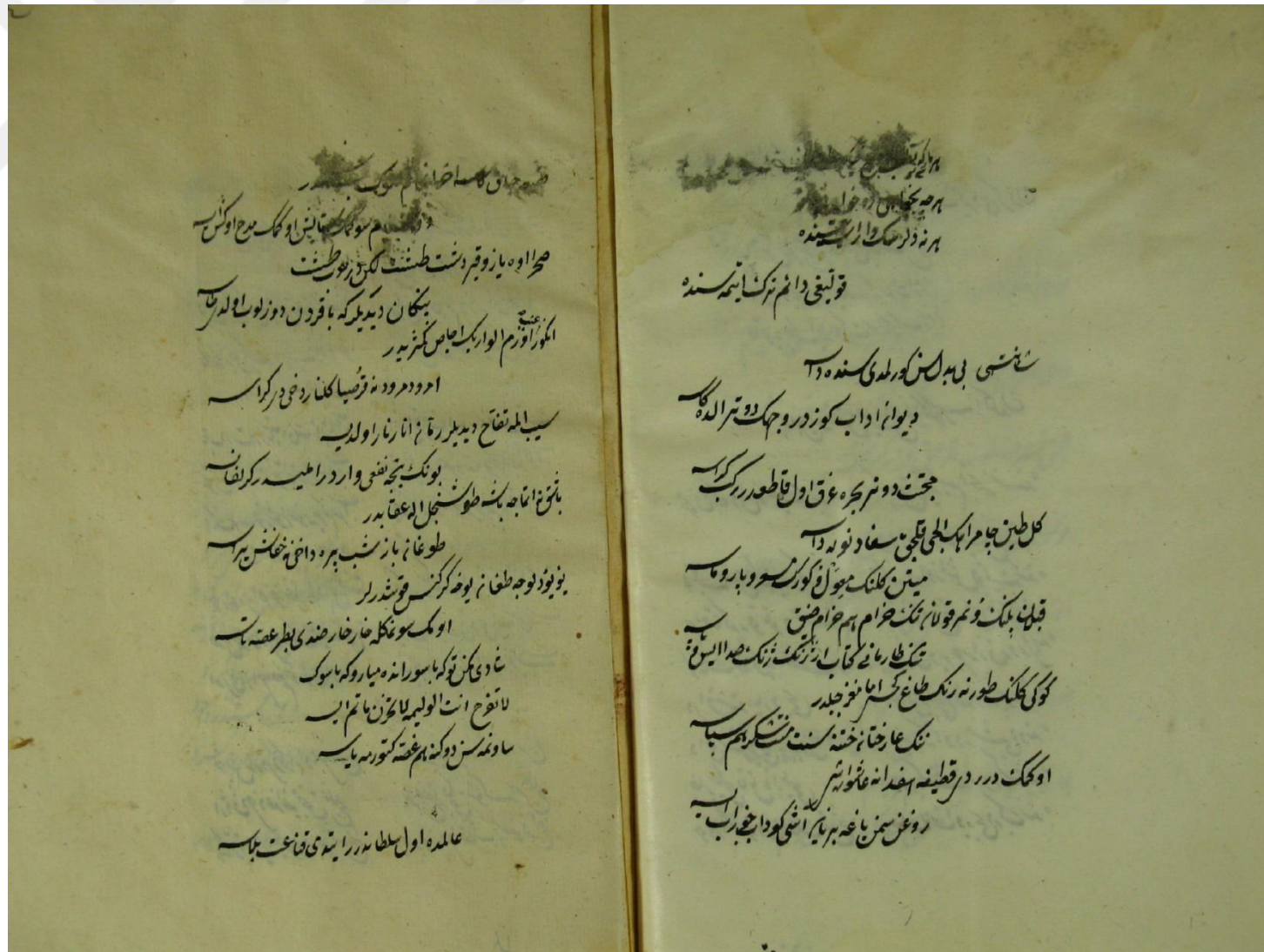
طایع طویلی یک
همه نام بارس بوز فطرت و لکویه تعجب به دوستی
دو در بعد آید این بجزو طایع اسکی کور کور سین
دخمه کور خانه هزار قبر و طبعی در کج لب لبم
قزیر بند و بیاج اپک گزنا مان سگوار اینین
زادانغ خوش ادم نایه خورش ادم قاتی همین
خوب کوزل حسن زبا زور قوت زشت کریم خرمین
خوشه صافم بسند دیکر صدمه طولو اناج
کبک بر زر کیم التوز دوزخ جقد رکازین
ای کوکل نیجه برادر داری سنی با پیر و طلو
دی لا چند و فرید کونر فزیه و شیرین
ای فوادکم جقد ملک فخر کل عذب طوسین
موقف کتب علم او که در سطح است
و جهات کوکل مله راجع نه دل که درین

بود ز ناله حال طوغند خسته سب قدر دن
 قطعی بر حسن اوله بولمر نجات که روزن
 موسی ستره ستره خلق تخلق ترش ستره دن
 دی بیکوف نه مست و در عظم ستره دن
 دافنی قصر شرف نه غس نصیب اگر در
 دیگ نشاندن عصر صفتی نه فرشته دن
 صحن نشاندن قاجاق فرار که بختن
 طوگون جید جو دهم فوسبج در فرشته دن
 فونق بغل ابطاغو بو جانغنه دیوورلنج
 ز اوله بو جان کچ اریکه او تران نشین
 او نفاق مرعی نه دمن در غی جو اکاه
 معلف نه کلن علف زار اولویر نیاتین
 او نه گیاه نبات عشق دند کلل دهم
 نخل اوراق و داس جل او کن نوازیه غن
 جارق ششم که طوغل غایب ستره ششم
 طوغل خوشا کینه یقین دهم بهیبتن

ستره ستره او نه خدکه او نه درج کاه
 قاجاق که تاج ستره عظم کینه دی کرزن
 احسن الایحیج داسی الایک نصیح
 لوکن کویجه باهر ایک که بدنه ازین
 قانویه ایک ایلد اولت سا که ستره دن

جامله صفتی جلوس اولما کلور الکلن

مجنون کیه دل زلفیکه بند کساح ایدرسم انجمنه سنده
 مجرور خودر تر فیصل سنده
 فو قیسه منن کندیده کند بکت اوزلش فو قیسه کند
 هم احتشاکه ر قوتلو و حسم فو قیسه فو قیسه کند
 کولک بکا کر به اغلفه ر رزق و بهر ج رازق دوزر سنده
 در افونیده بار دجی خالق بلجی عد و ایه پوسنده
 دافنی سکر دجی به زوانی زنده که او در منشی دونه
 جاکچیر قائل دایلمجی اودر کشنده بودر کشنده
 خود را کستودن انکث ندم حلف لاف ایدر جی دکت سنده

کندن ربح مخزنه غرق ایلدی

کا کار جل کشتی نصیب خط و نوا نہ رعل شغلہ دنیو ریش کو ج کیا

تأب درت در ربا افت تا بکتاب

نک سرب قورخون سوله بیر کم سرب. باز کونلرنده کوردیور ابراقده ناب

تورده من غرغریط و اخفی
مکسور است در غرغریط و اخفی

بر ملی داغ نغم دندی اوت موجود وار با بندر دندلیک

بیش ندر در کوهانم و اخرج محصه ببارید را که ز غرض الج

قوله بوزينه مبمون هم فسنج بار بوزده خطف بر سوز فلعج

مذہب

عَنْ حُصَيْنِ بْنِ أَوْكِكٍ وَاسِعِ فَرَاخِ جَانِلِ بْنِ حَرْثِ بْنِ مَرْثَمِ بْنِ سُلَيْمَانَ

کون لون ملخن بعض تیار بریج زہرہ مکہ کنکرہ وزوزایاغ

و اما عاقل قابل الحق چون گوید

در سنگ تمام و دایع بدو کرد
صلح جمجم جنگ عبدالنور بنزد

مل یوز نگردد و خدای بسند نول از قوش ببرد و بر مغایرند

وہ جماعت غالبہ تھیں و جب

وفالرا

187

رسته اهرامی صفت منسوبه در
 قنبر از صهره قنبر آندکی سهر
 کجور خربکتر اوله ای رسته
 استیجی طالع سار خورده کمر
 لوط علی موبینه اف نیم
 فقه حکایت در عاب نه فقه
 طبعه کاشش دی نش جیده کمر
 کمر جمیع پوشش دندر زید و کمر
 خسته مریض صبر و وجع در داود
 لقن کل سارق در داو غیدر
 مصلوب علی اصمان آویخته در
 غوز نگنده خورده در هم بجی در
 دندر مرغ بونجی منجه سجاد در
 زینق زوده اکف تمام سر خاد در
 روع و جیده او علاقی رنج بجر
 او نه نرنگ شتاب و بجی بلور
 صید لاجوجی ساروقی رفا زید
 خارش و حکایت کجای کایت دهر
 باز جرخ ناید ندر اوریق صفیه
 دم کوهید یرو ب بجاغه دهر
 برام جیش عید در بشی لاکدر
 لالغی دیلر بچ مصلق نیک در
 صر تقی تبسم خود کار بند بنور
 هظم سکوب قیقن کوار بند بنور
 این بناید نه ایگله اکر در
 بناح زوبید نه سکل اکر در
 بر منقل اولکشفه بوکته در
 محلا و باب باله لدر هم لسته در
 دلمک نفق سفیق قیام فاشنه در
 قلیق قف طورق نه استا دنده در
 نقصان اسکلنه کاشنه در
 کیمک فیل غرندر رشتنه در
 دلا در هم بوری محمد در
 تندیس اوقی بیه هم برصل در
 داند و داود در موسوم کجبه در
 جبه و منوبه رسته هم بسته در
 اکلوه و غملو رسته معومدر
 برسته کیم تبسمش نارسته در
 لانه نجف اربین تلخ مرآجدر
 کشتی ترش دانی دینور خامدر
 غول و قورق هم دانی اول همدر
 س و در اکرده هم براده دیدر
 فقه کسدر قورق س و بن دگر
 دکر مردن یک معوان خود دینور
 خجانه باره دینور هم نو کجدر
 ناکشه العده جین غرض از نگدر
 خنک صفر صفت اواز صوت طکدر
 قولوغی او دیکت قوز بند در
 غوز مصلوب طایق کسوز بند در
 بقضه او یاقین بداع عاشق کوردر
 اها رنشل حکم منین قوی استوار
 بنای مطهر در رختار در
 هم بجه بول اسکل رشتی لاردر
 شخه نقیب اوله رنجلش کوکخار
 غم سوکو و کاسب موسار
 سوکوار بیلو دانی جهان خوشار
 دندی بواش مک طهر بر دبار
 خلی بلا کتست بر خند روار
 خنک بیلو دانی جهان خوشار
 خلی بلا کتست بر خند روار
 بیروج بیروج صفر قی قوی
 حارور و ط کوبه دینور هم کو شوار
 زور زور رنضه اغلندر دزارزار
 با لوارق لبه لطفه یاقین برادر
 مهنر و نجف غایت تبرک اوجدر
 داخل در دینارچ یانی محمد در دوار
 دینر سوکامی و قابل بنیبار
 باغون کسیر کیمک جابوشتار
 زنج لوز نفق بویل اسکل

همه ساله بر نه عام اول یاب
در دینا الیوم بگویند مستی یا لوار
بگویند که فاموس سیکر بگویند
الو و اب دندر کوشه بر بنجور

حرف ازا

بر شهر علم تر که علامه طراز
الاف لک جلعوب اند دند ساز
خامیاز ناوب اسنک در شانی کار
احوال تابستین بوسه خمن داند ساز
همه رفایق هر مغرب جای کریر
قله دینه قمارک الی نادرک و نیز
دانی فطن بانوق جنبه قاربور
بطنج بند و وانه در چو والدور
بند و رسته توامه همراز ایزد
بیم نیکه دامای کج کول را دکر
ایکیر عده بر تنک غور در بی کر
بکشدش عین بهقا نظیر عمارت بکر
تفاسکات هم نفس حار است بکر
هم دانی واد خسته نه بجهان بکر

حرف بسین

چیز فوسه ای هر کجوبینا بکر دیش
بر شهر بچون در لار دینه خودیش
کافه تر بسین خلی اسنک دیش
نامر بنیشین فاموس بوبادیش
در سبوی دیش کوشه در خیش
نخ ایچ بر شهرک در اولد دیش
اولد رتورک ایچ کجه در کجوب
اغلا بوسین جندلا دین اور کجوب
دو شب دین بکر دینور عوف الی کر
گلک کجوب جملی نوبانوب دیش
بر عوف کجوب بر دین قسبتین
سکر دجواز در در شهر دیش

حرف البغین
بجوق فواق اندی ز غنک جاد دیش
کاکر دیر بالا کدب دیش در دیش
کافه دیوب کجور دینر دیش
طلعت واکور دیش دیش دیش
یکجه واکوسی دجاند دیش
سعدیه دیش دیش دیش

حرف الف

نذر عین دیش فاقول اربک کدات
بیهوده دیش دیش دیش
به نود قافیه دیش فاقول دیش
دانی فوض اولد دیش دیش
ایچ دیش دیش دیش
بوضع دیش دیش دیش
جاورس دیش دیش دیش
بکشدش عین بهقا نظیر عمارت بکر
بیم نیکه دامای کج کول را دکر
ایکیر عده بر تنک غور در بی کر
تفاسکات هم نفس حار است بکر
هم دانی واد خسته نه بجهان بکر

حرف البغین

مغوم مهموم غلو غنک خنک
کوک کجوب دیش دیش دیش
قورقوال دیش دیش دیش
باجلیق دیش دیش دیش
اب اسنک فوسه دیش دیش
باجلیق دیش دیش دیش
جمع انجمن دیش دیش دیش
باجلیق دیش دیش دیش
را دین دیش دیش دیش
باجلیق دیش دیش دیش
قورقوال دیش دیش دیش
باجلیق دیش دیش دیش

سوکت بدین اندوخته حاکم
 داغی کرده در جماعت هم نوک
 بنابر تاریخ بوده سوز سوز
 اغوج اسل آل بقا کر چنگ
 قوه کار لادر بغل فنا دندرت
 در کسب تویرم و هم تولد
 تغییر حق و رسد بوز لوب اسل
 بولغورانه غم خیش هم کو یک
 غم و دینور هم اغوج خیش دیک
 منصب جاه جاده قیوش بول
 داماد خن کر کوکوا ویش مول
 طبل دهل داغی تیره در طاول
 حافظ تیره ابن لابن اوغلی ویش
 نور جنت تاش کلف سواد ویش
 سوکت ضایع بیدر و طر فالغوم
 پرفوز انور هم سن اور دزم
 بالکان بر دوز مانجی استم

وقف اللام

راه کاه صحن که بن خن کاه بول
 عاشق مضمون طر خن کاه بول
 کبری جبر و ندر کس در سنده بول
 اتون بخار جاننده او و دیگل
 زانو و کرینه کر کعب طوبی بول
 در ناز و ال غصن غن بول
 اورج قاید در ندر قیوش دزم
 جنگ عید طینق در حاکم سنسم

کو یک هم سوز غم غم کون سنسم
 سبط زبطان نوک قواره هم
 فدر کاکا کولی قدرست هم
 مثل اسل کو کون کسب سهرم
 کون لون هم غم کس در زرد غم
 دو سوز لم نور هم غم غم
 خانون مستی در کور مستی غم
 کون هم برین بوندر کادیر غم
 اول کسب کاکا دی زرد غم
 رجانه او غم رجانه غم
 صار و غم کون کس در غم
 دوش غم کس غم بر غم

وقف النون

اعصار شرع فاصره دوله بادهان
 جلیقون مسکفا و نور پس دی سنسن
 دندی شاع البیت خورشید بادهان
 شوقی اینی مغر و دیر کوکون
 بنک بعضی دوشیزه قزقرار کورن
 قذافه مقداده فلاندر صبان
 تاشلوی خن شو بود در عیان
 سوز و نونی سوز و نونی غم
 بخشید زاهد زرد زنده ایکن
 دندی غم صوبندر کون زایل غم
 کال و عورت تیره غم واران
 بنجم نیتان مقصده در بر نایان
 اسیر غم در سنسکند صبران
 اکبر غم و قید دو دما
 صوت دنده اواز شایع غم
 خاک نور طبر قلندر دایغین

ایسا و آرد که تو یک رنگی
دو یک و صفت حق تو یک رنگی
هر چاه دیو و پو و جهت کین
هر یک در پو و صدایت اول امین
خانم پوز که نشستی قاضی کین
التون کو نشسته اولور فتنه زین

حرف الواو

سوی نقش قنک کند رنگی
شاق طلس لوق در یک رنگی
داغ جدید دوج سگ علف زلو
اغش بنو پواتر کج بکدار قو
بزا قلاب کورک خور کورم نفق
نور کورم بر بر در قو کورک رخن
ه کانه ابلق در اجاره بشکاه
صد در مجلس پوز در وقت کاه
نیزن کولید رنستین دی تابه
کوز آیدر دیوان پولیدر شاپ
سلطان طریق دمر سبیل جاده
همدی کرا نیدر صافیق نازلیه
چکره و قله طله دندر خضره
گفتش انک کف کلاش عفر کز
کوز فی طلیعه دید با ش پرتکواه
طانی صغیانجی به کف جابراه
قد آه جاقق قاوره آتش زنه
سوخنه علمه مهره در والازنه
مهره دی خوزه بونجه کس ای ج
بر طاعده کرده دندر کور دستانه
مرواحه با دزم بادینا نیبازه
شیرین طلق در حلو هم با خزه
طشقه دند بکوردن سیمزه
عاجر زبون دند بلاغ سیمیه
خوش صاقوب کوش اور کوش که سونه
بیک بن روزن در و رو سیمیه

دانم وجه در طرا امطسره
کون در و اق دبه کلندر زلبسره
نم ایچی بیله صهاره جزیره
خاقو غده دود او بر خیمه
ادنی صغیر کدری سیدیه
ابوه سفیر علفه به دو کمر
کومق کورده و جو و حق در سوره
بغیره لوم طلعنه کس طلعه دزه
فضله ارتق نفعه کیم کس بر طلعه
نوخ خیمه تنک خانو ندر و امله
صومر غده دندی زهیدر طلعنه
چا غله ویه همداغی جابراه زنه
یاغی التینه الهه بتا به شلوه

حرف اب

چلی تحفا حفه به به بند ک
قولق عبودیت یخا باراند ک
قای بار بوب اصل سنج کفنه
هم تنجی اکلوب دوشه سنجنه
ایک کوبک اولاری راز و زبری
انرا خراسانه که شهر بیری
هم زیر بار لا و بنه هم با وانه
دوش فی کودسته در دوشا طر
طلی در دوزه او غلا طوغور حق حق
نادانم جابل کانه باره رشوت
نخه زهی زهی و یک هم اجی
آجی بویک فرداشه فی کانه
دی باغ هم کندرک معیری
اکتو همداغی شمه کندری
اکتو به شد تمام ای خالستی
باغونک با طلق است کانی

